

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMETRİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SİGORTA HARCAMALARI VE İKTİSADİ BÜYÜME İLİŞKİSİ:
TÜRKİYE ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR UYGULAMA

Emin ÇUBUKCI

2501411499

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Nilgün ÇİL

İSTANBUL – 2018

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : EMİN ÇUBIKCI Numarası : 2501411499
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : EKONOMETRİ Danışmanı : PROF. DR. NİLGÜN ÇİL
Tez Savunma Tarihi : 23.07.2018 Saati : 11.00
Tez Başlığı : SİGORTA HARCAMALARI VE İKTİSADİ BÜYÜME İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR UYGULAMA

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. NİLGÜN ÇİL		Kabul
2- PROF. DR. NURCAN METİN		Kabul
3- DOÇ. DR. BURCU KIRAN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. BURAK GÜRİŞ		
2- DOÇ. DR. VELİ YILANCI		

ÖZ
SİGORTA HARCAMALARI VE İKTİSADİ BÜYÜME İLİŞKİSİ,
TÜRKİYE ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR UYGULAMA

Emin ÇUBIKCI

İktisadi büyüme, tarih boyunca ülkelerin ekonomilerinde en önemli makro değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde küreselleşmenin de etkisiyle iktisadi büyüme kavramı daha önemli hale gelmiştir.

Sigortacılık, ne zaman meydana geleceği belli olmayan zararların tazmini için kurulan bir risk transfer sistemidir. Globalleşen dünyada gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde sigortacılık, önemli bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde sigorta sektörü önemli bir paya sahiptir. Buna karşın ülkemizdeki sigorta sektörünün ekonomi içindeki payı oldukça düşüktür.

Bu çalışmada iktisadi büyüme kavramı anlatıldıktan sonra sigortacılık hakkında bilgi verilerek yapılan ekonometrik çalışma ile 2008-2017 yılları arasındaki sigorta harcamalarının iktisadi büyümeye etkisi olup olmadığı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: (İktisadi büyüme, sigorta, sigorta harcaması, sigorta sektör analizi, GSYH içinde sigorta sektörünün payı)

ABSTRACT
INSURANCE EXPENDITURES AND ECONOMIC GROWTH
RELATIONSHIP, AN ECONOMETRIC APPLICATION ON TURKEY

EMİN ÇUBUKCI

Economic growth has emerged as the most important macro variable in countries' economies throughout history. Today, the concept of economic growth has become more important with the influence of globalization.

Insurance is a risk transfer system established to compensate for unforeseen damages when it comes to insurance. For economies of developed countries in the globalizing world, insurance is emerging as an important sector. The insurance sector has an important share in the economies of developed countries in the world. However, the share of the insurance sector in our country is quite low.

In this study, after the concept of economic growth is explained, econometric study is carried out by giving information about insurance and it is examined whether the insurance expenditures between 2008-2017 is an effect on economic growth.

Keywords: (Economic growth, insurance, insurance expenditure, insurance sector analysis, share of insurance sector in GDP)

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın birinci bölümünde iktisadi büyüme kavramı anlatılmıştır. İktisadi büyümenin ölçülmesi, özellikleri ve iktisadi büyüme modellerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde sigorta kavramından bahsedilerek sigortanın mikro ve makro işlevleri anlatılmıştır. Daha sonra dünyada ve ülkemizde sigorta sektörünün tarihsel gelişimine yer verilerek, Türkiye’de sigorta sektörünün branşlar itibariyle değerlendirmesi yapılmıştır.

Üçüncü bölümde sigorta harcamalarının GSYH içindeki payından yola çıkarak Türkiye’de sigorta harcamalarının iktisadi büyümeye etkisi olup olmadığını incelemek üzere ekonometrik çalışma yapılmıştır. Yapılan ekonometrik çalışmada, ülkemizdeki 2008-2017 yılları arasındaki prim üretimleri dikkate alınmıştır. Direkt prim üretimi için 1980 yılından itibaren veriler kullanılmak istenmiş ancak sağlıklı veriye ulaşılamadığı ve ulaşılan verilerde tutarlılık olmadığı için 2008 yılından itibaren prim üretimleri dikkate alınarak ekonometrik çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmayı hazırlamamda yardım ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Nilgün Çil’e, Doç. Dr. Burcu Kıran’a, Araştırma Görevlisi Halil İbrahim Gündüz, Sibel Karabay ve Kürşat Köz’e teşekkürlerimi sunarım.

Hazırladığım bu tezin ülkemizin sigorta sektöründeki çalışanlarına, sektörle ve ekonomi ile ilgilenenlere faydalı olmasını temenni ederim.

EMİN ÇUBIKCI

İSTANBUL, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İKTİSADİ BÜYÜME

1.1	İKTİSADİ BÜYÜME KAVRAMI	3
1.2	İKTİSADİ BÜYÜMENİN ÖLÇÜLMESİ	4
1.3	İKTİSADİ BÜYÜMENİN ÖZELLİKLERİ	8
1.4	İKTİSADİ BÜYÜME MODELLERİ	10
1.4.1	Merkantilist Dönem (1450-1750)	11
1.4.2	Fizyokratik dönem (1750-1776)	12
1.4.3	Klasik Büyüme Teorisi	14
1.4.3.1	Adam Smith'e Göre İktisadi Büyüme Modeli	14
1.4.3.2	Thomas R. Malthus'a Göre İktisadi Büyüme Modeli	16
1.4.3.3	David Ricardo' ya Göre İktisadi Büyüme Modeli	17
1.4.4	Karl Marx'a Göre İktisadi Büyüme Modeli	18
1.4.5	J.M. Keynes'e Göre İktisadi Büyüme Modeli	20
1.4.6	J. A. Schumpeter'e Göre İktisadi Büyüme Modeli	21
1.4.7	Harrod-Domar'a Göre İktisadi Büyüme Modeli(Post-Keynesyen)	22
1.4.7.1	Modelin Eleştirisi	23
1.4.8	Solow'a Göre İktisadi Büyüme Modeli (Neo-Klasik)	24
1.4.8.1	Modelin Eleştirisi	25
1.4.9	İçsel İktisadi Büyüme Modelleri.....	27
1.4.9.1	Beşeri Sermaye Modeli	29
1.4.9.2	Bilgi Üretimi ve Taşmalar	30
1.4.9.3	Kamu Politikası Modeli.....	30
1.4.9.4	Ar-Ge Modeli	31

1.5	İKTİSADİ BÜYÜMEYİ ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER	33
1.5.1	Sermayenin İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi	33
1.5.2	Nüfus'un İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi	34
1.5.3	Eğitim Düzeyi ve Beşeri Sermayenin İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi 36	
1.5.4	Teknoloji'nin İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi	37
1.5.5	Doğal Kaynaklar'ın İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi	38

İKİNCİ BÖLÜM

SİGORTA NEDİR VE TEMEL KAVRAMLARI NELERDİR

2.1.1	RİSK, RİSK TÜRLERİ VE RİSK YÖNETİMİ	39
2.1.2	SİGORTA KAVRAMI, SİGORTANIN TEMEL PRENSİPLERİ VE SİGORTA ÇEŞİTLERİ	42
2.1.2.1	SİGORTA KAVRAMI.....	42
2.1.2.2	SİGORTANIN TEMEL PRENSİPLERİ	44
2.1.2.2.1	Mutlak İyi Niyet Prensibi.....	44
2.1.2.2.2	Sigortalanabilir Menfaat İlişkisi Prensibi	46
2.1.2.2.3	Rizikonun Varlığı Prensibi	46
2.1.2.2.4	Yakın Sebep Prensibi	47
2.1.2.2.5	Tazminat Prensibi	48
2.1.2.2.6	Halefiyet ve Hakların Devri Prensibi.....	48
2.1.2.2.7	Hasara Katılım Prensibi	49
2.1.3	BÜYÜK SAYILAR KANUNU	49
2.1.4	SİGORTA SÖZLEŞMESİ, SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN TARAFLARI VE SİGORTA PRİMİ	50
2.1.4.1	SİGORTA SÖZLEŞMESİ	50
2.1.4.2	SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN TARAFLARI	50
2.1.4.2.1	Sigortacı	51
2.1.4.2.2	Sigortalı (Sigorta Ettiren).....	51
2.1.4.2.3	Sigorta Aracıları.....	51
2.1.5	SİGORTA POLİÇESİ.....	52
2.1.6	SİGORTA PRİMİ	54

2.1.7	TARİFE.....	54
2.1.8	REASÜRANS	55
2.1.9	SİGORTA ÇEŞİTLERİ VE BRANŞLARI	57
2.1.9.1	Sigorta Branşları.....	57
2.2	SİGORTANIN İŞLEVLERİ	64
2.2.1	EKONOMİK İŞLEVLER (MAKRO İŞLEVLER).....	65
2.2.1.1	Önemli Bir Tasarruf Kaynağı Olma İşlevi	65
2.2.1.2	Sosyo-Ekonomik Kayıpları Önleme İşlevi.....	66
2.2.1.3	Sermaye Faktörünün Mobilizasyonu İşlevi.....	66
2.2.1.4	Sosyal Refah Düzeyini Arttırma İşlevi.....	67
2.2.1.5	Uluslararası Ekonomik İlişkileri Geliştirme İşlevi.....	67
2.2.1.6	Vergi Kaynağı Olma İşlevi.....	67
2.2.1.7	Sermaye Piyasasının Gelişmesini Sağlama İşlevi	68
2.2.1.8	İstihdam Sağlama İşlevi	68
2.2.1.9	Ödemeler Dengesini İyileştirme İşlevi.....	68
2.2.2	RİZİKO YÖNETİMİ VE GİRİŞİMLER AÇISINDAN İŞLEVLER (MİKRO İŞLEVLER).....	69
2.2.2.1	Girişimcinin Kararlarını Etkiler	69
2.2.2.2	Girişimcinin Daha Ucuz Fiyata Yatırım Sermayesi Bulmasını Sağlar 70	
2.2.2.3	Girişimcinin Riziko Karşılığı Dondurduğu Sermaye Miktarını En Aza İndirger	70
2.2.2.4	Sigorta Güvencesi Girişimciye Kredi Olanakları Yaratır	70
2.2.2.5	Sigorta Fiyatların Daha Gerçekçi Bir Düzeyde Oluşmasını Sağlar .	71
2.3	SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ	71
2.3.1	DÜNYADA SİGORTANIN TARİHSEL GELİŞİMİ	71
2.3.2	TÜRKİYE’DE SİGORTANIN TARİHSEL GELİŞİMİ	72
2.4	TÜRKİYE’DE SİGORTACILIĞIN MEVCUT DURUMU VE GELİŞİMİ 82	
2.4.1	TÜRKİYE’DE SİGORTACILIK SİSTEMİNİN DURUMU	82
2.4.2	TÜRKİYE’DE SİGORTACILIK SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ	86
2.4.2.1	SİGORTACILIK SEKTÖRÜNÜN FİNANSAL DEĞERLENDİRMESİ	87

2.4.2.2	HAYAT DIŞI SİGORTACILIK SEKTÖRÜNÜN BRANŞ BAZLI DEĞERLENDİRİLMESİ	93
2.4.2.2.1	Kara Araçları Sorumluluk Branşının Değerlendirilmesi	93
2.4.2.2.2	Kara Araçları Branşının Değerlendirilmesi	95
2.4.2.2.3	Yangın ve Doğal Afetler Branşının Değerlendirilmesi	96
2.4.2.2.4	Hastalık / Sağlık Branşının Değerlendirilmesi	98
2.4.2.2.5	Genel Zararlar Branşının Değerlendirilmesi.....	99
2.4.2.2.6	Kaza Branşının Değerlendirilmesi.....	102
2.4.2.2.7	Genel Sorumluluk Branşının Değerlendirilmesi.....	103
2.4.2.2.8	Nakliyat Branşının Değerlendirilmesi	104
2.4.2.2.9	Su Araçları Branşının Değerlendirilmesi.....	105
2.4.2.2.10	Finansal Kayıplar Branşının Değerlendirilmesi.....	106
2.4.2.2.11	Kredi Branşının Değerlendirilmesi	107
2.4.2.2.12	Hukuksal Koruma Branşının Değerlendirilmesi.....	108
2.4.2.3	BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	112
2.4.2.4	HAYAT SİGORTALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	115
2.4.3	TÜRKİYE’DEKİ SİGORTA SEKTÖRÜNÜN DÜNYA ÜLKELERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI	117
2.4.4	TÜRKİYE’DE SİGORTA SEKTÖRÜNÜN TEMEL SORUNLARI	123

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE SİGORTA HARCAMALARI VE İKTİSADİ BÜYÜME İLİŐKİŐİ ÜZERİNE EKONOMETRİK ÇALIŞMA

3	SİGORTA SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ İLE EKONOMİK BÜYÜME İLİŐKİŐİ: LİTERATÜR İNCELEMESİ.....	126
3.1.1	YABANCI LİTERATÜR İNCELEMESİ.....	126
3.1.2	YERLİ LİTERATÜR İNCELEMESİ	135
3.2	ARAŞTIRMANIN METODOLOJİŐİ	138
3.3	ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKENLERİ VE VERİ SETİ	139
3.3.1	Araştırmanın Modeli ve Temel Hipotezler	142
3.3.2	Birim Kök ve Durağanlık Analizi	143

3.3.3 Eşbütünleşme Analizi ve Hata Düzeltme Modeli	147
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	155
KAYNAKÇA	159

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye'de Yıllara Göre Nominal Ve Reel Gsyh Değişimi	6
Tablo 2: Büyüme Teorileri.....	10
Tablo 3: Yıllar İtibariyle Direkt Prim Üretimini Seyri	83
Tablo 4: Sigorta Sektörü Yabancı Sermaye Verisi	87
Tablo 5: Sigorta Sektörü Karşılaştırmalı Teknik Veriler	88
Tablo 6: Hayat Dışı Sigorta Şirketlerinin Yıllar İtibariyle Finansal Verileri.....	89
Tablo 7: Hayat Dışı Sektör, Karşılaştırmalı Aktif Yapısı (2016/3ç-2017/3ç)	89
Tablo 8: Hayat Dışı Sektör Karşılaştırmalı Pasif Yapısı (2016/3ç-2017/3ç).....	90
Tablo 9: Hayat Dışı Prim Üretimleri Sektör Sıralaması (2016/3ç-2017/3ç).....	91
Tablo 10: Karşılaştırmalı Branş Bazında Toplam Prim Üretimi	91
Tablo 11: Karşılaştırmalı Branş Bazında Poliçe Sayısı	92
Tablo 12: Kara Araçları Sorumluluk Branşı Finansal Göstergeler	93
Tablo 13: Kara Araçları Sorumluluk Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09- 2017/09)	95
Tablo 14: Kara Araçları Branşı Finansal Göstergeler	95
Tablo 15: Kara Araçları Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09).....	96
Tablo 16: Yangın Ve Doğal Afetler Branşı Finansal Göstergeler	97
Tablo 17: Yangın Ve Doğal Afetler Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09- 2017/09)	97
Tablo 18: Hastalık/Sağlık Branşı Finansal Göstergeler	98
Tablo 19: Hastalık-Sağlık Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09).....	99
Tablo 20: Genel Zararlar Branşı Finansal Göstergeler	99
Tablo 21: Genel Zararlar Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)	100
Tablo 22: Mühendislik Sigortaları Üretim Bilgileri (2016/12) (Bin TL).....	100
Tablo 23: Mühendislik Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2017/09-2016/09)	101
Tablo 24: Devlet Destekli Tarım Sigortaları Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2017/09-2016/09)	101
Tablo 25: Kaza Branşı Finansal Göstergeler	102
Tablo 26: Kaza Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2015/09)	103
Tablo 27: Genel Sorumluluk Branşı Finansal Göstergeler	103

Tablo 28: Genel Sorumluluk Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2015/09)	104
Tablo 29: Nakliyat Branşı Finansal Göstergeler	104
Tablo 30: Nakliyat Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09).....	105
Tablo 31: Su Araçları Branşı Finansal Göstergeler	105
Tablo 32: Su Araçları Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)	106
Tablo 33: Finansal Kayıplar Branşı Finansal Göstergeler	106
Tablo 34: Finansal Kayıplar Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09) .	107
Tablo 35: Kredi Branşı Finansal Göstergeler.....	107
Tablo 36: Kredi Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)	108
Tablo 37: Hukuksal Koruma Branşı Finansal Göstergeler	109
Tablo 38: Hukuksal Koruma Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)	109
Tablo 39: Hayat Dışı Sigorta Sektöründe Primlerin Kanal Dağılımı (2017/09).....	111
Tablo 40: Dünya Toplam Prim Üretimi	118
Tablo 41: Avrupa Ülkeleri Toplam Prim Üretimi.....	119
Tablo 42: Dünya Sigorta Verileri.....	121
Tablo 43: Sigorta Sektörünün Gelişimi İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Literatür İncelemesi	134
Tablo 44: Veri Setine İlişkin Genel Tanımlayıcı Bilgiler	139
Tablo 45: Çalışmada Kullanılacak Değişkenlere İlişkin Genel Tanımlayıcı Bilgiler	141
Tablo 46: Veri Setine Ait Tanımlayıcı İstatistikler	141
Tablo 47: Adf-Pp Birim Kök Testi Sonuçları	146
Tablo 48: Kpss Durağanlık Testi Sonuçları	147
Tablo 49: Ardl (1,0) Modeli Tahmin Sonuçları	152
Tablo 50: Eşbütünleşme Testi Sonuçları.....	153
Tablo 51: Ardl (1,0) Hata Düzeltme Modeli.....	153
Tablo 52: Ardl (1,0) Uzun Dönemli Model	154

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Yeni Modeller Çerçevesinde İçsel Büyüme Ve Belirleyicileri	28
Şekil 2: İçsel Büyüme Modellerinin Türleri (Varsayımlarına Göre).....	28
Şekil 3: Hayat Dışı Kişi Başına Düşen Prim Üretimi.....	84
Şekil 4: Kanal Bazında Sektör Prim Üretimi Oranları (2017/09)	110
Şekil 5: Toplam Prim Üretimi Ve Birikim Tutarlarının Gsyh'ye Oranları.....	116
Şekil 6: Hayat Branşı Direkt Prim Üretimi Artış Oranları (%)	116

KISALTMALAR

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

GSMH: Gayrisafi Milli Hasıla

TSB: Türkiye Sigorta Birliği

EGM: Emeklilik Gözetim Merkezi

SBM: Sigorta Bilgi Merkezi

SMH: Safi Milli Hasıla

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

GMM: Genelleştirilmiş Hareket Metodları

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

MG: Milli Gelir

TARSİM: Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş

DD: Devlet Destekli

TRAMER: Trafik Sigortası Bilgi Merkezi

SAGMER: Sağlık Sigortası Bilgi Merkezi

HAYMER: Hayat Sigortası Bilgi Merkezi

HATMER: Sigorta Hasar Takip Merkezi

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

EGM: Emeklilik Gözetim Merkezi

TÜSİAD: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği

AB: Avrupa Birliği

OECD: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

GDP: Ülke Büyümesi

TMTB: Türkiye Motorlu Taşıtlar Bürosu

OW: İşçi Başına Çıktı

PFA: Emeklilik Fon Varlıkları

CS: İşçi Başına Sermaye Stoku

EME: Orta Doğu Ülkeleri

MC: Piyasa Kapitalizasyonuna

VT: Ticari Değer

PCI: Nedensellik Sigortası Tüketimi

SÜE: Sanayi Üretim Endeksi

GİRİŞ

İktisat, elimizdeki k t kaynaklarla sonsuz insan ihtiyaçlarının kar şıl nmasını sağlayan bilim dalıdır. K t kaynaklar ekonomik büyümede önem kazanmakta, yapılan tasarruflarla ülkeler ekonomilerini büyütme çabası içine girmektedir.  lke ekonomilerinin içerisinde birçok sektör üretim faaliyetinde bulunmaktadır. Üretim faaliyetlerini, birincil (tarım, hayvancılık, madencilik, ormancılık, balıkçılık), ikincil (sanayi sektörü),       l (hizmet sektörü) d rd    l (bilgi ve bilgisayar tabanlı hizmetler), be incil (d rd    l ekonomik faaliyetlerden elde edilen bilginin temeline dayanan karar verme faaliyetleri olarak tanımlanabilir) ekonomik faaliyetler olarak sıralayabiliriz. Sigortacılık,       l ekonomik faaliyetler içinde yer almaktadır.

İnsanların yaşamları boyunca kar şılaşabilecekleri muhtemel risklere kar şı tedbir alma isteği ve kendilerini bu risklere kar şı güvence altına alma ihtiya ı sigortacılığı doğurmuştur. Sigortacılık maliyeti sonradan belli olan yegane sektördür. Diğer bütün mal ve hizmet üreten sektörlerde maliyetler önceden tahmin edilip, hesaplanabilirken sigortacılıkta bu mümkün değildir.      sigortacılık gelecekle ve bilinmeyenle i tigal etmektedir.

Sigortalıların yaptıkları prim ödemeleri, sigortalılar için harcama iken, bu harcamalar sigorta şirketlerinin gelirini oluşturmaktadır. Sigorta bilincinin gelişmesi ile kişilerin sigorta harcamaları artarken, sigorta şirketlerinin de gelirleri artmaktadır. Sigortacılık faaliyetleri ile ortaya çıkması muhtemel risklere kar şı koruma sağlanırken diğer taraftan da hayat dışı sigortalar ile kısa ve orta vadeli, hayat sigortaları ile uzun vadeli fon yaratılmaktadır. Böylece sigortacılık, ekonomide yatırımların finansmanı için önemli bir kaynak oluşturulmasını sağlamaktadır.

Kişilerin sigorta harcamaları artıkça, sigortacılığın ekonomi içindeki payı da artış göstermektedir. Bir ülkede yaşayan insanların gelirleri ve eğitim düzeyi arttıkça, sigorta harcamaları da artmaktadır. Sigortacılık geli mi liğin göstergesi olan bir sektördür.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde iktisadi büyüme kavramı anlatılmıştır. İktisadi büyümenin ölçülmesi ve özelliklerine değinilmiştir. İkinci bölümde sigorta kavramından bahsedilerek, sigortanın önemi, dünyada ve Türkiye’de sigortanın tarihsel gelişimi ile Türkiye’de mevcut sistemin durumu analiz edilmiş, sistemin sorunları incelenmiştir. Üçüncü bölümde 1981-2013 yılları arasındaki sigorta harcamalarının GSYİH içindeki payından yola çıkarak Türkiye üzerine ekonometrik bir uygulama yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1 İKTİSADİ BÜYÜME

1.1 İKTİSADİ BÜYÜME KAVRAMI

İktisadi büyümenin literatürde birçok tanımı olmakla birlikte temel olarak, bir ekonominin üretim hacminin birbirini takip eden dönemler şeklinde artması olarak tanımlanmaktadır.

İktisadi büyüme terimi, en azından bir toplumun ekonomisinde, hem

- i. iktisadi faaliyetlerin ölçeğinde meydana gelen bir büyümeyi hem de
- ii. iktisadi etkinliklerin toplam ölçeğindeki büyüme toplam nüfustaki büyümeden daha fazla olduğu için kişi başına hasılanın da büyümesini

işaret eder.¹ Bu sebeple büyümenin, makroekonomik açıdan arz cephesinde belirlendiğini söyleyebiliriz. Bu durum arz eğrisinin sağa kayması ya da üretim olanakları eğrisinin sağa kayması ile ifade edilir.

İktisadi büyüme kısa vadeli durağan bir kavram olmayıp, uzun vadeli değişken bir olgudur².İktisadi büyümenin tanımında belli parametrelerdeki artışlardan bahsedilmesi gerekmektedir. Bu noktada önceki dönemlere göre daha fazla mal ve hizmet üretebilmesini ifade eden iktisadi büyüme uzun dönemde başarılabilir.

Bir ülkenin iktisadi büyümesi tam istihdam durumunda kaynakların daha verimli kullanılmaya başlanması veya kullanılan kaynak miktarına yenilerinin eklenmesiyle üretimde artışın sağlanmasıyla gerçekleşir.

¹ Yahya Sezai Tezel, **İktisadi Büyüme**, Ankara, İmaj Yayıncılık, 1995, s. 2.

² (Çevrimiçi), www.acikogretim.org/iktisadi-buyume-unite-1-2-3-4-ders-notu.html, (10.08.2017).

İktisadi büyüme, yaşam standardını iyileştirilmesiyle ortaya çıkan niteliksel büyümeden çok sayısal bakımından ortaya çıkan niceliksel bir değişikliği ifade etmektedir.³

1.2 İKTİSADİ BÜYÜMENİN ÖLÇÜLMESİ

İktisadi büyüme hızı, bir önceki yıla göre reel milli gelirden meydana gelen yüzdesel artışı gösteren kavramdır. İktisadi büyüme oranını ölçmek için genellikle iki yöntem izlenir. Birincisi, reel ulusal geliri ya da üretimi ölçmektir. İkincisi ise, kişi başına reel ulusal gelir oranındaki artışları ölçmektir. Ülkelerin iktisadi büyüme hızı ölçülürken, üretilen mal ve hizmet miktarlarında bir yıldan diğer yıla gerçekleşen değişme oranı dikkate alınmaktadır. İktisadi büyümenin tespitinde daha çok Gayri Safi Milli Hâsıla kavramı kullanılmaktadır.⁴

GSMH ile GSYH arasında büyük çapta bir farklılık olmadığı için ulusal gelir ve üretimin ölçülmesi ve iktisadi büyüme analizlerinde daha çok GSYH kullanılmaktadır.⁵

Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH), belirli bir ülkede belirli bir dönemde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin değerinin toplamıdır.

Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) ise bir ülkede belirli bir dönemde yurtiçinde üretilen nihai malların ve hizmetlerin piyasa değerlerinin toplamıdır.

GSYH; üretim, gelir, harcama yöntemleri ile hesaplanabilmekte ve özdeşlikler gereği aynı nominal değere ulaşılmaktadır. Burada karşımıza nominal GSYH, reel GSYH ayrımı çıkmaktadır. Bu ayrımın büyümenin reel GSYH ile ölçülmesi gerekmektedir. Çünkü nominal GSYH ilgili yıllardaki enflasyonist etkileri içinde barındırmaktadır.⁶

³ a.g.e., s.1.

⁴ Erdal M. Ünsal, **Makro İktisat**, 6. Basım, Ankara, İmaj Yayıncılık, 2005, s.17.

⁵ Adem Üzümcü, **İktisadi Büyüme**, 1. Basım, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2012, s. 14.

⁶ Üzümcü, A.g.e s.14.

Nominal GSYH, belirli bir yılda üretilmiş olan nihai mal ve hizmetlerin o yılın fiyatları ile olan değeridir. Herhangi bir t döneminde üretilen tüm malların miktarları ile o dönemdeki fiyatlarının çarpımlarının toplamına eşittir. Yıllan yıla üretim miktarının değişmesi ve piyasa fiyatlarının değişmesi nominal GSYH'yı değiştirecektir.

Reel GSYH ulaşmak amacıyla cari fiyatlarla hesaplanan nominal GSYH değerlerinin, sabit fiyatlara(reel değere) dönüştürmede tüketici/üretici fiyat endeksleri(TÜFE,ÜFE) veya bir tür fiyat endeksi olan GSYH deflatörü kullanılmaktadır.⁷

Bir ülkede kişi başına reel gelirin yıllar arasında artış göstermesi ekonominin büyüdüğünü gösterir. Fiyat artışları, büyüme hızındaki artışın net bir şekilde hesaplanmasını engelleyeceğinden, ekonomik büyümeyi ölçerken reel değerleri kullanmak daha doğru olacaktır.

Ülkelerin gayri safi yurtiçi hâsılasındaki (GSYH) rakamsal değişimleri gösteren İktisadi büyüme kavramını önemli kılan rakamsal değişimlerin ne oranda olduğu kadar, bu değişimin nereden kaynaklandığının ortaya konulmasıdır. Bu farkın ana sebebi, ülkeler arasındaki temel farklılıkların belirleyicisi olan mikro ya da makro düzeydeki ekonomik ve yapısal göstergelere dayandırılmaktadır. İktisadi büyümeyle ilgili olarak ortaya çıkan sorular daha çok büyümenin nedenleri ya da hangi etkenlerin büyüme üzerine etkili olduğu ve zaman içinde yüksek gelirli ülke ya da bölgelerle düşük gelirli ülkeler arasındaki gelir farklılıklarının azalıp azalmadığı üzerine odaklanmıştır.⁸

Dünyadaki ülkeler arasında uzun dönem iktisadi büyüme performanslarında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Uzun dönem büyüme oranları arasındaki bu farklılıklar iktisadi büyümenin belirleyicileri tarafından açıklanmaktadır. Bununla beraber uygulamalı çalışmalarla farklı ülke ya da ülke grupları için iktisadi

⁷Üzümcü, A.g.e s.15.

⁸ Şevket Pamuk, **Dünyada ve Türkiye’de İktisadi Büyüme (1820-2005)**, Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları, Cilt:1, Sayı:2, 2007, s.3-26.

büyümenin belirleyicileri araştırılmakta ve bu belirleyicilerin büyümei nasıl etkiledikleri ortaya konulmaya çalışılmaktadır.⁹

Tablo 1: Türkiye'de Yıllara Göre Nominal ve Reel GSYH Değişimi

Yıllar	Nominal GSYH	Reel GSYH	Reel GSYH'daki Artış Oranı (Büyüme Hızı)
1998	70 203	70 203	
1999	104 596	67 841	-3,4
2000	166 658	72 436	6,8
2001	240 224	68 309	-5,7
2002	350 476	72 520	6,2
2003	454 781	76 338	5,3
2004	559 033	83 486	9,4
2005	648 932	90 500	8,4
2006	758 391	96 738	6,9
2007	843 178	101 255	4,7
2008	950 534	101 922	0,7
2009	952 559	97 003	-4,8
2010	1 098 799	105 886	9,2
2011	1 297 713	115 175	8,8
2012	1 416 798	117 625	2,1
2013	1 567 289	122 556	4,2
2014	1 748 168	126 258	3,0
2015 ^(r)	1 952 638	131 273	4,0

Kaynak: TÜİK, *(1998 fiyatlarıyla)

Tablo 1'e göre 1999 yılı için reel GSYH artış oranı negatif bir değerde % 3,4 iken, 2000 yılında pozitif değerde artış göstermiştir. Ekonomideki üretim düzeyi bir önceki yılın üretim düzeyine göre artış göstermiştir. Tüm yıllara bakıldığında bir önceki yıla göre artış ve eksilmeler tablodan görülmektedir.

⁹ Seymur Ağayev, **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Örneğinde Panel Eştümleme ve Panel Nedensellik Analizleri**, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı:1, 2010, s.159-184.

Büyüme oranı ne kadar büyük olursa, ekonomi de yeni mal ve hizmet üretimini o oranda arttırıyor demektir. Bir ülkede ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için, her şeyden önce yatırımların arttırılması gerekir.¹⁰ Daha fazla yatırım da kuşkusuz, yatırımların kaynağı olan tasarrufların artmasına bağlıdır. Bir ülkede tasarruf oranı ne kadar büyükse, yatırım oranı da o denli büyük olacağından, büyüme oranı da öteki koşulların değişmemesi kaydıyla, o denli yüksek olacaktır.¹¹

Yapılan çalışmalar sonucunda ortaya konulan bulgulara göre iktisadi büyümenin temel belirleyicileri olarak sayılan unsurlar;

- Yatırım oranları,
- Bir ülkenin sahip olduğu demografik yapı,
- Yeni teknolojilerin geliştirilmesi,
- Gelir dağılımı,
- Dış ticaret yapısı,
- Finansal piyasaların yapısı,
- Eğitim düzeyi ve beşeri sermaye,

Bir ülkede iktisadi büyümenin ölçülmesi, üretim yöntemi, harcama yöntemi ve gelir yaklaşımına göre ölçülmektedir.

1) Üretim Yöntemi

Bütün firmaların bir dönem içerisinde sunduğu hizmetler ve ürettiği mal miktarları ile bu mal ve hizmetlerin fiyatlarının çarpılması ile hesaplanmaktadır. Ekonomi sektörlerine ayrılarak, her sektörde üretilen katma değerler hesaplanmakta ve toplam gayrisafi üretim değerinden ara malların değeri çıkarılmaktadır.¹²

¹⁰ William H. Branson, **Macro Economic Theory and Policy**, 3. Basım, New York: Harper & Row Publishers, 1989, s.295-296.

¹¹ Ünsal, a.g.e., s.18.

¹² Sami Taban, **İktisadi Büyüme Kavram ve Modeller**, Eskişehir, Nobel Yayınları, 2010, s.5.

2) Harcama Yöntemi

Bir ekonomide gerçekleştirilen bütün harcamaların toplanması ile hesaplanmaktadır. Bu harcamalar; özel tüketim harcamaları, özel yatırım harcamaları, kamu harcamaları ve net ihracatın toplamından oluşmaktadır.¹³

3) Gelir Yaklaşımı

Bir ekonomide bir yıl içinde üretim faaliyetlerine katılanların elde ettikleri gelirlerin toplanması suretiyle hesaplanmaktadır.¹⁴

1.3 İKTİSADİ BÜYÜMENİN ÖZELLİKLERİ

İktisadi büyümenin önemli özelliklerini şöyle sıralayabiliriz.

- İktisadi büyüme rakamlarla ifade edilebilen yani sayısal bir olgudur. Yıllara göre gerek büyüme hızında gerekse GSYH’de meydana gelen değişimler rakamla ifade edilmektedir.
- İktisadi büyüme uzun döneme dayalı bir olgu olup, uzun dönemde; yatırımların artırılması, üretim artışının sağlanması ve iktisadi yapının değiştirilmesiyle mümkün olabilecektir.
- İktisadi büyüme reel bir artışı ifade etmekle beraber yanı sıra mevcuda da bir ilave söz konusudur.
- İkame yatırımlar ile iktisadi büyüme arasında bir bağlantı bulunmamaktadır. Örnek ile açıklayacak olursak; beş katlı eski bir binanın yıkılıp yerine tekrar beş katlı bir binanın inşa edilmesi hâlinde büyüme kavramında söz edilemez. Bu örnek ikame yatırımı ifade eder. Bununla beraber yıkılanın yerine on katlı bir bina inşa edilmiş olsa idi ilave beş kat büyüme söz konusu olacaktı.
- Millî gelirin artması halinde tüm bireylerin gelirini de aynı oranda büyümemekte olup iktisadi büyüme ile gelir dağılımı arasında düzenleyici bir özellik bulunmamaktadır.¹⁵

¹³ Yüksel Bilgili, **Karşılaştırmalı İktisat Okulları**, İstanbul, İkinci Sayfa Yayınları, s.44-45.

¹⁴ Erdal Ünsal, **Makro İktisat**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2013, s.53.

Ekonomilerde önemli olan büyümeyi daha da önemlisi sürdürülebilir büyümeyi sağlayabilmektir. Sürdürülebilir büyüme, fiyat istikrarının bozulmadığı, ekonomik göstergeler ile makroekonomik dengelerin uyumlu olduğu, potansiyel büyüme seviyesine yakın büyüme oranlarının kalıcı olarak sağlandığı iktisadi büyümeyi ifade eder. Sürdürülebilir ve yüksek bir büyümeyi sağlayabilmek için gerekli unsurlar;

- Makroekonomik politikalarda istikrar
 - Fiyatlar genel seviyesinde istikrarın sağlanması
 - Kamu finansmanında sürdürülebilirliğin sağlanması
- Yapısal reformlar ile sistemin yeniden yapılandırılması
 - Sosyal güvenlik, eğitim/vergi reformu ile iş gücü piyasası kapsamındaki düzenlemeler
 - Enerji piyasasına yönelik düzenleyici reformlar
 - Rekabet ortamının düzenlenmesi
- Yönetimin iyileştirilmesi
 - Siyasi istikrarın sağlanması
 - Hukuk üstünlüğünün sağlanması
 - Şeffaflık ve hesap verebilirliğin sağlanması
 - Devlet hizmetlerinin kalitesi
 - Yolsuzlukların önlenmesi

Görüldüğü gibi iktisadi büyümeyi sağlayan unsurlar geniş kapsamlıdır. Ekonomik ilişkilerin karmaşıklığı da göz önüne alındığında ileriye yönelik tahminleri yakalamak güç görünmektedir. 2002-2007 yılları arasında Türkiye, dünyada en hızlı büyüyen ülkeler arasındadır. Bu dönemde ekonomide yaşanan birikimli GSYH

¹⁵ Taban, Günsoy, Erdinç ve Aktaş, **İktisadi Büyüme**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2898, 1.Baskı, 2013, s.32.

büyüme hızı % 48,7 olarak gerçekleşmiş ve Türkiye, belli başlı 76 gelişmiş/ gelişmekte olan ülke arasında büyüme hızı sıralamasında 7. sırada yer almıştır (Toplam 180 ülke arasında ise 32.'dir). Türkiye için gerekli olan, 2001 yılı sonrası elde edilen kazanımları kalıcı kılmak ve büyümeyi sürdürülebilir hâle getirmektir.¹⁶

1.4 İKTİSADİ BÜYÜME MODELLERİ

Bir ülkenin iktisadi ve sosyal refah düzeyindeki artışın en önemli göstergelerinden biri olan ekonomik büyüme olgusu, iktisatçıların üzerinde sürekli tartıştığı bir konudur. Geliştirilen ekonomik büyüme teorileri, içinde bulunulan dönemin ekonomik ve sosyal özelliklerinden etkilenecek, devlete ekonomik ve sosyal alanda farklı görevler yüklemiştir. Geliştirilen teorilerde ekonomik büyüme alanında devlete kimi zaman aktif rol verilirken, kimi zaman pasif rol verilmiş ve devletin ekonomiye herhangi bir müdahalede bulunmaması gerektiği ileri sürülmüştür. Buradan hareketle çalışmamızın bu bölümünde iktisatçıların ekonomik büyüme için geliştirdikleri modeller anlatılacaktır. Aşağıdaki tabloda büyüme teorileri özetlenmiştir.

Tablo 2: Büyüme Teorileri

Büyüme Teorisi	Büyümenin Kaynağı	Büyümenin Özellikleri
Merkantilist Dönem (1450-1750)	Merkantilizmin esaslı devlet idaresine dayanmaktadır.	güçlü devlet, kıymetli madenlere sahip olma arzusu ve dış ticaretin gerekliliği ve önündeki engellerin kaldırılmasının gerekliliğidir
Fizyokratik dönem (1750-1776)	Devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini savunan bir akımdır.	Ekonomide temel sektör olan tarım, harcanandan fazlasını verdiği için büyümenin tek yoludur
Klasik Büyüme Teorileri A. Smith (1776) D. Ricardo (1817) T.R. Malthus (1799)	İşbölümü Artık Değerin yatırıma dönüşmesi Artık Değerin yatırıma dönüşmesi	Kısıtlı büyüme, Tarımda Azalan Verimler kanunu sebebiyle kısıtlı büyüme, Nüfus kanunu nedeniyle sınırlı büyüme,
John Maynard Keynes (1930)	Talep ile tüketimin yoğun olduğu Model oluşturmuştur.	Beşeri sermayeyi ve teknolojiyi modelinde ihmal etmiştir. Eksik istihdamda ekonomik dengeye gelineceğini belirtmiştir.
K. Marks (1867)	Sermaye Birikimi	Kapitalist süreçte kâr oranlarının düşmesi nedeniyle sınırlı büyüme
J. A. Schumpeter (1911-1939)	Yenilikler	Kararsız büyüme, Kararsız denge
Post-Keynezyen Büyüme Mod. R. Harrod (1939) E. Domar (1946)	Tasarruf ve yatırımlar	Kararsız Denge

¹⁶ a.e., s.36.

Neoklasik Büyüme Modeli R. Solow (1956)	Dışsal olduğu kabul edilen nüfus ve teknolojik gelişme	Teknolojik gelişmenin yokluğu nedeniyle geçici büyüme
Roma Kulübü Modelleri Meadows (1972)	Doğal Kaynaklar ve Çevre Korunması	Nüfus patlaması, çevre kirliliği ve enerji tüketimi nedeniyle sorunlu büyüme
Yeni Büyüme Teorileri (İçsel Büyüme Teorileri) P. Romer (1986) R. Lucas (1998) R. Barro (1990)	Fiziki sermaye, beşeri sermaye, teknoloji, kamu sermayesi ve mali araçlar	Büyümenin içsel olması, devletin yenilenmesi ve tarihsel gelişimin dikkate alınması
Sanayi Bölgeleri Modeli G. Becattini (1991)	Sınai ve mahalli örgütlenme şekli	Büyümenin bölgesel dengesizliğinin açıklanması

Yukarıdaki tablodan hareketle iktisadi büyüme modellerini sırasıyla inceleyelim.

1.4.1 Merkantilist Dönem (1450-1750)

Merkantilizmin esası devlet idaresine dayanır ve ekonomi politikası hem ekonominin ve hem de devletin birlikte büyümesini ve güçlenmesini sağlayacak temel bir araç olarak görülmüştür. Merkantilizm, 1450-1750 yılları arasında yani Ortaçağ ve Fizyokrasi arasındaki dönemde gelişen iktisadi düşüncelerin bütünüdür. Bu dönemde güçlü olmanın kriterlerinden bir tanesi de hazinenin büyümesi idi ve bunun için de dış ticaret dengesinin pozitif olması, yani ithalattan çok ihracat yapılması gerektiği için hükümdar ile tacirler arasında bir çıkar birliği olmuştur.¹⁷

İtalyan merkantilistlerinin öncüleri A. Serra (Doğumu 1580) G. Montanari (1633-1687), A. Genovesi (1712-1769), G. Ortes (1713-1790)'dir. Hollanda'da merkantilist görüşlerin ünlü savunucusu De la Court'dur. Fransız merkantilistleri, J. B o d i n s (1530-1596), E.Melon (1675-1738), De Sully (1560-1641) dır. Ancak merkantilizmin Fransa'daki en ünlü temsilcisi 14. Louis'nin Maliye Bakanı olan Colbert'tir. Öyle ki, merkantilizm, Fransa'da onun ismiyle "Colbertizm" diye de anılmıştır. Almanya'da merkantilizmin temsilcileri şunlardır: Devlet adamları : Friedrich Wilhelm ve Büyük Friedrich'dir. Avusturyalı merkantilistler Devlet adamları : Maria Theresia, Josef II'dir.

¹⁷ Vural Fuat Savaş, **İktisadın Tarihi**, Liberal Düşünce Topluluğu, Avcıol Matbaacılık, İstanbul,1997,s.138.

İngiltere’de merkantilist politikanın oluşmasına görüşleriyle etkide bulunanlar, Edward Misselden (1587- 1654), Thomas Mun (1571-1641), Sir William Petty (1623-1687), Dudley North’dur. (1641-1691).¹⁸

Merkantilistler, iktisadi büyümeyi ve kalkınmayı şu faktörlere dayandırmıştır:

1. Hızlı bir nüfus artışı,
2. Düşük bir ücret politikası,
3. Düşük bir faiz haddi,
4. İhracatın artması, yani ticaretin geliştirilmesi,
5. Para arzının çoğalmasına yani emisyonun genişlemesine (bu görüşe göre, para miktarının çoğalması istihdam hacmini genişletir, azalması ise daraltır),
6. Sömürgeciliğe ilişkin politikalar¹⁹.

Merkantilist düşünürler; “ihracatı destekleyici yöntemlerle, devletin sahip olduğu gücü ve servetini arttırmak, hammadde ve altın birikimi sağlamak bunun yanında yabancı ekonomilere karşı korumacı ve müdahaleci politikaları savunmuşlardır.”²⁰

1.4.2 Fizyokratik dönem (1750-1776)

Fizyokrazi, Merkantalist düşünceye tepki olarak doğmuş, devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerektiğini savunan bir akımdır. Fizyokrazi kelimesinin Yunanca aslından kaynaklanan anlamı ‘doğa yasası’dır. Fizyokratlar ilahi bir iradenin evrensel ve aslında mükemmel olan bir doğal düzen ortaya koyduğu düşüncesini benimsemişlerdir.

John Locke, Fizyokrat felsefenin babası olarak kabul edilmektedir. Locke’un rasyonalizm ve doğal düzene verdiği önemi Fizyokratlar da benimsemişlerdir.

¹⁸ Cahit Aydemir, Hüseyin Haşimi Güneş, Merkantilizmin Ortaya Çıkışı, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/69877>, 28.05.2018.

¹⁹ Ali Özgüven, **İktisadi Büyüme İktisadi Kalkınma Sosyal Kalkınma Planlama ve Japon Kalkınması**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988, s.2-3.

²⁰ Müfit Akyüz, Nesrin Ertel, **Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü**, Dünya Yayınları, Üçüncü Basım, İstanbul, 1990, s.228-229.

Fizyokratlara göre ekonomik sistemin temelini kişisel çıkar (self interest) oluşturur. İnsan ve dolayısıyla devlet her hareketin yararını ve zararını hesaplar ve işbirliği yapmanın gereğini kabul eder. Ünlü sloganları “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler”(laissez faire, laissez passer), bu düşüncenin veciz bir ifadesi olmuştur.

Sanayinin yararını kısmen kabul eden Fizyokratlar, Merkantalistlerin aksine ticarete önem vermemişlerdir. Bu açıdan Merkantalistler ile Fizyokratlar arasında önemli bir fark vardır.²¹

Fizyokratlar, Merkantilistler gibi servetin ve büyümenin kaynağını araştırmışlar, fakat Merkantilistlerden farklı olarak servetin mübadeleden (dış ticaretten) değil, üretimden doğduğunu belirtmişlerdir. Onlara göre servet birikimi ve büyümenin kaynağı “tarımdaki iktisadi artıktır”. Ülkenin iktisadi büyümesinde ve servet birikiminde atbaşı oynayan tek verimli olan sektör tarımdır.²²

Bunun yanında, bu iktisadi düşünce okulu, liberal iktisat düşüncesinin temelini oluşturmuşlar ve bu düşünce gereği özel mülkiyet ve ücretli işçi bulunmaktadır. Ekonomi dışı kapalıdır ve dolayısıyla dış ticaret yoktur. Bunun yanında, devlet müdahalesine gerek görmemişlerdir. Klasik iktisatçılar da özellikle bu son görüşten bir hayli etkilenmişlerdir. Fizyokratlar, tarımda büyümeyi hızlandırmak amacıyla teknoloji kullanımını ve bilimsel araştırmaları özendirmişler; ihracatın tarımı uyardığı ve böylece üreticilerin gelirini arttırdığı ve makro düzeyde büyüme sağladığını öne sürmüşlerdir.²³

Bu iktisadi düşünce okulu, sanayi ve ticareti artı değer yaratmayan sektör olarak değerlendirmeleri sadece “tarım (artı değer yaratan) ağırlıklı” bir iktisat politikaları oluşturmaları, bu ekolün büyümenin kaynağı (servet birikimi yaratan) olarak tek bir sektöre bağlamasına sebebiyet vermişlerdir.²⁴

²¹ (Çevrimiçi), <http://www.ekodialog.com/Konular/ekonomik-buyume-modelleri-teorileri.html>, 10.08.2017.

²² Ersan Bocutoğlu, **İktisadi Düşünceler Tarihi**, Murathan Yayınevi, Birinci Basım, Trabzon, 2012, s.35.

²³ Özgüven, a.g.e., s.3.

²⁴ Bocutoğlu, a.g.e., s.35.

1.4.3 Klasik Büyüme Teorisi

Klasik iktisat görüşünün temellerini Fizyokratların görüşleri, sanayileşme ve teknolojik gelişme oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Fizyokratların görüşleri özellikle klasik iktisadın ortaya çıkmasında ve oluşmasında öncülük etmiştir. Daha sonra ise liberal ekonomi düşüncesinin yaygınlaşması ile birlikte fizyokratların görüşleri ve toprağın ve tarımsal üretimin ekonomik değer yaratma ve üretim açısından önemini kaybetmiştir. Sanayileşme ile başlayan değişim ve görünmez el fiyatın önemi, devlet ve kurumların işlevleri, rekabet, mülkiyet gibi piyasa ekonomilerinin önemini vurgulayan klasik iktisat teorisi 18. yüzyılda önemli olmaya başlamıştır. Bu bağ lamda klasik iktisat teorisi büyüme iktisadı olarak da kabul edilen ve iktisadi büyüme konusunda da öncü teoridir. Klasik büyüme teorisini oluşturan görüşler ise özellikle Adam Smith (1723-1790), Thomas Malthus (1776-1834) ve David Ricardo (1772-1823)'nun görüşlerine dayalı teorilerdir.²⁵

A. Smith, iktisadi büyüme analizinde iş bölümü ve büyüme arasındaki ilişkiyi, Malthus nüfus ve büyüme hızları arasındaki uyumsuzlukları incelerken, D. Ricardo büyüme analizinde azalan verimler ve bölüşüm kavramlarına yer vermiştir.²⁶

1.4.3.1 Adam Smith'e Göre İktisadi Büyüme Modeli

İktisat biliminin kurucusu olarak bilinen Adam Smith ve iktisadi büyüme konusunu ilk inceleyen iktisatçılardandır. 1776 yılında yazmış olduğu Ulusların Zenginliği adlı eserinde Smith, büyüme konusundaki görüşlerini ve ortaya koyduğu teorilerini ortaya koymuştur.

Smith işbölümü ve sermaye birikimini iktisadi büyümenin temel faktörü olarak görmektedir. Uluslararası ticaret, nüfus artışı, kurumlar ve görünmez el fiyat ile ilgili görüşleri ise büyümeyi açıklayan diğer faktörlerdir. Büyümenin

²⁵ Sami Taban, Bülent Günsoy, Güler Günsoy, Zeynep Erdiñç, M. Tuba Aktaş, **İktisadi Büyüme**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2898, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1855,1. Baskı, 2013, s.53.

²⁶ Mükerrerem Hiç, **Büyüme ve Gelişme Ekonomisi**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1994, s.14.

gerçekleştirilmesine yönelik düşüncelerinde iktisadi liberalizmi savunmuştur. Piyasanın görünmez eli olarak nitelendirdiği fiyatın toplumun çıkarlarını en üst noktaya taşıyabilmesi sebebiyle hükûmetlerin piyasaya müdahale etmemeleri gerektiğini vurgulamıştır.

Bu bağlamda Smith'e göre hükûmetler; savunma, adalet ve eğitim işlerini yürütmenin yanı sıra pazarı genişleten ve iş bölümü, uzmanlaşmayı destekleyen köprüler, yollar, limanlar, su kanalları gibi altyapı yatırımlarını inşa etmektir. Smith'in büyümenin temel faktörü olarak gördüğü bir diğer konu ise dış ticarettir. Smith'e göre, dış ticaret pazarı büyüterek, iş bölümünü artırarak büyümeyi artırmaktadır. Bu etki nedeniyle, hükûmetler ülkenin ucuza ürettiği mallar konusunda ihtisaslaşarak bir üstünlük elde edebilecek serbest dış ticaret politikalarını benimsemelidirler. İş bölümünü aynı firmada bir malın farklı kısımlarının işçiler tarafından üretilmesi ve farklı malların farklı firmalar tarafından üretilmesi şeklinde tanımlayan Smith iş bölümünün artırılmasıyla büyümenin sağlanacağını belirtmektedir.²⁷

İktisadi büyüme modelinde Adam Smith, sermaye için azalan verim kanunu emek için ise artan verim kanunun geçerli olduğunu ifade etmekle beraber büyümenin bir sınırının olduğunu söylemiştir. Kısa vadede piyasada mevcut olan ücret; emek için artan verim kanunun sebebiyle doğal ücret seviyesinin üstüne çıkacaktır. Ücretlerin artması nüfus ve gelir arasındaki bağlantıdan dolayı uzun vadede nüfusun artmasına neden olacaktır. Ancak ekonomi geliştikçe sermaye stoklarındaki büyüme ve nüfus artışı, kâr sınırlarını girişimcileri yeni yatırımlara itmeyecek düzeye, ücret sınırını da en az geçim düzeyine düşürür. Bu aşamada ekonomi çıkabileceği maksimum refah düzeyine ulaşır ve beraberinde durgunluk başlar. Nüfus artış hızı ve net yatırım sıfır olur.²⁸

Smith'e göre durağan durumu ekonomideki büyümenin tam zenginlik durumuna kadar artması, bu aşamadan sonra büyümenin durması olarak tanımlamaktadır.

²⁷ Taban v.d., a.g.e., s.53-54.

²⁸ Fulya Şen, "Büyüme ve Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye Örneği", (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007) , s.18.

Smith'in büyümenin ulaşabileceği en üst sınır olarak tanımladığı Tam zenginlik aşaması büyüme ve zenginliğin değişmediği bir durağan durum düzeyi olduğunu ifade etmiştir. Bu durumu “sermaye, işbölümü ve uzmanlaşma sonucunda sürekli hasıla artışı sonucu kendi kendini besleyen büyüme, doğal kaynaklar ve iklimin sınırları ölçüsünde gerçekleşip sınırsız bir olgu olmayıp tam zenginlik aşamasında durur” olarak belirtir.²⁹

1.4.3.2 Thomas R. Malthus’a Göre İktisadi Büyüme Modeli

Ekonomide meydana gelen reel hasılayı toprak ve işgücüne bağlayan Malthus, toprak miktarının sabit olması sebebiyle , reel hasılanın nüfus artışına bağlı olarak artacağını ifade etmiştir. Thomas Robert Malthus, iktisadi büyümeye etki eden faktörleri şöyle sıralamıştır.

- 1- Nüfusta meydana gelen artış
- 2- Tasarruf düzeyinde meydana gelen artış
- 3- Toprak verimliliğinin sağlanması
- 4- Teknolojide meydana gelen yenilikler³⁰.

Thomas Robert Malthus'un kurduğu nüfus teorisinin o dönemdeki toplumlarda ve günümüz toplumlarında bir evrensel geçerliliğinin söz konusu olmadığı ortaya konulmuştur.³¹

Muhteşem Kaynak'a göre; ücretlerin sadece arz yanlı olarak belirlenmesi gerçeklerle uyuşmamaktadır. Keza; günümüzde ücretler, arz ve talep tarafından birlikte belirlenmektedir.³²

²⁹ Taban v.d., a.g.e., s.58.

³⁰ Ali Özgüven, **İktisat Bilimine Giriş**, Filiz Kitabevi, 6.Baskı, İstanbul, 1991, s.76-79.

³¹ Gülten Kazgan, **İktisadi Düşünce ve Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitabevi, Beşinci Basım, İstanbul, 1991, s.87 ve Levent Aksu, “Dünyada ve Türkiye’de Nüfus Analizleri”, Sosyoloji Konferansları, 25. Kitap, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Sosyoloji Metodoloji Araştırmalar Merkezi Yayınları, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s.236-237.

³² Muhteşem Kaynak, **Büyüme Teorileri Giriş**, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, s.27.

1.4.3.3 David Ricardo' ya Göre İktisadi Büyüme Modeli

D. Ricardo büyümenin önce otomatik olarak gerçekleştiğini sonrasında ise ekonominin durgunluğa girdiğini ifade etmiştir. Bununla beraber toplam üretim miktarını; dış ticarete karşılaştırmalı maliyetler veya üstünlükler teorisine dayanarak artacağını ve büyümenin göreceli olarak gerçekleştiğini söylemiştir.³³

Ricardo'nun iktisadi büyümeyi etkileyen temel faktörleri aşağıdaki gibidir.

1. Tam rekabet ortamı,
2. Tam istihdam durumu,
3. Devletin ekonomiye müdahale etmemesi,
4. Kısa vadede ücretler emek arz ve talebine bağlıyken uzun vadede ise minimum geçim seviyesine bağlı olması,
5. Tarımda azalan, sanayide ise artan verimler yasasının geçerli olmasıdır³⁴.

David Ricardo'nun iktisadi büyüme modeline yapılan en büyük tenkit, bir ekonominin sürekli tam istihdam ve tam rekabet koşullarında olmayacağıdır.³⁵

Ayrıca, gelişen bir ekonomide faktör paylarının trendini ve sürece dayalı bir büyüme modeli kurabilmek için “azalan verimler yasası” yetersiz kalmaktadır³⁶.

Ricardo piyasa ekonomileri için sermaye miktarında artış olmadığında ve teknolojik gelişme olmadığı zaman büyümenin zaman içinde durağan duruma dönüşeceğini ileri sürmüştür. Ricardo, ekonomide sermaye birikimi gerçekleşse ve teknolojik gelişmede bir iyileşme olsa dahi, ekonomik büyümeyi bir süreliğine olumlu etkileyip tekrar ekonomik durgunluğun gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Ricardo'ya göre, teknolojik gelişmenin büyümeye etkisi görülmektedir. Teknolojik gelişme, toplam çıktıyı sürekli yukarı kaydırmaktadır. Fakat sermayede azalan verimler yasasının

³³ Ali Özgüven, **İktisadi Büyüme İktisadi Kalkınma Sosyal Kalkınma Planlama ve Japon Kalkınması**, Filiz Yayınları, İstanbul, 1988, s.12-14.

³⁴ Ali Özgüven, **İktisadi Büyüme İktisadi Kalkınma Sosyal Kalkınma Planlama ve Japon Kalkınması**, Filiz Yayınları, İstanbul, 1988, s.12.

³⁵ Erdoğan Alkin, **Gelir ve Büyüme Teorisi**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1987, s.54-55.

³⁶ Alkin, a.g.e., s.54.

geçerli olması ve teknolojik gelişme hızının düşük olması nedeniyle, ekonomi şüphesiz bir durgunluk düzeyine erişecektir. Toplam çıktı eğrisinin yukarı kayması ile OS toplam ücret doğrusu ile kesişmesi ise belirli bir emek miktarında mutlaka olacaktır. Bu kesişen noktada artık, nüfus ve emek miktarı değişmeyecek ve sermaye artışı da duracaktır.³⁷

1.4.4 Karl Marx’a Göre İktisadi Büyüme Modeli

Sosyalist sistemde üretimde kullanılan üretim araçlarının büyük bir kısmı devlet mülkiyetindedir. Üretim, bölüşüm ve tüketim de yine kamu otoritesi tarafından belirlenmektedir. Şayet özel mülkiyet olursa adaletli bölüşüm olmayacağı ve işçi sınıfının sömürüleceği düşünülmektedir.³⁸

Kar miktarı, yaratılan artık değer miktarı ile sermayenin etkileşimine bağlı olmaktadır. Burada artık değer, işçinin normal çalışma saatinden fazla çalıştığı saatlerde gerçekleştirdiği üretimdir. Artık değer miktarı arttıkça kar miktarı da artmaktadır. Marx modelinde azalan verim kanunu yer almamaktadır.³⁹ Bu nedenle kâr ile rant arasında bir ayırım yapmamaktadır.

Marksist teoride temel olarak ileri sürülen düşünce, kapitalistlerin elde ettikleri kârların kaynağının çalışan işçilerin fazla çalışmaları ve karşılığında ödenen düşük ücretlerdir. İşçilerin çalışma saatlerinin karşılığında çalışma saatlerinden daha az ücret ödenmeleri, yani işçilerin bedava çalışmaları ve fazla çalışma sonucunda ortaya çıkan değer ise kapitalistin kârını oluşturmaktadır. Marx’ın bu düşüncelerini Emek Değer Teorisi, Artı Değer Teorisi ve Kâr Teorisi şeklinde üç ana başlıkta açıklanmakta ve bu çerçevede teorinin işleyişi de analiz edilmektedir.⁴⁰

Karl Marx, teknolojik gelişmelerin büyümeye yönelik etkilerinden ziyade emeğin sömürüsünün nasıl arttırıldığı üzerinde durmuştur. İktisadi büyümenin en önemli belirleyicisi olan emek iken, sermaye emeğin ortaya koyduğu bir ürün olarak

³⁷ Taban v.d., a.g.e., s.66.

³⁸ (Çevrimiçi), <http://www.ekodialog.com/Konular/ekonomik-buyume-modelleri-teorileri.html>, 10.08.2017.

³⁹ Yalçın Acar, **Büyüme Teorileri**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, Bursa, 1990, s.32-33.

⁴⁰ Taban v.d., a.g.e., s.67.

görülmektedir. Hedeflenen büyümenin gerçekleşmesi bütün üretim araçlarının kamu otoritelerine devri ile mümkün olacaktır. Marksist yaklaşım, iktisadi büyümenin fonksiyonun yatırım olduğunu, yatırımların da karın bir fonksiyonu olduğunu savunmaktadır.⁴¹

K. Marx'ın kapitalist ekonomilerin büyümesi konusundaki görüşleri günümüzdeki gelişmiş ekonomilerin gelişimini açıklamaktan uzaktır. Gelişmiş ülkelerde özellikle çeşitli ekonomik ve sosyal politikalar ve uyguladıkları reformlar ile işçi ücretleri düşmemiş hatta ekonomilerin bütünü düşünüldüğünde bu ekonomilerin refahları artmıştır. Teknolojik ilerlemeler ile bu ekonomilerde kârların azalması yerine aksine artmasına neden olurken diğer yandan verimlilik artışları nedeniyle ücret artışları da olumlu yönde gelişme göstermiştir. Marx'ın ileri sürdüğü, sermayenin kapitalist üreticinin elinde toplanması ve rekabetin ortadan kalkarak tekelleşme eğilimlerinin artması düşüncesi günümüz gelişmiş ekonomilerinde biraz farklılaşarak doğrulanmıştır. Tekelleşme eğilimi, kapitalist üreticiler arasındaki tekelci rekabet olup birçok üreticiden oluşan ve günümüzde de benimsenen piyasa şeklidir. Fakat Marx'ın ifade ettiği gibi büyük üreticilerin yanında daha küçük üreticilerin piyasadan elenmesi gerçekleşmemiştir. Aksine küçük üreticiler ve firmalar da oligopol ve monopolcü rekabet piyasaları şeklinde varlıklarını sürdürüp gelişmişler ve bu piyasalar kapitalist ekonomilerde sıklıkla görülen piyasa şekilleridir. Bu bağlamda günümüz sanayileşmiş ülkelerinde kapitalist piyasa ekonomisi yerleşmiş olup, zaman zaman krizler ve durgunluk yaşansa da kapitalist sistemin gereği olan konjontürel dalgalanmalar olarak değerlendirilmektedir. Bugünün sanayileşmiş Batı ülkelerinde kapitalist piyasa ekonomileri ve refah devleti artık net bir şekilde kabul görmüş olup, bu gerçeği tersine döndürüp, sosyalist bir ekonomik düzenin uygulanması şimdilik pek olası gözükmemektedir.⁴²

⁴¹ Hasan Gürak, **İktisadi Büyüme ve Küresel Ekonomi**, Ekin Yayınları, Bursa, 2006, s.81.

⁴² Taban v.d., a.g.e., s.70.

1.4.5 J.M. Keynes’e Göre İktisadi Büyüme Modeli

“Keynesyen ekonomi” 1929 yılında büyük ekonomik bunalımla ortaya çıkmıştır. Keynesyen görüş 1960 yılına kadar birçok devletin ekonomik yapısında egemen olmuştur.⁴³

Keynes 1980 yılında yazdığı “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi” çalışmasında devletin ekonomiye müdahale etmesi gerektiğini savunmuştur. Bu düşüncüyü savunmasındaki ana etken toplam talep yetersizliği olup bunun dışında farklı bir çok etken bulunmaktadır⁴⁴.

Keynesyen ekonominin başlıca görüşleri şöyledir:

1. Ekonomide var olan tam istihdam seviyesinin sürdürülebilirliğin garantisi olmayıp rastlantısal bir denge dir. Ekonomide dengesizliğin sürekli olmaması için devletin ekonomiye müdahalesi şarttır. İktisadi büyüme modelinde makro analiz yöntemine yer veren Keynes; milli gelirden, tüketim harcamalarına, sermaye birikiminden, dış ticarete kadar bir çok konuda araştırma yapmıştır,
2. Klasik iktisatçıların savunduğu gibi fiyatlar ve ücretler kurumsal düzenlemeler ve ekonomik olmayan nedenlerden dolayı aşağı doğru esnek değildir.
3. Keynes’e göre talebin olması durumunda arzdan bahsedilebilir. Keza; ekonominin hareketlenmesi ve gözetilmesi ancak talep politikalarıyla mümkündür.
4. Tam istihdam durumuna ulaşmak için devlet müdahalesinin olması gerektiğini savunan Keynes bu fikri ile Klasik iktisatçılardan ayrılmıştır. Tüketim ve yatırım harcamaları arasında optimal dengeyi ancak devletin ekonomiye müdahaleci politikaları ile sağlanacağını belirtmiştir. Bütçe denklığı, nötr vergi gibi politikalar doğru bir yaklaşım tarzı değildir. Ekonominin içinde bulunduğu duruma göre devlet

⁴³ Ercan Kumcu ve Mahfi Eğilmez, **Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması**, Remzi Kitabevi, 8.Basım, İstanbul, 2005, s.33.

⁴⁴ Ergül Han, **İktisada Giriş 1**, Nobel Yayınları, 6.Basım, Ankara, 2006, s.44.

bütçesinin açık veya fazla vermemesi için, artan yada azalan oranlı vergilerin tercih edilebileceğini belirtmiştir.⁴⁵

Keynes teorisini arz ağırlıklı değil, talep ağırlıklı olarak kurmuştur. Keynes'in iktisadi büyüme modelinde, ne teknolojik yatırımlara ve getirdiği yeniliklere, ne de nitelikli beşeri sermayeye yer verilmiştir.⁴⁶

Keynesyenler'e göre büyümenin motoru harcamalardır. Tasarruflar azalınca harcamalar artmakta ve çarpan mekanizması sayesinde gelir artmaktadır.⁴⁷

Yatırımın belli dönemler sonunda girişimciye sağlayacağı fayda oranına sermayenin marjinal etkinliği adı verilmektedir. Sermayenin marjinal etkinliği faiz oranından büyükse, girişimci yatırımları karlı bulmakta ve yatırım kararı almakta, böylece büyüme artmaktadır.⁴⁸

Keynes içinde bulunduğu dönem 1929 Dünya Bunalımı ve sorunları nedeniyle, durgunluk içinde bulunan bir ekonominin durgunluktan kurtulup büyümeye başlayabilmesi için ilk ivmeyi nereden ve nasıl alacağı konusunu analiz etmiştir. Büyüme hâlinde olan bir ekonominin sorunları ise ikinci planda kalmaktadır. Bu bağlamda Keynes'in büyüme konusundaki görüşleri ve analizleri statik analizdir. Keynes'e göre ekonomik büyümede tüketim ve yatırım harcamalarından oluşan efektif talep çok önemli olmaktadır. Klasik iktisatçıları de eleştirerek işsizliğin nedenlerini de talep yetersizliği olarak değerlendirmektedir.⁴⁹

1.4.6 J. A. Schumpeter'e Göre İktisadi Büyüme Modeli

Schumpeter, girişimcilik ve yenilikçilik kavramlarını iktisat teorisine yerleştiren kişi olup, Schumpeter'in bahsettiği girişimci işletmedeki sermaye sahibi veya işletmenin sahibi değil, önceden yapılmamış bir yeniliği veya fikri ortaya atan kişidir.

⁴⁵ Vural Savaş, **Politik İktisat**, Beta Basım Yayın, 2.Baskı, Eylül, İstanbul, 1994, s.191-206; Kumcu ve Eğilmez, a.g.e., s.33; Han, a.g.e., s.45.

⁴⁶ Hasan Gürak, **İktisadi Büyüme ve Küresel Ekonomi**, Ekin Yayınları, Bursa, 2006, s.85-86.

⁴⁷ Yüksel Bilgili, a.g.e., s. 145-146.

⁴⁸ Sami Taban, **İktisadi Büyüme Kavram ve Modeller**, Nobel Yayınları, Eskişehir, 2010, s.57.

⁴⁹ Taban v.d., a.g.e., s.77.

Girişimcinin elindeki kaynakları yeni işlere yöneltmek daha faydalı olacağı görüşü vardır.⁵⁰

Joseph Schumpeter'in büyüme konusundaki görüşleri iki kavramla açıklanmaktadır. Birincisi, yenilikler kavramı, ikincisi ise girişimciler kavramıdır. Schumpeter'e göre yenilikler ve girişimciler kapitalist sistemin işlemesini, gelişimini sağlayan ve ekonomik dalgalanmalara neden olan faktörlerdir. Yenilikler, teknik ilerleme veya yeni kaynakların bulunması olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda Schumpeter beş farklı türde yenilikten bahsetmektedir:

1. Yeni bir malın veya bilinen bir malın farklı türünün ve kalitesinin piyasaya sunulması,
2. Üretimde yeni bir üretim tekniğinin kullanılması (emek ve sermaye faktöründe tasarruf sağlayan yeni bir teknik). Bu yeni tekniğin yeni keşfedilmiş olması önemli değil, önemli olan ekonomik faaliyetlerde ve üretimde ilk defa kullanılıyor olmasıdır.
3. Yeni bir piyasanın bulunması ve keşfi,
4. Yeni bir hammadde veya yarı mamul kaynağının keşfi,
5. Endüstrinin yeniden organizasyonu; tam rekabetçi bir endüstrinin tekelleşmesi, tröstlerin kurulması veya monopollerin gücünün azalarak tam rekabetçi bir endüstriye dönüşmesi gibi.⁵¹

1.4.7 Harrod-Domar'a Göre İktisadi Büyüme Modeli(Post-Keynesyen)

İngiliz iktisatçı R.F. Harrod ve Amerikalı iktisatçı E.D. Domar tarafından bağımsız bir şekilde geliştirilen Harrod Domar büyüme modeli tam istihdam düzeyindeki bir ekonomide dengeli büyüme koşulları üzerine yoğunlaşmıştır.

Harrod ve Domar'ın birbirlerinden ayrı hazırladıkları iktisadi büyüme modellerinin ulaştığı sonuçlar benzerlik gösterdiği için isimleri beraber anılmıştır. İki iktisatçının

⁵⁰ Perihan Hazel Er, Girişimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2013, Sayı:29, (Çevrimiçi) <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/viewFile/44/28>, 01.06.2018.

⁵¹ Taban v.d., a.g.e., s.70-71.

görüşleri aynı olup aralarındaki fark Harrod'un, eksik istihdamdan hareketle tam istihdama hangi şartlarda ulaşılabilceği üzerinde dururken, Domar, tam istihdam sürecinin sürdürülebilmesi için gerekli şartlar üzerinde durmaktadır.⁵²

Harrod Domar modelinde ekonomide dengeli ve sürekli bir büyüme olması için uzun dönemde emeğin, sermayenin ve gelirin birbirine eşit bir hızla büyümeleri gerekmektedir. Emek ve sermaye eşit bir hızla büyüyorsa uzun dönemde ekonomide dengeli bir büyüme olmakta, toplam arz ve toplam talep birbirine eşit bir hızla büyüyorsa ekonomide sürekli bir büyüme süreci yaşanmaktadır.⁵³

Harrod Domar modeli, tasarruf eğilimi, dış tasarruf, sermaye-hâsıla oranı ve teknolojik ilerleme, nüfus artışı gibi en önemli parametrelerin zaman boyunca değişiminin gelişen ülkelerin büyümesi üzerindeki etkilerini ve bu parametreler arasındaki ilişkileri açıklamaktadır.⁵⁴

Harrod ve Domar, Keynes'in kısa dönemli statik analizini uzun dönemli olarak genişleten ve dinamik büyüme sorunlarıyla ilgilenmişlerdir.

1.4.7.1 Modelin Eleştirisi

Harrod-Domar modeline yöneltlen temel eleştirilerden biri, esnek olmayan varsayımlara dayandığıdır.⁵⁵

Modelin planlamada kullanılmasının nedeni basitliği olmakla birlikte, model birçok güçlüğü de beraberinde getirmektedir. Öncelikle model, genellikle soyut ve hesaplanması zor kavramlar üzerine kurulmuştur. Tasarruf eğilimi, sermaye/hâsıla oranı ve sermayenin verimliliği gibi kavramların hesaplanması hem zordur hem de ulaşılan sonuçların güvenilirliği tartışmalıdır. Aynı şekilde farklı gelişim düzeyindeki sektörlerden oluşan bir ekonomide, ekonominin bütününe yönelik tek bir sermaye hâsıla katsayısı düşünmek gerçeğe uygun düşmemektedir. Herhangi bir ülkede özellikle azgelişmiş ülkede sermaye tahmininde bulunmak kolay değildir. Birçok

⁵² a.e., s.66

⁵³ Türkan Turan, **İktisadi Büyüme Teorisine Giriş**, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.33-35.

⁵⁴ Mükerrrem Hiç, a.g.e., s.195-199.

⁵⁵ Jacques Lecaillon, **Makro Ekonomik Analiz**, Rona Turanlı (çev.), 1. Basım, İstanbul: Nihat Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, 1985, s.234.

azgelişmiş ülkede toplanabilecek sınırlı veri ile güvenilir sermaye/hâsıla oranını tahmin etmek güçtür. Büyüme sorununu sadece sermayeye dayandırmakta, öteki unsurları analize dâhil etmemektedir. Diğer bir önemli üretim faktörü olan emeğin üretime olan katkısı yokmuş gibi hareket edilmiş, teknolojik gelişmeler göz ardı edilmiştir. İşgücü, sermaye ile birlikte üretim sürecindeki diğer önemli bir girdidir. İşgücü fazlasına sahip olduğu sanılan azgelişmiş ülkelerde bile böylesi bir fazlanın sadece bazı dönemlere ait olduğu gözlemlenmektedir.⁵⁶

1.4.8 Solow’a Göre İktisadi Büyüme Modeli (Neo-Klasik)

Büyüme analizleri konusunda İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki çalışmalarda, iki dönem çalışmalarının dikkat çektiği görülmektedir. Bunlardan birincisini, 1950’li yılların sonlarında “Neo-klasik Büyüme Teorileri” ile ilgili çalışmalar oluştururken; ikincisini ise 1980’lerin sonu ve 1990’lı yıllarda gerçekleştirilen “İçsel Büyüme Teorileri” ilgili çalışmalar oluşturmaktadır. Neo-klasik modele en büyük katkı R. Solow (1956) ve T. Swan (1956) tarafından yapılmış ve model ağırlıklı olarak da “Solow modeli” olarak da anılmıştır. Neo-klasik büyüme modeli, bir ekonomide sermaye stokundaki büyüme, işgücündeki büyüme ve teknolojiye gelişmenin birbirleri ile nasıl bir etkileşim içerisinde olduklarını ve bir ülkenin iktisadi büyümesini nasıl etkilediklerini göstermek amacıyla tasarlanmıştır.⁵⁷

Modelin temel varsayımları aşağıdaki gibidir.

- 1- Ekonomide homojen tek bir mal üretilmektedir.
- 2- Ekonomi dışı kapalıdır ve hükümet yoktur.
- 3- Cobb Douglas tipi üretim fonksiyonu geçerlidir ve ölçeğe göre sabit getiri vardır Emek ve sermaye için azalan verimler yasası geçerlidir.
- 4- Ekonomi tam istihdamdadır ve tam rekabet koşulları geçerlidir Ekonomide yatırımlar tasarruflara eşittir.

⁵⁶ Metin Berber, İktisadi Büyüme ve Kalkınma, 3. Basım, Derya Kitabevi, Trabzon, 2006,s.136-137.

⁵⁷ Taban v.d., a.g.e., s.109.

- 5- Emek ve sermaye girdileri ikame edilebilir Ekonomide dışsallıklar söz konusu değildir.
- 6- Modelde yaklaşma hipotezi geçerlidir. Aynı şartlar altında az gelişmiş ülkeler gelişmiş ülkelere göre daha hızlı büyürler.
- 7- Temel modelde teknoloji düzeyi sabittir.

Neo-klasik büyüme modeli, teknoloji düzeylerinin bütün ülkelerde tamamen aynı olduğu ve değişmediği varsayımı altında, gelişmekte olan ve gelişmiş ekonomilerin uzun dönem reel büyüme oranlarının aynı uzun dönem değerine yaklaşacağını ileri sürmektedir.

Diğer bir ifadeyle uzun dönemde ülkelerin kişi başına düşen milli gelir seviyelerinin birbirlerine yaklaşacağı, dolayısıyla gelişmişlik farklarının kendiliğinden ortadan kalkacağı şeklindedir.

Yakınsama hipotezinde zengin ülkelere (gelişmiş ülkeler) sermayenin getirisinin yüksek olduğu fakir ülkelere (gelişmekte olan ülkeler) doğru bir sermaye akışının olduğu ima edilmektedir. Hipoteze göre, sermayenin işgücünden daha hızlı arttığı bir ekonomide teknoloji dışsal ve sabitken faiz oranlarının düşeceği ve fakir ülkelerin zengin ülkelere daha hızlı büyüüp onları eninde sonunda yakalayacağı öngörülmektedir.⁵⁸

1.4.8.1 Modelin Eleştirisi

Neo-klasik büyüme modelinin sorunları üç başlık altında toplanabilir:

Ülkelerarası farklılıkların önemi: Kıt beşeri ve fiziksel sermaye stoklarına sahip az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkeleri yakalayamazlar. Örneğin tasarruf oranı diğerinden dört kat yüksek olan bir ülkenin durağan durum değeri de iki kat daha yüksek olacaktır. Ülkelerin faktör donanımlarının farklı olması, sermayenin marjinal verimliliğinin de farklı olması sonucunu doğuracaktır.

⁵⁸ a.g.e., s.127.

Yakınsama oranı: Modele göre yoksul ülkelerin sermaye stoku küçük olduğundan sermayenin marjinal getirisi daha yüksek olacak ve yoksul ülkeler daha kısa bir zamanda durağan duruma ulaşacaklardır. Oysa yapılan çalışmalar daha çok aynı gelişmişlik seviyesindeki toplumlarda yakınsamanın gerçekleşebileceğini yoksul ülkelerle zengin ülkeler arasındaki gelir farklılıklarının giderek açılacağını göstermektedir.

Araştırmacılar, yoksul başlayan ülkelerin zengin başlayan ülkelere ortalama olarak daha hızlı büyümediklerini ortaya koymuşlardır. Bu bulgu, farklı ülkelerin farklı durağan durumlara sahip oldukları anlamına gelmektedir. Tasarruf oranları, nüfus artış oranları ve beşeri sermaye birikimi gibi durağan durumun belirleyicilerini veri alan istatistiksel teknikler kullanılırsa veriler yine yaklaşık yıllık % 2 yakınsama olduğunu göstermektedir. Yani dünya ekonomileri koşullu yakınsama göstermektedirler: “Her bir ülke tasarruf, nüfus artış hızı ve beşeri sermaye gibi değişkenlerce belirlenen kendilerine özgü durağan duruma yakınsıyor gözükmektedirler.”

Getiri oranı: Modele göre yoksul ülkelerin sermaye stoku küçük olduğundan sermayenin marjinal getirisi daha yüksek olacak, buna bağlı olarak kâr ve faiz oranı da yüksek olacak ve zengin ülkelere doğru bir sermaye akışı olacaktır. Fakat ülke verileri, sermayenin ulusal gelirdeki payının gelişmiş ekonomilerde daha yüksek olduğunu ve bu sermaye hareketinin gerçekleşmediğini göstermektedir.

Neo-klasik modele getirilen bu eleştirilere karşın, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Japonya ve Almanya’nın göstermiş oldukları hızlı büyüme performanslarında tasarruf oranlarının etkili olması, modelin öngördüğü bir husustur.

Zira savaş bu ülkelerin sermaye stoklarını önemli ölçüde zarar vermesine karşın, yüksek tasarruf oranları nedeniyle bu ülkelerin sermaye stoku artışları da yüksek olmuş ve bu durum iki ülkenin 1950’ler ve 1960’lardaki hızlı büyümelerinin nedenini oluşturmuştur.⁵⁹

⁵⁹ Taban v.d., a.g.e., s.124-125.

1.4.9 İçsel İktisadi Büyüme Modelleri

Neo-klasik büyüme modellerinin sorunları ve eksikleri sonucunda geliştirilen içsel büyüme modelleri Neo-klasik büyüme modellerinden genel çerçeve itibarıyla şu noktalarda ayrılmaktadır: Piyasalar tam rekabet durumunda olmayabilir, eksik rekabet geçerli olabilmektedir. Sermayenin artan getirisi söz konusudur. Hükümet politikaları ekonomik büyümeyi etkileyebilmektedir. Teknolojik gelişme içsel olarak alınmaktadır.⁶⁰

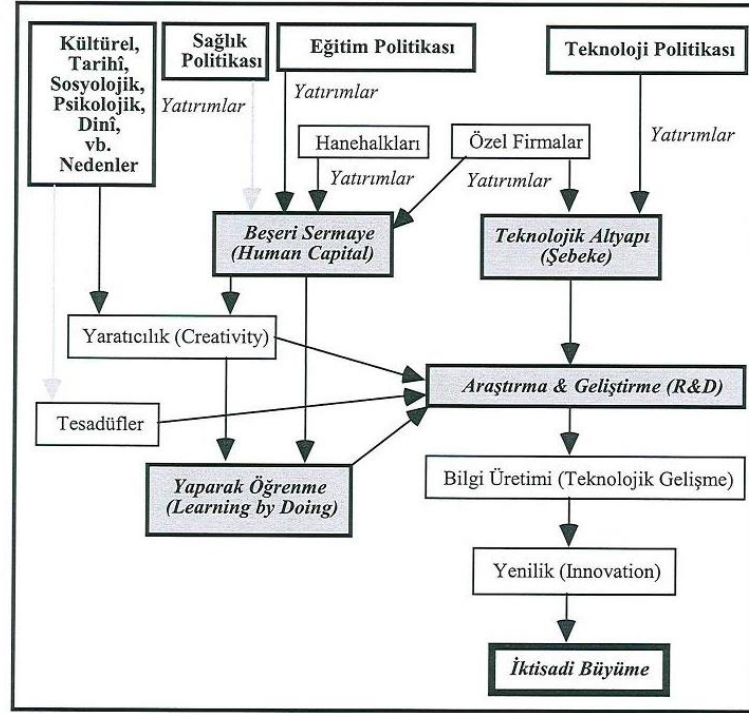
İçsel iktisadi büyüme modellerinde, ileri matematiksel yöntemler kullanılması ve çok fazla sınıflandırmanın yapılması sebebi ile modelin anlaşılması zordur.

İçsel iktisadi büyüme modeli, teknolojiyi ana faktör olarak gördüğü için günümüzde kabul görmektedir ve içsel iktisadi büyümenin sınıflandırılmasında teknolojiyi ele alış biçimine göre sınıflandırılmaktadır. Bir gruba göre, teknolojik gelişmeler ekonomik faaliyetlerin sonucunda ortaya çıkan bir faktördür. Bu görüşü savunanlar rekabetçi piyasa koşullarını savunmaktadır. Diğer bir grup ise rekabetçi olmayan piyasalarda teknolojik gelişmelerin bu sektöre yapılacak olan yatırımlar ile gelişeceğini savunmaktadır. Bu modele Ar-Ge modeli denilmektedir.⁶¹

⁶⁰ Burak Atamtürk, “**Büyüme Teorileri ve IMF Politikaları**,” Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı 1, 2007, s.91-92.

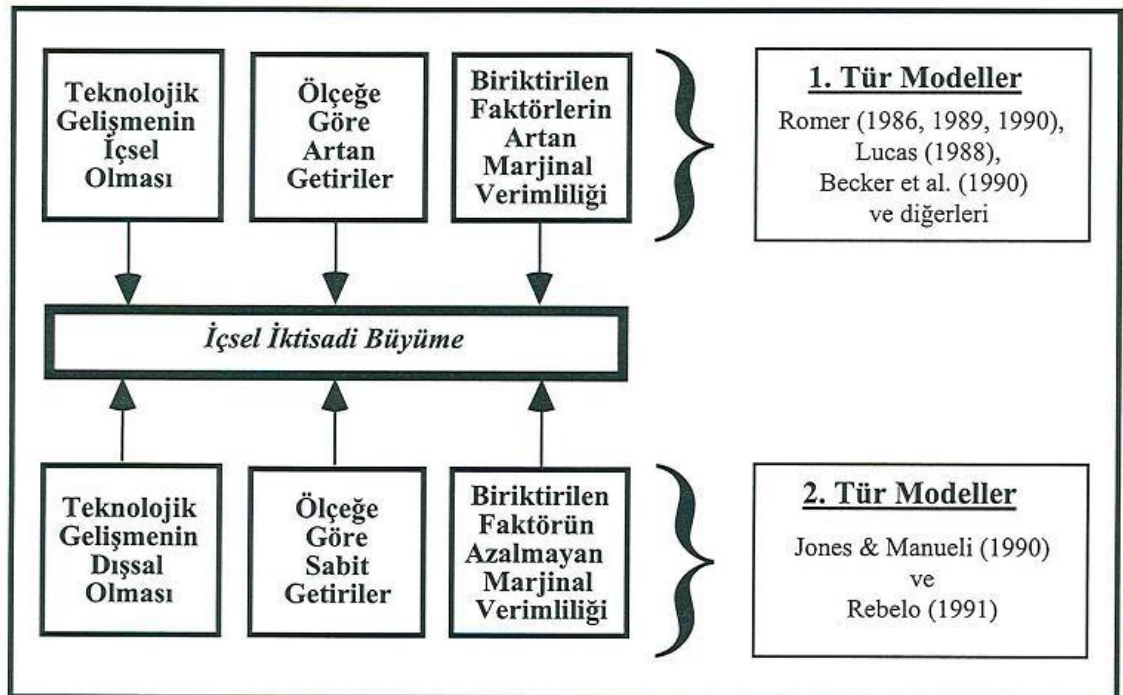
⁶¹ Pınar Yardımcı, İçsel Büyüme Modelleri ve Türkiye Ekonomisinde İçsel Büyümenin Dinamikleri, Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi, Haziran 2006, Sayı 10, (Çevrimiçi), <http://dergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/haziran2006/8.pdf>, 01.06.2018.

Şekil 1: Yeni Modeller Çerçevesinde İçsel Büyüme ve Belirleyicileri

İçsel büyüme modellerinde, değişik iktisatçılara göre farklı görüşler ortaya çıkmakta olup, aşağıdaki tabloda iktisatçılar ve görüşleri özetlenmeye çalışılmıştır.

Şekil 2: İçsel Büyüme Modellerinin Türleri (Varsayımlarına Göre)

İnceledikleri temel etkenler açısından içsel büyüme teorilerini dörde ayırabiliriz.⁶²

1. Beşeri Sermaye Modeli (Lucas)
2. Bilgi Üretimi ve Taşmalar (Romer)
3. Kamu Politikası Modeli (Barro)
4. AR-GE Modeli (Grossman ve Helpman, Aghion ve Howitt, Jones)

Bu modeller, büyüme süreçlerini çeşitli büyüme kaynaklarını öne çıkararak açıklamışlardır. Modellerin ortak yanı, teknoloji ve bilgi birikimini, Ar-Ge ve beşeri sermaye yoluyla içselleştiren özellikler göstermesidir. Bu modeller, büyüme sürecinin sürdürülebilmesinin teknoloji, yenilikler, bilgi ve beşeri sermaye, altyapı yatırımları ve politika değişiklikleri gibi temel kaynaklara bağlayarak açıklamaktadırlar.⁶³

1.4.9.1 Beşeri Sermaye Modeli

Kısaca eğitilmiş ve beceri kazandırılmış işgücü olarak tanımlanan beşeri sermayenin, büyüme modellerinde ele alınışı iktisatçılar nezdinde farklılık göstermektedir. Örneğin Romer'e göre, beşeri sermaye kavramı, fiziki sermaye stoğu biçiminde somutlanmış bir bilgidir. Etkin işgücü, büyümeyi belirleyen önemli bir değişkendir. Etkin işgücünü artıran ise bilgidir.

Lucas'ın beşeri sermaye tanımı, işgücünün eğitim düzeyiyle ilgilidir. Lucas'a göre beşeri sermaye yatırımları formal eğitime ve işyerinde yetiştirme alanlarına yapılan yatırımlar olarak ifade edilmektedir. Lucas (1988) "Ekonomik Kalkınmanın Mekanikleri Üzerine" isimli öncü çalışmasında uzun dönemli iktisadi büyümenin kaynağı olarak beşeri sermayeyi almıştır. Lucas modeline göre, uzun dönemde beşeri sermaye sınırsız bir şekilde arttırılabildiği sürece, sürdürülebilir büyüme mümkün olacaktır.⁶⁴

⁶² Metin Berber, **İktisadi Büyüme ve Kalkınma**, Derya Kitabevi, Üçüncü Basım, Trabzon, 2006, s.176.

⁶³ İlker Parasız, **Makro Ekonomi**, 7. Basım, Bursa: Ezgi Kitabevi, 1998, s.413.

⁶⁴ Taban v.d., a.g.e., s.141.

1.4.9.2 Bilgi Üretimi ve Taşmalar

Arrow, yaparak öğrenme kavramıyla iktisadi büyüme teorisine önemli bir katkıda bulunmuştur. Bazı sektörlerde zaman ilerledikçe maliyetlerin azaldığını, kalitenin yükseldiğini ve üretimin hızlandığını fark etmiş ve bunu yaparak öğrenme olarak tanımlamıştır. Arrow’a göre öğrenme, işgücünün deneyiminin bir ürünüdür.

Romer, Arrow tarafından dile getirilen “yaparak öğrenme” kavramından yola çıkarak üretim ve yatırım süreci içinde bir yan ürün olarak teknik bilgilerin üretildiğini, bu bilginin yeni üretimde bir çeşit bedava girdi olarak kullanıldığını ve yeni üretimin daha düşük maliyetle ve yüksek kalite ile yapıldığını varsaymaktadır.

Romer, üretilen bilginin dışsallıklar ya da yayılmalar etkisiyle diğer firmaları da olumlu etkilediğini ve sonuçta bu gelişmelerden tüm ekonomilerin yararlanacağını ifade etmiştir.

Romer bilginin göstergesi olarak sermaye stokunu kabul ettiği için yapılan yatırımları ne kadar çok olursa teknolojik bilginin o denli artacağını ileri sürmektedir. Bu ise, sermayenin artan verimlilik halini beraberinde getirmektedir.⁶⁵

1.4.9.3 Kamu Politikası Modeli

Büyümeyi içsel değişkenler yardımı ile açıklamaya yönelik diğer bir teori, kamu alt yapı yatırımlarının ve kamu politikalarının büyüme sürecine etkilerini inceleyen teorilerdir. Bu konudaki öncü modeli Barro’nun (1990) “Basit Bir İçsel Büyüme Modelinde Kamu Harcaması” başlıklı çalışması oluşturmuştur. Barro çalışmasında verimli kamu harcamalarını içsel büyüme modeline dahil etmekte ve verimli alanlara yapılan kamu harcamalarının iktisadi büyümeyi artırabileceğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla, kamu harcamalarının büyüme sürecinde katalizör etkisi yarattığını ileri süren Barro, kamu sektörü sağlanan mal veya hizmetleri üretim faktörlerinden biri olarak varsaymaktadır. Yalnız burada devlete biçilen yeni rol, Keynesçi yatırımcı ve üretici devletin rolünden çok farklıdır. Devletin yeni rolü eğitim, Ar-Ge, teknoloji

⁶⁵ Oktay Kızılkaya, İçsel Büyüme Modelleri, (Çevrimiçi), <https://akademik.ahievran.edu.tr/.../bölüm%206%20içsel%20büyüme%20modelleri-2.ppt...01.06.2018>.

transferi, mülkiyet haklarının korunması, iletişim ağlarının güçlendirilmesi, işlem maliyetlerinin düşürülmesi gibi özel girişimin etkinliğini artıracak işleri yapmaktır.⁶⁶

1.4.9.4 Ar-Ge Modeli

Bilginin, tesadüfi olarak değil de bilinçli bir süreç sonucunda ortaya çıkması Ar-Ge modelinin en önemli özelliğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Ar-Ge modeli, teknolojinin gelişmesine dolaylı katkıda bulunan ve rekabetçi piyasa koşullarını esas alan yukarıda ele aldığımız bilgi üretimi ve taşmalar ve beşeri sermaye modellerinden farklılık arz etmektedir.

Ar-Ge modellerin özü, Ar-Ge faaliyetleri ve Ar-Ge sektöründe istihdam edilen beşeri sermaye ve de bu sektörde üretilen, yeni ürünlere dayalı bir büyüme modeli olmasıdır. Modellerde Ar-Ge sektörü, dışsallık yaratarak artan getiri yoluyla iktisadi büyümeye pozitif katkı sağlamaktadır. İktisadi büyüme bu sektöre aktarılan bilim adamı, mühendis, teknik uzman vb. eleman sayısına bağlı olarak artmaktadır.⁶⁷

Bu konuda çalışma yapanlar arasında Romer, Aghion ve Howit, Grossman ve Helpman öne çıkan isimlerdir.

Ar-Ge tabanlı büyüme modelinin kurucusu kabul edilen Romer, 1986'da içsel büyüme modellerinin başlangıcı olarak görülen "Artan Getiriler ve Uzun Dönem Büyüme" (Increasing Returns and Long-Run Growth) adlı çalışmasıyla iktisadi büyümeye farklı bir renk katmıştır.

Romer çalışmalarında en önemli görevi Ar-Ge'ye atfeder. Ar-Ge birimlerindeki beşeri sermaye ve bu birimlerin faaliyetleri neticesinde meydana gelen yeni ürün ya da üretim metotları Romer'in çalışmasının temelini oluşturmaktadır.

Romer 1986 yılındaki çalışmasından sonra Ar-Ge'yi büyümenin itici gücü olarak niteleyeceği 1990 yılında yayımlanan "İçsel Teknolojik Değişim" (Endogenous Technological Change) adlı çalışmasında Ar-Ge tabanlı ekonomik büyüme modeli fikrini ilk kez ortaya koymuştur. Romer'in bu çalışmasında, teknolojik gelişme

⁶⁶ Taban v.d., a.g.e., s.148.

⁶⁷ a.e., s.144.

ekonomik büyümenin merkezinde yer almaktadır. Hükümetlerin piyasa teşvikleri neticesinde bireylerin bilinçli davranışları yenilikleri ve teknolojik gelişmeyi ortaya çıkarmaktadır. Romer Ar-Ge ve yenilikler vasıtasıyla kazanılan yeni üretim tekniklerini, sabit maliyet gerektirmeden defalarca kullanılabilen normal üretimden ayırmaktadır.⁶⁸

Grossman ve Helpman'ın sundukları modellerde, iktisadi birimlerin bilinçli davranışları sonucu piyasa koşullarında ortaya çıkan teknolojik yeniliklerin, içsel olduğu açıklanmaktadır. İktisadi birimlerin bilinçli davranışları ise kâr beklentilerine dayanır ve teknolojik yenilikler sayesinde geleneksel beklentinin aksine, uzun dönem kâr oranlarında bir düşme olmayacaktır. Dolayısıyla içsel teknolojik yeniliklerden kaynaklanan verimlilik artışları uzun dönemde büyümenin kaynağını oluşturur.⁶⁹

Grossman ve Helpman'ın yaptıkları çalışma ve sundukları modelde, her bir ülke tarafından gerçekleştirilen farklı ve yeni ürünleri büyüme olgusu ile birlikte dış ticaret ve ticaret politikaları ile ilişkilendirirler. Dış ticaretin avantajlarından yararlanan Ar-Ge sektörü, ekonominin rekabet edebilirliğini artırarak ekonomik büyümeyi sağlamaktadır. Onlara göre Ar-Ge faaliyetlerine ve yatırımlarına yeterli düzeyde kaynak ayıramayan ülkeler, serbest dış ticaret politikalarıyla ihtiyaç duydukları teknolojileri gelişmiş ülkelere teknoloji transferleri yoluyla elde ederek zaman içinde dünya ticaretindeki hacimlerini arttırarak azami fayda sağlayacaklardır. Ayrıca teknolojik yeniliklerden kaynaklanan verimlilik artışları uzun dönemde ekonomik büyümenin kaynağını oluşturacaktır.⁷⁰

Aghion ve Howitt içsel büyüme teorisine Schumpeterci bir yaklaşım getirmişlerdir. Aghion ve Howitt iki sektörlü bir model geliştirmişlerdir. Sektörlerden biri üretim ile ilgiliyken diğeri araştırma sektörüdür. Üretim sektörü nihai mal üretimini içerirken, araştırma sektörü nihai malın üretiminde kullanılan ara malının geliştirilmesine yöneliktir.

⁶⁸ Seyfettin Erdoğan, Şerif Canbay, İktisadi Büyüme ve Araştırma& Geliştirme(Ar-Ge) Harcamaları İlişkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2016, Cilt.4, Sayı.2 , s.38, (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/225008>, 04.06.2018.

⁶⁹ Taban v.d., a.g.e., s.146.

⁷⁰ Seyfettin Erdoğan, Şerif Canbay, a.g.e., s.39.

Bu modelde büyüme araştırma sonucu oluşan kalite artırıcı inovasyonların rassal bir serisi sonucu meydana gelmektedir. Her yeni inovasyon sadece var olan bir ürünün kalitesini artırmaktadır, ancak her araştırmanın başarılı olacağı da kesin değildir. Bu modelde her yeni inovasyon, eski teknolojiyi geçersiz kılar. Yani yeni teknoloji ortaya çıktığında tüketiciler eski teknoloji ile üretilen ürünü tüketmezler. Bu Schumpeter'in “yaratıcı yıkım” (creative destruction) kavramının modeldeki somutlaşmış halidir.⁷¹

1.5 İKTİSADİ BÜYÜMEYİ ETKİLEYEN TEMEL FAKTÖRLER

İktisadi büyüme etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. İçsel büyüme modelleri, iktisadi büyüme, piyasada var olan iktisadi unsurların kendi içindeki dinamikleri ile belirlediğini savunmuşlardır. Eğitim, sağlık ve teknolojiyle birlikte sahip olunan sosyal, kültürel ve diğer özellikler içsel büyümenin gerçekleşmesini etkileyen faktörler olarak görülmüştür. Dışsal büyüme teorileri ise tasarruf ve sermaye birikiminin ekonomik büyümenin önemli bir belirleyicisi olduğunu, teknolojinin uzun dönemde büyümenin temel kaynağını oluşturduğunu savunmaktadır.

İktisadi büyüme etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler arasında sermaye, doğal kaynaklar, nüfus, eğitim, teknoloji, beşeri sermaye, dış ticaretin artması, coğrafi ve kültürel faktörler sayılabilir. Aşağıda bu faktörler açıklanmaya çalışılmıştır.

1.5.1 Sermayenin İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi

Üretimin artmasına büyük katkısı olan aletler, makineler, sanayi gereçleri, fabrika ve donanım; fiziki sermayenin değişik biçimlerini oluştururlar. Sermaye birikimi, mevcut gelirin bir kısmının tasarruf edilip yatırıma dönüştürülmesiyle gelecekteki üretim ve geliri artırmak amacıyla gerçekleştirilir. Mal ve hizmetlerin üretimi, sermaye ve işgücünün bir araya getirilmesini gerektirmektedir. Bir ülkede fazla sayı-

⁷¹ Selim Yıldırım, Aghion-Howitt Büyüme Modeli Çerçevesinde Ekonomik Özgürlük Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Veri Analizi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2009, Sayı:25, s.262-263.(Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55585>, 04.06.2018.

da işgücüne karşılık, yetersiz düzeyde fiziki sermaye mevcutsa işgücünün çok fazla üretken olmasını beklemek gerçekçi olmayacaktır. Bu nedenle sermaye, büyüme arzusunda olan bir ekonominin en kritik kaynağını oluşturmaktadır. Ülkelerin ekonomi alanında geri kalmalarının en önemli sebebini sermaye birikimindeki yetersizlik oluşturmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeler düzeyine çıkabilmesi için yapısal değişiklikleri gerçekleştirerek ihtiyacı olan sermaye birikimine ulaşması beklenmektedir⁷².

1.5.2 Nüfus'un İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi

Nüfusun iktisadi büyüme sürecindeki etkisinin, ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre ve zaman içinde değişebileceği söylenebilmektedir. Nüfustaki artış, kişi başına gelir üzerindeki olumsuz etkilerinden dolayı hayat standartlarını düşürebileceği gibi, diğer taraftan nüfustaki artış işgücü artışı sağlayarak daha geniş pazarlar ve daha yüksek bir üretim hacminin oluşmasını sağlayabilmektedir.⁷³

Nüfus ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklayan üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Birinci yaklaşım olan Ortodoks veya Malthusgil yaklaşım, hızlı nüfus artışının yoksulluğa neden olduğunu kabul etmektedir. İkinci yaklaşım olarak kabul edilen revizyonist yaklaşıma göre iktisadi büyüme hızının yüksek olması, beşeri sermaye birikiminin artmasına neden olarak iktisadi büyüme sürecine olumlu katkı sağlamaktadır. Üçüncü yaklaşım olan geçiş teorisi yaklaşımı ise, kişi başına düşen gelirdeki değişikliklerin nüfus artış hızını da etkilediğini savunmaktadır. Geçiş teorisi yaklaşımına göre, ekonomik kötüleşme sonucunda nüfus artış hızı yükselmektedir.⁷⁴

Malthus, sürekli bir nüfus artışının gelecekte bir gıda-beslenme yetersizliği sorunu yaratacağını ve bu durumunda insanlığın refahını ciddi olarak tehdit edeceğini belirtmiştir.⁷⁵

⁷² Taban v.d., a.g.e., s.30.

⁷³ Hakan Çetinbaş ve Halis Başel, “Türkiye’de Nüfus ve Hayat Standartları Arasındaki Uzun Dönemli İlişkinin Ekonometrik Analizi,” Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 47, 2004, s.97.

⁷⁴ Osman Murat Telatar ve Harun Terzi, Nüfus ve Eğitimin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 24, No:2, 2010, s. 198-201.

⁷⁵ Levent Aksu,a.g.e., s.236.

Klasik iktisatçılar Adam Smith (1723-1790), David Ricardo (1772- 1823), John Stuart Mill (1806-1873) başta olmak üzere modellerinde büyüme ile nüfus artışı arasında yakın bir ilişki kurmuştur. Klasiklere göre, kapitalist sistem ilk zamanlarda ne kadar canlı olursa olsun azalan verimlerden dolayı bir süre sonra durgunluğa girecektir. Bunda da en önemli rolün nüfus artışı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bununla beraber; Mill, Say, Ricardo, Senior, Smith gibi klasik iktisatçılar; yüksek nüfus artışının ortaya çıkaracağı sonuçlar açısından genellikle Malthus'a katılmakla birlikte, sorunun müdahale gerekmesizin, işgücü arz ve talebine bağlı olarak kendiliğinden giderileceğini savunmuştur.⁷⁶

Keynesyen ve Post Keynesyen modellerde ise nüfus artışı iktisadi büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir. Keynesyen yaklaşım, nüfus artışının efektif talep aracılığı ile yatırımları özendirceğini, var olan endüstrilere talebi artıracığını, yeni endüstrilerin kurulmasını teşvik edeceğini ve piyasanın sürekli olarak genişleyeceğini ifade etmektedir. Buna ilave olarak, nüfus artışı ve beraberindeki genç nüfus yapısı, büyüme odaklı, yeni fikirlere daha açık kendini geliştirip değiştirebilen, uyum süreci kolay ve kaynakları verimli kullanmada daha etkin bir nüfus profili çizecektir.⁷⁷

Nüfus artışının iktisadi büyümeyi olumsuz etkilediğini öne sürenlerin önemli bir dayanağını Harrod-Domar-Singer Modeli oluşturmaktadır. Modelde nüfus artış hızının fazla olması bireylerin tasarruflarını azalttığı gibi demografik harcamalarının da payını artırmaktadır. Modelde demografik yatırımların fiziki yatırımlara göre verimli olmadığı kabul edilmekte ve bu nedenle nüfus artış hızı düşürülerek demografik yatırımların azaltılması gerektiği ifade edilmektedir. Diğer taraftan model, ailelerin çocuk sayısını artırmasının nüfusun bağımlılık oranını artıracığını ve ailelerin tasarrufa ayırabilecekleri gelirlerinin tüketime kaymasına neden olacağını ileri sürmüştür. Bu nedenle nüfus artış hızı düşürülerek toplam tasarrufların artırılması gerektiği üzerinde durulmuştur.⁷⁸

⁷⁶ Vedat Kaya ve Ömer Yalçınkaya, “ Nüfus Ekonomik Büyüme Kaynağı Olabilir mi?: “En Az Üç Çocuk” Politikasına Tarihsel Bir Bakış,” Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 28, Sayı 1, 2014, s.171-173.

⁷⁷ Osman Murat Telatar ve Harun Terzi, a.g.e. , s.200.

⁷⁸ Baran Tuncer, Ekonomik Gelişme ve Nüfus, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara,1976, s.55-67.

Solow modeli nüfus artış hızı yüksek olan ülkelerde işçi başına çıktının daha düşük olacağını ve nüfus artışı karşısında gerekli sermaye genleşmesinin sağlanabilmesi için tasarrufların artırılması gerektiğini ileri sürmüştür. Diğer taraftan tasarruf oranları artarken işçi başına çıktının azalması az gelişmiş ülkelerde nüfus artışının kalkınma üzerinde olumsuz etki yaptığının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.⁷⁹

Gelişmiş ülkelerdeki yaşlı nüfus oranının artması gelecekteki üretimin devamlılığı açısından tehdit unsuru olarak görülmekte ve bu doğrultuda nüfusu artırarak genç nüfusun toplam nüfus içindeki payının artırılması için çeşitli politikalar uygulanmaktadır. Buna karşılık; Malthusyan yaklaşımdaki gibi, özellikle az gelişmiş ülkelerde nüfus artışının ekonomik yapı içerisinde kontrolünün kaybedileceği, yüksek doğurganlık oranlarının ekonomik büyümeyi dışsal bir etki olarak negatif yönde etkileyeceği de sık sık gündeme getirilmektedir.⁸⁰

1.5.3 Eğitim Düzeyi ve Beşeri Sermayenin İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi

Eğitim-ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen çalışmalar (Nelson ve Phelps, 1996, Welch, 1970, Lucas, 1998, Romer, 1990) eğitim yatırımlarının iki farklı yoldan ekonomik büyümeye katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Bunlardan birincisi, beşeri sermayenin üretim faktörü olarak üretime katılıp ekonomik büyümeye yol açmasıdır. Bu etkiye düzey etkisi denmektedir. İkincisi ise, eğitimin teknolojik gelişmelere uyum ve adaptasyonu kolaylaştırıp beşeri sermayenin gelişmesine ve verimlilik artışına yol açarak ekonomik büyümeye katkı sağlamasıdır. Söz konusu bu dolaylı etkiye de oran etkisi denilmektedir.⁸¹

Ekonomik büyümenin temel kaynağını oluşturan beşeri sermaye kavramı, kişinin ya da toplumun sahip olduğu bilgi, beceri, yetenekler, sağlık durumu, toplumsal ilişkilerdeki yeri ve eğitim düzeyi gibi kavramların tümünü ifade etmek için kullanılmaktadır. Denison , Schultz ve Becker gibi iktisatçılar beşeri sermaye kuramını geliştiren iktisatçılardır. Denison, eğitimin işgücünün beceri ve üretkenlik

⁷⁹ Berber, Metin, İktisadi Büyüme ve Kalkınma, 3.Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon, 2006, s.158-159.

⁸⁰ Şahabettin Güneş, Türkiye’de Nüfus Artışının Ekonomik Büyümeyle İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir Analiz, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 60, No:3, 2005, s.128.

⁸¹ Osman Murat Telatar ve Harun Terzi, Nüfus ve Eğitimin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 24, No: 2, 2010, s.203.

kapasitesini geliştirdiği ve bu yolla da milli gelirin artmasına katkıda bulunduğu vurgulanmıştır.

Shultz ise Denison’la aynı sonuçlara ulaşarak ABD’deki büyüme oranının önemli bir bölümünü eğitime olan yatırımlarla açıklamıştır. Eğitimin ekonomik büyümeye etkisi, genel olarak beşeri sermayenin ekonomik büyüme etkisini inceleyecek şekilde genişletilebilen Cobb-Douglas toplam üretim fonksiyonuna dayanan standart büyüme kaynakları denklemine bağlı olarak ele alınmaktadır. Barro (1991), Barro ve Leo (1993) ve Baumol (1986) tarafından ele alınan bir dizi model, insan sermayesinin, yeni teknolojilerin gelişmiş ölkelerden gelişmekte olan ölkelere transferini kolaylaştırdığını ve bu ölkelerin kalkınmış ölkeleri yakalamasındaki kolaylaştırıcı faktör olduğunu savunmaktadır.⁸²

1.5.4 Teknoloji’nin İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi

Teknolojik gelişme, hızlı üretim ve gelir artışının temel belirleyenlerinden olduğu günümüz iktisadının tartışmasız kabul edilen gerçeğlerinin başında gelmektedir. Teknoloji, yeni bir mal ortaya çıkartan veya mevcut malların daha ucuz ve kaliteli biçimde üretimine olanak veren her türlü bilgi, beceri ve süreci ifade eder.

Teknoloji, yalnız başına üretilen ürünün yapısına giren bir araç değildir. Üretimin miktarını arttıran, kalitesini yükselten, biçim ve niteliğini değiştiren, kısaca insan ihtiyaçlarının en iyi biçimde gerçeğleşmesine yardım eden bilgi topluluğudur.⁸³

Teknolojik değişim süreci ürün tasarımındaki gelişmeler, yeni ürünlerin geliştirilmesi, üretim süreçlerinin üretkenlik ve esnekliğinin arttırılması, yeni üretim örgütlenmelerinin geliştirilmesi gibi üretim prosesinde yapılan her türlü iyileştirmeleri içermektedir. Teknolojik değişim, araştırma geliştirme (Ar-Ge) gibi özel olarak yeni teknolojilerin geliştirilmesine yönelik sistemli, kurumsallaşmış

⁸² Muharrem Afşar, Türkiye’de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2009, Cilt:9, Sayı:1, s.87-88.

⁸³ Erol Eren, İşletmelerde Yenilik Politikası, İ.Ü. İşletme Fakóltesi Yayın No:127, Formöl Matbaası, 1981, s. 8

faaliyetlerin sonucu olabileceği gibi, yaparak öğrenme, kullanarak öğrenme ve öğrenirken öğrenme gibi süreçler sonucu da oluşabilmektedir.⁸⁴

1.5.5 Doğal Kaynaklar'ın İktisadi Büyüme Üzerine Etkisi

Bir ekonomide doğal kaynakların bol olması ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyebilir ancak doğal kaynaklar tek başına büyümeyi gerçekleştiremez. Örneğin, Arjantin ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerden bazıları oldukça zengin doğal kaynaklara sahip olmalarına karşın, bu kaynakların mal ve hizmet üretiminde kullanılması konusunda çok fazla başarılı olamamışlardır.

1982 dönemlerinde bile petrol ihracatçısı ülkelerin çoğunun gelirlerini sürdürülebilir bir büyüme sürecine dönüştüremediklerini görmekteyiz. Dahası, Bolivya, fiili, Zambiya ve Zaire gibi ülkelere bakıldığında, petrol dışı maden ihracatçısı ülkelerin de doğal kaynakların satışından elde ettikleri geliri kendi ekonomik büyümelerini sağlayacak şekilde kullanamadıklarını görmekteyiz. Ayrıca, fiili ve Bolivya madencilikte ileri seviyede bulunmalarına rağmen, ekonomik gelişmişlik bakımından çok az mesafe kat eden ülkeler olmuşlardır.

Buna karşılık Japonya oldukça sınırlı doğal kaynağa sahip olmasına rağmen, son elli yılda çok büyük bir iktisadi büyüme performansı sergilemiştir. Japon tecrübesi, zengin doğal kaynaklara sahip olmanın iktisadi büyüme için zorunlu bir koşul olmadığını açık bir şekilde göstermektedir.⁸⁵

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi doğal kaynakların çok olması ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilediği gibi, ekonomik büyümenin olması için mutlak faktör değildir.

⁸⁴ Erol Taymaz, Sanayi ve Teknoloji Politikaları: Amaçlar ve Araçlar, ODTÜ Gelişme Dergisi, Sayı:20, Cilt.4, 1994, s. 551.

⁸⁵ Taban v.d., a.g.e., s.31.

İKİNCİ BÖLÜM

SİGORTACILIK

2 SİGORTA NEDİR VE TEMEL KAVRAMLARI NELERDİR

Bu bölümde sigorta kavramı ve sigorta ile ilgili diğer temel kavramlar hakkında bilgi verilecektir.

2.1.1 RİSK, RİSK TÜRLERİ VE RİSK YÖNETİMİ

Riskin tek bir tanımı yoktur. Ekonomistler, davranış bilimciler, risk kuramcıları, istatistikçiler ve aktörlerin her birinin kendine özgü bir risk kavramı vardır. Ancak risk tarihsel süreçte belirsizlik olarak tanımlanmaktadır. Buna göre risk bir hasarın meydana gelmesine ilişkin belirsizlik olarak tanımlanır.⁸⁶

Bir anlamda risk, zarara uğrama tehlikesi olarak adlandırılabilir. Sigortacılık faaliyetlerinin temelinde risk kavramı vardır. Ne zaman karşılaşılabileceği belli olmayan muhtemel riskler sigortacılığın doğmasını sağlayan ana unsur olmuştur.

Sigortacılık aslında bir risk paylaşım sistemidir. Sigorta, bir riskin uzmanlaşmış bir kuruluşa belirli bir parasal değer karşılığında transfer edilmesidir.⁸⁷

Risk;

- a) Gerçekleşmemiş,
- b) Gerçekleşme ihtimali olan,
- c) Ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan
- d) Gerçekleşeceği takdirde maddi/manevi kayba neden olan olaylardır.

⁸⁶ George E. Rejda ve Michael J.Mcnamara, **Risk Yönetimi ve Sigortacılık İlkeleri**, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitimi Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Yayın No:1405, 12.Basımdan Çeviri, 2015, s.2.

⁸⁷ Mahir Çipil, **Sigorta**, Optimist Yayınları Yayın No: 250, 2011, s.17.

Riskin taşınması gereken bazı özellikler bulunmaktadır.

- Risk tarafların iradeleri dışında olmalıdır.
- Risk yasalara uygun yani yasal olmalıdır, aksi takdirde sigorta gerekli olan tazminat ödemesini yapmamaktadır.
- Riskin ne zaman gerçekleşeceği belirsiz olmalıdır.
- Risk gelecekte olma olasılığı olan fakat ne zaman oluşacağı belirsiz olan bir olay olmalıdır.

Risk, karşılanma ya da üstesinden gelme açısından;

- Olağan riskler,
- Olağanüstü riskler,

olarak ayrılmaktadır.

Olağan riskler, günlük hayatta daha sık karşılaştığımız ve zararını ferdi olarak üstlenebileceğimiz risklerdir.

Olağanüstü riskler ise nadiren ortaya çıkan fakat ortaya çıktığında maddi veya manevi olarak yıkıma neden olan büyük risklerdir. Temel olarak, bir sigorta sözleşmesinin olağanüstü riskler dikkate alınarak düzenlenmiş olması gerekmektedir.⁸⁸

Risk, sonuçlarına göre spekülâtif risk ve saf (pure) risk olarak ikiye ayrılır.

Spekülâtif risk, kazanma, kaybetme veya değişiklik olmama ihtimalleri bulunan risktir. Spor toto, sayısal loto ve ekonomik faaliyetlerle ilgili kararlar spekülâtif risk kapsamı içerisinde yer alır. Spekülâtif riskler sigortacılığın ilgilendiği riskler değildir.

⁸⁸ Sigorta İle İlgili Kavramlar (Çevrimiçi), <http://www.ekodialog.com/Sigortacilik/reasurans-risk-riziko-zeyilname.html>, 21.02.2018.

Saf (pure) risk, belirli bir olayın vuku bulması halinde zararın doğduğu, ya da olayın vuku bulmaması nedeniyle zararın ortaya çıkmadığı risk türüdür. Gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ya da ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan bu tür riskte kâr ihtimali yoktur. Riskin gerçekleşmesi durumunda sadece zarar söz konusudur. Sigorta kapsamına giren riskler saf risklerdir. Bu tür riskte kazanç ihtimali yoktur.⁸⁹

Risklere karşı alınabilecek tedbirler şunlardır.

- 1) Riskten kaçınma
- 2) Riski iyileştirme (azaltma)
- 3) Kabullenme
- 4) Riski işin profesyoneline prim karşılığı transfer etme.

Risk yönetiminin en yaygın yöntemi riski aktarmaktır. Risk çeşitli şekillerde aktarılabilir. Bir yöntem sınırlı sorumlu şirket kurmaktır. Riski aktarmanın diğer bir yolu sözleşmesel yöntemdir. Bu yöntemde, garanti, teminat, kefalet, sigorta, finansal kiralama gibi sözleşmeler veya iş ortaklığı (joint-venture) ile risk aktarılmakta, bölüşülmekte, paylaşılmaktadır. Burada sigorta sözleşmeleri, riski aktarmanın bilinen en yaygın, en çağdaş ve en ucuz yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹⁰

Ekonomik kayıplar doğuran olası risklerle baş edebilme planı olarak da tanımlanabilen sigortacılık, risk yönetimi açısından aşağıdaki işlevleri yerine getirmektedir.

- 1) Girişimcilerin üstlendikleri risklerin bir kısmını paylaşmak suretiyle daha cesur atılımlar gerçekleştirilmesini teşvik eder.
- 2) Riskler için fon ayıran muhafazakâr üretim politikalarının yerini çağdaş risk yönetimi uygulamalarına bırakmasını sağlayıp, bu fonlara bağlı sermayeyi kullanılabilir kılar.

⁸⁹ A. İhsan Karacan, **Sigortacılık ve Sigorta Şirketleri**, Bağlam Yayıncılık, s.23.

E.Alper Güvel ve A.Öndaş Güvel, **Sigortacılık**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s.57.

⁹⁰ A. İhsan Karacan, a.g.e., s .30.

- 3) Krediyeye ihtiyaç duyan müteşebbise varlıklarını sigorta ettirip, menfaatini ipotek olarak sigorta şirketine devretmesi karşılığında uygun kredi imkânı sağlar.⁹¹

Riziko; henüz gerçekleşmemiş, olası, sigortalının kendi iradesi dışında gerçekleşecek, gelecekteki tehlikelere karşı teminat altına almak istediği risklerin sigortalıya zarar verme olasılığıdır. Yani bir kimsenin para ile ölçülebilir menfaatini tehdit eden tehlikedir. Rizikonun gerçekleşme ihtimalinin yüksek veya düşük olması, prim belirlemelerinde en önemli unsurdur. Rizikolar % 0 ile % 100 arasında bir değerle gerçekleşirler. % 0 riski, sigortalı teminat altına almayacaktır.⁹²

Bir tehlike olasılık olarak ölçülebildiğinde riziko olmaktadır.

2.1.2 SİGORTA KAVRAMI, SİGORTANIN TEMEL PRENSİPLERİ VE SİGORTA ÇEŞİTLERİ

2.1.2.1 SİGORTA KAVRAMI

Sigorta kelimesi Latincedeki “güvence” anlamına gelen “Sicurta” kelimesinden gelmektedir.⁹³

Sigorta meydana gelmesi düşünülen zararların tazmini maksadıyla yapılan çift taraflı bir akitir. Bu akit ile sigortacı denilen kimsenin, bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan bir durumun meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli birtakım hadiseler dolayısıyla bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine almasıdır.⁹⁴

Sigorta, genel olarak aynı türden tehlikeyle karşı karşıya olan kişilerin, belirli bir miktar para ödemesi yoluyla toplanan tutarın, o tehlikenin gerçekleşmesi sonucu fiilen zarara uğrayanların zararını karşılamada kullanıldığı, bir risk transfer

⁹¹ Selma Alkan, Sigorta Sektörü, Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Sektör Araştırmaları Serisi, No:22, 2000, s.2.

⁹² (Çevrimiçi), <http://tramersorgulama.com/2015/01/19/riziko-nedir/>, 21.02.2018.

⁹³ Halil Seyidoğlu, Ekonomik Terimler Sözlüğü, Ansiklopedik Sözlük, 2.Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul, Mart 1999, s. 536.

⁹⁴ Feridun Ergin, Ak İktisat Ansiklopedisi, Cilt 2, Ak Yayınları, s. 838.

sistemidir. Sigorta sistemi ile kişiler, karşı karşıya bulundukları tehlikelerin neden olabileceği, parayla ölçülebilen zararlarını, oldukça küçük miktarlarda ödemiş oldukları primler yoluyla sisteme dahil olan diğer kişiler, yani sigorta tekniğinde adlandırıldığı ismi ile sigortalılar ile paylaşırlar.

Kişiler tek başlarına karşılayamayacakları zararları, sigorta sistemi adı verilen bu organizasyonlar aracılığıyla, aralarında paylaşırlar. Kısaca organizasyonun temeli “sigorta şirketi” ile “sigorta ettiren/sigortalı”nın aralarında akdettikleri “sigorta sözleşmesi”nden oluşmaktadır.

Sigorta, sigortalının o malla ya da olayla olan menfaati ile ilgilidir. Yani sigorta sözleşmesinin konusunu bu menfaat oluşturur. Gerçekten de, sigorta edilen şey, sigortalının tehlikeye maruz maldaki/şeydeki para ile ölçülen maddi menfaattir. Bu nedenle, sigorta konusu olarak bir mal, hayat ya da sorumluluktan söz edildiğinde anlaşılması gereken, bu şeyler üzerindeki sigortalı olabilir meşru mali menfaattir.⁹⁵

Sigorta aynı tehlikenin tehdidi altında bulunan bir topluluğun bir araya gelerek doğabilecek hasarlara birlikte karşı koymasudur. Sigortanın amacı meydana gelecek hasara engel olmak değil, bu hasarı grup üyeleri arasında dağıtmak, böylece hasar yükünü grubun her üyesi için taşınabilir hale getirmektir.⁹⁶

Sigortanın temel unsurları şöyle sıralanabilir.

- 1) Riskin tesadüfi olarak, yani irade dışında ve kasıtsız gerçekleşmesi,
- 2) Büyük Sayılar Prensibi çerçevesinde riskin dağıtılabilmesi için, benzer yani aynı derecede tehlikeye maruz yeteri kadar birimin bir araya gelmesi,
- 3) Oluşturulacak sigorta sistemi çerçevesinde hasarların tazmin edilebilmesi için riskin gerçekleşme olasılığının istatistikî olarak ölçülebilmesi,

⁹⁵ Tsev, Temel Sigortacılık Bilgileri, 2013, s.2.

⁹⁶ Güvel ve Güvel, a.g.e., s. 23.

4) Meydana gelecek hasarın para birimi ile ölçülebilmesi.⁹⁷

Yapılan bu tanımlar ışığında sigorta şirketlerini, belli bir prim karşılığında kişilerin mal veya canlarına karşı doğacak riskleri karşılamak üzere kurulan şirketler olarak tanımlayabiliriz. Sigorta şirketleri, doğacak hasarları ödemek için sigortalıyla sigorta sözleşmesi imzalar.

2.1.2.2 SİGORTANIN TEMEL PRENSİPLERİ

Sigortanın temel prensipleri şunlardır:

- Mutlak iyi niyet prensibi,
- Sigortalanabilir menfaat ilişkisi prensibi,
- Rizikonun varlığı prensibi,
- Yakın sebep prensibi,
- Tazminat prensibi,
- Halefiyet ve hakların devri prensibi,
- Hasara katılım prensibi,

2.1.2.2.1 Mutlak İyi Niyet Prensibi

Bu ilkenin gereği olarak, sigorta sözleşmelerinin tüm aşamalarında ve bu sözleşmeden doğan tüm ilişkilerde tarafların birbirlerine karşı iyi niyetle hareket etmeleri zorunludur. Sigorta poliçelerinin genel şartlarında bulunan sigortalının “beyan yükümlülüğü” bu prensipten hareketle konulmuş ve yine bu prensipten hareketle yanlış beyan yaptırımlara bağlanmıştır.⁹⁸

⁹⁷ A. Utku Atalay, Avrupa Birliği Perspektifiyle Hizmetlerin Serbest Dolaşımı Kapsamında Türk Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi Uzmanlık Tezi, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Ekonomik ve Mali Konular Dairesi, Ankara, 2004, s.19.

⁹⁸ Timuçin Alpay, **Temel Sigortacılık Bilgileri ve Uygulamalı Hasar Yönetimi 1**, Yüce Reklam Yayın Dağıtım, İstanbul, 2001, s.44.

Mutlak iyi niyet prensibi; tarafların her birinin diğetine sözleşmeyi kabul edip etmemesinde etkili olabilecek tüm bilgileri, talep edilmemiş olsa dahi vermesini, tarafların hile yapmaktan kaçınmasını gerektirir. Sigorta sözleşmeleri güven üzerine kurulmuş sözleşmelerdir. Hem sigortalı hem de sigorta şirketi sorumluluk çerçevesinde hareket etmeli ve bu güveni sarsmamalıdır.⁹⁹

Sigortalının ve sigortacının iyi niyet prensibine göre yükümlölükleri şu şekilde sıralanmıştır.

- Sigorta ettiren, sigorta ettirdiğı nesne hakkında en detaylı bilgiye sahip olan taraftır. Sigortacının bilgisi ise sigortalı tarafın kendisine aktardığı bilgi ile sınırlıdır. Sigortacının verilen bilgilerin doğruluğunu kontrol etme yetkisi bulunsa da, asıl sorumluluk sigorta ettirendedir. Sigortalı yalan beyanda bulunup karşılıklı iyi niyeti kötüye kullanmamalıdır.
- Sigortalı, sigorta ettirdiğı nesnenin sigortalı olmasından dolayı gerekli önlemleri almamazlık yapmak gibi kötü niyetli davranış sergilememelidir. Ayrıca sigortalı riskin gerçekleşmesi halinde de bunu en iyi takip edebilecek taraftır. İyi niyet çerçevesinde en kısa zamanda hasar durumunu, sigorta şirketine bildirmelidir.
- Öte yandan iyi niyet prensibi sigortacı tarafa da sorumluluklar yüklemektedir.
- Sigortacının iyi niyet prensibine göre en önemli sorumluluğı, hasar oluştuğunda sigortalıyı mağdur etmeden en kısa zamanda hasar tazminatını ödemektir. Sigortalının sigorta yaptırma amacı ilerde oluşabilecek risklere karşı kendini güvence altına almadır. Mağdur durumda iken sigortacının tazminat ödeme konusunda zorluk çıkarması iyi niyet prensibine uygun düşmemektedir.
- Sigortacı poliçe düzenleme sırasında, sigortalıyı kandırmaya çalışmamalıdır. Yüksek değerde prim alma, olmayan risklere karşı teminat verme gibi etik olmayan davranışlar içerisinde bulunmamalıdır. Poliçe düzenleme yetkisine

⁹⁹ Murat Özbolat, **Temel Sigortacılık**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s.107.

sahip sigortacı, poliçe teminatlarını tüm detaylarıyla, her iki tarafı mağdur etmeyecek şekilde düzenlemelidir.

- İyi niyet prensibinin en önemli özelliklerinden birisi olarak sigortacı yaptığı davranışlarla sigorta mesleğine karşı güvensizlik duygusu yaratmamalıdır.¹⁰⁰

2.1.2.2.2 Sigortalanabilir Menfaat İlişkisi Prensibi

Menfaat, sigorta sözleşmesinin temel unsurlarından biridir. Sigortalının, sigortaya konu olan şeyin korunup muhafaza edilmesindeki yasal menfaatine “sigortalanabilir menfaat” denir. Bu bakımdan sigortalanabilir menfaat sigorta yaptırabilme hakkını ifade eder. Malik olunmakla sigortalanabilir menfaate sahip olunabilir. Ancak, mal sigortalarında malik olmadan da sigortalanabilir menfaate sahip olunur. Örneğin, ipotek ve rehin hakkı sahipleri, intifa hakkı (kullanma hakkı) sahipleri, emanetçi ve yed-i eminler, kiracılar malik olmadıkları halde sigortalanabilir menfaat sahipleridirler. Gerek sigortanın yapıldığı gerekse hasarın meydana geldiği anda, kural olarak sigortalanabilir menfaat mevcut olmalıdır.¹⁰¹

Dain-i mürtehin rehinli alacak demektir ve bir alacağa teminat teşkil etsin diye üzerine tesis olunan ve herkese karşı ileri sürülebilen mutlak bir ayni haktır. Dain-i mürtehin hakkı sayesinde alacaklı, dain-i mürtehin kaydı konulan malı paraya çevirme veya bu mal üzerinden doğacak tüm hak ve menfaatlere öncelikle sahip olma yetkisi kazanır.¹⁰²

2.1.2.2.3 Rizikonun Varlığı Prensibi

Bu prensip; sigortanın söz konusu olabilmesi için, oluşmamış ancak oluşabilecek olan ve sigortacılar tarafından bilinebilecek bir riskin varlığı olarak tanımlanır. Olası ve gerçek bir risk yoksa sigorta akdinin düzenlenmesi söz konusu değildir. Ayrıca sigortanın yapıldığı anda risk henüz gerçekleşmemiş olması önemlidir.¹⁰³

¹⁰⁰ a.e., s.108.

¹⁰¹ Mine Nur Altınbaş, “Türkiye’de Özel Sigorta Sektörünün Fon Yaratma Kapasitesi ve Finans Kesimindeki Yeri”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2009) , s.13.

¹⁰² Alpay, a.g.e., s.39.

¹⁰³ a.e., s. 45.

Sigorta sözleşmesinin yapılabilmesi için:

- Sigorta sözleşmesinin yapıldığı anda riziko gerçekleşmemiş olmalıdır.
- Riziko ölçülebilir olmalıdır.
- Riziko yasal olmalıdır.
- Riziko önlenebilir ölçülerde olmalıdır. Çok büyük boyutlarda olabilecek olağanüstü hasarlarda, sigorta şirketinin teminatı karşılayabilecek müştereklerde, risk dağılımını gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. Aksi halde sigortaya güven duygusu kaybolur.¹⁰⁴

2.1.2.2.4 Yakın Sebep Prensibi

Bu ilke, prim ile teminat arasındaki ilişkisi neticesinde tazminatın da o riskin meydana gelmesi halinde ödeneceğini ifade etmektedir.¹⁰⁵

Bir hasarın oluşmasına ve hasarın meydana gelmesinde sebep olan en etkili, hakim nedendir. Bu prensip kapsamında ortaya çıkan hasarlar daha önceden sigortalı ve sigortacı arasında yapılan poliçe üzerinde, özel ve genel şartlarda belirtilen teminat kapsamında olması gerekmektedir. Sigortalılar, sigorta ürünlerini alırken genellikle hangi riskleri güvence altına aldığına dikkat etmeyerek, hasar ortaya çıktığında ise sigorta şirketi ile anlaşmazlığa düşmektedir. Ancak, bir hasar meydana geldiğinde hasara en yakın nedenin sigorta şirketi tarafından tazminat ödemesi veya ödememesi durumu açısından kritik öneme sahiptir. Örnek olarak bir hırsızın evi soymak amacıyla evin kapısını kırdığını; ancak herhangi bir şey çalmaya fırsatı olmadan kaçtığını düşünelim. Sigorta şirketi bu durumda yakın neden prensibinden dolayı kırılan kapının hırsızlık olayı sonucunda meydana geldiği için tazminat ödemek zorundadır. Çünkü hasar yakın nedeni çalma durumu gerçekleşmemiş olsa da hırsızlık olayıdır ve hırsızlık teminatı sözleşmede belirtilmiştir.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Özbolat, a.g.e., s.110-111.

¹⁰⁵ Alpay, a.g.e., s.45.

¹⁰⁶ Cihan Güleç, “Türkiye Sigorta Sektöründe Finansal ve Teknik Rasyo Analizi”,(Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi SBE, 2015) ,s.14.

2.1.2.2.5 Tazminat Prensibi

Hayat ve ferdi kaza sigortası dışında kalan tüm mal ve mesuliyet sigortaları, tazminat esaslıdır.

Sigortanın amacı sigortalıyı rizikonun gerçekleşmesi durumundaki hasarını karşılayarak önceki mali durumuna getirmektir. Tazminat prensibine göre sigorta kar amacıyla yapılamaz ve sigorta sayesinde haksız kazanç elde edilemez. Sigorta sözleşmesinin amacı meydana gelebilecek hasarı tazmin etmektir. Sigortacı sigorta konusu menfaate ve hasarın büyüklüğüne bağlı olarak tazminat ödeme yükümlülüğünü nakit ödeme, tamir, yerine koyma ve yenileme gibi farklı biçimlerde yerine getirebilir.¹⁰⁷

Bu prensibin temelini oluşturan felsefe ise sigortacının, sigortalının menfaati ölçüsünde bir ödeme yapmayı garanti altına almasıdır. Menfaatin hasara uğraması neticesinde ortaya çıkan zarara karşılık, tazmin edilecek meblağ sigorta bedeli kadardır.¹⁰⁸

2.1.2.2.6 Halefiyet ve Hakların Devri Prensibi

Sigortacı hakların devri prensibi gereğince sigortalıya hasar tutarı kadar ödediği tazminatı, üçüncü kişilerin sigortalıya vermiş oldukları zararları geri almak için sigortalının yerine geçerek, üçüncü şahıslardan zararı ödemesini istemektedir. Sigortacı bu kapsamda sigortalıya ödediği hasar tutarını prensipten doğan hakkını kullanarak, üçüncü şahıslardan hasarı tazmin etmektedir. Sigortalı, sorumluluk ve mal sigortalarında, hasardan doğan hakları sonucunda sigortacıdan ve hasara sebep olan üçüncü şahıslardan hasarın ayrı ayrı parasını alarak sebepsiz zenginleşmesi önlenmiş olmaktadır.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Levent Gülbitti, ‘Kasko Sigortasının İncelenmesi ve Türkiye ‘de Kasko Sigortası Hasar Uygulamalarının Değerlendirilmesi’, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2007,s.19.

¹⁰⁸ Görkem Kavçak, “Malezya Sigortacılık Sektörünün İncelenmesi ve Ekonomik Büyümeye Etkileri”,(Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2009), s.16.

¹⁰⁹ Alpay, a.g.e., s.46.

Sigortacı, sigortalıya ödediği tazminattan daha fazlasını halefiyet hakkını kullanarak üçüncü şahıslardan talep edemez. Sigortacı halefiyet prensibi gereği sigortalıya ödediği meblağ kadar üçüncü şahıslardan zararı temin etmektedir.

2.1.2.2.7 Hasara Katılım Prensibi

Hasara katılım, bir riske yönelik olarak birden fazla sigortacı tarafından aynı risk için poliçe kesilmesi durumlarında kullanılmaktadır. Sigortacılar bu kapsamda kendi üzerlerine düşen payları ödemekle yükümlüdür. Sigortalı hasar durumunda herhangi bir sigortacıdan hasarı talep etme hakkı vardır. Hasar talep edilen sigortacı kendi payına düşen tazminatı öder ve kalan hasarı diğer sigortacılara rücu etmektedir. Ancak çoğu sigorta sözleşmesinde hangi sigortacının ne kadar tazminat ödeyeceği daha önceden sözleşmede belirtilmektedir. Hasara katılım prensibi, tazminat prensibinin uzantısıdır. Hasara katılım prensibinde, sigortalının hasar sonucunda diğer sigortacılardan ayrı ayrı tazminat alarak sebepsiz zenginleşmesi engellenmektedir.¹¹⁰

2.1.3 BÜYÜK SAYILAR KANUNU

Büyük Sayılar Kanunu aslında eldeki riziko sayısı arttıkça, hasar oranının, o olaya ilişkin genel hasar olasılığı yüzdesine daha çok yaklaşacağını öngören bir istatistik prensibidir. Bu ilke rastgele olaylardan kararlı uzun vadeli sonuçlar alınacağını garanti eder.

Sigortacılık uygulamasında bu istatistik ilkesi gereği, teminat altına alınan riziko sayısı arttıkça, hasar oranının o olaya ilişkin genel hasar olasılığı yüzdesine daha çok yaklaşılacağı ifade edilmektedir. Bu ilke gereği, meydana gelmesi muhtemel rizikolar aritmetik değer kavramı ile çok sayıda benzer olayın dikkate alınması yoluyla hesaplanır. Aynı zamanda olayların belirli bir zaman periyotları içindeki tekrarlanma sayısı göz önünde bulundurulur. Esas alınan prim sayısına bölünerek aritmetik değer bulunur.

¹¹⁰ Erdem Kırkbeşoğlu, **Risk Yönetimi ve Sigortacılık**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2014. s.71.

Özellikle hayat sigortacılığında olağan uygulamadır. Diğer sigorta branşlarında da hasarlara yol açan olayların aritmetik olarak ifade edebilecek kuramsal gerçekleşme olasılıkları vardır ve bu değerlere ulaşılmaya çalışılır.¹¹¹

Sigortacılığın amacı söz konusu riskleri istatistiksel yöntemlerle belirlemek ve bunların belirli kişi ya da gruplarda yoğunlaşmasını önlemektir. Bu açıdan bakıldığında sigortacılık bir risk paylaşma ya da transfer tekniğidir.¹¹²

2.1.4 SİGORTA SÖZLEŞMESİ, SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN TARAFLARI VE SİGORTA PRİMİ

Bu bölümde sigorta sözleşmesi, sigorta sözleşmesinin tarafları ve sigorta primi kavramları anlatılacaktır.

2.1.4.1 SİGORTA SÖZLEŞMESİ

Sigorta sözleşmesi Türk Ticaret Kanunu'nun 1401. maddesinde şöyle tanımlanmıştır. Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan tehlikenin, rizikonun, meydana gelmesi hâlinde bunu tazmin etmeyi ya da bir veya birkaç kişinin hayat süreleri sebebiyle ya da hayatlarında gerçekleşen bazı olaylar dolayısıyla bir para ödemeyi veya diğer edimlerde bulunmayı yükümlendiği sözleşmedir.¹¹³

2.1.4.2 SİGORTA SÖZLEŞMESİNİN TARAFLARI

Sigorta teminatının alınıp satıldığı bir sigorta piyasasının taraflarını, sigortalılar (alıcı) sigortacılar (satıcı) ve sigorta aracıları oluşturmaktadır.

Sigorta işlemlerinin sadece sigorta şirketleri tarafından yapılması imkansızdır. Sigorta aracıları kavramı ile bir sigorta müessesesinin kendi teşkilatı dışında kalan istihsal organları anlatılmak istenmektedir. Türk hukukunda sigorta acenteleri,

¹¹¹ Tsev, a.g.e, s.6.

¹¹² Niyazi Berk, **Sigortacılıkta Fon Yönetimi**, Legal Kitabevi, İstanbul, 2001, s. 4.

¹¹³ TTK, md.1401.

sigorta prodüktörleri ve sigorta brokerleri sigorta aracıları kavramı içinde mütalaa edilmektedir.¹¹⁴

Sigorta aracıları, sigorta hizmetlerini halka arz etmekte ve bu arzı en geniş sınırlara ulaştırabilmektedir. Sigorta aracıları, bu işlemlerin yanında sigortalılar için bir çeşit danışmanlık görevini de üstlenmiş durumdadırlar.

2.1.4.2.1 Sigortacı

Sigorta ettirene ait riski prim karşılığında satın alan ve rizikonun gerçekleşmesi halinde poliçede taahhüt ettiği tazminat tutarının tazminini yüklenen kimseye sigortacı denir.

2.1.4.2.2 Sigortalı (Sigorta Ettiren)

Taşıdığı riski prim karşılığında sigortacıya devreden kimsedir. Başka bir ifadeyle, Sigorta ettiren; risk satıcısı, güven alıcısı durumundadır. Sigortalı ile sigorta ettiren aynı kişi olabileceği gibi, farklı kişiler de olabilir. Örneğin, hayat sigortalarında olduğu gibi. Sigortalının tek bir kişi olması halinde ferdi sigorta; bir grup olması halinde ise grup sigortası söz konusudur.¹¹⁵

2.1.4.2.3 Sigorta Aracıları

Sigortacı ile sözleşme yapmak isteyen müşterileri biraya getiren, onlara sözleşme yapma imkânı tanıyan ve bazen o sözleşmeleri sigortacı adına ve hesabına bizzat kuran kişiler sigorta aracılarıdır. Bahse konu kişiler, sigorta şirketleri ile aralarındaki sözleşme ilişkisine dayanarak bağımsız tacir yardımcısı sıfatıyla görev yapmaktadırlar. Bağımlı tacir yardımcısı olan ticarî mümessil, ticarî vekil ve seyyar tüccar memuru, tacire bağlı olarak çalıştıklarından sigorta aracısı kavramına dâhil değildir.

Türk hukuk sisteminde yürürlükten kaldırılan Sigorta Murakabe Kanunu'nda sigorta aracıları, acente, broker ve prodüktör olmak üzere üç farklı başlık altında

¹¹⁴ Tekin Memiş, Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Sigorta Aracıları, (Çevrimiçi) <http://archiv.jura.uni-saarland.de/turkish/TMemis.html>, 02.05.2018.

¹¹⁵ Ömür Genç, Sigortacılık Sektörü ve Türkiye'de Sigorta Sektörünün Fon Yaratma Kapasitesi, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Kasım 2002, Ankara, s.15.

düzenlenmisti. Ancak prodüktör ve broker arasında esaslı bir farklılık gözetilmemiş ve her ikisinin de tellal gibi çalışmasından ötürü öğretilde bu ikiliğin giderilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Sigorta Murakabe Kanunu’nu yürürlükten kaldıran 03.06.2007 tarih ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu’nda, öğretildeki tartışmalara uygun şekilde prodüktör kavramına yer verilmemiştir. Sigorta acenteliğini de ihtiva eden sigorta aracılığı kavramı, lafzından daha geniş bir anlamı içermekte olup sadece sözleşmenin kurulmasını değil sonraki aşamaları da kapsamaktadır.

Avrupa Birliği’nin konuya ilişkin 2002/92/EG sayılı Direktifinde de sigorta aracılığı geniş şekilde düzenlenmiştir. Direktife göre sigorta aracılığının kapsamı, sözleşmenin kurulmasından önceki tanıtım, teklif gibi çalışmalara ilişkin faaliyetler ile rizikonun gerçekleşmesi hâlinde ortaya çıkacak tazminat talebi karşısında bu sözleşmelerin yönetimi ve uygulanmasına ilişkin faaliyetleri de kapsamaktadır (Direktif m. 2/III). Öğretilde de aracılık kavramı sadece sözleşme öncesi reklâm yapmak ve yeni müşteri bulmak şeklinde değil, bütün sözleşme sürecini kapsayacak şekilde anlaşılmaktadır. Bu haliyle sözkonusu faaliyetleri belirli bir ücret karşılığında yürüten gerçek veya tüzel kişilere sigorta aracısı adı verilmektedir.¹¹⁶

2.1.5 SİGORTA POLİÇESİ

Sigorta poliçesi Türk Ticaret Kanunu Md.1265’de “Sigortacı, Sigorta Ettirene sigorta mukavelesi gereğince her iki tarafın haiz olduğu hak ve borçları gösteren ve kendi tarafından imza edilen bir sigorta poliçesi veya onun yerine geçmek üzere bir muvakkat sigorta ilmühaberinin ekleriyle vermeye mecburdur” şeklinde ifade edilmiştir.¹¹⁷

Poliçe, biçim olarak sigorta türlerine göre farklılık gösterir fakat özünde şu hususların yer alması gerekmektedir.

- Sigorta ettiren veya sigortalının gerçek kişi ise adı ve soyadı,
- Tüzel kişi ise ticaret ünvanı ve ikâmetgah adresi,

¹¹⁶ Mehmet Özdamar, Sigorta Brokeri ve Hukuki Niteliği, (Çevrimiçi), <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1498/16529.pdf>, 02.05.2018.

¹¹⁷ TTK, md.1265.

- Sigorta konuları (Bina, Eşya, Araç vb.),
- Sigorta Bedeli,
- Primin tutarı ile ödeme zamanı ve yeri,
- Sigortacının üstüne aldığı rizikoların hakiki mahiyetlerini tayine yarayacak bütün haller,
- Tanzim tarihi (Sigorta poliçesinde tanzim tarihi ile başlama tarihi farklı olabilir.

Başlama tarihi tanzim tarihinden önce ise, tanzim tarihine kadar hiçbir hasarın vuku bulmamış olması gerekir. Bu durum poliçede özel bir notla belirtilir.),

-Geçerli olan genel şartlara göre taraflar arasında aksi kararlaştırılmadıkça sigorta, poliçede başlama ve sona erme tarihleri olarak yazılan günlerde Türkiye saati ile öğleyin saat 12:00’de başlar ve yine saat 12:00’de sona erer.

Poliçede, bunlardan başka her sigorta dalının özelliklerine göre hazırlanmış Genel ve Özel şartlar da yer almaktadır. Bunlar sigortacı ile sigorta ettiren üzerine düşen görevleri göstermektedir. Her poliçede hasar halinde izlenecek yolları belirten açıklamalar da yer alır. Poliçenin hazırlık aşamasında istenilen bilgilerde eksiklik varsa teminatın başlayabilmesi için müşteriye geçici poliçe düzenlenirken, kati poliçeler üzerinde değişiklik zeyilname ile yapılmaktadır.¹¹⁸

¹¹⁸ Zeynep Sak, “Türk Sigorta Sektörünün AB Sigorta Kapsamında Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi SBE, 2007), s.9-10.

2.1.6 SİGORTA PRİMİ

Sigorta şirketleri ürünlerini sigorta primleri karşılığında müşterilerine sunarlar. Sigorta primi, poliçe sahibi tarafından sigorta hizmeti karşılığında sigorta şirketine ödenen belirli bir miktar paradır. Bu meblağ sigorta şirketi tarafından hizmet karşılığı ürünlerine biçilen fiyatı ifade eder. Bu fiyat belirlenirken istatistiklerden faydalanılır. Sigortaya konu olan olayın gerçekleşme sıklığı, sigorta ettirenin durumu, dış faktörler gibi birçok değişkene bağlı olarak fiyat belirlenir.

Rizikonun gerçekleşme olasılığına göre ödenecek sigorta primleri de değişir. Mevcut yasalar uyarınca sigorta primlerinin nakit para karşılığı olarak ödenmesi zorunludur. Sigorta primleri peşin veya taksitle ödenebilir. Ancak sigorta şirketinin sorumluluğu üstlenebilmesi için primin tamamının ya da ilk taksitinin muhakkak suretle ödenmesi gereklidir. Sigorta sorumluluğunun başlangıcı, sözleşmenin imzalandığı tarih değil, primin bir kısmı ya da tamamının ödendiği tarihtir. Sigorta sözleşmesinin ve sorumluluğunun başlangıç tarihlerinin farklı olması durumunda bu durum poliçede belirtilmelidir.¹¹⁹

2.1.7 TARİFE

Sigorta sektörünün zarar görmemesi ve haksız rekabetin önlenmesi amacıyla sigorta ücretini tarafların istedikleri gibi belirlenmez, sigorta primleri ‘tarife’ adı verilen belirli esaslara göre belirlenir. 1990 yılından itibaren, trafik ve deprem sigortaları hariç olmak üzere serbest rekabet sistemine uygun bir düzenleme yapılarak serbest tarife sistemine geçilmiştir. Her sigorta şirketi kendi fiyatlarını kendisi tespit etmektedir.¹²⁰

¹¹⁹ Hikmet Onur Sayın, ”Türkiye’de Sigorta Sektörünün Gelişimi Açısından Vergilendirmenin Rolü ve Önemi”, (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2008), s.9.

¹²⁰ Dilek Alma, “Türkiye Sigorta Sektörünün İncelenmesi ve Kasko Sigorta Tercihini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Celal Bayar Üniversitesi Personeline Uygulama”,(Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi SBE, 2015), s.10.

2.1.8 REASÜRANS

Sigortacının sigortalanması olarak ifade edilen reasürans, Alman Hukuk mevzuatına göre “sigorta şirketlerinin üzerindeki riskin tekrar sigortalanmasıdır”. İngiliz mevzuatında ise “önceden sigortalanmış bir risk üzerinde düzenlenmiş yeni bir sigorta poliçesi olduğu ifade edilir. Bu yeni poliçenin amacı, sigortacının daha önceden yüklenmiş olduğu rizikoların gerçekleşmesinden dolayı uğrayabileceği zararı tazmin etmektir. Sigortacının poliçesi ile bu yeni poliçe aynı anda mevcuttur.”

Yukarıdaki tanımlamalar ışığında reasüranstan bahsetmek için; taraflar arasında (sigortalı/sigortacı) arasında bir sigorta sözleşmesinin bulunması ve sigortacının bu sigorta sözleşmesinden dolayı üstlendiği riskin gerçekleşmesi halinde uğrayacağı zararı giderilmesi için ikinci bir sigortanın varlığı gerekmektedir. Sigorta Şirketi ile onun uğrayabileceği zararı ödeme yükümlülüğü altına giren diğer sigorta şirketi arasındaki bu ikinci sözleşme reasürans sözleşmesidir¹²¹.

Reasüransın Fonksiyonları

- 1) Tarafların (Sigortacı/Sigorta Şirketi) üstlendikleri riskten dolayı uğrayacakları zararları en aza indirmek için sigortacılık faaliyetidir.
- 2) Tarafların (Sigortacı/Sigorta Şirketi) yaptıkları sigorta faaliyetlerinden dolayı oluşacak yüklerin başka bir sigortacıya bir bütün halinde ya da kısmen devredilmesidir.¹²²

Reasüransın İşlevleri

Reasüransa duyulan gereksinimin nedenleri ve bu kurumun toplumsal ve ekonomik yaşamdaki işlevleri şöyle özetlenebilir:

- a) **Rizikonun Yayılması:** Sigorta şirketleri üstlendikleri rizikoları, reasürans aracılığıyla yayma yoluna giderler. Gerçekten de hiçbir sigortacının portföyü

¹²¹ Çetin Alanya, **Reasürans Notları**, 3. Baskı, 2003, s.7.

¹²² a.e, s.11.

“Büyük Sayılar Kanunun”nun işlemesine olanak sağlayacak çeşitlilik ve zenginlikte değildir.

- b) Sigortacının İş Kabul Kapasitesinin Artması:** Reasürans yoluyla, sigorta şirketi hem sigorta kapasitesini artırır aynı zamanda büyük sigorta bedelli işleri yazma imkanına kavuşur. Sigorta dalında kabul ettiği işlerin bir kısmını otomatik olarak reasüröre devredip o sigorta dalında daha çok poliçe keserek genel kabul kapasitesini artırır. Böylece sigorta şirketi, bir yandan kendi mali gücünün izin verdiğiinden daha fazla iş kabul edebilirken, öte yandan da yukarıda sözü edilen “Büyük Sayılar Kanunu”na işlerlik kazandırmış olur.
- c) Sigortacının İş Kabul Esnekliğinin Artması:** Bazen sigortacılar, normal koşullar altında kabul etmeyecekleri, ancak rekabet v.b. nedenlerden ötürü teminat vermek zorunda kaldıkları rizikolarla karşılaşabilirler. İşte böyle durumlarda da sigortacı, reasürans sayesinde, daha esnek bir iş kabul politikası izleyebilir. Diğer taraftan, bir sigorta şirketi, kendisi bakımından yeni olan bir sigorta türü ya da bölgeyi daha iyi tanıyabilmek için reasüransı kolay ve masrafsız bir yol olarak kullanabilir.
- d) Sigorta Şirketinin Mali Yapısının Desteklenmesi:** Reasüransın sigortacıya sağlayacağı yararlardan biri de mali destek olmasıdır. Özellikle yeni ve nisbeten küçük, gelişmekte olan bir şirket, reasürörün mali desteğine ihtiyaç duymaktadır.
- e) Birikim (Kümü) Fazlasının Yol Açabileceği Katastrofik Hasarların Kontrolü:** Çeşitli sigorta dallarında değişik sigortalılara verilen sigorta teminatlarının bir araya gelerek birikim (kümü) oluşturması ve böyle durumlarda ortaya çıkabilecek hasarların, sigortacıyı, tek tek poliçeleri keserken öngördüğünden çok daha yüksek bir sorumluluk altına sokması hiç de seyrek rastlanan bir durum değildir. Sigortacının, bu sözü edilen birikimi izleyerek denetim altında tutabilmesi, bir noktadan sonra olanaksız olduğundan bu tür bir birikimin olumsuz etkileri ancak reasürans yoluyla giderilebilir.

f) Reasürörden Sigortacıya Teknik Bilgi Aktarımı: Reasürörler, değişik sigorta şirketleri ve piyasalarla çalışmanın bir sonucu olarak, zaman içinde, önemli bir bilgi ve deneyim birikimine sahip olurlar. İşte iş kabulü, hasar önleme, özel rizikolar, hasarların tasfiyesi ve sigorta şirketi personelinin eğitimi gibi konularda, reasürör, bu birikimini sigorta şirketine aktararak teknik yardımda bulunur. Öte yandan sigorta şirketleri, özellikle yeni bir iş alanına girerken, arkalarında bu konuda deneyimli bir reasürörün teknik desteğini bulmak isterler.¹²³

2.1.9 SİGORTA ÇEŞİTLERİ VE BRANŞLARI

Sigorta çeşitlerini özel sigortalar ve sosyal sigortalar olarak ikiye bölebiliriz. Sosyal sigortalar devlet tarafından yapılması zorunlu olan ve hastalık, kaza, maluliyet ve işsizlik gibi risklere karşı yapılan sigortalardır. Özel sigortalar ise bireylerin kendi istekleri ile yaptırdıkları, kamu otoritesi tarafından zorunluluğu olmayan ve çok çeşitli teminatları karşılayan sigortalardır. Özel sigortaları da kişi sigortaları (hayat, kaza,sağlık) mal sigortaları (kaza, yangın, nakliyat, mühendislik, tarım, sağlık) ve bireysel emeklilik sistemi olarak veya hayat ve hayat dışı olarak da sınıflandırabiliriz.

2.1.9.1 Sigorta Branşları

Türkiye Sigortacılık Sisteminde uygulanmakta olan sigorta branşları,11.07.2007 tarihli ve 26579 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2007/1 sayılı Sigorta Branşlarına İlişkin Tebliğe göre, Hayat Dışı Grubu- Hayat Grubu olmak üzere iki ana başlık altında ayrımlara tabi tutulmuştur.

Bu tebliğde yer alan branşlar aşağıda yer almaktadır:

I – Hayat Dışı Grubu

A. Sigorta Branşları ve Bu Branşlar Altında Yapılabilecek Tazminat Ödemeleri

1. Kaza (meslek hastalıkları dahil)

¹²³ Cahit Nomer, Hüseyin Yunak, **Reasürans**, Ceyma Matbaacılık, 1998,s.8-10.

- a) ölme veya yaralanma sonucu toplu veya irat şeklinde tazminat ödemesi
- b) zararın tazmini
- c) (a) ve (b)'nin kombinasyonuna bağlı ödemeler

2. Hastalık / Sağlık

- a) hastalık sonucu toplu veya irat şeklinde tazminat ödemesi (hastalık)
- b) tedavi masraflarının tazmini (sağlık)
- c) (a) ve (b)'nin kombinasyonu (hastalık ve sağlık)

3. Kara Araçları

- a) motorlu kara araçlarına gelen zararlar nedeniyle tazminat ödemesi
- b) motorlu araçlar dışındaki kara araçlarına gelen zararlar nedeniyle tazminat ödemesi

4. Raylı Araçlar

Raylı araçlara gelen zararlar nedeniyle tazminat ödemesi

5. Hava Araçları

Hava araçlarına gelen zararlar nedeniyle tazminat ödemesi

6. Su Araçları (deniz, göl ve nehir araçları)

- a) nehir araçlarına gelen zararlar nedeniyle tazminat ödemesi
- b) göl araçlarına gelen zararlar nedeniyle tazminat ödemesi
- c) deniz araçlarına gelen zararlar nedeniyle tazminat ödemesi

7. Nakliyat (ticari mal, bagaj ve tüm diğer mallar)

Ulaşımın şekline bağlı olmaksızın nakliyat konusu mal ve bagaja gelen zararlar nedeniyle tazminat ödemesi.

8. Yangın ve Doğal Afetler

- a) yangın
- b) patlama
- c) deprem
- ç) sel
- d) deprem ve sel dışındaki doğal afetler
- e) nükleer enerji
- f) toprak kayması nedeniyle doğan tazminat ödemeleri (3, 4, 5, 6 ve 7 kapsamındaki mallar için uygulanmaz).

9. Genel Zararlar

- a) Dolu veya dondan kaynaklanan zararlar nedeniyle tazminat ödemeleri (3, 4, 5, 6 ve 7 kapsamındaki mallar için uygulanmaz)
- b) 8’de sayılan haller dışında hırsızlık ve diğer tüm olaylardan kaynaklanan zararlar nedeniyle tazminat ödemeleri

10. Kara Araçları Sorumluluk

Kara araçlarından kaynaklanan sorumluluklar (taşıyıcı sorumluluğu dahil) nedeniyle tazminat ödemeleri.

11. Hava Araçları Sorumluluk

Hava araçlarından kaynaklanan sorumluluklar (taşıyıcı sorumluluğu dahil) nedeniyle tazminat ödemeleri.

12. Su Araçları Sorumluluk (deniz, göl ve nehir araçları)

Su araçlarından kaynaklanan sorumluluklar (taşıyıcı sorumluluğu dahil) nedeniyle tazminat ödemeleri.

13. Genel Sorumluluk

10, 11 ve 12 kapsamında sayılanlar dışındaki tüm sorumluluklar nedeniyle tazminat ödemeleri.

14. Kredi

- a) borcun ödenmemesine veya borçlunun aczine bağlı tazminat ödemeleri
- b) ihracat kredisine bağlı tazminat ödemeleri
- c) taksitle verilen kredilere bağlı tazminat ödemeleri
- ç) uzun vadeli konut kredisine bağlı tazminat ödemeleri
- d) tarım kredisine bağlı tazminat ödemeleri

15. Emniyeti Suistimal

16. Finansal Kayıplar

- a) istihdam risklerinden kaynaklanan tazminat ödemeleri,
- b) gelir yetersizliğinden kaynaklanan tazminat ödemeleri,
- c) hava şartlarının neden olduğu zararlardan kaynaklanan tazminat ödemeleri,
- ç) gelir kaybı nedeniyle tazminat ödemeleri,
- d) genel giderlerin devam ettirilebilmesine yönelik tazminat ödemeleri,
- e) beklenmeyen ticari giderler nedeniyle yapılan tazminat ödemeleri,
- f) piyasa değerindeki kayıp nedeniyle yapılan tazminat ödemeleri,
- g) kira veya gelir kaybına bağlı tazminat ödemeleri,
- h) ticari olan ya da olmayan diğer finansal kayıplardan kaynaklanan tazminat ödemeleri.

17. Hukuksal Koruma

Hukuksal çıkarların korunması için yapılması gereken giderlere bağlı ödemeler.

18. Destek

Seyahat ederken ya da evinden uzaktayken zarurete düşen sigortalıya yapılan ödemeler.

B. Birden Fazla Branş İçin Verilen Ruhsat Tanımları

1. Kaza ve Hastalık / Sağlık Sigortası

- a) Kaza (meslek hastalıkları dahil)
- b) Hastalık / Sağlık

2. Kara Taşımacılığı Sigortası

- a) Kara araçları
- b) Nakliyat (ticari mal, bagaj ve tüm diğer mallar)
- c) Kara araçları sorumluluk

3. Nakliyat ve Ulaşım Sigortası

- a) Raylı araçlar
- b) Su araçları (deniz, göl ve nehir araçları)
- c) Nakliyat (ticari mal, bagaj ve tüm diğer mallar)
- d) Su araçları sorumluluk (deniz, göl ve nehir araçları)

4. Havacılık Sigortası

- a) Hava araçları
- b) Nakliyat (ticari mal, bagaj ve tüm diğer mallar)
- c) Hava araçları sorumluluk

5. Yangın Sigortası ve Diğer Zararlar

- a) Yangın ve doğal afetler
- b) Genel zararlar

6. Sorumluluk Sigortaları

- a) Kara araçları sorumluluk
- b) Hava araçları sorumluluk
- c) Su araçları sorumluluk (deniz, göl ve nehir araçları)
- d) Genel sorumluluk

7. Kredi ve Emniyeti Suistimal Sigortaları

- a) Kredi
- b) Emniyeti suiistimal

II - HAYAT GRUBU

A. Sigorta Branşları ve Bu Branşlar Altında Yapılabilecek Ödemeler

1. Hayat

- a) süre sonunda hayatta kalma halinde yapılacak ödeme (yaşama),
- b) ölüm halinde yapılacak ödeme (ölüm),
- c) (a) ve (b)'nin kombinasyonuna bağlı ödeme (karma),
- ç) geri prim iadesi,
- d) irat ödemesi,
- e) hayat sigortasına tamamlayıcı olarak akdedilen (a,b,c,d) profesyonel çalışma yoksunluğu dahil cismani zararlar nedeniyle yapılan ödeme.

2. Evlilik Sigortası, Doğum Sigortası

3. Yatırım Fonlu Sigortalar

Yatırım fonları ile bağlantılı olarak verilen yaşama, ölüm, karma veya geri prim iadesi ile irat ödemeli hayat sigortalarına bağlı ödeme.

4. Sermaye İtfa Sigortası

Peşin ya da taksitli prim ödemeleri karşılığında, süresi ve miktarı açısından belirli olan taahhütleri kapsayan aktüeryal tekniğe dayanan birikim işlemlerine bağlı ödeme.

5. Fonların Yönetimi İşlemi

- Emeklilik fonlarının yönetim işlemleri; ilgili müessese açısından yatırımların (plasmanların) yönetimine ve özellikle ölüm, hayatta kalma ya da faaliyetlerin durması ya da azalması hallerinde tazminat ödemeyi üstlenen kurumların rezervlerini temsil edici aktiflerin yönetimine dayanan işlemler,
- Sermayenin korunması ya da asgari faiz ödemesine ilişkin sigorta ile birlikte yapılan yukarıdaki işlemler,

6. Kaza (meslek hastalıkları dahil)

- a) ölme veya yaralanma sonucu toplu veya irat şeklinde tazminat ödemesi
- b) zararın tazmini
- c) (a) ve (b)'nin kombinasyonuna bağlı ödemeler

7. Hastalık / Sağlık

- a) hastalık sonucu toplu veya irat şeklinde tazminat ödemesi (hastalık)
- b) tedavi masraflarının tazmini (sağlık)
- c) (a) ve (b)'nin kombinasyonu (hastalık ve sağlık)

Sigorta sözleşmeleri, Türk Ticaret Kanunu, Türk Borçlar Kanunu ve 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu hükümleri çerçevesinde, her tür için hazırlanarak yürürlüğe konulan Sigorta Genel Şartlarına göre düzenlenmektedir. Buna ek olarak gerek duyulduğunda uluslararası uygulamalar ile sözleşmelerde yer alan özel şartlar da önem arz etmektedir.¹²⁴

Sigorta sözleşmesinin ana muhtevası, Hazine Müsteşarlığınca onaylanan ve sigorta şirketlerince aynı şekilde uygulanacak olan genel şartlara aykırı olamaz. Ancak, sigorta sözleşmelerinde işin özelliğine uygun olarak özel şartlar tesis edilebilir. Bu hususlar, sigorta sözleşmesi üzerinde ve özel şartlar başlığı altında herhangi bir yanılgıya neden olmayacak şekilde açık olarak belirtilmelidir.¹²⁵

Dolayısıyla Genel Şartlar aynı sigorta türü için tüm sigorta şirketleri genelinde geçerlidir. Özel şartlar ise sigorta şirketine ve ürünlere göre değişiklik gösterebilir.

2.2 SİGORTANIN İŞLEVLERİ

Gelişmekte olan ekonomilerde sigortacılık sektörü, ekonominin en dinamik sektörlerinden biridir. Düşük gelir seviyesine sahip ülkelerde pek önemi olmayan bir sektör olmasına karşılık sigortacılık sektörü, yüksek gelir seviyesine sahip ülkelerde ekonomik kalkınmada çok önemlidir. Gelişmiş ülkelerde sigortacılığa olan talep elastikiyetinin yüksek olması ve önemli ölçüde fonun bu sektöre kayması rollerini etkinleştirmiştir. Sigortaya olan ihtiyaç, rizikoları karşılama, temin ettirme özlemi büyüdükçe, teknik ve ekonomik niteliklerle daha elverişli sigorta şirketlerinin hizmete arz edilmesi sigorta endüstrisinin önemini artırmaktadır. Bu gelişmeyle beraber sigorta ekonomilere güvence, birikim ve yatırım konularında katkılar sağlayan, ekonomik çöküntüleri dağıtan ve önleyen, yatırıma aktarılan fonları ile ekonomiye kaynak bulan, gelir düzeyini yükselten, rizikoyu bölen, zararı paylaştıran, ekonomik riski azaltan, ekonomi içinde üretkenliği artıran, büyüme ve gelişmeyi

¹²⁴ Ferudun Kaya, Mehmet Kahya, **Sigorta ve Sigortacılık**, Beta Yayınları Yayın No:3523, 2017, s.152.

¹²⁵ Prof. Dr. Mustafa Çeker, **Sigorta Hukuku**, Karahan Kitabevi Yayınları, 2017, s.59.

destekleyen, gönüllü tasarruflarla fon oluşturan, oluşan fonları yatırıma yönlendiren ve verimli alanlara yönelten dinamik mali sektörlerdendir.¹²⁶

Sigortacılık işlevlerini;

- Ekonomik İşlevler (Makro İşlevler)
- Riziko Yönetimi ve Girişimler Açısından İşlevler (Mikro İşlevler)

olmak üzere iki ana bölüme ayırabiliriz.

Sigortanın ekonomik işlevleri, ülke ve dünya ekonomisi ile ilgilidir. Risk yönetimi ve girişimler açısından işlevler ise, bireyler ile küçük topluluk ve kuruluşları ilgilendirir.¹²⁷

2.2.1 EKONOMİK İŞLEVLER (MAKRO İŞLEVLER)

2.2.1.1 Önemli Bir Tasarruf Kaynağı Olma İşlevi

Gelişmekte olan ülkelerde kalkınma açısından önemli konulardan biri yatırımlar için gerekli sermaye birikiminin sağlanmasıdır. Sermaye birikiminin kaynaklarından biri de kişisel tasarruflardır. Kişisel tasarruflar sigorta şirketleri, bankalar ve sermaye piyasaları gibi finansal kurumlar aracılığı ile toplanarak yatırıma hazır kaynaklar haline dönüştürülür. Sigorta şirketlerine ödenen primlerin teminat veya teknik karşılıklar şeklinde ayrılmasıyla menkul ve gayrimenkul değerlerin satın alınması yoluyla fonların oluşumuna yol açmakta ve bu fonların yatırımlara aktarılması gerçekleştirilmektedir.¹²⁸

Özellikle, uzun vadede düzenli olarak prim gelirinin sağlandığı hayat sigortaları biriken büyük miktardaki fonun para ve sermaye piyasalarına aktarılmasına vesile

¹²⁶ Dr. Hakkı Çiftçi, Türk Sigorta Sektörünün Sorunları; Dea Analizi ile Türk Sigorta Şirketlerinin Etkinlik Düzeylerinin Belirlenmesi, Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, (Çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/50150>, 10.01.2018.

¹²⁷ Şebnem Duman, **Türk Sigorta Sektöründe Boş Kapasiteler ve Ekonomik Kayıplar**, Bilar A. Ş. Yayınları, İstanbul, 1990, s.17.

¹²⁸ Ramazan Akbulut, 1994-1999 Döneminde Türkiye'deki Özel Sigorta Şirketlerinin Fon Yaratma Kapasitesinin Genel Değerlemesi, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt:29, Sayı:2, 2000, ,s.55.

olarak ekonomide fon yaratılmasına ve dolayısıyla yatırımların ve istihdamın artırılmasına imkân tanır.¹²⁹

2.2.1.2 Sosyo-Ekonomik Kayıpları Önleme İşlevi

Sigorta, kişilerin ferdi olarak altından kalkamayacakları sosyal ve ekonomik kayıpları sigortalılar arasında dağıtarak olumsuzlukları en aza indirir. Rizikolar gerçekleştiğinde üretim azalması, tasarrufların azalması, iflaslar, işsizlik, yoksulluk ve ailelerin parçalanması gibi bir takım sosyo-ekonomik olumsuzluklar meydana gelir. Rizikoların sosyo-ekonomik yaşantı üzerinde yarattığı bu olumsuz durumlar sigorta ile hasarların geniş kitlelere dağıtılması suretiyle önlenir veya en aza indirilir.¹³⁰

2.2.1.3 Sermaye Faktörünün Mobilizasyonu İşlevi

Sigorta; işletmelerin geleceğin belirsizliğine karşı (makine kırılması, yangın gibi) ayırmış oldukları ihtiyatların ekonomiye sunulmasını sağlayarak, ekonomik süreç içerisinde bir sızıntı meydana getiren bu tasarruf kaynaklarını harekete geçirir. Örneğin, bir işletme, bir milyar lira değerindeki makinesinde meydana gelecek bir hasar için bir milyar liralık yedek akçe ayırsın. Uygulamada, bu işletme gibi birçok işletme bulunabilir. Her biri, bir milyar lira değerinde olan makinelere sahip olan ikibin işletme bulunduğu kabul edilsin. Bu işletmeler makinelerdeki hasarları kendi olanakları ile sigorta etmeye karar verdiklerinde, makinenin tamamen işe yaramaz hale gelmesi ihtimalini göz önünde tuttuklarında, toplam 2 Trilyon liranın (2000 x 1 milyar) bulundurulması gerekli olacaktır. Yani, ülke ekonomisi için ihtiyaç duyulan sermayenin uzun süreli bağlanması yüzünden, bu sermayenin başka yatırımlara aktarılması mümkün olmayacaktır. Bu olay, gelişmekte olan bir ülkede sermaye faktörünün kıtlığı açısından değerlendirildiğinde, kıt olan sermaye faktörünün atıl kullanıldığı sonucuna ulaşılır. Ülke ekonomisi açısından gerekli olan sermayenin

¹²⁹ Atalay, a.g.e., s.23.

¹³⁰ Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Banka ve Sigorta Sektörleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1996, s.149.

büyük bir kısmının ihtiyat olarak ayrılması yerine, sigorta sisteminden yararlanılması, bu sermayenin faydalı yerlere kanalize edilmesini sağlar.¹³¹

2.2.1.4 Sosyal Refah Düzeyini Arttırma İşlevi

Sosyal refah açısından ulaşılmak istenen düzey mümkün olduğu kadar kişi başına gelirin yüksek bir seviyede gerçekleştirilmesidir. Sigorta sektörünün yatırımlara fon aktarmakla bu yatırımlar yoluyla oluşan gelirler ve bu gelirlerin toplumun diğer kesimlerine yansımalarıyla (çarpan etkisi) genel ekonomik canlanmanın sağlanması ve dolayısıyla refah düzeyinin artması sonucunu doğuracaktır.¹³²

2.2.1.5 Uluslararası Ekonomik İlişkileri Geliştirme İşlevi

Birçok Batı Avrupa ülkesi özel sektör ihracat kapasitelerini artırmak için ihracat kredi sistemlerini resmi garantiler verilmesi ve benzeri önlemlerle geliştirmişlerdir. Buna ek olarak, az gelişmiş ülkelerde ithal edilecek tüketim ve yatırım malları için gerekli döviz miktarı tedarik edilemediğinden, batılı ülkeler azgelişmişlere yapılacak ihracatı devlet kanalı ile açılacak kredilerle desteklemek zorunluluğu duymuşlardır. Böylece ihracat kredi sigortaları doğmuş ve uluslararası ticaret alanında ticaret olanağı olmayan alanlara bile ticareti götürme fırsatı ortaya çıkmıştır.¹³³

İhracat kredi sigortası ve nakliyat sigortası gibi sigortalar vesilesiyle uluslararası ticaretin önündeki engeller kaldırılarak ticaret hacminin gelişmesine imkân tanınmaktadır.¹³⁴

2.2.1.6 Vergi Kaynağı Olma İşlevi

Sigortanın ekonomik açıdan diğer bir işlevi, vergi gelirlerine katkısıdır. Sigorta ve reasürans şirketleri anonim şirket olarak kurulmak zorunda bulunduklarından kurumlar vergisi mükellefidir. Ayrıca sigorta şirketleri ellerinde bulundurdıkları menkul ve gayrimenkul değerler üzerinden sırasıyla, gelir ve emlak vergisi öderler. Diğer taraftan; sigortacılığın kendine özgü işlemleri nedeniyle, şirketler banka ve

¹³¹ Altınbaş, a.g.e., s.32.

¹³² Akbulut, a.g.e., s.56.

¹³³ Duman, a.g.e., s.22.

¹³⁴ Atalay, a.g.e., s.23.

sigorta muameleleri vergisi, yangın sigorta vergisi, veraset ve intikal vergisi ve çeşitli harçlar ödemek zorundadırlar.¹³⁵

2.2.1.7 Sermaye Piyasasının Gelişmesini Sağlama İşlevi

Mali piyasalar içinde, para yaratmayan mali kurumlar içinde yer alan sigorta şirketleri; elde ettikleri primlerle, yatırımlara yönlendirilecek fonların yaratılmasında katkıda bulunmaktadır. Bu fonlar ise, finansal araçlar vasıtasıyla çeşitli alanlara yatırılarak sermaye piyasasının gelişmesini sağlar. Özellikle, hayat sigortası şirketleri bireysel tasarrufları toplayarak, özel ve kamu teşebbüslerine uzun vadeli yatırım sermayesi sağlarlar.

2.2.1.8 İstihdam Sağlama İşlevi

Sigorta kurumlarının istihdama olan katkısı iki yönlüdür. Birincisi, sigorta şirketlerinin merkez ve bölge müdürlüklerindeki işgücü istihdamı, ikincisi ise, sigorta şirketlerinin acente, prodüktör, broker gibi organlarındaki işgücünün istihdama olan katkısıdır. Özellikle ikinci grubun katkısı daha önemlidir. Sigorta şirketleri üretmiş olduğu direkt primlerin tamamına yakın bölümünü üretim organları, acente ve prodüktörler aracılığı ile elde etmektedir. Ülke çapına dağılmış vaziyette çalışmalarını sürdüren acenteler mevcut ve potansiyel sigorta kaynaklarından faydalanabilmek amacıyla daha fazla eleman istihdam etmektedirler.

2.2.1.9 Ödemeler Dengesini İyileştirme İşlevi

Gerek sigorta ve gerekse reasürans işlemlerinde karşılıklı olarak doğan prim alış ve devredişleri, tazminat ödemeleri ve girdileri, döviz hareketlerine neden olur. Dolayısıyla bu işlemler ödemeler dengesini etkiler. Sigorta gelirleri görünmeyen işlemlerden sağlanan gelirler arasında yer alarak, kısa ve uzun dönemde, dış açığı kapatmakta etkin rol oynamaktadır.

Sigorta işlemlerinin uluslararası alanlara tasmaı nedeniyle, yurtdışı sigorta işlemlerinden elde edilen kazançlar, ülkenin ödemeler dengesini etkilemekte,

¹³⁵ Altınbaş, a.g.e.,s.32.

uluslararası sigorta ve reasürans işlemleri, ülkeye döviz kazandırarak dış ödemeler için nakit olanakları yaratmaktadır.¹³⁶

2.2.2 RİZİKO YÖNETİMİ VE GİRİŞİMLER AÇISINDAN İŞLEVLER (MİKRO İŞLEVLER)

Bütün işletmeler rizikolardan kaçmayı, ya da rizikonun olumsuz sonuçlarını azaltmayı isterler. Bu noktada, sigortanın işletmeler ve girişimciler açısından işlevleri devreye girer. Bu işlevler beş başlık halinde açıklanabilir.

2.2.2.1 Girişimcinin Kararlarını Etkiler

Belirsizlik, girişimcilerin çeşitli yatırım alternatifleri arasında yapacağı seçimi etkiler. Sigorta şirketleri, benzer rizikolarla karşı karşıya bulunan çok sayıda sigortalıyı bir araya topladığından söz konusu belirsizlikler ortadan kalkar. Diğer taraftan, sigortanın riskler gerçekleştiğinde doğacak hasarı tazmin etmesi, girişimcilerin kararlarını olumlu yönde etkiler.

Sigortanın verdiği güvence sayesinde, girişimci, rekabet ortamına girebilir ve tereddüt etmeden yeni girişimlere yatırım yapabilir. Yani sigorta, girişimcinin daha cesur kararlar vermesini sağlar.¹³⁷

Sigorta küçük ve belirli ödemeler karşılığında büyük ve belirsiz hasarlara karşı garanti sağlayan bir kuruluş olarak girişimcinin karar verirken cesur olmasını, yatırımlara girişmesini sağlar. Başka bir deyişle rizikonun ve belirsizliğin girişimci açısından ortadan kalkmış olması, iş verimini artırır. Zarar rizikosunun azaldığını gören girişimci rekabet ortamına girmekte tereddüt etmeyerek yeni girişimlere sermaye yatırır. Böylece iş ortamında, güvence altına alınmanın verdiği rahatlıkla, dev sanayi ve ticari kuruluşların oluşumu gerçekleşir.¹³⁸

¹³⁶ a.e., s.33-34.

¹³⁷ a.e.,s.34.

¹³⁸ Genç, a.g.e., s.13.

2.2.2.2 Girişimcinin Daha Ucuz Fiyata Yatırım Sermayesi Bulmasını Sağlar

Girişimciler açısından, sermaye maliyeti önemli bir konudur. Ülkede ikraz edilebilir fonların azlığı, faiz oranlarının yüksek olmasına neden olur. Sigorta şirketleri; elde ettikleri primlerle direkt yatırım yapabilecekleri gibi, yatırımcılara ödünç verme yoluyla ve bu kuruluşların menkul değeriğini satın alarak piyasadaki para arzını artırırılar. Yatırımlara aktarıllacak fonların artması faiz oranlarını düşürerek girişimcilerin daha ucuz fiyata yatırım sermayesi bulmalarını sağlar.

2.2.2.3 Girişimcinin Riziko Karşılığı Dondurduğı Sermaye Miktarını En Aza İndirger

Girişimci muhtemel rizikolar karsısında, zararını karşılamak için sermayesinin bir kısmını karşılık olarak ayırırsa, yatırımlarını kısmak zorunda kalır. Fakat girişimcinin ayırmak zorunda kalacağı karşılık, sigortada olduğı gibi rizikoyu karşılayacak olanlar çok sayıda olmadığı için, prim tutarından daha büyük bir tutar olur. Buna karşılık, sigorta güvencesi ile girişimci sadece prim ödeyerek sermayesini yeni yatırımlarda kullanabilir.

2.2.2.4 Sigorta Güvencesi Girişimciye Kredi Olanakları Yaratır

Kredi, borunun ödeme gücüne veya gösterdiği teminata güvenerek borçluya vade verilmesidir. Günümüz ekonomik koşullarında, işletmelerin kredi kullanmadan yatırım ve ticaret yapmaları mümkün değildir. Kredi sigortası yaptırmak suretiyle borunun, belirlenen vadede borcunu ödememe rizikosunu sigorta ettiren alacaklı, daha rahat kredi işlemlerine girişebilir. Özellikle ihracatta, ihracatçılar için kredi sigortaları teşvik edilmektedir. Böylece ihracatçının riski garanti edilerek ülkenin krediye dayanan ihracat işlemleri gelişir. İpotek karşılığı ödünç para verme işlerinde ise, bankalar ipotek edilen varlığın, yangın rizikosuna karşı sigorta edilmesini zorunlu tutmuştur.

2.2.2.5 Sigorta Fiyatların Daha Gerçekçi Bir Düzeyde Oluşmasını Sağlar

Prim hesaplamaları uzman kişiler tarafından uzun dönemli istatistiki bilgilere ve deneyimlere dayanılarak ve belirli teknikler kullanılarak saptanır. Bunların maliyetleri artırıcı etkileri, girişimcinin kendi kendine, riziko gerçekleştiğinde uğrayacağı zararı düşünerek fiyata yansıtacağı rakamların etkilerinden daha düşük ve mantıklıdır.¹³⁹

Sigorta sektörü yukarıda sayılan işlevleri ile ekonomik büyümeye katkıda bulunur.

2.3 SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.3.1 DÜNYADA SİGORTANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Sigortacılığın kökenleri Babil İmparatorluğunda kervan ticareti yapan tüccarların mallarını sağlam bir şekilde teslim almak için ödedikleri faizli kredilere dayanmaktadır. Yunan İmparatorluğunda da deniz ticaretinde buna benzer bir sistem kurulmuştur. Romalılarda ise ölen kişinin cenaze masraflarının karşılanması için kendisinden ve erken ölürse mirasçılardan ödemeler alınmasına yönelik basit bir hayat sigortası sistemi kurulmuştur.

Sömürgecilik faaliyetleri ve Avrupa'da büyük kentlerin kurulmasıyla sigortacılık işlemi önemi kazanmıştır. Gemilerin yangın ve korsan istilasından korunması için denizcilik alanında Cenova kentinde 1347 yılında bilinen ilk sigorta kontratı imzalanmıştır. 17.yy.dan itibaren sigortacılık İngiliz orta sınıf tüccarlarının bir aracı haline gelmiştir. 1688 yılında Londra'daki Edward Lloyd'un Kahvehanesi tüccarlar, gemi sahipleri ve sigortacıların bir araya geldiği bir mekan olarak sigorta şirketlerinin temelini oluşturmuştur. Daha sonra Royal Exchange ve London Assurance isimli şirketler İngiliz kraliyet ailesinin donanmalarını korumaya başlamıştır.

Fransız ve İspanyollar tarafından Doğu Hindistan Şirketine ait gemilerin kundaklanması ve sigorta kontratlarına yönelik kumar faaliyetlerinin hız kazanması

¹³⁹ a.e., s.34-36.

sigorta şirketlerinin tekrar sigortalanmasına yönelik olan reasürans firmalarının doğmasına neden olmuştur.

Amerikan kolonileri ve kilise heyeti Amerika'daki ilk sigortacılık hizmetlerini başlatmış ancak 1835'teki New York yangını ve 1871'deki büyük Chicago yangını karşısındaki maliyetlerin paylaşılması için reasürans sisteminin oluşumuna hız verilmiştir.

Daha sonra yaşlı, hasta ve savaş malullerinin sigortalanması ikinci dünya savaşı esnasında önem kazanmıştır. 1950'li yıllarda bir fimanın birden farklı sigorta kontratı imzalanmasına ve 1999 yılından sonra kongrenin bankaların sigortacılık faaliyetinde bulunmasına izin verilmesi ile sistem gelişimini sürdürmüştür.¹⁴⁰

2.3.2 TÜRKİYE'DE SİGORTANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye'de 19.yüzyılın ikinci yarısından önce sigortacılıktan söz etmek pek mümkün değildir. Bazı Anadolu köylerinde bu tarihten önce gereksinme halinde yardım sağlamak, halkın uğrayacağı zararı karşılamak amacıyla sendikalar kurulduğu, esnaf kuruluşlarının ölüm ve hastalık durumlarında üyelerine yardım amacıyla örgütlendikleri bilinmekteyse de bunlar gerçek anlamda sigorta olmayıp, güvenlik, yardımlaşma, sosyal dayanışma düşüncesi ile oluşturulmuş kuruluşlardı. Bunlar da birkaç köye özgü kalmış, Anadolu'ya yayılarak bir gelişme gösterememişlerdi.

Avrupa'daki sigorta konusunda kaydedilen önemli gelişmelere karşın, Osmanlı toplumunun sosyal özellikleri, dini ortam, mali düzen, buradaki gelişimi engelliyordu. 19.yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen yangınlar ve bunların sonucunda uğranılan büyük hasarlar, sigorta hakkındaki olumsuz düşünceler üzerinde az da olsa etki yaptı ve sigortanın doğmasına neden oldu. Özellikle 1870 yazında Beyoğlu'ndaki yangında (Büyük Pera Yangını) çok sayıda işyeri, ev, cami ve kilisenin yanması, bu bölgede de daha çok yabancı ve yabancılarla ilişkide olan zenginlerin oturması sigortanın gelişme sürecini hızlandırdı.

¹⁴⁰ (Çevrimiçi)

http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/2551/mod_resource/content/3/Sigorta_%C5%9Eirketleri.pdf, 08.12.2017.

1872 yılında İngiliz sigorta şirketleri, açtıkları temsilciliklerle Türkiye’de ilk sigortacılık faaliyetlerini başlattılar. İngilizlerden sonra Fransızlar da Türkiye’ye ilgi gösterdiler ve 1878 yılında ilk Fransız şirketi faaliyetlerine başladı. Bundan sonra Alman, İtalyan, İsviçre gibi yabancı ülkelerin sigorta şirketlerinin çalışmaları ile sigortacılık genişlemeye başladı. Bu şirketler duyulan gereksinimi karşılamakla beraber, o tarihlerde sigorta şirketlerinin kuruluşunu ve sigorta faaliyetini düzenleyen devlet denetimini öngören kanunların, hatta bu konuya değinen bir hükmün dahi bulunmayışı nedeniyle tamamen denetimsiz bir biçimde çalışıyorlar, diledikleri gibi hareket edip, merkezlerinden aldıkları talimatlarla işlem yapıyorlardı. Sigorta poliçe metinleri İngiliz veya Fransız dillerinde düzenlenmekte ve herhangi bir anlaşmazlık durumunda ise dava mercii olarak Londra mahkemeleri veya ilgili şirket merkezinin bulunduğu yerel mahkemeleri gösterilmekte ve sigorta poliçelerini istedikleri zaman iptal edebilmektedirler.

Böylece hukuki mevzuat ve denetimden yoksun, tamamen yabancılara özgü bir çalışma alanında ilk yıllar sigorta şirketleri adlarını duyurmak, sigorta düşüncesinin yayılmasını sağlayarak portföylerini genişletmek amacıyla vaatlerini yerine getirip, hasar ödemede dürüst davrandılar. Ancak zaman geçtikçe, sigortacıların istedikleri gibi çalışmaları ve kapitülasyonların kendilerine sağladığı geniş olanakları kullanabilmeleri, bu şirketlere Türkiye’de kolaylıkla çok para kazanabileceği izlenimi verdi. Bu durum, kısa zamanda çok fazla sigorta şirketinin çalışmasına, sigorta ahlakının bozulmasına, haksız rekabet ve ekspertiz suiistimallerine yol açtı. Dürüst tüccarlar bundan olumsuz yönde etkilenmelerine rağmen hiçbir denetim olmayışı yüzünden sigorta şirketleri uzun süre en normal yangın hasarlarını bile ödemekten kaçınıp, sigortalıların hak ve hukukunu hiçe sayan bir biçimde davranmayı sürdürdüler.

Bu ortam içinde 1893 yılında Osmanlı Umum Sigorta Şirketi ilk yerli sigorta şirketi olarak çalışmaya başladı. Bunu izleyen yıllarda sigortacılığın düzene sokulabilmesi için yabancı şirketler arasında birlikte hareket etme eğilimi belirdi. 12 Temmuz 1900 tarihinde 43 tanesi yabancı olmak üzere 44 sigorta şirketi bir araya gelerek sabit bir yangın tarifesini belirlediler. Bu Türkiye’de ilk tarifydi.

Tarife ile birlikte, Yangın Sigorta Şirketleri'nin Sendikası adında bir örgütün oluşturulması ve sürekli bir denetim kurulunun bulunması kararı alındı. Londra' da bulunan Fire Office Committee'nin emirleriyle çalışmalarını yürüten sendika tarafından, yangınlara zamanında yetişerek büyümesini önlemek, yangının nedenlerini araştırmak üzere Fasman adlı bir örgüt kuruldu. Denetim mekanizması ve içeriği geliştirildi.

Sendikanın bu olumlu çalışmalarına rağmen çalışan şirketlerin tamamı sendikaya girmediler ve haksız rekabet yapmaya, alınan kararların tersine davranmaya devam ettiler. 1908 ve 1914 yıllarında kanunlarda yapılan değişikliklerle yabancı şirketler kontrol altına alınmaya çalışıldı. 1914 yılındaki kanunla yabancı şirketler teminat göstermeye ve vergi vermeye zorunlu tutuldular. Sendikanın adı ise “ Türkiye’ de Çalışan Sigorta Şirketleri “ olarak değiştirildi. Bu yeniliklerle yabancı şirketler Türkler ile ortaklık kurma yoluna gittiler.

Böylece Cumhuriyetin ilanına kadar tümü yerli sermaye ve teknisyenlerle işletilen bir sigorta kuruluşu bulunmadığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte sigorta alanında gerek yasal, gerekse kurumlaşma açısından büyük adımlar atıldı. 1924 yılında Türkçe'yi kullanma zorunluluğu getiren yasa ile, poliçelerin İngilizce ve Fransızca düzenlenmesine son verildi ve aynı yıl Sigortacılar Kulübü kuruldu. 1927 yılında Sigortacılığın ve Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi hakkındaki kanun yürürlüğe girdi. Yerli ve yabancı sigorta şirketlerinin denetlenmesi, döviz çıkışının önlenmesi amacını taşıyan bu kanunun çıkışıyla sigortacılık gelişmeye, yerli sermaye ile kurulan şirketlerin sayısı artmaya başladı. Bunu izleyen iki yıl boyunca gerekli hazırlık ve incelemelerin yapılması sonucu işletme hakkının T. İş Bankası A.Ş.'ye ait olacağı bir anonim şirket kurulmasına karar verildi. Böylece 1929 yılında Milli Reasürans T.A.Ş. faaliyete geçti. Bu tarihten itibaren Türkiye’de reasürans tekeli başladı ve ülkedeki yerli-yabancı bütün sigorta şirketleri topladıkları primlerin bir kısmını Milli Reasürans’a devretmeye zorunlu tutuldu. Hemen hemen dünyada kurulan ilk reasürans tekeli olan Milli Reasürans önce çeşitli tepkiler gördüyse de suiistimalleri önlemek, haksız rekabetin kalkması ve ödemelerin zamanında yapılmasını sağlamak gibi yanlarıyla Türk sigortacılığının gelişmesinde önemli rol oynadı, , halkın sigortaya olan güvenini arttırdı.

Bu gelişmelerin paralelinde 1939 yılında sigorta şirketleri Ticaret Bakanlığı'na bağlandı. Sigorta sektörünü ciddi bir biçimde ele alan 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu ise 1959 yılında yürürlüğe girdi. 1987 yılında yürürlüğe giren 3379 sayılı yasa ile 7397 sayılı yasada, yasal alandaki boşlukları doldurmak, sigorta şirketlerini mali yönden geliştirmek ve sigorta aracılarının durumunu yeniden düzenlemek amacıyla önemli ve köklü değişiklikler yapıldı. Bu kanun, sigorta ile ilgili organlar ve faaliyetlerini düzenleyen yönetmelikler çıkarılmasını öngörüyordu. Sigorta şirketleri Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı' na bağlanarak mali yapının bir parçası olarak kabul edildiler. 1 Mayıs 1990 tarihinden itibaren Kaza Sigortaları (zorunlu sigortalar hariç), Mühendislik Sigortaları ile Zirai Sigortalarda; 1 Ekim 1990 tarihinden itibaren de Yangın ve Nakliyat sigortalarında da Serbest Tarife Sistemine geçildi.¹⁴¹

Serbest tarife sistemi ile 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun "Tarifeler" başlıklı 12. Maddesinde yer alan; "sigorta tarifelerinin serbestçe belirlenmesi yolundaki hüküm" ile dünyadaki gelişmelere ve serbest piyasa ekonomisine uygun bir düzenlemeye gidilmiştir. Böylece sigorta tarifeleri, sigortacılık esasına ve genel kabul görmüş aktüeryal tekniklere uygun olarak sigorta şirketleri tarafından serbestçe belirlenmektedir. Ancak Hazineden sorumlu ilgili bakanlık kanunca mecburi tutulan sigortaların şartlarını tespit eder ve Resmî Gazetede yayımlar.

Bakanlık ,eğer uygun görürse sağlık, ferdi kaza, deprem sigorta tarifeleri ile hayata ait şartları (prim, formül ve cetvelleri) ilgili Müsteşarlığın onayını isteyebilir veya ihtiyaç duyulan durumlarda diğer kanunlardaki hükümler değişmemek üzere aracılık komisyonlarını ve tarifelerini serbest bırakabilir. Bu konuda, mevzuatta yapılmış düzenlemeler bulunmaktadır.

Zaman içerisinde yeni kurulan sigorta şirketlerinin sayısı artarken, sigorta taleplerinin aynı ölçüde artmaması, ayrıca prim tahsilatında yaşanan sorunlar dolayısıyla, 1993 yılından itibaren çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameler ile 7397 sayılı Kanunda birtakım düzenlemelere gidilmesi ihtiyacı duyuldu. 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren sigorta primlerinin tahsili sorununa çözüm getirilmesi

¹⁴¹ (Çevrimiçi), <https://www.tsb.org.tr/turkiyede-sigortacilik.aspx?pageID=439>, 22.02.2018.

amacıyla, primlerin acente cari hesapları üzerinden takibi sistemi yürürlükten kaldırılarak, poliçe bazında takip sistemi uygulamaya konuldu.¹⁴²

17/8/1999 tarihinde Marmara Bölgesinde meydana gelen depremde sonra deprem zararlarının en aza indirilmesi amacıyla ülkemizde Zorunlu Deprem Sigortasına ilişkin düzenleme yapılmıştır.

27/8/1999 tarihli ve 4452 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak hazırlanan 587 sayılı "Zorunlu Deprem Sigortasına Dair Kanun Hükmünde Kararname" 27/12/1999 tarihli ve 23919 (mükerrer) sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu Kanun Hükmünde Kararname ile 27/9/2000 tarihinden itibaren kapsamdaki meskenler için deprem sigortası yaptırma zorunluluğu getirilmiş olup, bu sigortayı sunmak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz Doğal Afet Sigortaları Kurumu (DASK) kurulmuş ve 27/9/2000 tarihi itibarıyla faaliyete başlamıştır.

Zorunlu Deprem Sigortası, DASK nam ve hesabına sözleşme yapmaya yetkili sigorta şirketleri ve bu şirketlerin acenteleri tarafından yapılmaktadır.¹⁴³

Diğer taraftan Türkiye’de 23.07.1927 tarih ve 1160 sayılı Yasa ile şekillendirilmiş zorunlu reasürans devri 31.12.2001’de sona erdi.

28 Mart 2001 tarihinde kabul edilen “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” ile kurulan bireysel emeklilik sistemi 27 Ekim 2003 yılında faaliyete geçti.¹⁴⁴

Ülkemizde tarım sektörünü tehdit eden risklerin teminat altına alınabilmesi amacıyla bir sigorta sistemi oluşturmak üzere 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu çıkartılmıştır.(14.06.2005)

İlgili Kanuna göre:

a) Sigorta sözleşmelerinde yeknesaklığın sağlanması,

¹⁴² a.e., 22.02.2018.

¹⁴³ T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye’de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2009.

¹⁴⁴ (Çevrimiçi), <https://www.tsb.org.tr/turkiyede-sigortacilik.aspx?pageID=439>, 22.02.2018.

- b) Riskin en iyi koşullarda transferi için uygun ortam koşullarının sağlanması,
- c) Oluşacak hasarlara ilişkin tazminatın tek merkezden ödenmesinin sağlanması,
- d) Tarım sigortalarının geliştirilmesi ile yaygınlığının sağlanması

Devlet, 5363 sayılı Kanun kapsamında yapılan sözleşmelere çiftçi adına prim desteği sağlamaktadır. Prim desteğinin miktarı her yıl, ürün, risk, bölge ve işletme ölçekleri itibariyle Bakanlar Kurulu tarafından belirlenmektedir. Devlet destekli tarım sigortasında sigorta şirketleri sigorta poliçelerini kendi adlarına düzenlemekte, ancak riski ve primin % 100'ünü zorunlu olarak Havuza devretmektedirler.

Havuza ilişkin tüm iş ve işlemler, havuza katılan şirketlerin eşit hisse ile ortak oldukları Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi AŞ (TARSİM) tarafından yürütülmektedir.

Sigorta şirketleri sigorta poliçelerini kendi adlarına düzenleyerek, riski ve primin %100'nü zorunlu olarak havuza devretmektedir.¹⁴⁵

Trafik Sigortası Bilgi Merkezi (TRAMER) 16.12.2003 tarih ve 25318 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Trafik Sigortası Bilgi Merkezi Yönetmeliği ile kurulmuştur. Trafik sigortası üretimi gerçekleştiren bütün sigorta şirketlerinin 01/01/2003 tarihinden itibaren tüm poliçe bilgileri ve bunların hasar ve ödeme kayıtları TRAMER sistemine transfer edilmiş olup, yeni üretilen poliçeler ve hasar kayıtları günlük olarak transfer edilmektedir.

5684 sayılı Sigortacılık Kanunu 14 Haziran 2007 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu gelişmenin ardından 2008 yılında Sigortacılık Kanununun getirdiği yeni tanım ve uygulamalarla ilgili ikincil mevzuat düzenlemeleri üzerindeki çalışmalar tamamlanmıştır.

¹⁴⁵ T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye'de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2009.

Sigorta Bilgi Merkezi 9 Ağustos 2008 tarihinde 26962 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan yönetmelikle faaliyetine başlamıştır. SBM nezdinde kurulan alt bilgi merkezleri, Trafik Sigortaları Bilgi Merkezi (TRAMER), Sağlık Sigortası Bilgi Merkezi (SAGMER), Hayat Sigortası Bilgi Merkezi (HAYMER) ve Sigorta Hasar Takip Merkezi (HATMER) kurulmuşlardır.¹⁴⁶

1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından hemen sonra, "Türkiye'de Çalışan Sigorta Şirketleri Cemiyeti" faaliyetleri durdurulmuştur. Aynı faaliyetlerin devamını sağlamak amacıyla "Sigortacılar Kulübü" oluşturulmuştur. Bu Kulüp daha sonra yerini 1927'de oluşturulan "Sigortacılar Cemiyeti Daire-i Merkeziyesi"ne bırakmıştır. Türkiye'de faaliyet gösteren yerli ile yabancı tüm sigorta şirketlerinin mecburi üyelik yaptıkları kuruluş, Sigorta Şirketlerinin Murakabesi kanunu (1959; 7397 Sayılı) gereğince "Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği" ve devamında, 1975 'de oluşturulan Ana Tüzük ile "Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği" olarak isimlendirilmiştir. Birlik 1975 yılından beri aynı isimle anılmaktadır.

1987 yıl yayınlamış ve Kanunun 7397 sayısında yer alan kimi hükümlerini değiştiren ve kimi hükümleri de ilave eden 3379 sayılı kanunla, Birlik "Kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu" sorumluluğunu almıştır. Değişiklikle beraber, Birliğin organ seçimi yargı denetimi ile, yani hakim gözetiminde yapılması zorunlu tutulmuştur.

Yürürlük tarihi 14 06 2007 olan 5684 Sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 24. Hükmü gereğince de Birliğin sigortacılığı geliştirilmesi, sigortacılar arasında yardımlaşmayı sağlanması ve uygun olmayan rekabetin ortadan kaldırılması amacıyla, kamu kurumu niteliği tüzel kişilik olarak tanımlanmış; kanunda meslek kuruluşu olarak yer almıştır.

Sigortacılık Kanununda (5684 sayılı) 29 06 2012 tarihi ile değişiklik yapılmış; Birlik emeklilik şirketlerini de içine almış ve Birliğin ismi "Türkiye Sigorta, Reasürans ve Emeklilik Şirketleri Birliği" olarak farklılaştırılmıştır. Bu farklılıkla beraber logosu

¹⁴⁶ (Çevrimiçi), <https://www.tsb.org.tr/turkiyede-sigortacilik.aspx?pageID=439>, 22.02.2018.

da değişikliğe uğramış ve logo ile beraber “Türkiye Sigorta Birliği” tanımı kullanılmaya başlanmıştır.

39 hayat dışı şirket, 18 hayat ve emeklilik şirketi, 4’ü hayat şirketi ve 2’si reasürans şirketi olmak üzere Birlikte 63 üye aktif olarak çalışmalarını yürütmektedir.¹⁴⁷

Güvence Hesabı 14 Haziran 2007 tarih, 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu'nun 14 üncü maddesiyle Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri bünyesinde kurulmuştur. Sigortacılık Kanunu'nun geçici 1 inci maddesi ile Karayolu Trafik Garanti Sigortası Hesabı'nın tüm sorumlulukları, varlıkları, alacakları ve yükümlölükleriyle birlikte Güvence Hesabı'na devir olmuştur.

Güvence Hesabının kuruluş amacı, kapsamında bulunan zorunlu sigortaların sağladığı teminatlara ilişkin olarak; sigortalının belirlenememesi, rizikonun meydana geldiğı tarihte geçerli sigortanın bulunmaması veya çalınmış veya gasp edilmiş araçlarla kazaya sebebiyet verilmesi durumlarında, kazalarda zarar gören kişilerin, sigorta güvencesinden yoksun kalmaları nedeniyle uğrayacakları bedeni zararların giderilmesi amacıyla kurulmuştur.

Hesab'ın bu amacına ek olarak, kapsamında bulunan zorunlu sigortaları yapan sigortacının mali bünye zafiyeti nedeniyle sürekli olarak bütün branşlardan ruhsatlarının iptal edilmesi ya da iflası halinde sigortacının ödemekle yükümlü olduğı maddi ve bedensel zararların karşılanmasında Güvence Hesabı'nın görevleri arasında tanımlanmıştır.¹⁴⁸

Merkezi İstanbul’da olan Türkiye Motorlu Taşıt Bürosu, 1/1/1953 tarihinde çalışmaya başlayan “Uluslararası Motorlu Taşıt Mali Sorumluluk Sigortası (Yeşil Kart) Sistemi” ile koordineli çalışmakta ve kendi ölkeleri dışına çıkan sürücülerin taşıtlarıyla yabancı ölkelerde üçüncü şahıslara verdikleri zararı çift yönlü olarak karşılamaktadır.

Böylece;

¹⁴⁷ (Çevrimiçi), <https://www.tsb.org.tr/hakkimizda.aspx?pageID=657>, 23.02.2018.

¹⁴⁸ (Çevrimiçi), <http://www.guvencehesabi.org.tr/Tanitim.aspx>, 23.02.2018.

a) Sisteme dahil yabancı ülkelere taşıtlarıyla giden sürücülerin, gittikleri ülkelerin sınırlarında ayrıca birer “Motorlu Taşıt Mali Sorumluluk (Trafik) Sigortası” yaptırmak zorunda kalmamaları,

b) Bu sürücülerin karşı tarafa verdikleri zararlardan dolayı da üçüncü şahısların mağdur olmamaları sağlanmaktadır.

Yeşil Kart Sigortası, zorunlu mali sorumluluk sigortasının yurt dışında geçerli olan şeklidir. Bu sigortanın tanzimi ile her ülke sınırında, o ülkenin mecburi trafik sigortasını yaptırmak zorunluluğu ortadan kalkmış olmaktadır. Kaza durumunda da hangi ülkede kaza yapılmış ise o ülkenin yasal limitleri dahilinde ödeme yapılmaktadır.

Yeşil Kart Sistemine Dahil Ülkeler ve Kodları

A - Avusturya	DK - Danimarka	IR - İran	NL - Hollanda
AL - Arnavutluk	E – İspanya	IRL - İrlanda	P - Portekiz
AND - Andorra	EST - Estonya	IS - İzlanda	PL - Polonya
B – Belçika	F – Fransa	L - Lüksemburg	RO - Romanya
BG - Bulgaristan	FIN - Finlandiya	LT - Litvanya	RU - Rusya Cumhuriyeti
BIH - Bosna Hersek	GB - İngiltere	LV - Letonya	S - İsveç
BY – Belarus	GR - Yunanistan	M - Malta	SR-SH - Sırbistan
CH – İsviçre	H - Macaristan	MA - Fas	Karadağ
CY - Güney Kıbrıs	HR - Hırvatistan	MD - Moldavya	SK - Slovakya
CZ - Çek Cumhuriyeti	I – İtalya	MK - Makedonya	SLO - Slovenya
D – Almanya	IL – İsrail	N - Norveç	TN - Tunus
			TR - Türkiye
			UA - Ukrayna

Sigorta şirketleri Yeşil Kart Sigortasını, faaliyette bulundukları ülkede kurulmuş olan Büro adına ve acentesi olarak yapmaktadırlar. Yeşil kart poliçesi, poliçe üzerinde üstü çizili olmayan ülkelerde geçerlidir.

Ülkemizde 2009 yılına kadar sigorta şirketlerinin gönüllü üyelik esasına dayanan ve sadece 10 sigorta şirketinin üye olduğu Yeşil Kart sistemine, yapılan mevzuat değişikliği ile Kara Araçları Sorumluluk branşında ruhsat sahibi olan tüm hayat dışı sigorta şirketleri doğal üye olarak kabul edilmişler.¹⁴⁹

Resmi Gazetede 26552 sayı ile 14.06.2007 tarihinde yayımlanarak yürürlük olan Sigortacılık Kanunu 30 uncu hükmü gereğince Sigorta Tahkim Komisyonu oluşturulmuştur. Sigorta akdi kaynaklı uyuşmazlıkların Sigorta Tahkim Komisyonu aracılığı ile sigorta menfaattarları ve sigorta ettiren kişiler ile riski alan taraflar arasında çözümü amacıyla Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği nezdinde oluşturulmuştur Sigortacılık yapan kuruluşlardan, sigorta tahkim sistemine üye olmak isteyenler, durumu yazılı olarak Komisyona bildirmek zorundadır. Sigorta tahkim sistemine üye olan kuruluşlarla uyuşmazlığa düşen kişi, ilgili kuruluşun sisteme üye olduğu tarihten sonra gerçekleşen rizikolar bakımından, uyuşmazlık konusu sözleşmede özel bir hüküm olmasa bile tahkim usulünden faydalanabilir.

Sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların çözümü amacıyla kurulan Sigorta Tahkim Komisyonu, Sigorta Tahkim Komisyonu Başkanlığı ile Komisyon müdür ve müdür yardımcıları, büro müdür ve müdür yardımcıları, raportörler ile diğer çalışanlardan teşekkül eder. Komisyon Başkanlığı, bir Hazine Müsteşarlığı temsilcisi, iki Birlik temsilcisi, bir tüketici derneği temsilcisi ile Müsteşarlıkça belirlenecek bir akademisyen hukukçu temsilcinin katılımı ile oluşur. Sigorta Tahkim Komisyonu'nun merkezi İstanbul'dadır.¹⁵⁰

10 Temmuz 2007 tarihinde yayımlanmış Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ile, Hazine Müsteşarlığı tarafından yetki ve sorumluluk verilmesi çerçevesinde İstanbul merkezli Emeklilik Gözetim Merkezi A.Ş. (EGM) kurulmuştur.

¹⁴⁹ T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye’de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2009.

¹⁵⁰ (Çevrimiçi)

http://www.sigortatahkim.org/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=53, 02.03.2018.

EGM' yi oluşturan 11 şirket A grubu hisse ve Hazine Müsteşarlığı ve eşit pay edilmiş B grubu hisseler ile sektörde işlem yapma iznine sahip şirketlerdir. EGM'nin amacı Bireysel emekliliğin güvenli ve etkin bir biçimde çalışmasını sağlamak, katılımcıların haksız uygulamalarla karşılaşmasını önlemek aynı zamanda denetleyici olan kamu otoritelerinin (Hazine Müsteşarlığı ve SPK) karar vermesine yardımcı, kamuoyuna sağlıklı bilgi transferi için gereken verileri Egm kurucusu 11 şirket aracılığı ile sağlar.

Bireysel emeklilik sisteminin güvenli ve etkin bir şekilde işletilmesini sağlamak, katılımcıların hak ve menfaatlerini korumak amacıyla hem denetleyici kamu otoritelerinin (Hazine Müsteşarlığı ve SPK) karar almasına yardımcı olacak verileri, hem de kamuoyuna sağlıklı bilgi aktarımı için gerekli verileri sağlamak için görevlendirilen EGM' nin kurucu hissedarları, A grubu hisse ile Hazine Müsteşarlığı ve eşit oranda B grubu hisseler ile sistemde faaliyet gösterme izni alan 11 şirkettir.

151

2.4 TÜRKİYE'DE SİGORTACILIĞIN MEVCUT DURUMU VE GELİŞİMİ

2.4.1 TÜRKİYE'DE SİGORTACILIK SİSTEMİNİN DURUMU

Sigortacılık sektörü, ülkemizde dinamik ve güçlü mali yapısı ile her geçen yıl büyümektedir. Türkiye, genç nüfus ve bu nüfusa karşın düşük sigortalılık oranı nedeniyle cazip pazar olma özelliği taşıyor. Türkiye'de bilinç eksikliği nedeniyle sigortanın toplumsal faydaları ancak deprem, sel, su baskını gibi doğal afetlerden ya da sanayi bölgelerinde standartlara uygun malzeme ve ekipman kullanmayan işletmelerde meydana gelen infilak, yangın gibi büyük zarar oluşturan olaylardan sonra gündeme geliyor. Sigortanın faydalarının topluma anlatılarak, sigorta bilincinin geliştirilmesine yönelik birtakım faaliyetlerin yapılması önem kazanıyor.¹⁵²

Türkiye Sigortacılık Sektöründe 39 Hayat dışı şirket, 18 Hayat ve Emeklilik Şirketi ile 4'ü Hayat ve ikisi Reasürans alanında olmak üzere toplam 63 şirket faaliyet

¹⁵¹ (Çevrimiçi), <http://www.egm.org.tr/?sid=13> ,02.03.2018.

¹⁵² Dünya Gazetesi, 20.05.2014.

göstermektedir¹⁵³. Sektörde 2016 yılında toplam 40,5 milyar TL prim üretimi gerçekleştirilmiş olup 2015 yılına göre prim üretimi %30,5 oranında artmış ve sektör reel olarak %20,2 oranında büyümüştür. Reel büyüme oranı Hayat Dışı branşlarda %19,8 olurken, hayat sigorta grubunda %23,4 düzeyinde kalmıştır.

Sigortacılık sektörü gelişmekte olan piyasalarda genellikle GSYH'ye paralel bir gelişme sergilemektedir. Ülkelerde kişi başına gelir arttıkça gelirden sigortaya ayrılan pay yükselmekte ve toplam prim üretimi ekonomideki büyümeden daha yüksek oranda artmakta, buna karşılık gelir azaldıkça da sektör ekonomiden daha hızlı küçülmektedir. Sigortacılık ülkemizde de benzer bir gelişme sergilemektedir. Ülkemiz sigortacılık sektörü 2008 yılında yaşanan ekonomik krizin etkilerinin azalmasıyla birlikte 2009 yılından itibaren toparlanmaya başlamış ve yüksek oranlı reel büyüme sürecine girmiştir.

Tablo 3: Yıllar İtibariyle Direkt Prim Üretiminin Seyri

(Milyon ₺)	2012	2013	2014	2015	2016
HD Direkt Prim	16.796	20.370	22.130	26.597	34.509
Hayat Direkt Prim	2.678	3.350	3.228	3.700	4.963
Direkt Prim Toplamı	19.474	23.720	25.358	30.297	39.473
Nominal Değişim (%)	15,98	21,80	6,91	19,48	30,29
Reel Değişim (%)	10,68	12,27	1,66	12,65	26,64
HD Değişim (%) (Nominal)	18,66	21,28	8,64	20,18	29,75
Hayat Değişim (%) (Nominal)	1,58	25,06	-3,62	14,62	34,13
HD Değişim (%) (Reel)	13,24	11,79	3,30	13,32	26,12
Hayat Değişim (%) (Reel)	-3,06	15,28	-8,36	8,07	30,38
GSYH	1.569.672	1.809.713	2.044.466	2.337.530	2.590.517
Nominal Değişim (%)	12,56	15,29	12,97	14,33	10,82
Reel Değişim (%)	4,79	8,49	5,17	6,06	2,88
TÜFE Artış (%) (**)	6,16	7,40	8,17	8,81	8,53

Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu

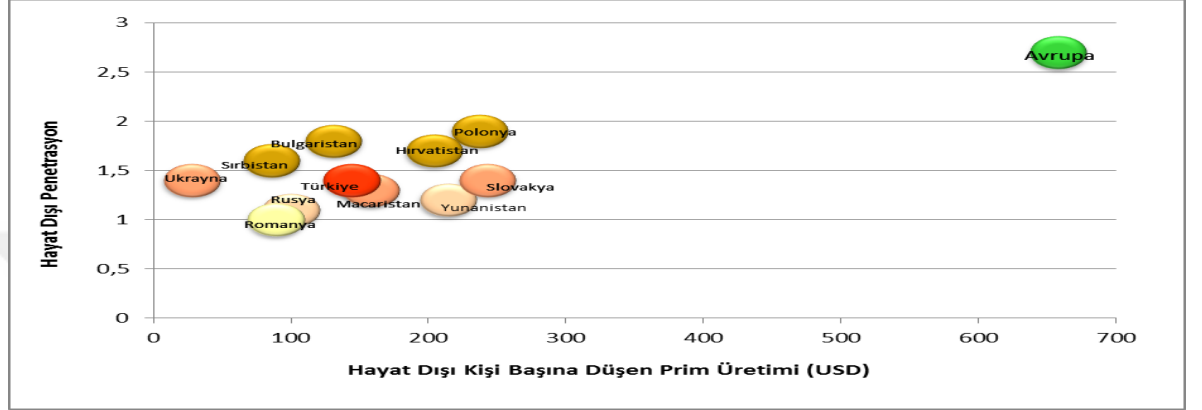
Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2016

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere son beş yıllık döneme Hayat dışı ve Hayat branşı ayrımında direkt prim tutarlarının nominal ve reel artış oranları ile GSYH artış oranlarına karşılaştırmalı olarak bakıldığında sigorta sektörünün GSYH' dan daha fazla artış gösterdiği net olarak görülmektedir. 2016 yılında GSYH %10,8 oranında artarken, sigortacılık sektörü %30,2 oranında büyümüş ve toplam prim üretimi GSYH'ye oranı %1,55 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye'de sigorta sektörü halen

¹⁵³ (Çevrimiçi), <http://www.tsb.org.tr>, 08.05.2018.

büyümekte olan pazarlardan biridir. Kişi başına düşen prim üretiminin ve hayat dışı prim üretiminin GSYİH' daki payının AB ülkelerindeki emsallerine göre düşük oluşu, sektörde önemli bir potansiyel olduğuna işaret etmektedir.

Şekil 3: Hayat Dışı Kişi Başına Düşen Prim Üretimi

Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2016

Toplam prim üretiminin 35,5 milyar TL'lik kısmı hayat dışı sigortalarda, 5 milyar TL'lik kısmı ise hayat sigortalarında gerçekleştirilmiştir. Prim üretiminde hayat dışı branşların payı %88 iken hayat branşının payı %12 düzeyindedir. Ülkemizde hayat dışı sigortaların geleneksel olarak devam eden toplam prim üretimindeki ağırlığı 2016 yılında da değişmemiştir.

Şirketler, tanzim edilen poliçeler ve alınan primler karşılığında yıl içinde sigortalılara toplam 89,9 trilyon TL teminat sağlamışlardır. Toplam teminat tutarı 2015 yılına göre %4,4 oranında yükselmiş ve GSYH'nin 35 katına denk gelmektedir. Bu rakamlar, ekonomik istikrar ve büyüme için sigortacılık sektörünün önemini ortaya koymaktadır.

Üstlenilen teminatlar karşılığında şirketler tarafından yıl içinde sigortalılar ile zarar görenlere 18,1 milyar TL net tazminat ödemesi gerçekleştirilmiştir. Tazminat ödemelerinin 15,2 milyar TL'lik kısmı hayat dışı sigortalarda, 3 milyar TL'lik kısmı ise hayat sigortasında yapılmıştır.

Türkiye Sigorta Sektörü Hayat Dışı prim üretimine bakıldığında 2016 yılı içinde toplam 35,5 milyar TL prim üretimi gerçekleştirilmiş olup 2015 yılına göre prim üretimi %30 oranında artmış ve sektör reel olarak %20 oranında büyümüştür. Sektörün mali sonuçlarına bakıldığında ise 2015 yılındaki zarardan sonra 2016 yılı 1.140 milyon TL karla kapatıldığı özkaynak karlılık oranının %12,42 olarak gerçekleştiği bir yıl olmuştur. En son açıklanan bilanço sonuçlarına göre Hayat Dışı sektör 2017'nin 3. çeyreğinde 1.219 milyon TL kar elde ederken öz kaynak karlılık oranı ise %10,42 olarak gerçekleşmiştir.

Teknik Kar Zarar açısından bakıldığında sektör son 5 yılda sağladığı prim artışına karşın önemli seviyede zarar yazmış olup 2012 yılında sektörün zararı maksimum seviyeye ulaşmıştır. 2012 yılında Hayat branşındaki 436 milyon TL'lik teknik kara rağmen Hayat dışı branşlarda ortaya çıkan 658 milyon TL'lik teknik zarar sebebiyle toplamda sektör 123 milyon TL teknik zarar etmiştir. 2016 yılsonu itibariyle Hayat branşında 888,5 milyon TL'lik teknik kar elde ederken Hayat dışı branşlarda ise sektör toplamda 1,8 Milyar TL teknik kar elde etmiştir. Teknik karlılık da en fazla paya sahip olan branş %27 ile Kaza branşı iken onu %25 pay ile kara araçları branşı takip etmiş olup, teknik karlılığın %50'si bahse konu iki branştan oluşmaktadır. Bununla beraber 2017 3.çeyrek verilerine göre hayat branşın da 952,2 milyon TL hayat dışında ise 1,6 Milyar TL teknik kar elde edilmiştir.

Karlılık bakımından oldukça zor geçen 2016 yılının ardından sektörün, 2017 yılında eriyen öz sermayesini güçlendirerek olumlu geçirdiği söylenebilir. Özellikle 2017 yılında zararı katlanarak artan Trafik branşında, her ne kadar fiyat seviyesinin yetersizliği telafi etmek için adımlar atılmış olsa da, halen olması gereken seviyeye ulaşmamış olan rezervlerin yapılandırma sürecinin devam etmesi ve asgari ücret artışının hasar maliyetlerine olumsuz etkisi, branşın teknik karlılığının pozitifte dönmesini bir süre daha geciktirebilir. 2016 yılı 3. çeyrek sonu itibarıyla 211 milyon TL zarar yazarken , 2017 yılı 3.çeyrek verisine göre ise 240,8 milyon TL teknik zarar yazmıştır. Branşta artan fiyat düzeyi, gelecekte zararın azalması yönündeki beklentileri de beraberinde getirirken, sektörü araç sahiplerinin yüksek primler sebebiyle sigorta yaptırmaktan kaçınması riskiyle de karşı karşıya bırakmaktadır.

Fiyat odaklı rekabetin geçtiğimiz yıllarda Türkiye sigortacılık sektöründe neden olduğu zararların yeniden yaşanmaması ve önümüzdeki yıllarda sektörün gelişmesi için sigorta şirketlerinin rekabet odağını fiyattan müşteriye ve hizmete çevirmesi gerekmektedir. Sektörün kalkınmasına hizmet etmesi beklenen sigorta şirketlerinin önceliklerini müşterilerin ihtiyaçlarını daha iyi anlamak, yenilikçi ürün ve hizmetler geliştirmek olarak belirlemeleri önem arz etmektedir.

2.4.2 TÜRKİYE’DE SİGORTACILIK SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ

Ülkemizde Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik sektörlerinde 2016 yılı sonunda faaliyet gösteren 61 sigorta, reasürans ve emeklilik şirketinden 57’si anonim şirket, ikisi kooperatif şirket, ikisi yurtdışında kurulu bulunan şirketlerin şubesi şeklinde örgütlenmiştir. Faaliyet gösteren 61 şirketin 37’si hayat dışı sigortalarda, 4’ü hayat sigortalarında, 18’i hayat ve emeklilikte, 2’si ise reasürans alanında ruhsat sahibidir. Bu çerçevede faaliyet gösteren 61 sigorta, reasürans ve emeklilik şirketinde 2016 yılı sonu itibariyle toplam 19.511 kişi istihdam edilmektedir. Diğer yandan, sigortacılık faaliyetine aracılık etmek üzere kurulan ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği nezdinde tutulan Levha’ya kayıt yaptırmış acente sayısı 15.575, bireysel emeklilik sisteminde aracılık yapmak üzere EGM’ye kayıtlı satışa yetkili bireysel emeklilik aracısı sayısı ise 36.000’dir. Yıl sonu itibariyle mevcut 134 adet brokerin 84’ü sigorta ve reasürans, 46’sı sadece sigorta, 4’ü ise sadece reasürans alanında ruhsat sahibidir. Sektörde mevcut 1.265 adet gerçek kişi sigorta eksperinden 503 adedi tek başına, 762 adedi ise bir tüzel kişi sigorta eksperisi nezdinde çalışmaktadır. Sektörde ayrıca 2,356 adet tarım eksperisi bulunmaktadır. Aktüerler siciline kayıtlı 123 aktüerden Şirketlerle anlaşmalı olarak faaliyet gösteren aktüer sayısı ise 40’dır.

Türkiye sigortacılık sektörünün uzun yıllardır değişmeyen yapısal bir özelliği, hayat dışı prim üretiminin yaklaşık %67’sinin, hayat branşı prim üretiminin ise yaklaşık %85 gibi çok önemli bir bölümünün ilk on şirket tarafından gerçekleştiriliyor olmasıdır. 2017 yılının 3.çeyreğinde hayat dışı sigorta branşında faaliyet gösteren 38 şirketin toplam prim üretimi 27,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 38 şirket tarafından üretilen hayat dışı priminin %70’i ilk 10 şirket tarafından üretilmektedir.

Geriye kalan ve pazarın %30'una sahip olan 28 oyuncuya ortalama %1,1 pazar payı düşmektedir.

Bu durum, sigorta piyasasının büyük ölçüde sermayesi güçlü şirketler tarafından yönlendiriliyor olmasına ve buna bağlı olarak, küçük ve orta büyüklükteki şirketlerin yaşam sahasının giderek daralmasına yol açmaktadır. Ayrıca, son dönemde özellikle sermaye yeterliliği konusunda uygulamaya konulan düzenlemeler, söz konusu şirketlerin durumlarını daha da zorlaştırmaktadır. Diğer taraftan, Türkiye sigortacılık sektörü piyasasına ciddi anlamda bir yabancı sermaye girişi olmasa da, mevcut sigortalılık oranının düşük, buna karşılık sigortalı olabilir potansiyelin yüksek olması yabancı yatırımcıların ilgisini çekmeye devam etmektedir. Zira genç nüfus kapasitesi ülkemizde özellikle hayat sigortaları için yüksek bir potansiyel oluşturmaktadır.

Tablo 4: Sigorta Sektörü Yabancı Sermaye Verisi

ABD DOLARI	2004	2017
100% Yerli Sermayeli Şirket Sayısı	40	10
Toplam Şirket Sayısı	53	61
%100 Yerli Sermayeli şirketler Pazar Payı	71,5%	29,1%
İlk 20 Şirket İçinde %100 Yerli Sermayeli Şirket Sayısı	15	4

Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2016

2.4.2.1 SİGORTACILIK SEKTÖRÜNÜN FİNANSAL DEĞERLENDİRMESİ

Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik sektörünün aktif toplamı 2016 yılında %25 oranında yükselerek 122,2 milyar TL'ye ulaşmıştır. Son yıllarda varlık toplamı açısından Hayat/Emeklilik şirketlerinin sektördeki paylarını artırdığı gözlenmektedir. Söz konusu şirketlerin sektör toplam varlığı içindeki payı 2011 yılında %57,9 iken, Bireysel Emeklilik faaliyetindeki son yıllardaki hızlı artış sayesinde 2016 yılı sonunda %62,6'ya yükselmiştir. Aynı tarih itibarıyla sektör varlık toplamının %35'i Hayat dışı sigorta şirketlerine, kalan %2,4'ü ise reasürans şirketine ait bulunmaktadır.

Hayat dışı branşlar 2016 yılını konsolide bazda 1,75 Milyar TL teknik kar ile kapatmıştır. 2012 yılında 589 milyon TL olan hayat dışı branşların teknik zararı, 2013 ve 2014 yıllarında teknik kara dönüşmüş, ancak 2015 yılında tekrar teknik zarar meydana gelerek 499 milyon TL zarar kaydedilmiştir. Sigortacılık sektörü 2016 yılında Hayat dışı, Hayat ve Emeklilik branşlarının tamamında teknik kara ulaşarak mali gelirlerin de etkisi ile yılı 2,6 Milyar TL net kar elde etmiştir.

2016 yılı 3. Çeyrek itibariyle 948 milyon TL teknik kar elde eden hayat dışı sigorta sektörü 2017 yılı 3. Çeyrek itibariyle teknik karını %61,5 artırarak 1,5 Milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu yüksek teknik karın en büyük paya sahip 3 branş sırası ile Kaza, Hastalık-Sağlık ve Kara Araçları branşlarıdır. Sektörde teknik karın yaklaşık %78'ini Allianz, Sampo Japan, Mapfre, Ziraat ve Anadolu Sigorta şirketlerinin karı oluşturmaktadır

Tablo 5: Sigorta Sektörü Karşılaştırmalı Teknik Veriler

Hesap	2016/3Ç	2017/3Ç	Değişim
Hayat Dışı Teknik Gelir	20.596.128.956	21.755.769.746	5,63%
Brüt Yazılan Prim	24.911.615.144	27.366.108.655	9,85%
Reasüröre Devredilen Prim	-6.987.106.084	-9.191.867.545	31,55%
Teknik Olmayan Bölümden Aktarılan Yatırım Gelirleri	1.459.677.812	2.096.572.442	43,63%
Alınan Reasürans Komisyonu	976.626.492	1.198.159.532	22,68%
Diğer Teknik Gelirler	43.241.424	57.826.647	33,73%
Tahakkuk Eden Rücu ve Sovtaj Gelirleri	192.074.166	228.970.016	19,21%
Hayat Dışı Teknik Gider	-19.663.589.936	-20.223.988.450	2,85%
Ödenen Tazminatlar (Net)	-9.157.574.725	-10.624.271.890	16,02%
Devam Eden Riskler Karşılığı Değişim (Net)	157.662.712	-63.156.916	-140,06%
Kazanılmamış Prim Karşılığı Değişim (Net)	-2.137.348.446	607.820.004	128,44%
Muallak Hasar Karşılığı Değişim (Net)	-3.012.051.702	-3.774.840.424	25,32%
İkramiye ve İndirimler Karşılığı Değişim (Net)	-24.464.109	-41.817.401	70,93%
Diğer Teknik Karşılıklardaki Değişim	-98.005.359	-113.871.047	16,19%
Matematik Karşılığı Değişim	-910.553	561.798	161,70%
Komisyon Giderleri	-3.356.486.716	-3.863.620.800	15,11%
Personel Giderleri	-944.841.091	-1.072.008.199	13,46%
Yönetim Giderleri	-724.581.583	-853.049.744	17,73%
Diğer Teknik Giderler	-364.988.366	-425.733.831	16,64%
HAYAT DIŞI TEKNİK KAR/ZARAR	932.539.019	1.531.781.297	64,26%

Kaynak : Türkiye Sigorta Birliği

Dönem net karı bakımından Hayat dışı sigorta şirketleri arasında Şirketimiz Eylül 2017 sonu itibariyle 158,9 milyon TL ile Allianz, Sampo Japan ve Mapfre Sigorta'dan sonra en çok kar elde eden 4. şirket olmuştur. Eylül 2017 sonu itibariyle

hayat dışı sektörün yıllık ortalama öz kaynak karlılık oranı %15 düzeyinde gerçekleşirken Ziraat Sigorta %52 yıllık ortalama öz kaynak karlılık oranı ile 2.sırada yer almıştır.

Sigorta sektörünün 2016 yılı itibariyle yakaladığı yüksek kar ivmesini 2017 yılı üçüncü çeyreği itibariyle sürdürdüğü görülmekte olup 2017 yılı sonunda da aynı karlılık büyümesini sağlayacağı öngörülmektedir.

Tablo 6: Hayat Dışı Sigorta Şirketlerinin Yıllar İtibariyle Finansal Verileri

Hesap	2012	2013	2014	2015	2016	2017/3Ç
Hayat Dışı Teknik Kar/Zarar	-567.050.883	879.319.059	1.083.730.217	-417.919.289	1.829.537.173	1.660.281.763
Toplam Teknik Kar/Zarar	-308.033.117	1.132.859.223	1.467.896.368	151.190.461	2.754.034.331	2.796.854.802
Dönem Net Kar/Zarar	-220.690.170	1.230.189.007	1.388.403.425	249.595.646	2.461.808.609	2.680.201.109
Hayat Dışı Prim Üretimi	17.118.663.351	20.832.405.164	22.711.829.699	27.068.186.066	35.449.976.317	28.459.777.682
Özsermaye	8.579.579.733	10.693.955.767	12.440.668.933	12.396.499.328	14.883.332.778	18.278.133.657
Aktif Büyüklüğü	50.848.370.262	62.437.052.167	79.028.154.491	95.574.358.945	119.270.062.856	140.364.720.956
Hasar Prim Oranı	65,07%	72,02%	65,02%	72,02%	65,07%	64,79%
Aktif Karlılık	-0,43	1,97	1,76	0,26	2,06	1,91
Özkaynak Karlılığı	-2,57	11,50	11,16	2,01	16,54	14,66
Teknik Kar Oranı	71,64	108,59	94,58	165,09	89,39	95,83

Kaynak :Türkiye Sigorta Birliği

2017 yılının 3. çeyreği itibariyle hayat dışı şirketlerinin toplam varlıkları 48,4 Milyar TL'ye ulaşmıştır. Sektörün aktif ve pasif dağılımına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 7: Hayat Dışı Sektör, Karşılaştırmalı Aktif Yapısı (2016/3Ç-2017/3Ç)

Hesap	2016/3Ç	2017/3Ç	Değişim
I. CARİ VARLIKLAR	36.702.502.136	44.988.775.153	22,58%
A. Nakit ve Nakit Benzeri Varlıklar	17.951.916.527	23.981.255.157	33,59%
B. Finansal Varlıklar ile Riski Sigortalılara Ait Fin. Yat.	9.610.494.524	10.829.301.081	12,68%
C. Esas Faaliyetlerden Alacaklar	6.169.083.575	6.890.886.678	11,70%
D. İlişkili Taraflardan Alacaklar	12.386.959	15.508.880	25,20%
E. Diğer Alacaklar	223.541.792	276.602.116	23,74%
F- Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları	2.631.267.994	2.806.028.376	6,64%
G- Diğer Cari Varlıklar	103.810.764	189.192.866	82,25%
II. CARİ OLMAYAN VARLIKLAR	3.433.675.890	3.400.974.208	-0,95%
A- Esas Faaliyetlerden Alacaklar	27.185.144	34.297.272	26,16%
B- İlişkili Taraflardan Alacaklar	0	0	0,00%
C- Diğer Alacaklar	6.974.567	7.381.985	5,84%
D- Finansal Varlıklar	1.495.328.932	1.648.059.249	10,21%
E- Maddi Varlıklar	883.380.277	948.104.294	7,33%
F- Maddi Olmayan Varlıklar	555.439.733	324.229.194	-41,63%
G-Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları	22.242.666	26.861.343	20,76%
H-Diğer Cari Olmayan Varlıklar	443.124.571	412.040.870	-7,01%
VARLIKLAR TOPLAMI	40.136.178.026	48.389.749.361	20,56%

Kaynak :Türkiye Sigorta Birliği

Tablo 8: Hayat Dışı Sektör Karşılaştırmalı Pasif Yapısı (2016/3Ç-2017/3Ç)

Hesap	2016/3Ç	2017/3Ç	Değişim
III- KISA VADELİ YÜKÜMLÜLÜKLER	30.154.044.995	35.445.039.345	17,55%
A- Finansal Borçlar	417.950.417	570.590.501	36,52%
B- Esas Faaliyetlerden Borçlar	2.198.037.373	3.241.088.555	47,45%
C-İlişkili Taraflara Borçlar	148.601.428	21.373.811	-85,62%
D- Diğer Borçlar	709.913.929	858.199.356	20,89%
E-Sigortacılık Teknik Karşılıkları	25.211.684.658	28.750.981.584	14,04%
F- Ödenecek Vergi ve Benzeri Diğer Yükümlülükler ile	412.588.911	582.364.541	41,15%
G- Diğer Risklere İlişkin Karşılıklar	301.090.417	368.473.848	22,38%
H- Gelecek Aylara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları	738.437.710	1.001.795.332	35,66%
I- Diğer Kısa Vadeli Yükümlülükler	15.740.151	50.171.817	218,75%
IV- UZUN VADELİ YÜKÜMLÜLÜKLER	1.007.959.873	1.244.487.353	23,47%
A- Finansal Borçlar	0	0	100,01%
B- Esas Faaliyetlerden Borçlar	9.658.114	9.422.549	-2,44%
C- İlişkili Taraflara Borçlar	14.072.451	29.024.360	106,25%
D- Diğer Borçlar	9.850.655	6.398.025	-35,05%
E- Sigortacılık Teknik Karşılıkları	823.171.472	1.004.916.889	22,08%
F- Diğer Yükümlülükler ve Karşılıkları	3.637.581	15.660.640	330,52%
G- Diğer Risklere İlişkin Karşılıklar	129.635.564	149.199.407	15,09%
H-Gelecek Yıllara Ait Gelirler ve Gider Tahakkukları	7.675.865	11.490.474	49,70%
I- Diğer Uzun Vadeli Yükümlülükler	10.258.171	18.375.010	79,13%
V- ÖZSERMAYE	8.974.173.157	11.700.222.665	30,38%
A- Ödenmiş Sermaye	6.230.197.604	6.555.064.720	5,21%
B- Sermaye Yedekleri	668.920.874	498.446.637	-25,48%
C- Kar Yedekleri	3.146.054.524	3.460.155.615	9,98%
D- Geçmiş Yıllar Karları	157.254.641	1.122.072.497	613,54%
E-Geçmiş Yıllar Zararları	-1.820.442.479	-1.155.119.506	36,55%
F-Dönem Net Karı-Zararı	592.187.992	1.219.602.701	105,95%
YÜKÜMLÜLÜKLER TOPLAMI	40.136.178.025	48.389.749.363	20,56%

Kaynak :Türkiye Sigorta Birliği

Hayat Dışı Prim Üretimleri

Hayat dışı branşlara ait prim üretimi 2017 yılının 3. çeyreği itibariyle, bir önceki yılın aynı dönemine göre %10,24 'lık artış göstererek 28,4 Milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bu üretimin %67'si ilk 10 Şirket tarafından gerçekleşmektedir. Hayat dışı prim üretiminde lider şirket %13 pazar payı ile Allianz Sigorta iken %4,74 pazar payı ile Ziraat Sigorta 7. sırada yer almıştır.

Tablo 9: Hayat Dışı Prim Üretimleri Sektör Sıralaması (2016/3Ç-2017/3Ç)

HAYAT DIŞI SEKTÖR PRİM ÜRETİMLERİ						
Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Allianz Sigorta AŞ	3.609.578.368	12,70%	4.135.293.865	16,04%	-12,71%	-21,50%
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	3.330.791.626	11,72%	3.312.471.602	12,85%	0,55%	-9,57%
Axa Sigorta AŞ	2.095.810.832	7,38%	2.760.214.402	10,71%	-24,07%	-31,72%
Mapfre Sigorta AŞ	1.994.409.119	7,02%	1.999.300.160	7,76%	-0,24%	-10,29%
Aksigorta AŞ	1.755.563.860	6,18%	1.377.672.157	5,35%	27,43%	14,60%
Sompo Japan Sigorta AŞ	1.595.649.736	5,62%	1.617.233.910	6,27%	-1,33%	-11,27%
Ziraat Sigorta AŞ	1.347.784.715	4,74%	1.067.258.760	4,14%	26,28%	13,57%
Güneş Sigorta AŞ	1.121.876.171	3,95%	919.984.911	3,57%	21,95%	9,66%
Doga Sigorta AŞ	1.094.736.561	3,85%	523.030.920	2,03%	109,31%	88,23%
Halk Sigorta AŞ	1.077.302.115	3,79%	752.349.250	2,92%	43,19%	28,77%
İLK 10 ŞİRKET	19.023.503.103	66,95%	18.464.809.937	71,64%	3,03%	-7,35%
Eureko Sigorta AŞ	995.700.755	3,50%	856.917.877	3,32%	16,20%	4,49%
Groupama Sigorta AŞ	992.796.940	3,49%	961.934.544	3,73%	3,21%	-7,19%
Neova Sigorta AŞ	780.545.179	2,75%	675.775.308	2,62%	15,50%	3,87%
HDI Sigorta AŞ	761.265.334	2,68%	608.842.319	2,36%	25,03%	12,44%
Acıbadem Sağlık ve Hayat Sigorta AŞ	725.107.764	2,55%	584.940.124	2,27%	23,96%	11,48%
Ergo Sigorta AŞ	563.138.029	1,98%	604.540.551	2,35%	-6,85%	-16,23%
Ray Sigorta AŞ	501.295.254	1,76%	423.069.654	1,64%	18,49%	6,56%
Ethica Sigorta AŞ	396.670.866	1,40%	75.418.876	0,29%	425,96%	372,98%
Zurich Sigorta AŞ	358.000.830	1,26%	339.660.349	1,32%	5,40%	-5,22%
Türk Nippon Sigorta AŞ	312.840.828	1,10%	174.069.394	0,68%	79,72%	61,62%
İLK 20 ŞİRKET	25.410.864.884	89,43%	23.769.978.936	92,22%	6,90%	-3,86%
SEKTÖR TOPLAMI	28.419.706.400	100,00%	25.774.066.241	100,00%	10,24%	-0,87%

Aşağıdaki tabloda prim üretimleri branşlar bazında verilmiştir:

Tablo 10: Karşılaştırmalı Branş Bazında Toplam Prim Üretimi

Branş Adı	2016-09		2017-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
KARA ARAÇLARI SORUMLULUK	9.534.913.114	36,99%	9.189.109.959	32,33%	-3,63%	-13,33%
Trafik-Yeşil Kart Dahil	9.160.628.380	35,54%	8.784.688.912	30,91%	-4,10%	-13,76%
KARA ARAÇLARI	4.407.491.993	17,10%	4.859.925.625	17,10%	10,27%	-0,84%
Kasko	4.407.491.993	17,10%	4.859.925.625	17,10%	10,27%	-0,84%
YANGIN VE DOĞAL AFETLER	3.376.644.606	13,10%	4.077.016.777	14,35%	20,74%	8,58%
HASTALIK-SAĞLIK	3.033.067.617	11,77%	3.599.358.439	12,67%	18,67%	6,72%
GENEL ZARARLAR	2.786.778.500	10,81%	3.430.247.971	12,07%	23,09%	10,69%
KAZA	1.008.304.856	3,91%	1.216.762.329	4,28%	20,67%	8,52%
GENEL SORUMLULUK	609.997.591	2,37%	731.300.602	2,57%	19,89%	7,81%
NAKLİYAT	400.664.938	1,55%	470.918.363	1,66%	17,53%	5,70%
FİNANSAL KAYIPLAR	162.777.806	0,63%	230.425.018	0,81%	41,56%	27,30%
HUKUKSAL KORUMA	75.063.081	0,29%	183.657.728	0,65%	144,67%	120,03%
SU ARAÇLARI	124.906.934	0,48%	161.893.295	0,57%	29,61%	16,56%
KREDİ	133.362.030	0,52%	136.515.415	0,48%	2,36%	-7,95%
HAVA ARAÇLARI SORUMLULUK	41.537.210	0,16%	40.060.772	0,14%	-3,55%	-13,27%
HAVA ARAÇLARI	32.236.271	0,13%	34.739.362	0,12%	7,76%	-3,09%
KEFALET	25.395.172	0,10%	33.073.955	0,12%	30,24%	17,12%
SU ARAÇLARI SORUMLULUK	18.796.672	0,07%	23.382.164	0,08%	24,40%	11,87%
DESTEK	2.127.848	0,01%	1.318.624	0,00%	-38,03%	-44,27%
RAYLI ARAÇLAR	0	0,00%	0	0,00%	0,00%	0,00%
HAYATDIŞI TOPLAM	25.774.066.241	88,5%	28.419.706.400	85,0%	10,3%	-0,8%
HAYAT TOPLAM	3.360.374.012	11,5%	5.014.258.864	15,0%	49,2%	34,2%
GENEL TOPLAM	29.134.440.252	100,0%	33.433.965.264	100,0%	14,8%	3,2%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Türkiye’de hayat dışı sigorta branşlarındaki prim üretimi, hayat branşından daha yüksektir. Hayat dışı sigorta branşlarının sektördeki payı %85 iken hayat branşının payı %15’dir. Hayat branşında bir önceki yıla göre artış olmasında 2017 yılında başlayan Otomatik Katılım uygulamasının etkisi vardır. Yıllar itibariyle BES’deki prim üretiminin artış göstermesi ile hayat sigortaları da artacaktır.

Hayat dışı sigorta sektörü branş bazında tanzim edilen poliçe sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 11: Karşılaştırmalı Branş Bazında Poliçe Sayısı

Branş	2015	2016	Değişim(%)	2016/Eylül	2017/Eylül	Değişim(%)
Kara Araçları Sorumluluk	15.823.237	16.922.576	7%	12.362.827	12.889.390	4%
Yangın ve Doğal Afetler	13.303.228	14.173.302	7%	10.266.327	11.643.011	13%
Genel Zararlar	5.095.836	4.794.336	-6%	4.327.892	4.594.347	6%
Kaza	5.044.658	5.550.656	10%	3.459.206	4.497.867	30%
Kara Araçları	5.412.072	5.447.035	1%	4.073.808	4.217.258	4%
Hastalık / Sağlık	3.036.073	3.295.511	9%	2.422.821	3.208.658	32%
Nakliyat	1.339.380	1.283.859	-4%	966.153	954.861	-1%
Genel Sorumluluk	623.041	487.030	-22%	475.694	401.025	-16%
Finansal Kayıplar	347.413	191.255	-45%	161.993	64.090	-60%
Kefalet	4.227	24.755	486%	20.182	19.732	-2%
Su Araçları	21.624	21.211	-2%	18.051	18.635	3%
Kredi	11.276	14.562	29%	9.689	18.157	87%
Su Araçları Sor.(Tekne)	1.211	1.276	5%	1.011	1.089	8%
Hava Araçları Sor.(Uçak MM)	477	402	-16%	360	404	12%
Hava Araçları (Uçak Tekne)	605	550	-9%	421	369	-12%
Hayatdışı Toplam	50.284.783	52.539.522	4%	38.771.515	42.528.895	10%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2016 yıl sonu itibariyle Hayat dışı branşlarda toplam 52,5 milyon adet poliçe üretilmiş olup bir önceki yıla oranla poliçe adetlerinde % 4 oranında bir artış yaşanmıştır. Son açıklanan 2017 Eylül ayı verilerine göre hayat dışı branşlarda üretilen poliçe adetlerine bakıldığında bir önceki yılın aynı dönemine göre % 10 artış ile 42,5 milyon adet poliçe için teminat verilmiştir. Poliçe üretiminin %30’u Kara Araçları %27’si Yangın ve Doğal Afetler branşından gelmektedir. Hayat dışı branşlar incelendiğinde ise düzenlenen poliçeler ağırlıklı olarak Kara Araçları Sorumluluk, Yangın ve Doğal Afetler, Kaza, Hastalık/Sağlık, Genel Zararlar ve Kara Araçları branşlarından oluşmaktadır.

2.4.2.2 HAYAT DIŞI SİĞORTACILIK SEKTÖRÜNÜN BRANŞ BAZLI DEĞERLENDİRİLMESİ

Sektörün branş bazında detaylı bir şekilde değeriendirilmesi aşağıda bulunmaktadır.

2.4.2.2.1 Kara Araçları Sorumluluk Branşının Değeriendirilmesi

Sektörde hayat dışı prim üretimi içinde %37,8 oranında paya sahip olan Kara Araçları Sorumluluk branşında 2016 yılında toplam 16,9 milyon adet poliçe düzenlemiştir. 2017 yılı 3.çeyreğı itibariyle bir önceki yılın aynı dönemine göre %'4 lük bir artışla 12,8 milyon adet poliçe üretilmiştir.

Tablo 12: Kara Araçları Sorumluluk Branşı Finansal Göstergeler

Rasyolar/Yıllar	Kara Araçları Sorumluluk						
	2012	2013	2014	2015	2016	2016/3Ç	2017/3Ç
Prim Üretimi	3.937.870.268	5.385.176.364	5.530.430.414	7.354.055.202	12.967.832.340	9.535.760.286	9.228.893.165
Teknik Kar/Zarar	-1.100.551.143	-479.816.052	-683.994.195	-2.109.199.861	207.934.075	-64.136.483	-122.475.642
Hasar Prim Oranı	106,79%	90,89%	94,10%	126,81%	88,56%	90,98%	90,67%
Masraf Oranı	29,86%	26,28%	27,06%	27,29%	20,29%	20,97%	19,99%
Komisyon Oranı	18,83%	17,36%	17,27%	18,00%	14,28%	14,66%	13,49%
Teknik Kar/Zarar Oranı	-27,95%	-8,91%	-12,37%	-28,68%	1,60%	-0,67%	-1,33%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliğı

2016 yıl sonu verilerine göre Kara Araçları Sorumluluk branşındaki prim üretimi bir önceki yılın aynı dönemine göre % 76 artış göstermiş olup, 12,9 Milyar TL prim üretimi gerçekileşmiőtir. Branşın genel üretim içerisindeki pazar payı bir önceki döneme göre artış göstererek %37,8 seviyelerine çıkmıştır. Söz konusu branşta lider şirket Allianz Sigorta olup, Anadolu Sigorta, Sampo Japan Sigorta, Mapfre Sigorta, Axa Sigorta ile birlikte prim üretiminin %68'ini oluşturmaktadır.

En güncel veri olan 2017 3.çeyreğıne göre kara araçları sorumluluk branşı %3,7 oranında daralarak 9,2 Milyar TL prim üretimi gerçekileşirken sektör içerisindeki payı ise %33,7 olarak gerçekileşmiőtir.

Kara Araçları Sorumluluk branşında sigorta şirketlerinin fiyata dayalı rekabetleri sonucunda sektörde son 10 yılda 7 milyar TL zarar gerçekileşmiőtir. Bu dönem içinde 2012 yılında teknik zarar 1.1 milyar TL olarak gerçekileşirken, 2016 yılında ise 207,9 Milyar TL en yüksek teknik kar gerçekileşmiőtir. Branşın son beş yıllık

gelişimi incelendiğinde, 2015 yılına kadar prim üretimi en fazla %33 oranında artış gösterirken, 2016 yılında ise %76 oranında büyümüştür. Artan prim üretimine rağmen özellikle 2015 yılında tazminat tutarında yaşanan artış sektörün teknik zararının artmasına neden olmuştur.

2012 yılında hak sahibinin kendi kusuruna denk gelen tazminat taleplerinin ödenmesi konusunda Yargıtay kararı verilmiş ve bu karar çerçevesinde geriye dönük tazminat talepleri geldiği için 2012 yılında şirketlerin zararı artmıştır. Karayolu Motorlu Araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk branşında yıllardan beri süregelen kârsızlık sorununun 01.06.2015 tarihinde Genel Şartlarda yapılan değişiklik sonrasında düzelmediği, aksine zararın arttığı görülmektedir. Bu sebeple sektör trafik branşında süre gelen zararı karşılamak için primleri artırma yoluna gitmiştir. Sektörün her yıl teknik zarar ettiği branşta son 5 yıl içinde en yüksek hasar/prim oranı %127 ile 2015 yılında, en düşük hasar prim oranı ise 2016 yılında %88,5 olarak gerçekleşmiştir.

12.04.2017 tarihinden itibaren Hazine Müsteşarlığı tarafından yayınlanan yönetmelik ile trafik sigortasında tavan prim uygulamasına geçilmiş olup sektör genelinde ortalama primin %23 civarında düşeceği öngörülmüştür. Sektörde tüm vasıta, basamak ve il genelinde ortalama primin 2016 yılı 3.çeyrekte 752 TL iken 2017 yılı 3.çeyrekte 624 TL'ye düştüğü görülmektedir. Buna ilave olarak; 11.07.2017 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan "Karayolları Motorlu araçlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasında Tarife Uygulama Esasları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik" ile 12.04.2017 tarihinden itibaren Trafik Sigortasında Riskli Sigortalılar Havuzu kurulmuş, Riskli Sigortalılar Havuzu'nun işleyiş yetkisi Türkiye Motorlu Taşıtlar Bürosu (TMTB)'ye verilmiştir. Söz konusu yönetmelik çerçevesinde; Riskli Sigortalılar Havuzu kapsamını 1,2 ve 3. basamaklarda bulunan tüm araç grupları ile 4, 5, 6, ve 7. basamaklardaki taksi, minibüs (sürücü dahil 10-17 koltuk), otobüs (sürücü dahil 18-30 koltuk), otobüs (sürücü dahil 31 ve üstü koltuk), kamyon ve çekici türündeki araç grupları oluşturmaktadır.

Tablo 13: Kara Araçları Sorumluluk Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Allianz Sigorta AŞ	1.155.704.835	12,59%	1.978.621.583	20,75%	-41,59%	-47,47%
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	949.404.101	10,34%	1.232.003.493	12,92%	-22,94%	-30,70%
Mapfre Sigorta AŞ	898.434.254	9,78%	1.053.278.285	11,05%	-14,70%	-23,29%
Sompo Japan Sigorta AŞ	847.883.343	9,23%	1.022.410.865	10,72%	-17,07%	-25,42%
Doga Sigorta AŞ	791.231.757	8,62%	347.368.452	3,64%	127,78%	104,84%
Axa Sigorta AŞ	658.437.579	7,17%	1.447.006.656	15,18%	-54,50%	-59,08%
Halk Sigorta AŞ	590.706.359	6,43%	446.658.061	4,68%	32,25%	18,93%
Neova Sigorta AŞ	411.908.336	4,49%	419.692.264	4,40%	-1,85%	-11,74%
Aksigorta AŞ	332.749.691	3,62%	186.030.284	1,95%	78,87%	60,85%
Güneş Sigorta AŞ	314.327.770	3,42%	215.211.888	2,26%	46,06%	31,34%
İLK 10 ŞİRKET	6.950.788.024	75,70%	8.348.281.830	87,55%	-16,74%	-25,13%
SEKTÖR TOPLAMI	9.189.109.959	100,00%	9.534.913.114	100,00%	-3,63%	-13,33%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2.4.2.2.2 Kara Araçları Branşının Değerlendirilmesi

Sektörde hayat dışı prim üretimi içinde %18 oranında paya sahip olan Kara Araçları branşında 2016 yılında toplam 5,4 milyon adet poliçe düzenlemiştir. 2017 yılı 3.çeyreği itibariyle bir önceki yılın aynı dönemine göre %4'lük bir artışla 4,2 milyon adet poliçe üretilmiştir.

Tablo 14: Kara Araçları Branşı Finansal Göstergeler

Rasyolar/Yıllar	Kara Araçları						
	2012	2013	2014	2015	2016	2016/3Ç	2017/3Ç
Prim Üretimi	4.533.999.441	5.026.029.417	5.085.932.682	5.539.860.039	6.134.624.716	4.407.412.660	4.859.793.759
Teknik Kar/Zarar	-61.122.531	702.040.720	751.010.005	438.397.636	457.067.654	328.130.167	252.626.553
Hasar Prim Oranı	75,83%	63,19%	64,62%	72,81%	69,36%	68,66%	74,00%
Masraf Oranı	24,80%	25,15%	25,21%	25,27%	25,17%	25,01%	24,73%
Komisyon Oranı	15,86%	15,62%	15,78%	15,75%	16,03%	16,05%	15,59%
Teknik Kar/Zarar Oranı	-1,35%	13,97%	14,77%	7,91%	7,45%	7,44%	5,20%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Kasko branşında 2012 yılında 4,5 Milyar TL olan prim üretimi 2016 yılında 6,1 Milyar TL'ye yükselmiştir. Kasko branşında 2016 yılının 3. çeyreğinde 4,4 milyar TL olan prim yaklaşık %10 artış ile 2017 yılının aynı döneminde 4,9 Milyar TL'ye yükselmiştir. Sektör bu branşta 2012 yılında 61,1 milyon TL teknik zarar yazarken sonraki yıllarda karlılığı artırmış ve 2016 yılında 457,1 milyon TL kar elde etmiştir. Kasko sigorta adetlerindeki ve ortalama primlerindeki artışa rağmen döviz

kurunun ve enflasyonun etkisi ile birlikte rekabet ortamı 2012 yılında sektörün teknik sonuçlarını olumsuz etkilemiştir.

2013 yılından itibaren branş teknik kara geçmiş, 2014 yılında 751 milyon ile en yüksek teknik kara ulaşmış ve 2016 yılında da 457 milyon TL teknik kar elde etmiştir. Kara Araçları branşında lider şirket olan Anadolu Sigorta, Allianz Sigorta, Axa Sigorta, Ak Sigorta, Sampo Japan Sigorta ile birlikte üretimin % 53'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 15: Kara Araçları Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	680.352.423	14,00%	659.337.390	14,96%	3,19%	-7,21%
Axa Sigorta AŞ	570.338.944	11,74%	498.505.894	11,31%	14,41%	2,89%
Allianz Sigorta AŞ	513.664.695	10,57%	527.254.683	11,96%	-2,58%	-12,39%
Aksigorta AŞ	419.337.442	8,63%	401.565.070	9,11%	4,43%	-6,09%
Sampo Japan Sigorta AŞ	332.093.266	6,83%	258.824.590	5,87%	28,31%	15,39%
HDI Sigorta AŞ	240.967.821	4,96%	177.134.406	4,02%	36,04%	22,34%
Mapfre Sigorta AŞ	231.974.801	4,77%	190.398.162	4,32%	21,84%	9,57%
Groupama Sigorta AŞ	215.956.966	4,44%	224.435.051	5,09%	-3,78%	-13,47%
Eureko Sigorta AŞ	214.054.243	4,40%	238.300.755	5,41%	-10,17%	-19,22%
Güneş Sigorta AŞ	210.174.917	4,32%	190.633.953	4,33%	10,25%	-0,85%
İLK 10 ŞİRKET	3.628.915.517	74,67%	3.366.389.954	76,38%	7,80%	-3,06%
SEKTÖR TOPLAMI	4.859.925.625	100,00%	4.407.491.993	100,00%	10,27%	-0,84%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2.4.2.2.3 Yangın ve Doğal Afetler Branşının Değerlendirilmesi

Yangın ve Doğal Afetler Branşı hayat dışı branşlar direkt prim üretiminde %13'lük bir paya sahiptir. İlgili branşta 2016 yılında 14,2 milyon adet poliçe düzenlemiştir. 2017 yılı 3.çeyreği itibariyle bir önceki yılın aynı dönemine göre %13'lük bir artışla 11,6 milyon adet poliçe üretilmiştir.

Yangın Sigortası, branş prim üretimi ve ödenen tazminatta 2016 yılında sırasıyla %65 ve %98 oranında paya sahiptir. Zorunlu Deprem Sigortası %18,9 pay ile üretimde ikinci sırayı almaktadır. Zorunlu Deprem Sigortası hariç, Yangın Sigortasında prim üretimi riziko bazında incelendiğinde, sözleşme sayısında sivil rizikoların, prim üretimi ve ödenen tazminatlarda ise ticari ve sınai rizikoların ağırlıkta olduğu görülmektedir.

Yangın ve Doğal Afetler Branşı prim üretimi 2011 yılından itibaren önemli ölçüde artış göstermiş, buna karşılık 2016 yılında faaliyet giderleri ve gerçekleşen tazminattaki artışların etkisiyle teknik karlılık gerilemiştir.

Tablo 16: Yangın ve Doğal Afetler Branşı Finansal Göstergeler

Rasyolar/Yıllar	Yangın ve Doğal Afetler						
	2012	2013	2014	2015	2016	2016/3Ç	2017/3Ç
Prim Üretimi	2.645.854.020	3.324.958.239	3.845.669.450	4.383.030.752	4.827.904.007	3.376.678.280	4.077.039.808
Teknik Kar/Zarar	47.543.960	218.835.413	301.464.034	274.237.135	136.056.439	9.522.033	214.810.696
Hasar Prim Oranı	46,13%	45,62%	50,71%	56,33%	63,18%	68,87%	59,67%
Masraf Oranı	14,03%	38,75%	34,41%	35,09%	38,76%	37,04%	35,80%
Komisyon Oranı	16,33%	15,79%	14,97%	14,56%	15,83%	15,73%	15,41%
Teknik Kar/Zarar Oranı	1,80%	6,58%	7,84%	6,26%	2,82%	0,28%	5,27%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Yangın ve Doğal Afetler branşında 2012 yılında 2,6 milyar TL olan prim üretimi 2016 yılında 4,8 milyar TL'ye yükselmiştir. 2017 yılının 3. çeyreğinde ise % 21 artış göstererek 4,1 Milyar TL prim üretimine ulaşmıştır. Genel olarak 5 yıllık gelişime baktığımızda en fazla prim üretimi artış %26 ile 2013 yılında gerçekleşmiştir.

2012 yılında 47,5 milyon TL olan teknik karlılık 2016 yılında 136 milyon TL'ye yükselmiştir. Sektörün bu branşta en yüksek teknik karı 2014 gerçekleşmiş olup , takip eden yıllarda teknik karlılığı azalmıştır. Son 5 yıl içinde genel olarak % 52 seviyelerinde devam eden hasar prim oranı en yüksek 2016 yılında, en düşük 2013 yılında gerçekleşmiştir.

Tablo 17: Yangın ve Doğal Afetler Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	570.334.561	13,99%	525.252.769	15,56%	8,58%	-2,35%
Axa Sigorta AŞ	427.643.516	10,49%	352.361.797	10,44%	21,36%	9,14%
Aksigorta AŞ	395.886.397	9,71%	322.860.536	9,56%	22,62%	10,27%
Allianz Sigorta AŞ	360.251.167	8,84%	307.777.790	9,11%	17,05%	5,26%
Eureko Sigorta AŞ	269.765.110	6,62%	231.188.698	6,85%	16,69%	4,93%
Mapfre Sigorta AŞ	234.827.185	5,76%	195.149.006	5,78%	20,33%	8,21%
Ziraat Sigorta AŞ	212.934.002	5,22%	150.641.383	4,46%	41,35%	27,11%
Güneş Sigorta AŞ	204.395.163	5,01%	186.394.480	5,52%	9,66%	-1,39%
Halk Sigorta AŞ	177.426.517	4,35%	127.363.476	3,77%	39,31%	25,28%
Sompo Japan Sigorta AŞ	147.275.334	3,61%	115.138.078	3,41%	27,91%	15,03%
İLK 10 ŞİRKET	3.000.738.951	73,60%	2.514.128.011	74,46%	19,36%	7,33%
SEKTÖR TOPLAMI	4.077.016.777	100,00%	3.376.644.606	100,00%	20,74%	8,58%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2.4.2.2.4 Hastalık / Sağlık Branşının Değerlendirilmesi

Hayat dışı prim üretiminde %12 oranında paya sahip olan Hastalık / Sağlık Branşında 2016 yılında toplam 3,2 milyon adet hastalık/sağlık teminatı içeren poliçe düzenlemiştir.

Poliçe sayısı ile prim ve tazminat tutarlarının dağılımına göre Hastalık / Sağlık Branşında poliçelerin %29'u Seyahat Sağlık Sigortasında düzenlenmiş, ancak anılan sigortanın branş prim üretimindeki payı %2,0 düzeyinde kalmıştır. Diğer taraftan, branş prim üretiminin %96,5' ini oluşturan Sağlık Sigortasının sözleşme sayısındaki payı %62'dir.

Son beş yıllık süreçte Hastalık / Sağlık Branşı prim üretiminde istikrarlı bir artış yaşanmıştır. 2016 yılında gerçekleşen tazminat ve faaliyet giderlerindeki artış oranının kazanılmış primlerde meydana gelen %17 oranındaki artıştan fazla olmasının etkisiyle teknik kâr %29 oranında azalmıştır.

Tablo 18: Hastalık/Sağlık Branşı Finansal Göstergeler

Rasyolar/Yıllar	Hastalık / Sağlık						
	2012	2013	2014	2015	2016	2016/3Ç	2017/3Ç
Prim Üretimi	2.227.162.750	2.472.374.040	2.929.632.073	3.435.938.626	4.226.366.352	3.033.326.154	3.599.580.700
Teknik Kar/Zarar	167.700.420	112.620.341	119.760.910	180.749.782	128.421.527	115.569.525	301.373.684
Hasar Prim Oranı	72,51%	75,13%	77,30%	76,39%	77,20%	76,23%	75,43%
Masraf Oranı	22,19%	24,24%	23,83%	23,60%	23,94%	23,89%	23,71%
Komisyon Oranı	11,16%	11,42%	11,96%	12,33%	12,26%	12,54%	12,74%
Teknik Kar/Zarar Oranı	7,53%	4,56%	4,09%	5,26%	3,04%	3,81%	8,37%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Son beş yıllık dönemde Hastalık / Sağlık Branşı prim üretiminde istikrarlı bir artış yaşanmıştır. Hastalık/Sağlık branşında 2012 yılında yaklaşık 2,2 Milyar TL olan prim üretimi 2016 yılında 4,2 Milyar TL'ye yükselmiştir. 2017 yılı Eylül ayı itibariyle incelendiğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre %19 artış göstererek 3,6 Milyar TL prim üretimi gerçekleşmiştir. Branş 2012 yılından itibaren düzenli olarak teknik kar elde etmekte olup, 2012 yılında 167,7 milyon TL olan teknik karı 2016 yılında 128,4 milyon TL'ye düşmüştür. 2013 yılından itibaren her yıl sektör genelinde sağlık branşının teknik karı artarak devam etmektedir. Son 5 yıl içinde

genel olarak %75 seviyelerinde devam eden hasar prim oranı, en yüksek 2016 yılında, en düşük ise 2012 yılında gerçekleşmiştir. Hastalık Sağlık branşında lider şirket Allianz olmakla birlikte Acıbadem, Mapfre, Anadolu , Axa ve Aksigorta üretimin % 80'ini oluşturmaktadır. Branşta sigortalı sayısı 2017 yılı Eylül ayı verilerine göre bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde %21 oranında bir azalış göstererek 4,3 milyon olarak gerçekleşmiştir. Bununla beraber 3,8 milyonu hayatdışı sigorta şirketlerine 532 bini ise hayat şirketlerine aittir.

Tablo 19: Hastalık-Sağlık Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Allianz Sigorta AŞ	1.133.638.829	31,50%	950.105.024	31,32%	19,32%	7,30%
Acıbadem Sağlık ve Hayat Sigorta AŞ	722.715.414	20,08%	582.462.195	19,20%	24,08%	11,58%
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	402.004.114	11,17%	299.125.411	9,86%	34,39%	20,86%
Mapfre Sigorta AŞ	339.041.516	9,42%	314.995.643	10,39%	7,63%	-3,21%
Aksigorta AŞ	188.545.491	5,24%	163.674.794	5,40%	15,20%	3,59%
Axa Sigorta AŞ	153.478.397	4,26%	206.523.893	6,81%	-25,68%	-33,17%
Güneş Sigorta AŞ	113.503.798	3,15%	91.853.712	3,03%	23,57%	11,12%
Eureko Sigorta AŞ	108.057.682	3,00%	78.339.416	2,58%	37,94%	24,04%
Groupama Sigorta AŞ	104.687.541	2,91%	97.019.242	3,20%	7,90%	-2,96%
Ergo Sigorta AŞ	64.337.363	1,79%	58.013.977	1,91%	10,90%	-0,27%
İLK 10 ŞİRKET	3.330.010.147	92,52%	2.842.113.307	93,70%	17,17%	5,37%
SEKTÖR TOPLAMI	3.599.358.439	100,00%	3.033.067.617	100,00%	18,67%	6,72%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2.4.2.2.5 Genel Zararlar Branşının Değerlendirilmesi

Sektörde hayat dışı direkt prim üretiminde Genel Zararlar Branşı %9 oranında bir paya sahiptir. 2016 yılında anılan branşta 33 sigorta şirketi prim üretiminde bulunmuş ve 1.444.277 adedi Devlet Destekli (DD) Tarım Sigortası olmak üzere toplam 5,5 milyon adet poliçe düzenlemiştir.

Tablo 20: Genel Zararlar Branşı Finansal Göstergeler

Rasyolar/Yıllar	Genel Zararlar						
	2012	2013	2014	2015	2016	2016/3Ç	2017/3Ç
Prim Üretimi	1.743.774.657	2.186.745.913	2.429.291.633	2.977.219.782	3.498.930.753	2.786.641.548	3.430.259.182
Teknik Kar/Zarar	165.978.660	130.572.765	166.271.814	187.776.882	231.763.423	186.642.809	237.492.856
Hasar Prim Oranı	42,64%	54,09%	57,49%	59,57%	56,64%	55,46%	60,94%
Masraf Oranı	7,72%	25,89%	25,13%	28,15%	24,75%	24,08%	20,93%
Komisyon Oranı	16,11%	15,04%	14,79%	13,95%	13,15%	12,74%	13,12%
Teknik Kar/Zarar Oranı	9,52%	5,97%	6,84%	6,31%	6,62%	6,70%	6,92%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Genel Zararlar branşında 2012 yılında 1,7 milyar TL olan prim üretimi 2016 yılında 3,5 milyar TL'ye yükselmiştir.2017 yılının 3. çeyreğinde ise % 23 artış göstererek 3,4 milyar TL prim üretimi gerçekleşmiştir. Son 5 yıl içinde genel olarak % 54 seviyelerinde devam eden hasar prim oranı en yüksek 2015 yılında en düşük ise 2012 yılında gerçekleşmiştir. Genel Zararlar branşında lider şirket Ziraat Sigorta olmakla birlikte sırasıyla Groupama Sigorta, Anadolu Sigorta, Ak Sigorta, Mapfre Sigorta ve Allianz Sigorta ile birlikte üretimin % 62'sini oluşturmaktadır.

Tablo 21: Genel Zararlar Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Ziraat Sigorta AŞ	809.673.624	23,60%	649.707.479	23,31%	24,62%	12,07%
Groupama Sigorta AŞ	457.906.664	13,35%	411.755.196	14,78%	11,21%	0,01%
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	307.238.133	8,96%	244.636.783	8,78%	25,59%	12,94%
Aksigorta AŞ	189.580.986	5,53%	143.566.860	5,15%	32,05%	18,75%
Mapfre Sigorta AŞ	189.354.978	5,52%	153.518.575	5,51%	23,34%	10,92%
Allianz Sigorta AŞ	176.323.116	5,14%	156.360.703	5,61%	12,77%	1,41%
Güneş Sigorta AŞ	167.976.929	4,90%	146.587.595	5,26%	14,59%	3,05%
Eureko Sigorta AŞ	162.015.121	4,72%	145.385.500	5,22%	11,44%	0,21%
Sompo Japan Sigorta AŞ	152.675.038	4,45%	125.481.106	4,50%	21,67%	9,42%
Axa Sigorta AŞ	130.578.157	3,81%	113.906.814	4,09%	14,64%	3,09%
İLK 10 ŞİRKET	2.743.322.745	79,97%	2.290.906.613	82,21%	19,75%	7,69%
SEKTÖR TOPLAMI	3.430.247.971	100,00%	2.786.778.500	100,00%	23,09%	10,69%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Prim üretimine göre branş içinde en büyük paya sahip olan Mühendislik Sigortaları ve Devlet Destekli Tarım Sigortaları, Genel Zararlar Branşı içinde ayrı bir bölüm olarak incelenmiştir. Mühendislik grubunda yer alan sigortalara ilişkin bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 22: Mühendislik Sigortaları Üretim Bilgileri (2016/12) (Bin TL)

	Sözleşme Sayısı	Direkt Prim	Ödenen Tezminat
Makine Kırılması	1.494.319	719.303	399.474
Montaj	1.478.576	63.508	14.151
İnşaat	49.115	334.795	173.028
Elektronik Cihaz	1.813.615	353.315	174.400
Toplam	4.835.626	1.470.922	761.053

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Raporu

Mühendislik Sigortaları içinde sözleşme sayısı açısından Elektronik Cihaz Sigortaları en yüksek paya sahip iken, prim ve ödenen tazminat bakımından Makine Kırılması Sigortası ilk sırada yer almaktadır. Mühendislik branşında %23 Pazar payı ile Ziraat

Sigorta olurken onu Groupama Sigorta, Anadolu Sigorta, Ak Sigorta ve Maprfe Sigorta takip etmekte ve toplam üretimin %57'sini oluşturmaktadırlar.

Tablo 23: Mühendislik Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2017/09-2016/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Ziraat Sigorta AŞ	809.673.624	23,60%	649.707.479	23,31%	24,62%	12,07%
Groupama Sigorta AŞ	457.906.664	13,35%	411.755.196	14,78%	11,21%	0,01%
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	307.238.133	8,96%	244.636.783	8,78%	25,59%	12,94%
Aksigorta AŞ	189.580.986	5,53%	143.566.860	5,15%	32,05%	18,75%
Mapfre Sigorta AŞ	189.354.978	5,52%	153.518.575	5,51%	23,34%	10,92%
Allianz Sigorta AŞ	176.323.116	5,14%	156.360.703	5,61%	12,77%	1,41%
Güneş Sigorta AŞ	167.976.929	4,90%	146.587.595	5,26%	14,59%	3,05%
Eureko Sigorta AŞ	162.015.121	4,72%	145.385.500	5,22%	11,44%	0,21%
Sompo Japan Sigorta AŞ	152.675.038	4,45%	125.481.106	4,50%	21,67%	9,42%
Axa Sigorta AŞ	130.578.157	3,81%	113.906.814	4,09%	14,64%	3,09%
İLK 10 ŞİRKET	2.743.322.745	79,97%	2.290.906.613	82,21%	19,75%	7,69%
SEKTÖR TOPLAMI	3.430.247.971	100,00%	2.786.778.500	100,00%	23,09%	10,69%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Tarım Branşının Değerlendirilmesi

Tablo 24: Devlet Destekli Tarım Sigortaları Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2017/09-2016/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Ziraat Sigorta AŞ	785.809.536	44,32%	632.276.044	42,74%	24,28%	11,76%
Groupama Sigorta AŞ	444.895.600	25,09%	396.662.756	26,81%	12,16%	0,86%
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	128.387.976	7,24%	100.035.044	6,76%	28,34%	15,42%
Güneş Sigorta AŞ	91.421.792	5,16%	82.199.732	5,56%	11,22%	0,02%
Sompo Japan Sigorta AŞ	47.392.123	2,67%	52.183.475	3,53%	-9,18%	-18,33%
Allianz Sigorta AŞ	45.015.194	2,54%	38.785.079	2,62%	16,06%	4,37%
Aksigorta AŞ	44.231.265	2,49%	35.564.843	2,40%	24,37%	11,84%
HDI Sigorta AŞ	40.131.534	2,26%	29.774.549	2,01%	34,78%	21,21%
Ergo Sigorta AŞ	34.225.319	1,93%	27.921.665	1,89%	22,58%	10,23%
Axa Sigorta AŞ	26.690.737	1,51%	12.175.903	0,82%	119,21%	97,13%
İLK 10 ŞİRKET	1.688.201.076	95,21%	1.407.579.089	95,15%	19,94%	7,86%
SEKTÖR TOPLAMI	1.773.059.082	100,00%	1.479.282.941	100,00%	19,86%	7,79%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Devlet Destekli Tarım Sigortaları branşında ilk 10 şirket prim üretiminin % 95' ini oluşturmaktadır. Bahse konu branşta Ziraat Sigorta %44,3 pazar payı ile sektör lideridir.

2.4.2.2.6 Kaza Branşının Değerlendirilmesi

Kaza Branşı, hayat dışı toplam prim üretimi içerisinde yaklaşık %3 oranında bir paya sahiptir. İlgili branşta 2016 yılında toplam 4,8 milyon adet poliçe düzenlemiştir. 2017 yılı 3.çeyreği itibariyle bir önceki yılın aynı dönemine göre % 30'luk bir artış ile 4,5 milyon adet poliçe üretilmiştir. Kaza branşında yazılan prim üretiminin%93'ü Ferdi Kaza branşından oluşmakta ve bankasürans satış modeline uygun olması nedeniyle %44 oranı ile banka dağıtım kanalı ile satışı gerçekleşmektedir.

Tablo 25: Kaza Branşı Finansal Göstergeler

Rasyolar/Yıllar	Kaza						
	2012	2013	2014	2015	2016	2016/3Ç	2017/3Ç
Prim Üretimi	679.886.051	883.791.478	1.036.178.127	1.154.980.755	1.432.458.852	1.008.979.709	1.217.325.838
Teknik Kar/Zarar	147.891.098	241.500.360	352.636.740	401.873.499	485.022.817	347.735.278	532.810.619
Hasar Prim Oranı	33,44%	18,08%	17,99%	17,23%	19,23%	19,15%	14,53%
Masraf Oranı	49,19%	49,65%	48,19%	51,60%	47,65%	47,32%	45,85%
Komisyon Oranı	32,36%	29,63%	30,09%	33,62%	30,22%	29,92%	30,80%
Teknik Kar/Zarar Oranı	21,75%	27,33%	34,03%	34,79%	33,86%	34,46%	43,77%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Son 5 yıl içinde genel olarak % 21 seviyelerinde devam eden hasar prim oranı, en yüksek 2012 yılında, en düşük ise 2015 yılında gerçekleşmiştir. Genel anlamda sektörde Kasko, Yangın ve Sağlık branşı poliçelerinde verilen ferdi kaza teminatının sigortalı tarafından bilinirliğinin az olması branşın hasar prim oranının düşük seviyede devam etmesini sağlamaktadır.

Kaza branşında 2012 yılında 679,9 milyon TL olan prim üretimi her yıl artış göstererek 2016 yılında 1,4 milyar TL'ye yükselmiştir. En güncel veri olan 2017 yılı 3.çeyrek itibariyle branş üretimi % 21 oranında bir artış ile 1,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Branşın genel üretim içerisindeki pazar payı bir önceki döneme göre artış göstererek % 4,28 seviyelerine yükselmiştir. Kaza branşının 2012 yılında ki teknik karı 147,9 milyon TL iken 5 yıllık dönem içinde en yüksek artış oranı % 63 ile 2013 yılında gerçekleşmiştir. Kaza branşında lider şirket olan Metlife Emeklilik ile birlikte Ziraat Sigorta, Anadolu Sigorta, Zurich Sigorta, Allianz Sigorta branş üretimin % 44'nü oluşturmaktadır.

Tablo 26: Kaza Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2015/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Metlife Emeklilik ve Hayat AŞ	137.492.980	11,30%	90.195.170	8,95%	52,44%	37,09%
Ziraat Sigorta AŞ	118.918.737	9,77%	76.743.499	7,61%	54,96%	39,35%
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	113.276.778	9,31%	93.760.887	9,30%	20,81%	8,65%
Zurich Sigorta AŞ	84.587.421	6,95%	73.173.608	7,26%	15,60%	3,96%
Allianz Sigorta AŞ	83.701.390	6,88%	78.095.560	7,75%	7,18%	-3,62%
Doga Sigorta AŞ	74.964.180	6,16%	76.226.278	7,56%	-1,66%	-11,56%
Neova Sigorta AŞ	66.896.374	5,50%	66.719.653	6,62%	0,26%	-9,83%
AvivaSA Emeklilik ve Hayat AŞ	52.824.361	4,34%	39.677.180	3,94%	33,14%	19,73%
Vakıf Emeklilik ve Hayat AŞ	42.256.643	3,47%	44.228.591	4,39%	-4,46%	-14,08%
Axa Sigorta AŞ	38.900.763	3,20%	36.135.740	3,58%	7,65%	-3,19%
İLK 10 ŞİRKET	813.819.629	66,88%	674.956.167	66,94%	20,57%	8,43%
SEKTÖR TOPLAMI	1.216.762.329	100,00%	1.008.304.856	100,00%	20,67%	8,52%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2.4.2.2.7 Genel Sorumluluk Branşının Değerlendirilmesi

Genel Sorumluluk Branşı hayat dışı branşlar prim üretimi içinde %2,30 oranında bir paya sahiptir. 2016 yılında 33 sigorta şirketi anılan branşta üretim gerçekleştirmiş ve 487.030 adet poliçe düzenlenmiştir. 2017 yılı 3.çeyrek itibariyle incelendiğinde bir önceki döneme göre %16 oranında azalarak 401.025 adet poliçe düzenlemiştir

Tablo 27: Genel Sorumluluk Branşı Finansal Göstergeler

Rasyolar/Yıllar	Genel Sorumluluk						
	2012	2013	2014	2015	2016	2016/3Ç	2017/3Ç
Prim Üretimi	420.117.860	508.127.774	634.413.459	757.507.765	816.065.381	609.997.598	731.581.786
Teknik Kar/Zarar	-139.692.295	-143.090.187	-161.145.090	29.839.487	-86.105.863	-74.772.052	-40.289.909
Hasar Prim Oranı	98,26%	168,82%	166,01%	89,41%	117,71%	122,64%	121,34%
Masraf Oranı	9,75%	21,36%	19,69%	17,90%	22,88%	21,66%	22,39%
Komisyon Oranı	15,89%	17,68%	15,85%	13,40%	14,56%	15,23%	15,09%
Teknik Kar/Zarar Oranı	-33,25%	-28,16%	-25,40%	3,94%	-10,55%	-12,26%	-5,51%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2017 Eylül ayı verilerine göre Genel Sorumluluk branşı bir önceki yılın aynı dönemine göre %20'lik artış göstermiş olup 731 milyon TL prim üretimi gerçekleştirmiştir. Branşın genel üretim içerisindeki pazar payı bir önceki döneme göre artış göstererek % 2,57 seviyelerine yükselmiştir. Genel Sorumluluk branşında lider şirket olan Anadolu Sigorta ile birlikte Allianz Sigorta, Ak Sigorta, Gulf Sigorta ve Axa Sigorta üretimin % 55'ini oluşturmaktadır.

Tablo 28: Genel Sorumluluk Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2015/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	127.223.542	17,40%	105.243.582	17,25%	20,88%	8,71%
Allianz Sigorta AŞ	83.724.035	11,45%	63.393.738	10,39%	32,07%	18,77%
Aksigorta AŞ	71.771.425	9,81%	48.780.377	8,00%	47,13%	32,31%
Gulf Sigorta AŞ	61.286.677	8,38%	56.668.078	9,29%	8,15%	-2,74%
Axa Sigorta AŞ	55.108.753	7,54%	54.375.407	8,91%	1,35%	-8,86%
Mapfre Sigorta AŞ	46.211.413	6,32%	41.086.523	6,74%	12,47%	1,15%
Ace European Group Ltd. Türkiye Şubesi	36.313.359	4,97%	27.797.757	4,56%	30,63%	17,48%
Zurich Sigorta AŞ	30.121.921	4,12%	30.106.635	4,94%	0,05%	-10,03%
HDI Sigorta AŞ	25.129.348	3,44%	17.801.725	2,92%	41,16%	26,94%
Eureko Sigorta AŞ	24.223.916	3,31%	20.857.784	3,42%	16,14%	4,44%
İLK 10 ŞİRKET	561.114.389	76,73%	466.111.607	76,41%	20,38%	8,26%
SEKTÖR TOPLAMI	731.300.602	100,00%	609.997.591	100,00%	19,89%	7,81%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2.4.2.2.8 Nakliyat Branşının Değerlendirilmesi

Nakliyat Branşı hayat dışı direkt prim üretiminde %1,6 oranında bir paya sahiptir. 2016 yılında anılan branşta 31 şirket prim üretiminde bulunmuş ve nakliyat sigortası teminatı içeren 1,3 milyon adet sözleşme düzenlemiştir. 2017 yılı 3. çeyreği itibariyle bir önceki yılın aynı dönemine göre % 1'lik bir düşüşle 954.861 adet poliçe üretilmiştir.

Tablo 29: Nakliyat Branşı Finansal Göstergeler

Rasyolar/Yıllar	Nakliyat						
	2012	2013	2014	2015	2016	2016/3Ç	2017/3Ç
Prim Üretimi	377.880.681	415.936.501	488.838.364	533.952.267	549.455.623	400.665.583	470.918.268
Teknik Kar/Zarar	125.338.052	89.128.515	164.688.281	147.764.205	167.036.747	121.895.535	144.056.127
Hasar Prim Oranı	29,65%	40,49%	21,52%	35,44%	30,42%	29,63%	36,99%
Masraf Oranı	20,64%	35,77%	33,13%	35,57%	34,57%	33,95%	33,90%
Komisyon Oranı	21,41%	21,44%	21,55%	20,76%	20,11%	19,86%	20,22%
Teknik Kar/Zarar Oranı	33,17%	21,43%	33,69%	27,67%	30,40%	30,42%	30,59%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Nakliyat branşında 2012 yılında 377,8 milyon TL olan prim üretimi 2016 yılında 549,4 milyon TL'ye yükselmiştir. 2017 Eylül verilerine göre ise Nakliyat branşı bir önceki yılın aynı dönemine göre % 18 oranında artış göstermiş olup 470,9 milyon TL prim üretimi gerçekleşmiştir. Branşın genel üretim içerisindeki pazar payı bir önceki döneme göre artış göstererek % 1,66 oranında gerçekleşmiştir. Son 5 yıl içinde genel olarak %32 seviyelerinde devam eden hasar prim oranı en yüksek 2013 yılında en düşük ise 2014 yılında gerçekleşmiştir. Nakliyat branşında lider şirket olan HDI

Sigorta ile birlikte Anadolu Sigorta, Allianz Sigorta, Axa Sigorta ve Ergo Sigorta üretiminin % 49,2'sini oluşturmaktadır.

Tablo 30: Nakliyat Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
HDI Sigorta AŞ	63.307.620	13,44%	46.080.864	11,50%	37,38%	23,55%
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	56.527.985	12,00%	51.146.495	12,77%	10,52%	-0,61%
Allianz Sigorta AŞ	43.924.066	9,33%	37.639.291	9,39%	16,70%	4,94%
Axa Sigorta AŞ	34.194.702	7,26%	26.214.558	6,54%	30,44%	17,30%
Ergo Sigorta AŞ	33.737.987	7,16%	29.757.237	7,43%	13,38%	1,96%
Mapfre Sigorta AŞ	31.986.045	6,79%	31.015.549	7,74%	3,13%	-7,26%
Aksigorta AŞ	30.363.860	6,45%	21.325.976	5,32%	42,38%	28,04%
Eureko Sigorta AŞ	21.368.526	4,54%	20.411.688	5,09%	4,69%	-5,86%
Sompo Japan Sigorta AŞ	20.909.634	4,44%	22.236.948	5,55%	-5,97%	-15,44%
Zurich Sigorta AŞ	17.590.832	3,74%	16.168.353	4,04%	8,80%	-2,16%
İLK 10 ŞİRKET	353.911.257	75,15%	301.996.958	75,37%	17,19%	5,39%
SEKTÖR TOPLAMI	470.918.363	100,00%	400.664.938	100,00%	17,53%	5,70%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2.4.2.2.9 Su Araçları Branşının Değerlendirilmesi

Sektörde hayat dışı prim üretimi içinde çok düşük bir paya sahip olan Su Araçları branşında 21.211 adet poliçe düzenlemiştir. 2017 yılı 3. çeyreği itibariyle bir önceki yılın aynı dönemine göre % 3'lük bir artış ile 18.635 adet poliçe üretilmiştir.

Tablo 31: Su Araçları Branşı Finansal Göstergeler

Rasyolar/Yıllar	Su Araçları						
	2012	2013	2014	2015	2016	2016/3Ç	2017/3Ç
Prim Üretimi	133.166.492	139.916.316	140.455.545	176.889.836	177.523.624	124.906.333	161.893.318
Teknik Kar/Zarar	17.417.502	-4.172.727	2.572.584	706.507	19.632.648	17.725.654	1.521.772
Hasar Prim Oranı	52,87%	103,80%	90,39%	99,50%	62,42%	54,18%	138,55%
Masraf Oranı	3,68%	13,15%	9,65%	11,81%	8,19%	8,51%	7,35%
Komisyon Oranı	9,47%	12,76%	6,64%	9,28%	8,72%	8,48%	11,11%
Teknik Kar/Zarar Oranı	13,08%	-2,98%	1,83%	0,40%	11,06%	14,19%	0,94%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Su Araçları branşında 2012 yılında 133,1 milyon TL olan prim üretimi 2016 yılında 177,5 milyon TL'ye yükselmiştir. 2017 Eylül ayı verilerine göre ise Su Araçları branşı bir önceki yılın aynı dönemine göre % 29,6 lık artış göstermiş olup 161,8 milyon TL prim üretimi gerçekleştirmiştir. Sektörün bu branşta teknik karı dalgalı bir seyir izlemekte olup 2017 yılı 3. çeyrek itibariyle branşın teknik karı % 91 azalış göstererek 1,5 milyon teknik kar gerçekleştirmiştir. Branşın genel üretim içerisindeki pazar payı bir önceki döneme göre artış göstererek % 0,57 seviyelerine

yükselmiştir. Su Araçları branşında lider şirket olan Anadolu Sigorta, Güneş Sigorta , Ergo Sigorta, Allianz Sigorta, Eureko Sigorta ile birlikte üretimin % 74'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 32: Su Araçları Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	57.669.804	35,62%	47.148.453	37,75%	22,32%	10,00%
Güneş Sigorta AŞ	22.580.039	13,95%	15.581.386	12,47%	44,92%	30,32%
Ergo Sigorta AŞ	15.408.825	9,52%	11.290.685	9,04%	36,47%	22,73%
Allianz Sigorta AŞ	13.163.856	8,13%	9.490.459	7,60%	38,71%	24,74%
Eureko Sigorta AŞ	10.114.515	6,25%	8.380.398	6,71%	20,69%	8,54%
Türk P&I Sigorta AŞ	8.861.047	5,47%	2.213.952	1,77%	300,24%	259,93%
Axa Sigorta AŞ	5.561.835	3,44%	6.295.278	5,04%	-11,65%	-20,55%
Groupama Sigorta AŞ	4.806.324	2,97%	3.712.851	2,97%	29,45%	16,41%
Ray Sigorta AŞ	4.673.445	2,89%	5.872.490	4,70%	-20,42%	-28,43%
Mapfre Sigorta AŞ	4.486.900	2,77%	3.383.302	2,71%	32,62%	19,26%
İLK 10 ŞİRKET	147.326.590	91,00%	113.369.254	90,76%	29,95%	16,86%
SEKTÖR TOPLAMI	161.893.295	100,00%	124.906.934	100,00%	29,61%	16,56%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2.4.2.2.10 Finansal Kayıplar Branşının Değerlendirilmesi

Finansal Kayıplar Branşı hayat dışı branşlar direkt prim üretiminde %0,7 oranında paya sahiptir. Bu branшта 2016 yılında 27 sigorta şirketi prim üretimde bulunmuş ve toplam 191.255 adet poliçe düzenlemiştir.

Tablo 33: Finansal Kayıplar Branşı Finansal Göstergeler

Rasyolar/Yıllar	Finansal Kayıplar						
	2012	2013	2014	2015	2016	2016/3Ç	2017/3Ç
Prim Üretimi	135.648.995	171.420.460	178.062.829	226.588.302	234.860.840	162.777.807	230.425.021
Teknik Kar/Zarar	26.008.903	18.565.778	25.151.963	29.501.789	36.789.678	23.878.320	30.545.630
Hasar Prim Oranı	24,35%	28,59%	22,16%	16,54%	17,83%	22,75%	24,19%
Masraf Oranı	15,58%	47,97%	50,01%	51,81%	52,25%	51,17%	53,72%
Komisyon Oranı	17,29%	18,41%	20,51%	21,98%	21,58%	21,35%	25,06%
Teknik Kar/Zarar Oranı	19,17%	10,83%	14,13%	13,02%	15,66%	14,67%	13,26%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2017 Eylül verilerine göre Finansal Kayıplar branşı bir önceki yılın aynı dönemine göre % 41,6 artış göstermiş olup 230,4 milyon TL prim üretimi gerçekleştirmiştir. Branşın genel üretim içerisindeki pazar payı bir önceki döneme göre düşüş göstererek % 0,81 seviyelerine yükselmiştir. Finansal Kayıplar branşında lider şirket

olan Ak Sigorta, BNP Paribas Cardif Sigorta, Allianz Sigorta, Anadolu Sigorta, Gulf Sigorta ve Axa Sigorta ile birlikte üretimin % 79'unu oluşturmaktadır.

Tablo 34: Finansal Kayıplar Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Aksigorta AŞ	67.418.725	29,26%	43.789.379	26,90%	53,96%	38,45%
BNP Paribas Cardif Sigorta AŞ	39.525.997	17,15%	23.790.179	14,62%	66,14%	49,41%
Allianz Sigorta AŞ	33.450.036	14,52%	22.551.512	13,85%	48,33%	33,39%
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	16.795.984	7,29%	12.811.112	7,87%	31,10%	17,90%
Gulf Sigorta AŞ	13.065.005	5,67%	11.550.505	7,10%	13,11%	1,72%
Axa Sigorta AŞ	12.619.226	5,48%	9.247.947	5,68%	36,45%	22,71%
Eureko Sigorta AŞ	7.922.169	3,44%	5.912.192	3,63%	34,00%	20,50%
Groupama Sigorta AŞ	5.628.345	2,44%	5.502.738	3,38%	2,28%	-8,02%
Ray Sigorta AŞ	5.603.147	2,43%	3.171.602	1,95%	76,67%	58,87%
Zurich Sigorta AŞ	5.057.849	2,20%	3.796.217	2,33%	33,23%	19,81%
İLK 10 ŞİRKET	207.086.483	89,87%	142.123.383	87,31%	45,71%	31,03%
SEKTÖR TOPLAMI	230.425.018	100,00%	162.777.806	100,00%	41,56%	27,30%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2.4.2.2.11 Kredi Branşının Değerlendirilmesi

Kredi Branşı hayat dışı branşlar direkt prim üretiminde %0,48 paya sahiptir. 2016 yılında kredi branşında 12 sigorta şirketi faaliyet göstermiş ve toplam 14.562 adet poliçe düzenlemiştir.

Tablo 35: Kredi Branşı Finansal Göstergeler

Rasyolar/Yıllar	Kredi						
	2012	2013	2014	2015	2016	2016/3Ç	2017/3Ç
Prim Üretimi	74.072.355	106.601.438	138.958.450	185.239.276	171.623.321	133.362.029	136.515.352
Teknik Kar/Zarar	-10.372.734	-19.164.832	-9.533.259	-49.189.222	-30.299.262	-50.413.735	264.854
Hasar Prim Oranı	66,06%	82,10%	77,27%	141,54%	110,61%	288,23%	22,60%
Masraf Oranı	27,77%	57,79%	63,15%	86,17%	88,31%	201,78%	88,54%
Komisyon Oranı	10,10%	9,63%	9,77%	14,47%	13,75%	21,75%	10,65%
Teknik Kar/Zarar Oranı	-14,00%	-17,98%	-6,86%	-26,55%	-17,65%	-37,80%	0,19%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Kredi Branşı primleri 2015 yılına kadar düzenli olarak artmasına rağmen 2016 yılında azalmış olup, makro ekonomik değişmelere karşı son derece hassas olan anılan branşta teknik zarar meydana gelmiştir. 2016 yılında gerçekleşen tazminat tutarında yaşanan %11 oranındaki azalmaya rağmen, söz konusu dönemde teknik zarar gerçekleşmiştir.

Kredi branşında 2012 yılında 74 milyon TL olan prim üretimi 2016 yılında 171,6 milyon TL'ye yükselmiştir. 2017 Eylül ayı verilerine göre Kredi branşı 2016 yılı Eylül ayına kıyasla % 2,4 mertebesinde artış göstermiş olup 136,5 milyon TL prim

üretimi gerçekleştirmiştir. Branşın genel üretim içerisindeki pazar payı bir önceki döneme göre düşüş göstererek % 0,48 seviyelerine gerilemiştir. Bununla beraber Sektör bu branşta sürekli zarar yazmakta olup 2017 yılının 3. çeyreği itibarıyla ise bir önceki yılın aynı dönemine göre branş kara geçmiş olup % 101’lik bir artış ile 264.854 TL kar yazmıştır. Kredi branşında lider şirket olan Coface Sigorta, Euler Hermes Sigorta , Atradius Credit Sigorta, Unico Sigorta, Anadolu Sigorta ve Ziraat Sigorta ile birlikte üretimin % 98’ini oluşturmaktadır.

Tablo 36: Kredi Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Coface Sigorta AŞ	46.741.311	34,24%	51.390.457	38,53%	-9,05%	-18,21%
Euler Hermes Sigorta AŞ	43.493.239	31,86%	40.417.415	30,31%	7,61%	-3,23%
Atradius Crédito y Caución S.A. de Seguros	37.968.118	27,81%	28.201.933	21,15%	34,63%	21,07%
Unico Sigorta AŞ	2.223.269	1,63%	3.070.946	2,30%	-27,60%	-34,89%
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	1.637.051	1,20%	1.197.357	0,90%	36,72%	22,95%
Ziraat Sigorta AŞ	1.410.567	1,03%	2.547.866	1,91%	-44,64%	-50,21%
Eureko Sigorta AŞ	1.299.980	0,95%	1.573.272	1,18%	-17,37%	-25,69%
Aksigorta AŞ	1.292.219	0,95%	2.513.478	1,88%	-48,59%	-53,77%
Gulf Sigorta AŞ	1.167.453	0,86%	955.767	0,72%	22,15%	9,85%
Generali Sigorta AŞ	120	0,00%	1.772	0,00%	-93,23%	-93,91%
İLK 10 ŞİRKET	137.233.328	100,53%	131.870.263	98,88%	4,07%	-6,41%
SEKTÖR TOPLAMI	136.515.415	100,00%	133.362.030	100,00%	2,36%	-7,95%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2.4.2.2.12 Hukuksal Koruma Branşının Değerlendirilmesi

Hukuksal Koruma Branşı hayat dışı direkt prim üretimi içerisinde %0,38 oranında bir paya sahiptir. 2016 yılında 27 sigorta şirketi anılan branşta faaliyet göstermiş ve toplam 331.203 adet poliçe düzenlemiştir.

Hukuksal Koruma Branşında prim üretimi yıllar itibarıyla düzenli olarak artmaktadır. Anılan branşta prim üretiminin %40’ı oranında faaliyet gideri bulunmasına karşın, gerçekleşen hasarların düşüklüğü nedeniyle yüksek oranlı teknik kârlılık sağlanmaktadır.

Tablo 37: Hukuksal Koruma Branşı Finansal Göstergeler

Rasyolar/Yıllar	Hukuksal Koruma						
	2012	2013	2014	2015	2016	2016/3Ç	2017/3Ç
Prim Üretimi	57.661.814	66.718.127	83.519.204	95.395.494	130.873.272	75.063.081	183.257.783
Teknik Kar/Zarar	37.265.447	33.870.293	50.041.304	66.341.295	66.033.471	43.745.028	113.576.471
Hasar Prim Oranı	0,32%	6,81%	1,05%	0,37%	1,61%	1,37%	6,18%
Masraf Oranı	46,59%	54,42%	51,29%	53,70%	53,37%	52,38%	30,01%
Komisyon Oranı	16,00%	17,92%	20,69%	23,71%	24,73%	22,28%	16,63%
Teknik Kar/Zarar Oranı	64,63%	50,77%	59,92%	69,54%	50,46%	58,28%	61,98%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

2017 Eylül verilerine göre Hukuksal Koruma branşı bir önceki yılın aynı dönemine göre %145 oranında bir artış göstermiş olup 183,6 milyon TL prim üretimi gerçekleştirmiştir. Branşın genel üretim içerisindeki pazar payı bir önceki döneme göre artış göstererek % 0,65 seviyelerine yükselmiştir. Hukuksal Koruma branşında lider şirket olan Halk Sigorta, Doğa Sigorta, HDI Sigorta, Allianz Sigorta, Neova Sigorta, ile birlikte üretimin % 69'unu oluşturmaktadır.

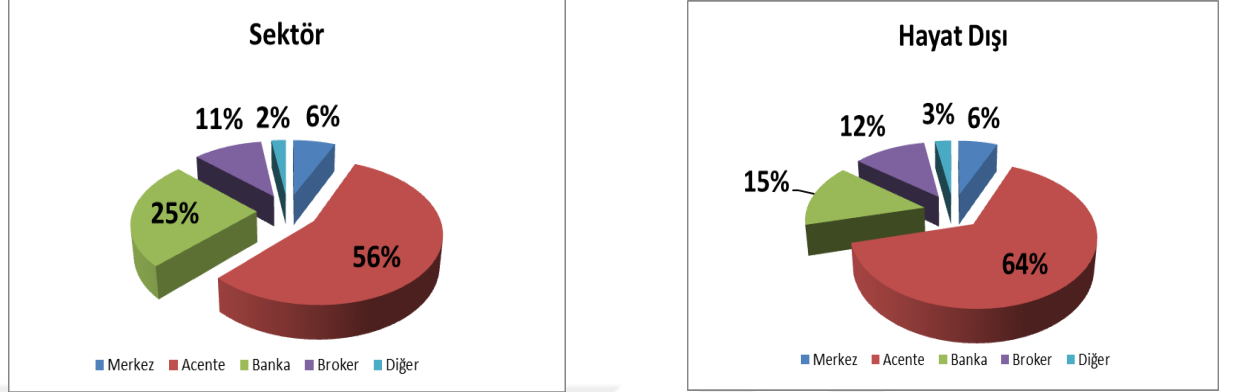
Tablo 38: Hukuksal Koruma Branşı Prim Üretimi Sıralaması (2016/09-2017/09)

Şirket Adı	2017-09		2016-09		Değişim (%)	Reel Değişim (%)
	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %	Toplam Üretim (TL)	Pazar Payı %		
Halk Sigorta AŞ	76.259.811	41,52%	0	0,00%	0,00%	0,00%
Doğa Sigorta AŞ	16.873.751	9,19%	8.278.787	11,03%	103,82%	83,29%
HDI Sigorta AŞ	13.829.700	7,53%	10.016.974	13,34%	38,06%	24,16%
Allianz Sigorta AŞ	10.220.634	5,57%	2.126.454	2,83%	380,64%	332,23%
Neova Sigorta AŞ	8.883.130	4,84%	8.337.885	11,11%	6,54%	-4,19%
Axa Sigorta AŞ	8.588.328	4,68%	8.985.500	11,97%	-4,42%	-14,05%
Güneş Sigorta AŞ	7.721.421	4,20%	4.719.547	6,29%	63,61%	47,13%
Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi	7.034.508	3,83%	6.633.732	8,84%	6,04%	-4,64%
Sompo Japan Sigorta AŞ	4.970.172	2,71%	4.048.760	5,39%	22,76%	10,39%
Unico Sigorta AŞ	3.972.905	2,16%	1.821.916	2,43%	118,06%	96,10%
İLK 10 ŞİRKET	158.354.360	86,22%	54.969.554	73,23%	188,08%	159,06%
SEKTÖR TOPLAMI	183.657.728	100,00%	75.063.081	100,00%	144,67%	120,03%

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Sektörün kanal bazında detaylı bir şekilde değerlendirilmesi aşağıda bulunmaktadır.

Şekil 4: Kanal Bazında Sektör Prim Üretimi Oranları (2017/09)

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Sektörün ağırlıklı üretimi acenteler vasıtasıyla yapılmakta olup, bu kanalı sırasıyla banka, broker, merkez ve diğer kanallar takip etmektedir. 2017 yılı Eylül ayı itibariyle toplam üretimin % 56'sını gerçekleştiren acenteler en büyük dağıtım kanalı olmaya devam etmiştir. Acente kanalını % 25'lik paya sahip banka dağıtım kanalı takip etmektedir. Bunu sırasıyla %11'si brokerler, %6'sı merkez ve %2'si diğer dağıtım kanalları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Hayat dışı branşın toplam prim üretimi içindeki yerinin büyük olması sebebiyle hayat dışı sektörde de benzer tablo karşımıza çıkmaktadır. Prim üretiminin % 64'ü acenteler, % 15'i bankalar, % 12'si brokerler, % 6'ü merkez ve % 3'ü ise diğer dağıtım kanalları tarafından gerçekleştirilmiştir.

Yazılan primlerin satış kanalı bazında dağılımına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 39: Hayat Dışı Sigorta Sektöründe Primlerin Kanal Dağılımı (2017/09)

Branş Adı	Merkez	Acente	Banka	Broker	Diğer	Toplam
KARA ARAÇLARI SORUMLULUK	404.651.626	7.878.843.643	205.936.746	370.095.479	322.542.736	9.182.070.231
KARA ARAÇLARI	40.349.627	3.991.066.010	489.360.310	336.410.617	2.739.061	4.859.925.625
YANGIN VE DOĞAL AFETLER	288.800.803	1.835.537.833	1.137.256.269	702.489.598	112.932.273	4.077.016.775
HASTALIK-SAĞLIK	464.549.952	1.784.193.117	387.142.060	960.801.008	2.672.302	3.599.358.439
GENEL ZARARLAR	349.433.017	1.426.199.571	1.113.449.107	270.667.987	270.498.289	3.430.247.971
KAZA	70.111.839	457.829.311	641.173.672	43.653.188	3.994.321	1.216.762.330
GENEL SORUMLULUK	58.539.176	352.205.395	72.095.298	239.547.041	8.913.691	731.300.601
NAKLİYAT	42.323.574	256.462.968	21.058.684	143.274.782	7.798.355	470.918.363
FINANSAL KAYIPLAR	22.581.647	91.310.193	47.488.400	67.490.707	1.554.071	230.425.018
HUKUKSAL KORUMA	561.722	149.294.690	24.260.239	9.522.571	18.506	183.657.728
SU ARAÇLARI	14.949.285	78.497.919	12.800.631	48.622.767	7.022.693	161.893.295
KREDİ	26.761.435	13.793.859	8.914.985	81.658.678	5.386.458	136.515.415
HAVA ARAÇLARI SORUMLULUK	8.500.879	12.058.634	3.595.340	14.343.291	1.562.628	40.060.772
HAVA ARAÇLARI	5.374.012	22.825.612	2.153.829	3.494.578	891.330	34.739.362
KEFALET	3.693.032	3.573.206	13.507.865	12.039.400	260.453	33.073.956
SU ARAÇLARI SORUMLULUK	3.746.260	626.562	197.530	18.811.812	0	23.382.164
DESTEK	1.318.624	0	0	0	0	1.318.624
RAYLI ARAÇLAR	0	0	0	0	0	0
HAYATDIŞI TOPLAM	1.806.246.510	18.354.318.522	4.180.390.966	3.322.923.504	748.787.168	28.412.666.669

Kaynak: Türkiye Sigorta Birliği

Yukarıdaki tablodan prim tutarlarına bakıldığında ülkemizde sigortacılık sektörünün oto ağırlıklı olduğu, en yüksek primin trafik sigortası dediğimiz kara araçları sorumluluk branşında olduğunu görmekteyiz. Trafik sigortasını kasko sigortaları takip etmektedir. Zorunlu olan trafik sigortası, ülkemizdeki araç sayısının artışına paralel olarak en yüksek payı almıştır.

Hayatdışı prim üretiminde % 12'lik paya sahip brokerların son dönemde mühendislik branşlarındaki karın azalmasının etkisiyle şirketler karşısındaki rekabet avantajının kayb olduğu görülmektedir. Brokerların müşteri portföyü ağırlıklı olarak büyük ve orta ölçekli kuruluşlardan oluşmaktadır.

Alternatif dağıtım kanallarının gelişiminin henüz istenilen seviyeye ulaşamadığı sektörde; şirketlerin çağrı merkezi ya da internet siteleri üzerinden talep toplama/satış yoluyla ürünlerini pazarladığı görülmektedir. İnternet sitesi üzerinden birçok hayat dışı şirket en temel ürünler olan kasko, trafik, ferdi kaza gibi ürünlerin satışını yaparken bazı şirketler ise internet sitesi üzerinden başvuru olarak Çağrı Merkezi üzerinden satışlarını gerçekleştirmektedirler. Bunun yanı sıra; Çağrı Merkezi ile satış yöntemi aracılığıyla müşterilere sunulan ürünlerin arasında ferdi kaza sigortası, kapkaç sigortası, kredi kartı koruma sigortası, konut eşya sigortası, sağlık sigortası, trafik sigortası gibi ürünler yer almaktadır.

2.4.2.3 BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bireysel emeklilik (özel emeklilik fonları), koşulları önceden belirlenmiş bir sözleşme çerçevesinde, katılımcıların bireysel hesaplarına düzenli olarak yatırılan katkı paylarının emeklilik döneminin başlangıcına kadar etkin bir fon yöntemiyle değerlendirilerek organize edilen bir emeklilik sigortası türüdür.¹⁵⁴

BES ülkemizde, kamu sosyal güvenlik sisteminin devamı olarak, bireylerin çalışma hayatındaki standartlarını emeklilik dönemlerinde de sürdürebilmesi amacıyla tasarrufları yatırıma yönlendirerek ek bir gelir sağlanması, ekonomiye uzun vadeli kaynak yaratılması bununla beraber ekonomik gelişmeye katkıda bulunulmasını teminen gönüllü katılıma dayalı olarak uygulanmaktadır.

Hazine Müsteşarlığı koordinasyonunda 1997-1999 yılları arasında sosyal güvenlik reformu çalışmaları gerçekleştirildi. Bu kapsamda, ilgili kurumların katılımıyla Dünya Bankası ve Uluslararası Çalışma Örgütü gibi uluslararası kuruluşlarla projeler gerçekleştirildi. TÜSİAD ile yakın işbirliği sağlandı. Bu çalışmalar neticesinde hükümete, sosyal sigorta (SSK, BAĞ-KUR, Emekli Sandığı) sisteminin reforme edilmesi, zorunlu ikinci ayak özel emeklilik sisteminin kurulması, gönüllü üçüncü ayak özel emeklilik sisteminin kurulması ve ulusal sosyal yardım ve hizmetler sisteminin oluşturulması yönünde öneri paketi sunuldu. Bu öneri doğrultusunda yapılan çalışmalar ile 7 Ekim 2001 tarihinde Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu yürürlüğe girdi.

Emeklilik Gözetim Merkezi 10 Temmuz 2003 tarihinde Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca Hazine Müsteşarlığının görev ve yetkilendirmesi çerçevesinde, merkezi İstanbul'da olmak üzere kuruldu.

27 Ekim 2003 tarihinde İlk emeklilik planlarının onaylanması ile birlikte sistem faaliyete geçti.

¹⁵⁴ Çağatay Ergenekon, Özel Emeklilik Fonları-Şili Örneğinden Alınacak Dersler, İMKB Yayınları, İstanbul, 1998, s.2.

Bireysel Emeklilik Sistemi, ulusal tasarruf oranlarımızın artırılması ve bu yolla ekonomimize ve sermaye piyasalarımıza uzun vadeli fonların kazandırılması, dış finansmana duyulan ihtiyacın azaltılması noktasında çok faydalı bir sistemdir.

Ülkemizde bireysel emeklilik sisteminin (BES) geçmişi çok uzun değildir. 2003 yılında başlayan sistem ilk 10 yıllık periyodunda 3,1 milyon katılımcı sayısına ve 20 milyar TL. fon büyüklüğüne ulaşılmıştır. Sistemin daha hızlı büyümesi için 2013 yılında %25 devlet desteği gündeme gelmiştir. 1 Ocak 2013 tarihinden itibaren işveren tarafından ödenenler hariç olmak üzere, katılımcılar adına bir yıl içinde ödenen katkı payları toplamının yıllık brüt asgari ücret tutarına kadar olan kısmı için %25 oranında devlet tarafından doğrudan katkı yapılmaya başlanmıştır. 2017 yılındaysa Otomatik Katılım uygulaması başlatılarak sisteme giren katılımcı sayısı artmıştır. Ülkemizde sistemin en bilinen özelliği devlet katkısıdır. Sisteme giriş yapan katılımcı olduğu kadar cayma sebebi ile çıkışlar da olmuştur. Ancak sistemden çıkışın altında ya bireylerin birikim yapmakta zorlanmaları ya da geçmişte yaşanan olumsuz tecrübeler sebebi ile güvensizlikten kaynaklandığını söyleyebiliriz.

2016 Yıl Sonu İtibariyle:

Katılımcı Adedi: 6.627.025

Emeklilik Yatırım Fonları Toplam Büyüklüğü (TL): 53.409.391.715

Devlet Katkısı Fonları Toplam Büyüklüğü (TL): 7.438.179.620

Yetkili Aracı Adedi: 39.680

Emeklilik Şirketi Adedi: 18

Katılımcı sayısı ise bir önceki yıl sonuna göre yaklaşık %10 artarak 6,6 milyona ulaşmıştır. Aynı dönemde emeklilik yatırım fonu büyüklüğü %24 oranında artarak 53,4 milyar TL'ye yaklaşmıştır. Devlet katkısı fon büyüklüğü ise önceki yıla göre %48'lik oranda artış göstermiştir.

31.12.2016 tarihine kadar yatırıma yönlendirilmiş toplam 43.733.162.043 TL, yıl sonuna kadar 53.409.391.715 TL toplam fon büyüklüğüne ulaşmıştır. 31.12.2016 itibarıyla Devlet Katkısı fon büyüklüğü 7.438.179.620 TL'dir.

2016 yılı sonu itibarıyla yürürlükteki sözleşmelere ait 44.363.955.590 TL toplam katkı payının, 630.793.547 TL kısmı yönetim gideri kesintisi olarak düşüldükten sonra kalan 43.733.162.043 TL yatırıma yönlendirilmiştir. Yürürlükteki sözleşmeler için toplam katkı payından ayrı olarak sisteme giriş sırasında giriş aidatı olarak ödenen tutar ise 308.686.959 TL'dir.

2016 yılı sonuna kadar kurulmuş tüm sözleşmeler bu tarih itibarıyla yürürlükte ya da sona ermiş olma durumlarına göre incelenmiştir. Sonlanan sözleşmelerin toplam kurulan sözleşmelere oranı %40,3 olmakla birlikte, bu oranın 4,5 puanı "Başka Şirkete Aktarım" ve "Hesap Birleştirme", %1,1 puanı "Fesih", %0,5 puanı diğer nedenlerle (emeklilik, vefat, maluliyet) sonlanmadır.

2016 yılı sonu itibarıyla yürürlükteki sözleşmelerin katılımcılarının "Cinsiyet" ve "Yaşlara" göre sahip oldukları fon büyüklüğünün dağılımı şöyledir: BES'e dahil olan nüfusun yaş ortalaması 39,4 iken, toplam fon büyüklüğü ağırlıklı BES yaş ortalaması 45,5 olarak gerçekleşmiştir. Katılımcılara ait toplam fon büyüklüğünün %56'sına erkek, %44'üne kadın katılımcılar sahiptir.

2017 yılı itibarıyla 14 yıllık bir geçmişe sahiptir. BES'te 30.04.2018 tarihi itibarıyla 6.965.986 katılımcı sayısı ile 70 milyar 690 milyon TL'lik fon büyüklüğüne ulaşılmıştır.

Ocak 2013 tarihi itibarıyla uygulanılmaya başlanan devlet katkısı teşviki ile birlikte sistemin yakalamış olduğu ivme artarak devam etmektedir.¹⁵⁵

2017 Yıl Sonu İtibarıyla:

Katılımcı Adedi: 6.922.615

Emeklilik Yatırım Fonları Toplam Büyüklüğü (TL): 67.681.433.293

¹⁵⁵ Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu, 2016

Devlet Katkısı Fonları Toplam Büyüklüğü (TL): 10.141.204.873

Yetkili Aracı Adedi: 44.136

Emeklilik Şirketi Adedi: 18

2016 yılından 2017 yılına %4,4 katılımcı sayısı artarken emeklilik yatırım fonu büyüklüğü %26 artış göstermiştir. Ülkemizdeki genç nüfus potansiyeli düşünüldüğünde emekliliğinde kullanmak üzere veya birikim amaçlı fonların çok daha fazla artacağı aşıkardır. 14 yılda BES 6,9 milyon katılımcıya ulaşırken, Otomatik Katılım 1 yılda 3,4 milyon katılımcıya ulaşmıştır.

2.4.2.4 HAYAT SİGORTALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Hayat sigortaları, sigortalının yaşlılık halinde kendisinin, ölümü halinde ise geride bıraktığı aile bireylerinin sıkıntıya düşmeden hayatını sürdürmesini sağlamaya yönelik bir sigorta güvencesi verir. Hayat sigortalarını diğer sigorta dallarından ayıran en önemli unsur, koruma ve tasarruf fonksiyonlarına birlikte sahip olmasıdır.

Hayat sigortası, gerek yaşlılığı güvenceye altına almak, gerekse geride kalan aile fertlerinin hayatlarını sıkıntıya düşmeden devam ettirme amacıyla olsun, bugünden yarına bir tasarruf sağlamaktadır.¹⁵⁶

Sigorta sektörünün fon yaratma işlevinin gerçekleşmesini sağlayan en önemli etken hayat sigortacılığıdır. Sigorta sektörünün fon yaratma gücü, özellikle gelişmiş ülkelerde, hayat sigortacılığından kaynaklanmaktadır. Hayat sigortaları aracılığı ile kişilerin küçük tasarruflarından ülke ekonomisine kaynak olabilecek büyük fonlar oluşmaktadır.¹⁵⁷

Hayat dışı sigortalarda sigorta sözleşmeleri genelde bir yıl olur ve sigorta sektörünün kısa vadeli fonlar yaratmasını sağlar. Oysa hayat sigortaları uzun vadeli olup, bir yatırım ve tasarruf aracıdır. Bu nedenle hayat sigortalarının, sermaye piyasaları için

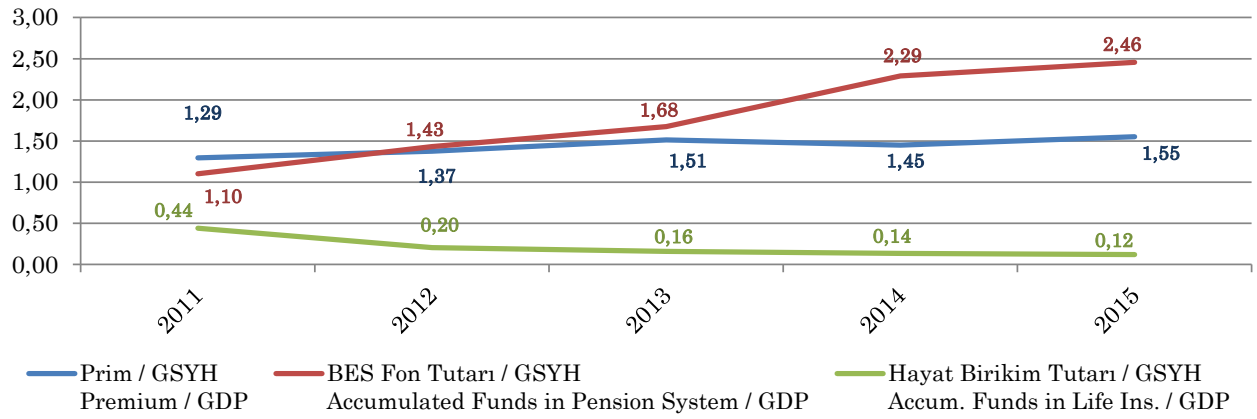
¹⁵⁶ Güvel ve Güvel, a.g.e., s.134

¹⁵⁷ Targan Ünal, Sigorta Sektörünün Ekonomik İşlevi ve Fon Yaratma Kapasitesi 1, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:4, İstanbul, 1994, s.53.

uzun vadeli fon yaratma fonksiyonu hayat dışı sigortalara nazaran ön plana çıkmaktadır.¹⁵⁸

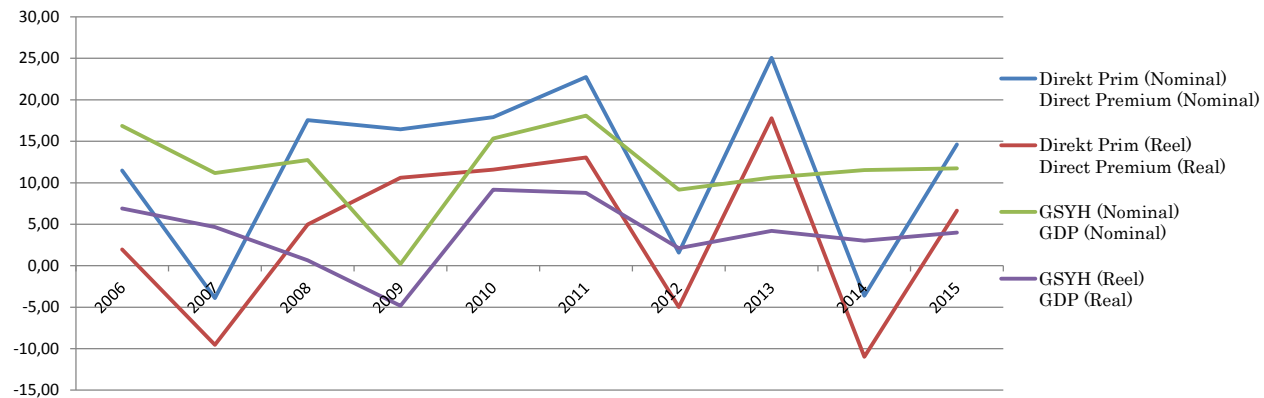
Ülkemizde 2017 yılında hayat sigortalarında Direkt Prim Üretimi 6.7 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Şekil 5: Toplam Prim Üretimi ve Birikim Tutarlarının GSYH'ye Oranları

Kaynak: T.C .Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye’de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2015.

Şekil 6: Hayat Branşı Direkt Prim Üretimi Artış Oranları (%)

Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye’de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2015.

¹⁵⁸ Tülin İşgören, Sigorta Sektörünün 1980’li Yıllardaki Gelişimi ve Beklentiler-1, Sigorta Dünyası, Sayı:338, s.12.

2.4.3 TÜRKİYE’DEKİ SİGORTA SEKTÖRÜNÜN DÜNYA ÜLKELERİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

İktisadi büyüme bir ülkedeki üretim hacminde, reel gayri safi yurtiçi hasılda meydana gelen artıştır. İktisadi büyümü için yatırımların artırılması gerekmektedir. Yatırımların artırılması için de yatırımlar için kullanılacak fonların tesis edilmesi gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerde yatırımlar için gereken fonların sağlanması sorun olmazken gelişmekte olan ülkelerde temel sorun yatırımların yapılması için gereken fonların sağlanamamasıdır. Sigorta sektörünün ekonomiye fon sağlama özelliği düşünüldüğünde ülkemizde 2016 yılında GSYH %10,8 oranında artarken, sigortacılık sektörü %30,2 oranında büyümüş ve toplam prim üretimi GSYH’ye oranı %1,55 olarak gerçekleşmiştir. Sigorta sektörünün GSYH içindeki payı ülkemizde oldukça düşüktür. Ancak sigorta sektöründeki büyümenin GSYH’nın üzerinde büyümesi ülkemizde sigortalanabilir büyük bir potansiyelin olduğunu ve sigorta bilincinin arttığını göstermektedir. Bu gelişmeler ülkemiz için olumlu olmasına rağmen sigortalanabilir potansiyel düşünüldüğünde yetersiz kalmaktadır. Gelişmiş ekonomilerde bu durum tam tersidir. Sigorta sektörünün ekonomideki payı ülkemize göre çok daha fazladır.

Son yıllarda dünya sigorta pazarı büyümeye devam etmekte ve gelişmiş ülkeler doymuş durumda bulunan sigorta pazarları yerine sigortalanabilir potansiyelleri yüksek ve canlı ekonomiye sahip gelişmekte olan ülkelere yatırımlarını artırmaktadırlar. Türkiye’ de büyüyen ekonomisi ve artan nüfusuyla gelişmekte olan ülkeler arasında ciddi bir potansiyele sahiptir. Türkiye’nin bu potansiyeli yabancı yatırımcıları kendine daha çok çekecek ve ilerleyen yıllarda dünya sigorta pazarında Türkiye’nin pazar payı artacaktır. Türkiye toplam prim üretiminde 2015 yılında 11,140 milyon dolar üretim ile Avrupa ülkeleri arasında 19, dünya ülkeleri arasında ise 38. Sırada yer almıştır. Türkiye, toplam prim üretimi Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında çok geride kaldığı söylenebilir. Yerli ve yabancı pek çok sigorta şirketinin Türkiye sigorta sektöründe boy göstermesi sigorta sektörüne olumlu

yansımış, şirketlerin müşteri bazlı fiyatlandırma ve kampanyaları sigortalıların primleri üzerinde düşürücü etki yaratmıştır.¹⁵⁹

Swiss Re her yıl bir istatistik yayınlarak dünya sigortacılığı hakkında bilgi vermektedir. Bu şirketin 2015 yılında yayınladığı Dünya Sigortacılığı 2015 (World Insurance in 2015) raporuna göre, 2015 yılında dünyada üretilen prim reel olarak bir önceki yıla göre %3,8 oranında artmıştır. Toplam prim üretimi 4.500 milyar USD olarak gerçekleşmiş bunun 2.500 milyar USD hayat, 2.000 milyar ABD doları ise hayat dışı branşlarda gerçekleştirilmiştir. Prim üretimi 2015 yılında elementer branşlarda %3,6 yükselmiş, hayat branşında ise %4,6 azalmıştır.

Aynı şirket tarafından yayınlanan 2015 Dünya Sigorta Raporu'na göre, toplam prim üretimi dünyada 4,5 trilyon ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu üretimin 1,589 trilyon doları Amerika'ya, 1,468 trilyon dolarını Avrupa ülkelerine, 1,350 trilyon doları Asya ülkelerine, 64,123 milyon dolarını Afrika ülkelerine, 80,426 milyon doları ise Okyanusya ülkeleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu üretimin 2,53 trilyon doları hayat sigortalarına, 2,01 trilyon doları ise hayat dışı sigortalarına aittir.

Tablo 40: Dünya Toplam Prim Üretimi

	2015 Toplam Prim Üretimi (Milyon Dolar)	2014 Toplam Prim Üretimi (Milyon Dolar)	2015 Dünya Pazar Payı (%)
Tüm Dünya	4553,785	4778,248	100
Gelişmiş Ülkeler	3704,063	3939,311	81,34
Gelişmekte Olan Ülkeler	849,723	838,936	18,66

Dünya toplam prim üretimini gösteren Tablo 39 incelendiğinde; sigortacılıkta üretilen toplam prim üretimin 2015 yılında Dünya Pazar payının %81,34'ü gelişmiş piyasalarda, %18,66'sı ise gelişmekte olan piyasalarda gerçekleştirildiğini görüyoruz. Gelişmekte olan ülkelerin toplam prim üretimi oranları her geçen yıl artmakta ve bu da sigortacılığın gelişmesi ve sektöre yapılacak olan yatırımların artması anlamına gelmektedir.

¹⁵⁹ Doç. Dr. Haşim Özudoğru, Türkiye'de Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi, Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi(BAFAD), 2017, Cilt:4,Sayı:1, (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/275065>,17.05.2018.

Tablo 41: Avrupa Ülkeleri Toplam Prim Üretimi

Ülkeler	2015 Toplam Prim Üretimi (Milyon Dolar)	2014 Toplam Prim Üretimi (Milyon Dolar)	2015 Dünya Pazar Payı (%)
Birleşik Krallık	320,176	337,799	7,03
Fransa	230,545	269,607	5,06
Almanya	213,263	255,121	4,68
İtalya	165,037	194,735	3,62
Hollanda	80,595	97,325	1,77
İspanya	61,315	71,459	1,35
İsviçre	61,289	64,315	1,35
İrlanda	55,175	60,811	1,21
İsveç	33,502	38,76	0,74
Belçika	33,078	40,585	0,73
Danimarka	30,383	35,772	0,67
Finlandiya	27,246	30,658	0,6
Lüksemburg	26,801	35,115	0,59
Norveç	19,864	25,06	0,44
Avusturya	19,402	22,783	0,43
Rusya	16,801	25,738	0,37
Portekiz	14,263	19,151	0,31
Polonya	14,144	17,236	0,31
Türkiye	11,14	11,595	0,24
Çek Cumhuriyeti	6,236	7,608	0,14
Diğer Ülkeler	28,625	33,858	0,64
Toplam	1468,878	1695,091	32,26

2015 Dünya Sigorta Raporu'na göre Avrupa ülkelerinin toplam prim üretim 2015 yılında 1,468.878 milyon dolar olarak gerçekleşmiş ve pazardan aldıkları pay %32,26 olmuştur. Avrupa sigorta endüstrisi dünya çapında sigorta pazarındaki %32,26'lık payıyla dünyanın en büyük ikinci piyasasıdır. İlk sırada %34,9' luk paya sahip Amerika sigorta endüstrisi bulunmaktadır. Asya sigorta endüstrisinin pazar payı ise %29,67' dir (Tablo 41).¹⁶⁰

Türkiye ise 2015 yılında 11,140 milyon dolar üretim ile Avrupa ülkeleri arasında toplam prim üretiminde 19, dünya ülkeleri arasında ise 38. sırayı almıştır Türkiye,

¹⁶⁰ Swiss RE Dünya Sigorta Raporu,2016

sigorta sektörünün toplam prim üretiminde Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında çok geride kaldığı söylenebilir.

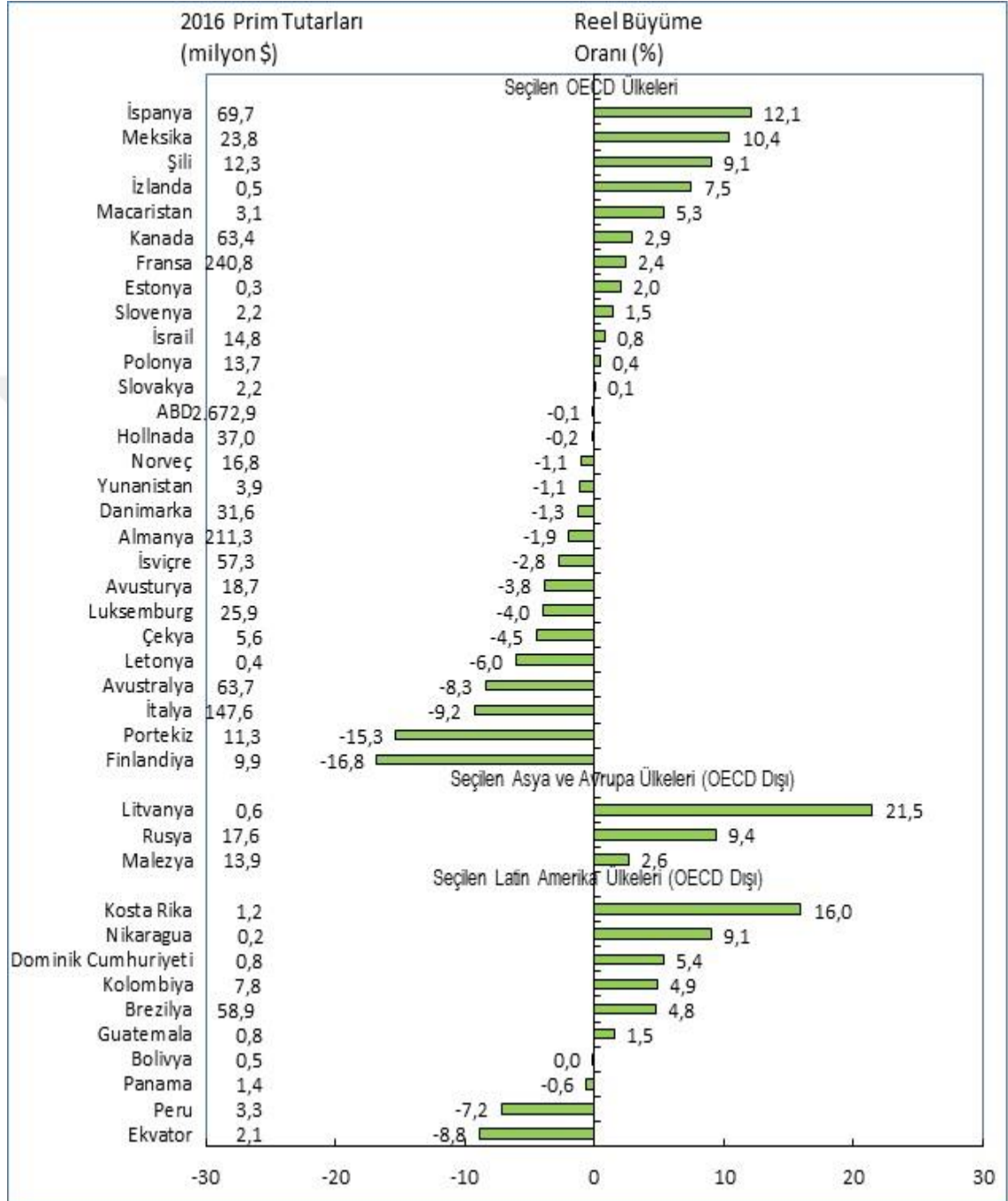
Aşağıdaki başka bir çalışmaya veri ileten ülkelerin yaklaşık olarak yarısında (40 ülkeden 21'i), sigorta şirketlerinin hayat veya hayat dışı olduğuna bakılmaksızın direkt brüt prim üretiminde reel artış sağladığı görülüyor. Bu 21 ülkenin 12'si OECD ülkelerinden oluşuyor.

En yüksek prim artışı %21,5 ile (fiyat değişimi düzeltilmiş) Litvanya'da gerçekleşmiştir. Onu, %16 ile Kosta Rika, %12,1 ile İspanya ve %10,4 ile Meksika takip ediyor. Üç Latin Amerika ülkesinin içinde olduğu altı ülkede gözlenen reel büyüme oranı %5'in üzerinde gerçekleşmiştir.

Söz konusu yukarı yönlü eğilim, hayat sigortalarında unit-linked yaşam ürünleri (örn. Litvanya) ya da irat ürünleri (örn. İspanya); hayat dışı sigortalarda trafik sigortası (örn. Litvanya) ya da mal ve kaza sigortaları (örn. Meksika) kaynaklı olabilir.¹⁶¹

¹⁶¹ (Çevrimiçi), <https://www.tsb.org.tr/dunya-sigorta-verileri.aspx?pageID=840>, 10.05.2018.

Tablo 42: Dünya Sigorta Verileri

Kaynak: OECD Küresel Sigorta İstatistikleri (<https://www.tsb.org.tr/dunya-sigorta-verileri.aspx?pageID=840>)

Değişen teknoloji ve yeniliklerin de etkisiyle günümüz toplumunda bireyler karşılaştıkları değişimlere uyum göstermek ve bunların sonucunda meydana gelebilecek riskleri en aza indirmek için sigortacılık faaliyetlerinden her geçen gün

daha çok yararlanmaktadır. Gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkeler için ekonomik gelişme düzeyi ile sigortacılık sektörünün gelişme düzeyi önemli ölçüde paralel hareket eden durumlardır. Özellikle gelişmiş ülkelerde sigortacılık sektörü, ekonomi için önemli bir fon kaynağı olarak kabul edilmektedir. Her yıl özellikle Asya ülkelerinden gelen artışlarla dünya sigorta sektörü ciddi anlamda büyümeye devam etmektedir.¹⁶²

Gelişmiş ülkelerde hayat sigorta şirketleri ekonominin ihtiyaç duyduğu uzun vadeli fonları, hayat dışı sigorta şirketleri ise, kısa ve orta vadeli fonları yaratmaktadır. Yaratılan fonlar çeşitli yatırım araçları vasıtasıyla ekonomiye kazandırılmaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde özellikle hayat sigorta şirketleri, büyük miktarda uzun vadeli fon yaratma kapasiteleri dikkate alındığında sermaye piyasalarının vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Sigorta sektörü sermaye piyasalarının gelişimini sağlayan bir sektördür.

Sigortacılık, uzun vadeli fon oluşturmaları nedeniyle ekonomide sermaye birikimine ve kredi kapasitesinin genişlemesine katkıda bulunmakta, ayrıca ekonomik faaliyette rol alan aktörlere teminat vererek faaliyetlerin kesintisiz devam etmesini sağlamaktadır. Açıklanan özelliği nedeniyle sigortacılık, kalkınmaya doğrudan destek sağlayan önemli bir finansal sektördür. Benzer şekilde, ticaret hacmindeki genişleme ve ekonomik büyüme de teminat verilebilecek yeni alanlar ortaya çıkarmak ve mevcut kapasitesini artırmak suretiyle sigortacılığın gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, ekonomik büyüme ile sigortacılığın gelişimi arasında doğrusal bir ilişki bulunduğu ve bir alandaki gelişmenin diğer alanı da aynı yönde etkilediği görülmektedir.¹⁶³

Gelişmekte olan ülkelerde birey başına düşen milli gelir seviyesi düşük olmaktadır. Birey başına düşen milli gelir seviyesinin düşük olduğu ülkelerde bireylerin gerçekleşmesi muhtemel riskler için gelirlerinden pay ayırması veya birikim yapmak

¹⁶² Prof. Dr. Hüseyin Tatlıdıl , Arş.Gör. Duygu İçen, Sigorta Sektörünün Çok Boyutlu İlişki Analizi Yöntemleri ile İncelenmesi, Bankacılar Dergisi, Sayı 84, 2013.

¹⁶³ T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye’de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2009.

için bireysel emeklilik sistemine geçişi zor olmakta ve sigorta sektörünün gelişimine olumsuz etki etmektedir.

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü üzere ülkemizdeki prim üretimindeki artış dünya ülkelerinin gerisinde kalmaktadır. Bu da Türkiye’de sigorta sektörünün gelişmediğini ve prim üretiminin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin çok düşük olduğunu göstermektedir. Ülkemizdeki sigorta prim üretimi ekonomik gelişmişlik ve nüfus yapısı ile benzer olduğu ülkelerin de gerisinde kalmaktadır.

2.4.4 TÜRKİYE’DE SİGORTA SEKTÖRÜNÜN TEMEL SORUNLARI

Ülkemizde sigorta sektörünün yeterince gelişmemiş olmasının en temel sorunu toplumda sigorta bilincinin oluşmamasıdır. Sigortanın topluma ve ülke ekonomisine olan katkıları anlatılarak toplumda sigorta bilincinin gelişmesi sağlanmalıdır. Bunun dışında ekonominin genelinden kaynaklanan ekonomik istikrarsızlık, yüksek enflasyon, düşük milli gelir, sermaye piyasasındaki istikrarsızlık gibi etkenler de sektörün ülkemizde yeterince gelişmemesinde etkili olmuştur.

Enflasyon yükseldiğinde, paranın değerinin düşeceği yönünde bir algı oluşmuş ise poliçe sahipleri sabit primli sigorta ürününü satın almamaktadır. Bundan dolayı enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde sigortacılığın gelişimi de yavaş olacaktır. Enflasyon, çeşitli uzun dönemli parasal ilişkilerin işleyişini bozan bir etkidir. Genellikle kredi verenler ve tasarruf sahipleri enflasyon nedeniyle kayba uğramakta ve uzun vadeli parasal ilişkilerden biri olan hayat sigorta poliçesinde ilişkinin poliçe sahibi aleyhine bir yön izlemesine neden olmaktadır.¹⁶⁴

Sigorta sektörünün gelişmesi ve fon yaratma kapasitesinin artırılmasında ekonomik istikrar çok önemlidir. Ekonomik istikrarın hakim olduğu ülkelerde sigorta şirketleri ekonomiye daha fazla fon sağlayacaktır.

¹⁶⁴ Doç. Dr. Sema Behdioğlu, Yrd. Doç. Dr. H. Yelda Şener, Türkiye Sigorta Pazarının Gelişimindeki Ana Unsurların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi EYİ 2013 Özel Sayısı, (Çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/362252>, 28.05.2018

Sektörün kendine has bazı özellikleri de sigortacılığın ülkemizde gelişmesini olumsuz etkilemiştir. Bu faktörler arasında haksız rekabet, tahsilat sürelerinin uzun olması, hasar ödemelerinde meydana gelen gecikmeler sayılabilir.

1990 yılı sonrasında serbest tarife sistemine geçilmesiyle rekabet amaçlı fiyatların düşük tutulması, iyi yapılmayan teknik analizler ve maliyetlerin iyi hesaplanmaması sigorta şirketlerinin mali yapılarında olumsuzluğa sebep olarak teknik karların azalmasına sebep olmuştur.

Sigorta şirketlerinin mali yapılarının zayıflaması hasar ödemelerinin gecikmesine sebep olmuştur. Tahsilat sürelerinin de uzun olması, sigorta şirketlerinin topladıkları primleri mali açıdan değerlendirmesi açısından engel oluşturmıştır.

Sektörde personel transferi ve sirkülasyon çok fazladır. Sektörde çalışan personellerin dağılımı düşünüldüğünde yüksekokul ve üniversite mezunu çalışan sayısı önceki yıllara göre artış göstermiştir.

Acentelerin çoğunda sigortacılık faaliyeti asıl yapılan iş değildir. Bu nedenle acentelerin sattıkları poliçeler hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması da poliçe iptaline sebep olmaktadır. Bu da şirketler için olumsuz etki olduğu kadar toplumda sigortacılığa olan güveni zedelemektedir.

Devlet Planlama Teşkilatının 9.Kalkınma Planında (2007-2013) finansal sistemin geliştirilmesi için yapılan açıklamada;

“Yüksek büyüme potansiyeline sahip olan sigortacılık sektörünün, AB ülkeleriyle kıyaslandığında yeterince gelişmediği görülmektedir. VIII. Plan döneminde yasal altyapısı oluşturulan ve 2003 yılında fiilen devreye giren bireysel emeklilik sistemi, sosyal güvenlik sisteminin tamamlayıcısı olması ve uzun vadeli fonların oluşumu açısından önem taşımaktadır.

2001 krizi nedeniyle bankacılık sektörüne paralel biçimde mali bünyeleri zayıf sigorta şirketleri sektörden ayıklanmış olup bu çerçevede şirketlerin mali bünyelerinin güçlendirilmesine ve sektörün daha sağlıklı faaliyet göstermesine yönelik faaliyetler halen devam etmektedir.

Sigortacılık sektörünün AB'ye uyum sürecinde sağlıklı ve rekabetçi bir yapıya kavuşabilmesi için sektöre ilişkin mevzuatta değişiklik ihtiyacı bulunmakla birlikte son yıllarda mali bünyeye ilişkin yapılan düzenlemeler ile AB müktesebatına ve uluslararası standartlara uyum yönünden mesafe kaydedilmiştir.

Sigortacılık, faktöring ve finansal kiralama sektörlerinin hukuki altyapısı geliştirilecektir” denilmektedir.¹⁶⁵ Buna göre yapılacak yasal mevzuat çalışmaları sektörün daha etken çalışması için faydalı olacaktır.

¹⁶⁵ Devlet Planlama Teşkilatı, 9.Kalkınma Planı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SİGORTA HARCAMALARI VE İKTİSADİ BÜYÜME İLİŞKİSİ ÜZERİNE EKONOMETRİK ÇALIŞMA

3 SİGORTA SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ İLE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: LİTERATÜR İNCELEMESİ

Sigorta sektörünün gelişimi ile ekonomik büyüme ilişkisi için yerli ve yabancı literatür taraması aşağıda ayrı ayrı yapılmıştır.

3.1.1 YABANCI LİTERATÜR İNCELEMESİ

Araştırmacılar, finansal kurumların ekonomik büyümedeki rolüne büyük ilgi duydu. Ekonomik büyümede finansın önemini tartıştı. Bu yönde bankacılık ve sigortacılık için çalışmalar yapıldı. Bankaların ekonomik büyüme rolüne ilişkin çalışmalarla karşılaştırıldığında sigorta nispeten daha az incelenmiştir. Bu konuda literatür son günlerde artmaktadır.

Hızla küreselleşen dünya ile, geçen yüzyılda bireylerin hayatını değiştirmek ve buna paralel olarak kazançları artırmak, bireylerin güdülerinde ve mülkiyet korumasında bir artışa yol açmıştır. Bu durum, finans sektöründeki sigorta payını artırmıştır (Outreville, 1990; Lee ve Chiu, 2012; Horng ve diğerleri, 2012; Lee ve diğerleri 2013, Chang ve diğerleri 2013; Akinlo, 2013). Böylelikle dünyadaki hayat sigortası prim üretiminde 7,5 kat, 1985-2007 döneminde ise hayat dışı sigortalarda 3,9 kat artmıştır (Lee, 2012; Chang ve diğerleri 2013). Arena'ya (2008) göre, 1997 ile 2004 yılları arasındaki prim üretimi% 82'ye yükseldi.¹⁶⁶

Sigorta sektörü için yapılan çalışmalarda sigorta sektörünün gelişimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin talep takipli veya arz öncüllü olup olmadığı ölçülmeye çalışılmaktadır. Arz öncüllü bakış açısına göre sigorta sektörünün mevcudiyeti kısa vadede ekonomik volatilitiyi azaltmakta ve sigorta şirketlerinin çeşitli sermaye piyasası araçlarına yaptıkları yatırımları dolayısıyla uzun vadede

¹⁶⁶Yrd. Doç. Dr. Şuayyip Doğu DEMİRCİ, Arş. Gör. Dr. Feyyaz ZEREN, Insurance Premium and Economic Growth: Evidence from OECD Countries, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/269644> (11.05.2018)

ekonomik gelişimi desteklemektedir. Talep takipli bakış açısına göre, ekonomik gelişmeler ve ekonominin büyüklüğü sigortaya olan talebi desteklemektedir.

Ward ve Zurbuegg'in (2000) dokuz OECD ülkesine ait verilerle yaptıkları çalışmada sigorta sektöründeki gelişim ile ekonomik büyüme arasında kısa ve uzun vadeli ilişki incelenmiştir. Reel gayrisafı yurtiçi hasıla ve reel direkt prim üretimi verileri ile yapılan çalışmada , bazı ülkelerde sigorta sektöründeki gelişim, ekonomik büyümeyi etkilerken, bazı ülkelerde ise ekonomik gelişmenin sigorta sektörünün gelişimini teşvik ettiği gözlemlenmiştir.¹⁶⁷ Outreville (1990) çalışmasında 55 gelişmekte olan ülkeyi incelemiş ve ekonomide sigorta pazarının önemini önemini bulmuştur. Haiss ve Sümegi (2008), Avrupa Birliği üyesi olan 15 ülkeyi incelemiş ve sigorta primlerinin İsviçre, Norveç ve İzlanda için GSYH üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu bulmuştur. Avram ve diğerleri (2010), GMM (genelleştirilmiş hareket metotları) kullanarak 93 ülkeyi inceleyerek sigortanın ekonomik büyüme üzerinde olumlu güçlü etkilere sahip olduğuna ulaşmıştır. Han, Li, Moshirian ve Tian (2010), GMM dinamik panel tahminlerini kullandı ve hayat dışı sigortaların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini hayat sigortasına kıyasla daha yüksek buldu. Boon (2005) Singapur pazarında çalıştı ve sigortadan GSYH'ye tek yönlü bir nedensellik ile çalıştı. Nejad ve Kermani (2012) İran pazarını incelediler ve sigorta sektörünün gelişmesinden ekonomik büyümeye kadar tek yönlü bir nedensellik ile çalıştılar. Hem Richard hem de Victor (2013) ve Akinlo (2013), bu bulguları destekleyen Nijerya pazarlarını incelemişler ve sigorta primlerinin GSYH'nın daha büyük bir nedeni olduğunu tespit etmişlerdir. Bu durum, sigortanın her iki ülkede de ekonomik kalkınma için önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Vadlamannati (2008) Hindistan pazarlarını benzer şekilde incelemiş ve sigorta sektöründeki kalkınma ve reformların ekonomik büyüme üzerinde güçlü olmayan ancak olumlu bir etkiye sahip

¹⁶⁷Selda Eke, Ticari Alacak Riskleri Yönetiminde Kredi Sigortaları ve Ekonomik Büyümeye Etkisinin İncelenmesi, Nedensellik Analizi <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/3954> (30.04.2018)

olduğunu bulmuştur. Kugler ve Ofoghi (2005), Birleşik Krallık pazarında çalışmış ve sigorta primleri ile GSYİH arasında nedensellik ilişkisini bulmuşlardır.

Adams ve diğerleri (2009) İsveç piyasasını incelemiş ve herhangi bir nedensellik ilişkisi bulamadı. Arena (2008) çalışmasında genelleştirilmiş hareket yöntemi (GMM) kullanmış ve 1976-2004 yılları arasında 28 yıllık dönem çalışmış ve hem hayat sigortalarının hem de hayat dışı sigortaların ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkilerinin bulunduğunu ortaya koymuştur. Avram ve diğerleri (2010), GMM kullanan 93 ülkeyi inceleyen benzer bulgulara ulaşmıştır. Han, Li, Moshirian ve Tian (2010), GMM dinamik panel tahminlerini kullandı ve hayat dışı sigortaların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini hayat sigortasına kıyasla daha yüksek buldu. Lee (2011), 27 yıllık (1976- 2006) dönemdeki 10 OECD ülkesi için sigorta şirketleri ile ekonomik büyüme arasındaki iletişimi incelemiştir. Çalışmasında heterojen panel koentegrasyon testi kullanmıştır. OECD ülkelerinde hem uzun vadeli hem de kısa vadeli iki yönlü nedenselliklerin bulunduğu sigorta işletmelerini ve ekonomik büyümeyi bulmuştur. Lee ve Chiu (2012) panel pürüzsüz geçiş regresyon modelini kullanmışlar ve 28 yıllık dönemde reel gelirlerin sigorta primleri üzerindeki etkisini 36 ülkeye ayırmıştır. Araştırma sonucunda reel gelirlerin sigorta primleri üzerindeki etkisinin daha güçlü olduğu tespit edilmiştir. Lee ve diğerleri (2013) panelinde, Dickey-Fuller (SURADF) 'un Pedroni paneli koentegrasyonunu ve panel granger nedensellik testlerini kullanan ilişkili olmayan regresyonlar gözüktüyordu ve kısa ve uzun vadede sigorta primlerinden reel GSYH'ye tek yönlü nedensellik buldular.

Chang ve diğerleri (2013), bootstrap panel granger nedensellik testini kullandı ve ülkelere göre farklı test sonuçları belirledi. Nedensellik, sigorta piyasalarından Japonya'daki küreselleşmeye tek yönlü olarak bulundu, Hindistan, Güney Kore ve Tayland'da iki yönlü nedensellik vardı ve Malezya, Endonezya, Filipinler ve Singapur'da nedensellik ilişkisi yoktu. Ayrıca, Chang ve diğerleri (2013) 10 OECD ülkesi ve çalışmalarında birbirlerinden farklı sonuçlar bulmuşlardır. Fransa, Japonya, Hollanda, İsviçre ve İngiltere için tüm sigorta faaliyetlerinden

ekonomik büyümeye doğru nedensellik bulunurken, bu ilişki Amerika için iki yönlüdür. Belçika, Kanada, İtalya ve İsveç için nedensellik bulgusu yoktu¹⁶⁸.

Kugler ve Ofoghi (2005) 1971-2003 yılları arasında İngiltere’de ekonomik büyüme ile direkt prim üretimi arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi uygulayarak araştırmış, bu araştırma sonucunda ekonomik büyüme ile direkt prim üretimi arasında uzun dönemli bir nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Adams, Andersson ve Lindmark (2005) 1830 ve 1998 yıllarını kapsayan bir veri seti ile İsveç için gerçekleştirilen çalışmada, banka kredilerindeki artışın, sigorta talebini arttırdığı ve daha sonraki yıllarda ekonomik kalkınmanın belirginleştiği yıllarda sigorta sektöründeki gelişimin banka kredilerine olan talebi arttırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Arena’nın (2008) 1976-2004 yılları arasında 56 ülkeyi kapsayan sigorta pazarı ve ülke büyümesi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında Granger Nedensellik testi uygulanmıştır. Sonuç olarak ise, sigortacılık faaliyetleri ile ekonomik büyüme arasında ilişkinin var olduğu ve aynı zamanda hayat ve hayat dışı direkt prim üretiminin de ülkelere göre değişmekle beraber ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü ve kayda değer bir etkisinin olduğu görülmektedir¹⁶⁹.

Davis ve Hu’nun (2004) çalışması, regresyonun ve değişken kurulumun yönü açısından özeldir. Yazarlar, bağımlı değişken olarak işçi başına çıktı (OW) ile emeklilik fon varlıkları (PFA) ve işçi başına sermaye stoku (CS) veri tabanı arasındaki nedensellik testini 18 OECD ülkesi ve 20 Doğu ve Orta Doğu (EME) ülkeleri için 1960 yılından 2003 yılına kadar yapmaktadır. Sonuçlar, emeklilik fon varlıkları ve sermaye stoğunun işçi başına çıktı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu kanıtlamıştır. Modellerin dinamik heterojenlik bulguları, uzun vadede OLS sonuçlarını desteklemektedir. Birlikte entegrasyon testi, emeklilik fon varlıkları ve sermaye stoğunun, işçi başına çıktı ile birlikte entegre

¹⁶⁸ Yrd. Doç. Dr. Şuayyip Doğu DEMİRCİ, Arş. Gör. Dr. Feyyaz ZEREN, a.g.e.
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/269644> (11.05.2018)

¹⁶⁹ Selda Eke, Ticari Alacak Riskleri Yönetiminde Kredi Sigortaları ve Ekonomik Büyümeye Etkisinin İncelenmesi, Nedensellik Analizi <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/3954> (30.04.2018)

olduğunu göstermektedir. Bulgular ayrıca, emeklilik fon varlıkları gelişiminin EME ülkelerinde OECD ülkelerine kıyasla işçi başına çıktı üzerinde daha güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Boon (2005), Singapur'da ticari bankaların, borsaların ve sigorta sektörünün büyüme destekleyici rolünü araştırıyor. Yazarın bulguları, banka kredilerinden GSYİH'ye kadar kısa ve uzun vadeli nedensellik ile sermaye oluşumu ve krediler arasında iki yönlü bir ilişki olduğunu göstermektedir. GSYİH büyümesi, kısa vadede borsa büyüklüğünü artıracak gibi görünmektedir ve uzun vadede sermaye oluşumunu belirlerken piyasa kapitalizasyonu önemli ölçüde etkilemektedir. Toplam sigorta fonları, uzun vadede GSYİH büyümesini ve kısa vade ve uzun vadede sermaye oluşumunu etkilemektedir. Webb ve diğerleri (2002) bir Solow-Swan modelini kullanmış ve hem sigorta hem de bankacılık sektörünü, konut/ yükümlülük ve hayat ürünlerine ayrılmış sigortalarla birleştirmiştir. Bulguları finansal aracılığın önemli olduğunu göstermektedir. Üç kategoriye ayrıldığında, bankacılık ve hayat sektörü GSYİH büyümesi için önemli kalırken, konut / yükümlülük sigortaları önemini yitirmektedir. Ayrıca, sonuçlar bir sigorta tipi ve bankacılık kombinasyonunun büyümeye en güçlü etkisinin olduğunu göstermektedir. Park ve diğerleri (2002), sigorta penetrasyonu ile GSMH ve Hofstede'den (1983) benimsenen bazı sosyo-ekonomik faktörler arasındaki bağlantı üzerinde yoğunlaşmıştır. 1997 yılında 38 ülkeden gelen kesitsel verilerin analizinin sonuçları, GSMH, erkeklik, sosyo-politik istikrarsızlık ve ekonomik özgürlük açısından önem arz etmektedir. Deregülasyonun, sigorta sektöründeki büyümeyi kolaylaştıracak ve Kong ve Singh'in (2005) beklentilerini destekleyen bir süreç olduğu görülmüştür .

Browne ve diğerleri (2000) 1986-1993 dönemi boyunca OECD'de motorlu taşıt (MV) ve genel sorumluluk (GL) sigortası için bir panel modeli uyguladı. Gelir ve yasal sistem sigorta tüketimi ile pozitif ilişkiliyken, zarar olasılığı ve zenginlik negatif olarak ilişkilidir. Piyasadaki yabancı firma sayısı ve yüksek riskten kaçınma, motorlu taşıt sigortası alımını artırmaktadır. Browne ve diğerleri. (2000), gelirlerin sigorta alımını etkilediğini öne sürmektedir. Riskten kaçınma ile korelasyon, motorlu taşıt sigortası alımı için istatistiksel olarak anlamsızdır ve genel sorumluluk

sigortası alımı için kesitsel modele negatif olarak bağlanmıştır. Zhi Zhuo (1998), Çin'e odaklanmakta, 1995 için bölgesel bir çalışma yürütmektedir ve 1986'dan 1995'e kadar olan zaman dilimi analizini yapmaktadır. Diğer bulgularla uyumlu olarak, hem bölgesel hem de zaman serisi analizinin kişi başına GSYİH ve tüketici fiyat endeksinin sigorta hizmet alımı ile önemli ölçüde ilişkili olduğunu göstermektedir.

Catalan ve diğerleri (2000), 14 OECD ve beş gelişmekte olan ülke için sigorta varlıklarının Granger nedenselliğini 1975–1997 döneminde (diğerleri arasında) GSYİH büyümesine göre analiz etmiştir. Yapılan analizlere göre, sözleşmeli tasarrufların, ülkelerin çoğunda piyasa kapitalizasyonuna (MC) ve ticari değere (VT) bağlı olduğu görülmektedir. Piyasa kapitalizasyonu ve emeklilik fonları arasındaki korelasyon, sözleşmeli tasarruflarla olan bağlantısına benzer bağlantılar gösterir, ancak emeklilik fonları bağlantısı da karıştırılır. Catalan et'al. (2000) analizinde dokuz OECD ülkesi hayat sigortası- piyasa kapitalizasyonu bağlantısını desteklerken, gelişmekte olan ülkeler için sonuçlar karışıktır. OECD ülkelerinde hayat sigortası- ticari değer bağlantısı için kanıt çok güçlü olmasa da, OECD üyesi olmayan ülkelerin çoğunluğu bu bağlantıyı göstermektedir. Hayat-dışı işin etkisi neredeyse hayat işinin piyasa kapitalizasyonu için ve aynı şekilde ticari değerlerin etkisine neredeyse eşittir. Yazarlar, sözleşmeli tasarruf kurumlarını diğer kurumsal yatırımcılarla (örneğin hayat dışı sigorta) karşılarlar ve böylece finansal kurumların gelişiminin uygun bir sıralamasını önerirler.

Lim ve Haberman (2003) Malezya hayat sigortası pazarına yoğunlaşmıştır. Tasarruf mevduat ve fiyat için faiz oranı denklemde önemli ölçüde girerken, faiz oranının olumlu etkisi yazarlarda soru işaretine yol açmıştır. Bu durum Webb et'in bulgularına uygun olabilir. ark. (2002) sigorta ve bankacılık sektörü tahminlerde birleştirildiğinde en iyi sonuçların elde edildiği belirtmiştir. Fiyat esnekliğinin bile daha düzgün olduğu bulunmuştur. Zou ve Adams (2004) 1997-1999 yılları arasında Çin malları sigortası piyasası hakkında bilgi vermektedir. Piyasa düzenlemeleri ve Çin pazarının özellikleri nedeniyle, bu çalışma hukuk ve maliye açısından kanıt

sağlamak için daha uygundur. La Porta ve diğ. (1998) ya da Hofstede'nin (1995) sosyo-politik karar modeli . Sonuçlar, yüksek oranda kaldırıcı ya da fiziki varlıkları yoğun olarak mal sigortalarını tüketen şirketler için bir eğilim gösterirken, kısmi devlet mülkiyeti ya da muhtemel bir vergi kaybının ötelenmesi talebi azaltmaktadır. Artan yönetsel veya yabancı mülkiyet ve daha iyi büyüme seçenekleri, talebi büyük ölçüde azaltırken, şirketin boyutu da tam tersi ilerlemektedir.

Esho ve diğerleri (2004) GSYİH-Mülkiyet Nedensellik Sigortası Tüketimi (PCI) bağlantısının yanında yasal çerçeveye odaklanmaktadır. Nedensellik analizi, 1984'ten 1998'e kadar olan 44 ülkeden elde edilen verilere dayanmaktadır ve OLS ve sabit etkiler tahminlerini ve panel verileri üzerinde bir GMM tahmini içermektedir. Hangi metodolojinin kullanıldığına bakılmaksızın, bir ülkede reel GSYİH ve mülkiyet haklarının gücü, sigorta tüketimi ile pozitif ilişkilidir. Sigorta talebi, kayıp olasılığına önemli ölçüde bağlıdır, ancak riskten kaçınma ile bağlantısı da oldukça zayıftır. Fiyat, GMM tahmincisi ile incelenirse yalnızca hafif ve olumsuz bir etki gösterir. Veri seti, farklı yasal kaynaklara sahip ülkelerdeki (kişi başına düşen GSYİH-Mülkiyet Nedensellik Sigortası Tüketimi, GSYİH, GSYİH-Mülkiyet Nedensellik Sigortası Tüketimi bedeli, vb.) Ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermesine rağmen, yasal köken için GSYİH-Mülkiyet Nedensellik Sigortası tüketimi için önemli bir gösterge olan hiçbir kanıt bulunamamıştır. Diğer sektörlerin aksine, mülkiyet haklarının önemi, yasal ortamın sigorta talebini kolaylaştırdığını göstermektedir.¹⁷⁰

Müslümov ve Aras'ın (2003) 1981-2000 dönemini kapsayan çalışmalarında sigorta sektörünün toplam finansal varlıklarının GSYİH'ya oranı ve özel emeklilik fonları toplam varlıklarının GSYİH'ya oranı değişkenleri incelenmiştir. Çalışma kapsamında 27 OECD ülkesinden Almanya, ABD, Belçika, Büyük Britanya, Hollanda, İzlanda, Kanada, Kore, Norveç yer aldığı dokuz ülke seçilmiştir.

¹⁷⁰ Peter Haiss, Kjell Sümegi, The relationship between insurance and economic growth in Europe: a theoretical and empirical analysis, 2008, [https://link.springer.com/article/10.1007/s10663-008-9075-2#page\(30.04.2018\)](https://link.springer.com/article/10.1007/s10663-008-9075-2#page(30.04.2018))

Uygulama sonucunda, OECD ülkeleri örneğinde, sigorta sektörünün gelişmesi ile özel emeklilik sisteminin gelişmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif regresyon ilişkisinin olduğu görülmüştür. Granger Nedensellik testi uygulanan çalışmada, özel emeklilik sisteminin gelişmesinin sigorta sektörünün gelişmesine bağımlı olduğunu, dolayısıyla, özel emeklilik sisteminin başarısı için iyi gelişmiş sigorta sektörünün varlığının öncelikli olduğunu göstermektedir.

Hais ve Sümegi'nin (2008) sigorta yatırımları ve primlerin Avrupa'da GDP'ye etkisi ve Avrupa'da sigorta ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi irdeleyen çalışmasında 29 Avrupa ülkesi incelenmiştir. Cobb-Douglas üretim modeli kullanılarak 1992-2005 yıllarını kapsamaktadır. Yapılan çalışmada sigorta yatırımları ile ülke büyümesi (GDP) arasında korelasyon olduğu görülmüştür. İlave olarak çalışmadaki bulgulara göre gerçek faiz oranlarının etkisi ve ekonomik gelişmenin seviyesi sigorta-büyüme bağlamında etkisi olduğunu ortaya koymuştur.¹⁷¹

Buraya kadar yapılan açıklamalardan sonra sigorta sektörünün gelişimi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

¹⁷¹Yrd. Doç. Dr. Ali Köse, Arş. Gör. Özgür Akpınar, Arş. Gör. İskender Demirbilek, Türk Sigorta Sektöründe Prim Üretimi ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Eşbütünlüşme İlişkisi (1981-2008), Sigorta Araştırmaları Dergisi, Aralık 2009, Sayı:6.

Tablo 43: Sigorta Sektörünün Gelişimi ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Literatür İncelemesi

Yazar	Yıl	Çalışma Alanı	Çalışmanın Kapsadığı Yıllar	Bağımlı Değişken	Açıklayıcı Değişken	Diğer Değişkenler
Beenstock,Dickinson,Kahjuria	1988	12 ülke ve 45 ülke	1970-1981 ve 1981	Yangın Sigortası Primleri	Gelir, faiz oranı ve GSYİH	İşsizlik
Outreville	1990	55 gelişmiş ülke	1983-1984	Yangın Sigortası Primleri	GSYİH,M2/GSYİH,M/M sigorta fiyatı	Tarım kesiminde çalışanlar ve eğitim durumu
Browne ve Kim	1993	45 ülke	1980 ve 1987	Kişi başına hayat sigortası primi	Ulusal gelir, kişi başına sosyal güvenlik harcamaları, beklenen enflasyon, eğitim, durum beklenen ömür yaşı, fiyat	Sigorta talebi
Outreville	1996	48 gelişmiş ülke	1986	Brüt hayat sigortası primleri	GSYİH,fazi oranları,beklenen ömür yaşı enflasyon, finansal gelişmişlik	Kırsal kesim nüfus, eğitim durumu
Zhi Zhuo	1998	29 bölge, 14 büyük şehir 1995 için ve Çin	1995, 1986-1995	Kişi başına hayat sigortası primi	Kişi başı GSYİH, yaşlı ve genç nüfus arasında bağımlılık oranı, tüketici fiyat endeksi, sosyal güvenlik ve kişi başına refah	
Browne, Chung Frees	2000	OECD ülkeleri	1986-1993	Kasko ve zorunlu trafik sigortası	Gelir, sektördeki yabancı firmalar, riskten kaçınma ve hasar olasılığı	Refah seviyesi, hukuki sistem
Catalan, Impavido Musalem	2000	14 OECD ülkesi ve 5 gelişmiş ülke	1975-1997	Sigorta aktifleri piyasa değeri, işlem gören hisse senedi değeri	GSYİH, sigorta sektörü aktifleri (nedensellik analizi)	
Ward ve Zurbruegg	2000	9 OECD ülkesi	1961-1996	Toplam reel primler ve reel GSYİH	Reel GSYİH ve toplam reel primler (nedensellik analizi)	Nüfus, tasarruflar
Beck ve Webb	2002	14 Avrupa ülkesi dahil 68 ülke	1961-2000	Hayat sigortası penetrasyonu özel tasarruflarda hayat sigortası	GSYİH, reel faiz oranları, enflasyon oranlarındaki değişkenlik	
Park, Borde, Choi	2002	38 ülke	1997	Sigorta penetrasyonu	GSYİH	Sosyo ekonomik aktörler
Szablinski	2002	63 gelişen ve gelişmekte olan ülkeler	1980-1996 1960-1996	Hayat sigortası penetrasyonu	GSYİH, genç nüfusa bağımlılık, ortalama okulda kalan sene, yaşam süresi, enflasyon, bankacılık sektöründeki gelişim	Şehirleşme, sosyal güvenlik
Webb, Grace ve Skipper	2002	55 ülke (17 Avrupa ülkesi dahil)	1980-1996	GSYİH ve kişi başına GSYİH	Banka kredileri, hayat ve yangın sigortası primleri (GSYİH'ya oranla)	Temel eğitim 1980

Lim ve Haberman	2003	Malezya	1968-2001	Hayat sigortası dahil	Finansal gelişme, gelir, enflasyon, faiz oranları	Doğum, ölüm ve doğurganlık oranları
Davies ve Hu	2004	18 OECD ülkesi	1960-2003	İşçi başına üretim	Emeklilik fonu aktifleri, işçi başına sermaye stoğu (nedensellik)	Riskten kaçınma, hasar olasılığı
Boon	2005	Singapur	1991-2002	Reel GSYİH, reel brüt sabit sermaye tutarı	Toplam sigortacılık fonları, borsa değeri (cari GSYİH üzerinden) ve kredilerin GSYİH'ya oranı	
Zou ve Adams	2004	Çin	1997-1999	Yangın Sigortası Primleri	Borçlanma, büyüme fırsatları, devlet ve özel sektör mülkiyeti	Şirket büyüklüğü, yabancı, ortaklık, aktif dağılımı
Esho, Kirievsky Ward ve Zurbrugg	2004	44 ülke (12 Avrupa ülkesi)	1991-2002	Yangın sigortası talebi	Hukuki menşei, reel GSYİH, mülkiyet hakları, sigorta fiyatı	

Kaynak: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/3954> (30.04.2018)

3.1.2 YERLİ LİTERATÜR İNCELEMESİ

Malatyali (2008) “ Türk Sigorta sektörü orta vadeli gelişme beklentileri” isimli çalışmasında, Türkiye’de sigortacılık sektörünün orta vadede gösterebileceği gelişimi 2008-2012 dönemi için alternatif senaryolar altında incelemiştir. Çalışmada orta vadedeki gelişimi belirleyebilmek için öncelikle 1984-2007 dönemine ait veriler değerlendirilmiş ve Engle – Granger iki aşamalı ekonometrik modeli kullanılmıştır. Elde edilen ekonometrik model doğrultusunda 2008-2012 senaryoları oluşturulmuştur. Analizde kullanılan bağımsız değişken toplam aktiflerin gayrisafi yurtiçi hasıla (GSYH) oranı iken bağımsız değişkenler ise yıllık enflasyon oranı, dolar bazında kişi başına düşen gelir düzeyi, Türkiye ekonomisinde çalışanların ortalama eğitim süresi, Türkiye ekonomisi genelinde sermaye - hasıla oranı ve ihracat ve ithalat toplamının GSYH’ya oranıdır. Analiz sonucunda gerek uzun dönemde gerekse kısa dönemde sektörün, sermaye yoğunluğundan olumlu yönde etkilendiği tespit edilmiştir. enflasyon oranı ile sigortacılık sektörünün gelişimi arasında uzun dönemde ters bir ilişki yakalanırken, istihdam edilenlerin ortalama eğitim süresi, sermaye hasıla oranı ve dışa açıklık oranı işe sigortacılık sisteminin gelişimi arasında uzun dönemde pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

Köse, Akpınar ve Demirbilek'in 1981-2008 yılları için yaptığı çalışmada, Türk sigorta sektöründeki reel direkt prim üretimi ile Gayrisafi yurtiçi Hasıla ve kişi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasıla ile kişi başına düşen reel direkt prim üretimi karşılaştırılarak genişletilmiş Dickey-Fuller testi ile serilerin durağanlığı araştırılmış, ADF durağanlık analizi yapılarak, ekonometrik yöntem sonucunda (Johansen eşbütünleşme yöntemi) GSYH ile direkt prim üretimi ve kişi başına düşen GSYH ile kişi başına prim üretimi arasında bir eşbütünleşme olduğu belirlenmiştir. Nedenselliğin yönü GSYH'dan direkt prim üretimine ve işi başına GSYH'den kişi başına prim üretimine tek yönlü olarak bulunmuştur.¹⁷²

Demirci ve Zeren'in 1983-2011 dönemlerini ele alan 2017 yılında yaptıkları çalışmada 13 OECD ülkesi (ABD,Almanya,Avustralya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İspanya, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Norveç)) için kişi başına sigorta primleri ile kişi başına GSYH arasındaki ilişki araştırılmıştır. Serilerin durağanlık mertebeleri doğrusal Levin, Lin & Chu (2002) Im, Pesaran & Shin (2003) ve Maddala-Wu (1999); doğrusal olmayan Uçar & Omay (2009) panel birim kök testleriyle belirlenmiştir. Emirmahmutoğlu & Köse panel nedensellik testi (2011)'nin kullanıldığı çalışmada sigorta primlerinden GSYH'ya doğru en az bir panel nedenselliğin olduğu saptanmıştır. Chortareas and Kapetanios (2009)'un geliştirdiği Ardışık Panel Seçim Method'u kullanılarak bu nedenselliğin sırasıyla Fransa, İzlanda, İtalya ve İspanya için gerçekleştiği, diğer ülkeler içinse herhangi bir bulguya rastlanmadığı görülmüştür. Çalışmamızın bulguları sigorta sektörünün ekonomi içerisinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermekte ve literatürde yapılmış çalışmaları destekler niteliktedir.¹⁷³

Sigorta sektörü, üstlendiği işlevleri nedeniyle ülke ekonomisine önemli katkılarda bulunmaktadır. Günümüzde ekonomik büyüme modellerine, banka ve sigorta sektörleri de eklenmiş olup, yapılan birçok ampirik çalışma, bankaların ve sigorta şirketlerinin ekonomik büyümeye katkı sağladığını tespit etmiştir. Sigorta sektörü; yatırımları artırıcı etkisiyle ülke ekonomisine katkıda bulunurken, yeni iş

¹⁷² Selda Eke,a.g.e.

¹⁷³Yrd. Doç. Dr. Şuayyip Doğu DEMİRCİ, Arş. Gör. Dr. Feyyaz ZEREN,a.g.e.

alanları yaratmakta ve önemli riskleri güvence altına alarak çalışma yaşamının sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

Finansal sistem içerisinde sigorta sektörü, ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyini göstermesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Gelişmekte olan ekonomilerde yer alan ülkemizde ise sigorta sektörünün büyüklüğü yıllar itibariyle ciddi gelişme göstermiştir. Ancak gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında bu oranın hala düşük olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki durum incelendiğinde sigorta sektöründeki büyümenin ekonomik refah düzeyi ve toplumdaki sigorta bilinci ile oldukça yakın ilişki içinde olduğu görülmektedir. Toplumda sigorta bilincinin yerleşmesi ve refah düzeyinin artışı uzun vadeli bir süreçtir. Dolayısıyla ülkemizde sigortacılığın gelişmiş ülkelerdeki düzeylere ulaşması uzun vadeli olarak düşünülmesi gereken bir konudur.

Gelişmekte olan ülkelerde sigorta sektörü, finansal sistemin hızlı büyüyen bileşenlerinden biridir. Mali yapısı güçlü bir sigorta sektörü ülkenin ekonomik kalkınmışlık düzeyine de önemli katkılar sağlamaktadır. Sigorta sektörünün ekonomik büyümeye olan etkisi üzerine yapılan çalışmalarda, ekonomik büyüme yaşanan ülkelerde sigorta sektörünün de bundan pozitif yönde etkilendiği bilinmektedir.

Genel olarak Milli Gelir'in büyümesi ile finansal sistem içinde yer alan aktörlerin ekonomik büyümeye sağladıkları katkı arasında pozitif yönlü doğrusal bir ilişki olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Finansal sistemin gelişmesi mali sektörün gelişmişlik düzeyi ile yakından ilgilidir. Sigorta sektörü mali sektörün gelişmesine katkıda bulunarak, ülkenin ekonomik büyümesine destek sağlamaktadır. Ülkedeki Milli Gelir düzeyi yükseldikçe, sigorta sektörünü de etkileyerek büyümesine katkı sağlamaktadır. Kişilerin gelir düzeyinin artması sigorta sektörüne olan talebi de

arttırmaktadır. Dolayısıyla sigorta sektörü de büyümektedir. Aynı şekilde sigorta sektörüne olan talebin yükselmesi de, ülke büyümesine katkıda bulunmaktadır¹⁷⁴.

Liyan Hana, Donghui Lib, Fariborz Moshirianb ve Yanhui Tian 2010 yılında yaptıkları çalışmada sigorta geliştirme ve ekonomik ilişki arasındaki ilişki araştırmışlardır. GMM modellerini kullanarak büyüme için 77 ekonomiden oluşan dinamik bir panel veri setini 1994–2005 dönemi için kullanmışlardır. Sigortacılık işi, gelişmekte olan ekonomilerde gelişmiş ülkelerde olduğundan daha fazla önemli bir işlev oynamaktadır sonucuna varılmış ve aşağıdaki tespitlere değinilmiştir.

Sigorta ekonomiye şu yönlerden katkıda bulunmuştur:

- Finansal istikrar ve kaygıyı azaltır,
- Ticaret ve ticareti kolaylaştırır,
- Tasarrufları harekete geçirir,
- Riski etkinleştirir,
- Kaybı azaltmayı teşvik eder,¹⁷⁵

3.2 ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Çalışmanın bu kısmında Türkiye’de ekonomik büyümenin sigorta harcamaları üzerine etkisinin ekonometrik yöntemlerle incelenecektir. Öncelikle uygun değişkenlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu noktada yabancı ve yerli

¹⁷⁴Yrd. Doç. Dr. Ali Köse, Arş. Gör. Özgür Akpınar, Arş. Gör. İskender Demirbilek, Türk Sigorta Sektöründe Prim Üretimi ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Eşbütünleşme İlişkisi (1981-2008), Sigorta Araştırmaları Dergisi, Aralık 2009, Sayı:6., s.5-7.

¹⁷⁵ Liyan Hana, Donghui Lib, Fariborz Moshirianb and Yanhui Tian, Insurance Development and Economic Growth,2010.
<https://link.springer.com/content/pdf/10.1057%2Fgpp.2010.4.pdf>(11.05.2018)

literatürde yer alan çalışmalardan hareketle ekonomik büyüme ve sigorta harcamalarını ifade etmesi açısından uygun olacak verilerden yararlanılacaktır. Veri setinin yapısından ve çalışmanın amacından hareketle uygun ekonometrik yöntemlerden faydalanılacaktır. Birim kök ve durağanlık sınaması analizlerinden sonra Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif (ARDL) sınır testi yaklaşımı ile bu yaklaşıma güvenilmesi açısından gerekli ekonometrik varsayımlardan sapmaların sınaması gerçekleştirilecek ve çalışmanın uygulama sonuçları üzerinde durulacaktır.

3.3 ARAŞTIRMANIN DEĞİŞKENLERİ VE VERİ SETİ

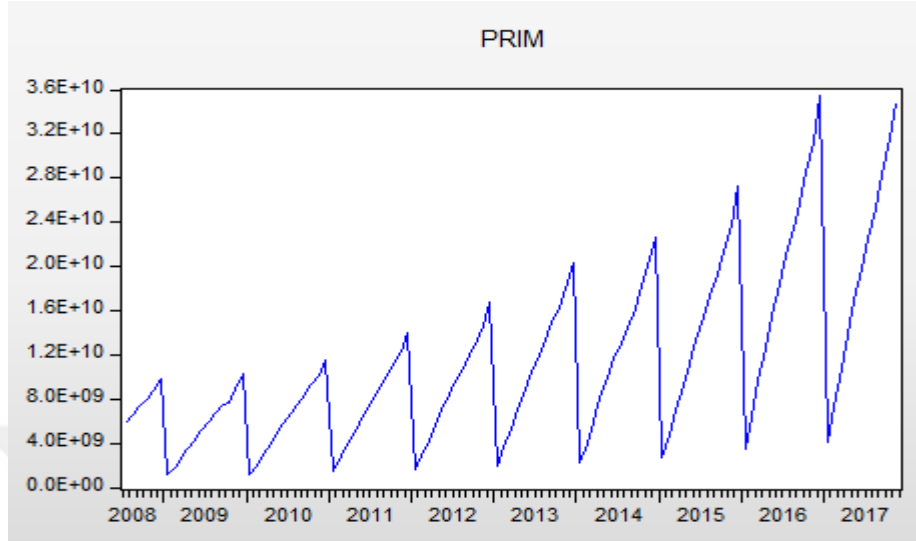
Analizde kullanılacak olan bağımlı değişkeni temsil etmesi açısından direk prim üretimi serisi olarak belirlenmiştir. Veri setine ait gözlem değerleri 2008 yılının temmuz ayı ile 2017 yılının kasım ayı arasındaki dönemi kapsamaktadır. Bu çerçevede ekonomik büyüme olarak belirlenen bağımsız değişkeninde gözlem kaybı olmaması açısından, alım gücünü temsil etmek üzere Sanayi Üretim Endeksi (SÜE) alınmıştır. Bu değişkenin tercih edilmesinin sebebi ise Türkiye’de ekonomik büyümenin en önemli göstergelerinden birinin sanayi sektörünün temsil edeceği düşünülmektedir. Çalışma 2008-2017 dönemi için aylık frekans bazında gözlem değerleri ile yapılacaktır. Veri setine ilişkin genel bilgiler Tablo-44’de yer almaktadır.

Tablo 44: Veri Setine İlişkin Genel Tanımlayıcı Bilgiler

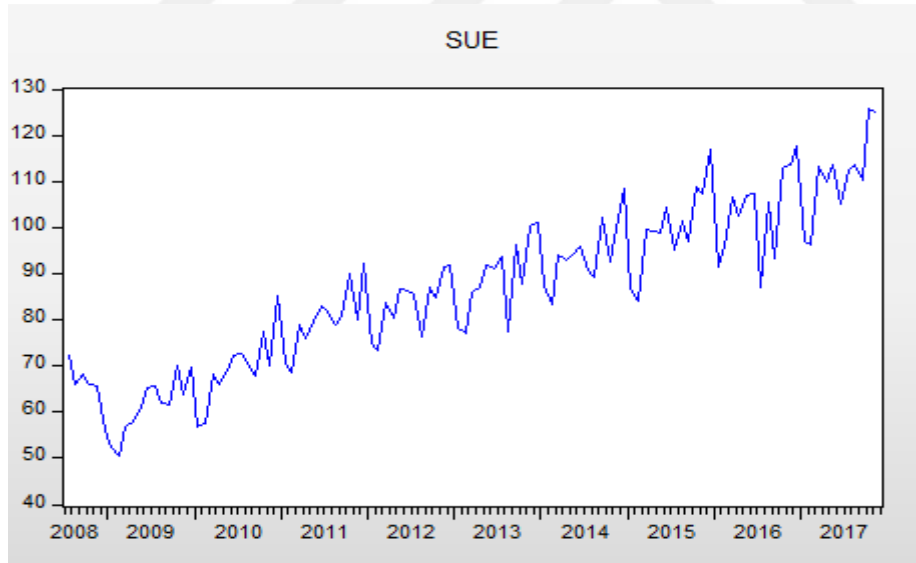
Değişken	Kısaltma	Açıklama	Veri Kaynağı
Sigorta Primi	$prim_t$	Hayat ve Hayat Dışı Prim Üretimi	Hazine Müsteşarlığı
SÜE	sue_t	Sanayi Üretim Endeksi	Merkez Bankası

Sigorta primi ve SÜE serisi için 2008-2017 döneminde gözlem değerlerinin zaman içerisindeki seyri sırasıyla Grafik-3.1, Grafik-3.2 yer almaktadır.

Grafik 3.1 Sigorta Primi Verilerinin İlgili Dönemde Zaman İçerisindeki Seyri

Grafik 3.2 SÜE Verilerinin İlgili Dönemde Zaman İçerisindeki Seyri

Grafikler incelendiğinde zaman içerisinde artış eğiliminin olduğu gözlemlenmektedir. Bunun yanı sıra serilerin hem ölçü birimleri farklılık göstermekte hem de aylık frekansta dalgalanmalar dikkat çekmektedir. Böylelikle hem ölçü birimlerindeki farklılığı giderebilmek hem de varyansta durağanlığı

sağlayabilmek için analizde serilerin doğal logaritmaları alınmıştır¹⁷⁶. Her iki seride mevsimsellikten arındırılmıştır¹⁷⁷. Bunun yanı sıra, 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye’de yaşanan darbe girişiminin ekonomik büyümenin sigorta primleri üzerindeki etkisinin analiz edilmesinde ne gibi etkileri olduğunun belirlenmesi açısından 15 Temmuz 2016-31 Aralık 2016 arasında bir gölge değişken modele dahil edilmiştir. Darbe girişiminin başarısızlıkla sonlanmasından dolayı önsel beklenti herhangi bir etkinin bulunmadığı şeklindedir. Analiz kapsamına alınacak nihai veri setine ilişkin özet bilgiler Tablo 45’de yer almaktadır.

Tablo 45: Çalışmada Kullanılacak Değişkenlere İlişkin Genel Tanımlayıcı Bilgiler

Değişken İsmi	Açıklama
$\ln prim_t$	Sigorta priminin doğal logaritması
$\ln sue_t$	SÜE’nin doğal logaritması
$dum15_t$	2016:07-2016:12 döneminde 1 değerini alan gölge değişken

Tablo 45’de tanımlanan veri setine ilişkin tanımlayıcı istatistiklere Tablo-46’da yer verilmiştir.

Tablo 46: Veri Setine ait Tanımlayıcı İstatistikler

	$\ln prim_t$	$\ln sue_t$
Gözlem Sayısı	113	113
Aritmetik Ortalama	23.07	4.44
Medyan	23.14	4.46
Maksimum	24.44	4.83
Minimum	21.05	3.92

¹⁷⁶ Gujarati, D. N. (2009). Basic econometrics. Tata McGraw-Hill Education. 5. Baskı, s.302.

¹⁷⁷ TRAMO\SEATS yöntemi kullanılmıştır.

Not: Çalışmada kullanılan ekonometrik analizler için E-views-10 paket programından faydalanılmıştır.

Standart Sapma	0.76	0.21
Çarpıklık	-0.50	-0.36
Basıklık	2.82	2.42
Jarque-Bera Test İstatistiği	4.82	4.01
Olasılık Değeri	0.09	0.13
Korelasyon Matrisi		
	lnprim_t	lnsue_t
lnprim_t	1.00	0.95
lnsue_t	0.95	1.00

3.3.1 Araştırmanın Modeli ve Temel Hipotezler

Çalışma kapsamında ele alınacak genel model,

$$\ln prim_t = \beta_0 + \beta_1 \ln sue_t + \alpha_1 dum15_t + \varepsilon_t \quad (3.1)$$

olacaktır. (3.1) numaraları eşitlikte yer alan modelin analiz edilmesiyle Türkiye için ekonomik büyüklüğün sigorta primleri üzerinde etkili olup olmadığı görülebilecektir. Bunun yanı sıra, 2016 yılında yaşanan kalkışmanın da bu ilişkiye olan etkisi de modellenerek araştırılabilecektir. (3.1) numaralı eşitlikte yer alan model temel alındığında,

H_0 : Ekonomik büyüklüğün sigorta primleri üzerinde etkisi bulunmamaktadır.

$$(H_0 : \beta_1 = 0)$$

H_1 : Ekonomik büyüklüğün sigorta primleri üzerinde etkisi bulunmaktadır.

$$(H_1 : \beta_1 \neq 0)$$

hipotezler değerlendirilecektir.

(3.1) numaralı eşitlikte yer alan modelde β_1 katsayısının beklenen işareti pozitifdir. Analiz yapılabilmesi için kullanılan serilerin düzey değerlerinde durağanlık

özelliklerine sahip olmaları gerekmekte iken değişkenlerin hangi düzeyde durağan oldukları, ekonometrik yaklaşımın belirlenmesinde önem arz etmektedir. Öncelikle birim kök ve durağanlık konusu üzerinde durulacaktır.

3.3.2 Birim Kök ve Durağanlık Analizi

Bir değişkene ait gözlem değerlerinin ortalaması ve varyansı zamana bağlı olarak değişmiyorsa durağanlık özelliklerinin sağlandığı belirtilmektedir¹⁷⁸. Granger ve Newbold (1974)¹⁷⁹ durağan olmayan seriler ile çalışıldığında sahte regresyon sorunuyla karşılaşılacağını göstermiştir. Durağanlık için çeşitli yaklaşımlar kullanılmaktadır. Grafik analizi, otokorelasyon-kısmi otokorelasyon fonksiyonları ile birim kök-durağanlık testlerinin kullanılması örnek verilebilir. Literatürde yaygın olarak kullanılan birim kök testleri içerisinde (DF) Dickey ve Fuller (1979),¹⁸⁰ (PP) Phillips-Perron (1988),¹⁸¹ ADF (Augmented Dickey-Fuller), (KPSS) Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin, (Generalized Least Squares) testleri bulunmaktadır¹⁸².

Durağanlık özelliği göstermeyen bir seri, d sayıda fark alınmak koşuluyla durağanlık özelliklerine sahip olmaktadır¹⁸³. Seri bir kez farkı alındıktan sonra durağanlık özelliğine sahip oluyor ise birinci mertebeden durağan olmakta ve $y_t \sim I(1)$ ile nitelendirilmektedir. Literatürde sıkça kullanılan birim kök testleri için temel hipotez “serinin birim kök içerdiğini”, alternatif hipotez ise “serinin birim kök içermediğini” belirtmektedir. KPSS durağanlık testinde ise temel hipotezde serinin

¹⁷⁸ Nilgün Çil, **Finansal Ekonometri**, İstanbul, Der Yayınları, 2014, s.350.

¹⁷⁹ C.W.J.Granger and P. Newbold, “Spurious Regressions In Econometrics”, **Journal Of Econometrics**, V.: 2, N.: 2, 1974, s.111-120.

¹⁸⁰ David Dickey and Wayne A. Fuller, “Distribution Of The Estimators For Autoregressive Time Series With a Unit Root”, **Journal Of The American Statistical Association**, V.: 74, N.: 366, 1979, s.427-431.

¹⁸¹ Peter C.B. Phillips and Pierre Perron, “Testing For Unit Root In Time Series Regression”, **Biometrika**, V.: 75, N.: 2, 1988, s.335-346.

¹⁸² Zeynep Karaçor, Hüseyin Özer ve Taha Bahadır Saraç, “Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama (1988-2007)”, **Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, C.: 4, S.: 2, 2011, s.37.

¹⁸³ Robert F. Engle and C.W.J. Granger, “Cointegration And Error Correction: Representation, Estimation, And Testing”, **Econometrica**, V.: 55, N.:2, 1987, s.251-276.

durağan olduğu alternatif hipotez de ise serinin birim köklü olduğu söylenmektedir¹⁸⁴.

Bu çalışmada, ADF ve PP birim kök testleri ile KPSS durağanlık testinden yararlanılacaktır. En temel birim kök testi Dickey ve Fuller (1979)¹⁸⁵ tarafından geliştirilmiştir. Burada bir serinin durağan olmaması birim kök içermesine karşı test edilmektedir¹⁸⁶. Sabit ve/veya trend içermesine bağlı olarak 3 farklı model kurulmaktadır;

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.2)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.3)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \alpha t + \delta Y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.4)$$

Y_t serisinin birinci farkı, $(\Delta Y_t = Y_t - Y_{t-1})$, kendisinin bir gecikmeli dönemindeki değeri ile açıklanmaktadır. ε_t hata terimidir ve durağan olduğu varsayılmaktadır¹⁸⁷. (3.3) ve (3.4) numaralı denklemlerde yer alan μ ve t ise sırasıyla sabit parametre ile trend bileşenidir. Test istatistiği, Y_{t-1} 'in katsayısı olan δ 'a ait t istatistiğidir. Test istatistiği, Dickey-Fuller tarafından geliştirilen bir dağılıma uygundur¹⁸⁸.

Hata teriminde otokorelasyon problemine karşı Dickey ve Fuller (1981) “Genişletilmiş Dickey-Fuller” (ADF) testini geliştirmiştir¹⁸⁹. DF testinden farklı olarak, ΔY_t bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri de bağımsız değişken olarak model içerisinde yer almaktadır. ADF testinde de DF testinde olduğu gibi 3 farklı model kurulabilmektedir;

¹⁸⁴ Denis Kwiatkowski, Peter C.B. Phillips, Peter Schmidt and Yongcheol Shin, “Testing The Null Hypothesis of Stationarity Against the Alternative of a Unit Root”, **Journal of Econometrics**, V.: 54, 1992, s.159-178.

¹⁸⁵ Dickey and Fuller, **A.g.e.**.

¹⁸⁶ Dimitrios Asteriou & Stephen G. Hall, **Applied Econometrics**, Londra, Palgrave Macmillan, 2007, s.295.

¹⁸⁷ Damodar Gujarati, **Basic Econometrics**, 4.bs., A.B.D, McGraw-Hill, 2006, s.814.

¹⁸⁸ Dickey, **A.g.e.**, s.428

¹⁸⁹ David A. Dickey and Wayne A. Fuller “Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series With a Unit Root”, **Econometrica**, V.: 49, N.: 4, 1981, s.1057-1072.

$$\Delta Y_t = \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \alpha_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.5)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \alpha_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.6)$$

$$\Delta Y_t = \mu + \alpha t + \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \alpha_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.7)$$

Temel hipotez serinin birim kök içerdiği, alternatif hipotez ise serinin durağan olduğu ifade edilmektedir. Y_{t-1} 'in katsayısı olan δ 'ya ait t istatistiği, test istatistiği olarak kullanılmakta iken test istatistiğinin Davidson-Mackinnon kritik tablo değerleri ile karşılaştırılması sonucu temel hipotezin reddine karar verilmektedir¹⁹⁰.

DF ve ADF testleri için hata terimlerinin otokorelasyon ve Heteroskedasite problemlerinin olmaması noktasında emin olmak gerekmektedir¹⁹¹. Phillips ve Perron (1998), DF ve ADF testlerinde hata terimleri ile ilgili yapılan varsayımları esnetmişlerdir¹⁹². PP testinde,

$$Y_t = a_0^* + a_1^* Y_{t-1} + e_t \quad (3.8)$$

$$Y_t = \tilde{a}_0 + \tilde{a}_1 Y_{t-1} + \tilde{a}_2 (t-T/2) + e_t \quad (3.9)$$

ana regresyon modelleri için Fourier dönüşümü kullanılmasıyla serinin içerdiği bileşenler analiz edilmektedir¹⁹³. Hata teriminin beklenen değeri sıfıra eşit kabul edilmekte fakat DF ve ADF testlerinden farklı olarak hata terimlerinin varsayımları konusunda sınırlamalar dikkate alınmamaktadır¹⁹⁴. PP testinde DF ve ADF testinde olduğu gibi temel hipotez seri birim köklüdür şeklindedir. Elde edilen test istatistiği Davidson-Mackinnon kritik tablo değerleri ile karşılaştırılmaktadır.

Birim kök testlerine alternatif olarak Kwiatkowski, Phillips, Schmint ve Shin (1992) tarafından durağanlık testi geliştirilmiştir. Serinin durağan olduğunu belirten

¹⁹⁰ Çil, a.g.e., s.373.

¹⁹¹ Asteriou & Hall, **A.g.e.**, s.297.

¹⁹² Pierre Perron, "Testing for a Unit Root in a Time Series With a Changing Mean", **Journal of Business & Economic Statistics**, V.: 8, N.: 2, April 1990, s.153-162.

¹⁹³ Peijie Wang, **Financial Econometrics Methods and Models**, London, Routledge, 2003, s.16.

¹⁹⁴ Walter Enders, **Applied Econometric Time Series**, 2.bs., Iowa State University John Wiley & Sons Inc., 1995, s.239-240.

temel hipotez, serinin birim köklü olduğunu söyleyen alternatifine karşı sınanmaktadır.

KPSS testinde,

$$Y_t = X_t + Z_t \quad (3.10)$$

modeli üzerinden analiz yapılmaktadır. Z_t durağan bir seri iken X_t , $X_t = X_{t-1} + v_t$ şeklindedir. v_t , ortalaması sıfır varyansı σ_v^2 olmak üzere bağımsız ve özdeş dağılmaktadır. $\sigma_v^2 = 0$ ise Y_t serisi durağan kabul edilmekte, $\sigma_v^2 > 0$ ise Y_t serisi birim köklü denilmektedir¹⁹⁵. Z_t ve Y_t 'ye ait çeşitli varyans tahmincileri kullanılarak test istatistiği hesaplanmakta iken Kwiatkowski vd.(1992)'de bulunan kritik değerler ile kullanılmaktadır¹⁹⁶.

Analizde kullanılan serilerin durağanlık mertebeleri ADF, PP birim kök testleri ile KPSS durağanlık testleri yardımıyla belirlenecektir.

Tablo 47: ADF-PP Birim Kök Testi Sonuçları

	ADF		PP	
	Sabit	Sabit ve Trend	Sabit	Sabit ve Trend
$\ln prim_t$	1,24 (0)	-2,54 (0)	1,05 (4)	-2,71 (4)
$\ln sue_t$	-0,02 (2)	-3,42*** (2)	-0,69 (3)	-8,47* (7)
$\Delta \ln prim_t$	-8,70* (0)	-8,85* (0)	-8,70* (3)	-8,80* (2)
$\Delta \ln sue_t$	-11,25* (1)	-11,25* (1)	-28,78* (7)	-28,67* (7)

Not: ADF ve PP testlerinde kritik değerler Mackinnon (1996)'dan alınmıştır. *, ** ve *** işaretleri sırasıyla % 99, % 95 ve %90 güven düzeyinde durağanlığı belirtmektedir. Maksimum gecikme uzunluğu Schwert (1989) yöntemi ile kullanılarak 10 bulunmuştur. Optimal gecikme uzunlukları ADF birim kök testinde Schwarz Bilgi Kriterine (SIC) göre, PP testinde ise Bartlett Kernel Spectral Estimation yöntemi ile Newey-West Bandwith kriterleri kullanılarak parantez içinde verilmiştir.

¹⁹⁵ Kwiatkowski, Phillips, Schmidt & Shin, **A.g.e.**, 162.

¹⁹⁶ Çil,a.g.e, s.373.

Tablo 47’de verilmiş olan ADF-PP birim kök testi sonuçlarına göre ekonomik büyüme ve sigorta primleri serilerinin I. mertebeden durağan çıkmıştır. KPSS durağanlık testinin sonuçları ise Tablo 48’de verilmiştir.

Tablo 48: KPSS Durağanlık Testi Sonuçları

	KPSS	
	Sabit	Sabit ve Trend
$\ln \text{prim}_t$	1.25 (9)	0.11 (8)
$\ln \text{sue}_t$	1.17 (9)	0.18 (8)
$\Delta \ln \text{prim}_t$	0.21** (4)	0.06* (4)
$\Delta \ln \text{sue}_t$	0.09* (7)	0.07* (7)

Not: KPSS testinde kritik değerler Kwiatkowski-Phillips-Schmidt ve Shin (1992)’den alınmıştır. *, ** ve *** işaretleri sırasıyla % 99, % 95 ve %90 güven düzeyinde durağanlığı belirtmektedir. Maksimum gecikme uzunluğu Schwert (1989) yöntemi ile kullanılarak 10 bulunmuştur. Optimal gecikme uzunlukları Bartlett Kernel Spectral Estimation yöntemi ile Newey-West Bandwith kriterleri kullanılarak parantez içinde verilmiştir.

Tablo 48’de yer alan KPSS durağanlık testi sonuçları ekonomik büyüme ve prim ödemeleri serilerinin I. mertebeden durağan olduğunu göstermektedir.

3.3.3 Eşbütünleşme Analizi ve Hata Düzeltme Modeli

Düzye değerlerinde durağanlık özellikleri göstermeyen serilerin farkı alınarak durağanlaştırılması uzun dönem bilgilerin kaybedilmesine sebebiyet vermekte iken değişkenlerin farklarının kullanılmasının uygun olmadığı ifade edilmektedir¹⁹⁷. Düzye değerlerinde durağan olmayan serilerin doğrusal bileşimleri durağan ise, serilerin eşbütünleşik olduğu ifade edilmektedir¹⁹⁸. Değişkenler arasında uzun dönem denge ilişkisinin araştırılmasına eşbütünleşme analizi denilmektedir¹⁹⁹.

¹⁹⁷ A.e., s.467.

¹⁹⁸ G.S. Maddala & In-Moo Kim, **Unit Roots Cointegration and Structural Change**, New York, Cambridge University Press, 1988, s.34-40.

¹⁹⁹ Richard Harris & Robert Sollis, **Applied Time Series, Modelling and Forecasting**, John Wiley & Sons, 2003, s.22.

Literatürde sıklıkla kullanılan eşbütünleşme testleri Engle-Granger (1987, EG) eşbütünleşme testi ile Johansen (1988), Johansen ve Juselius (1990) tarafından geliştirilmiş Johansen eşbütünleşme testi ve Pesaran, Shin ve Smith (2001)²⁰⁰ Otoregresif Dağıtılmış Gecikmeli Model (ARDL) modeli üzerinden sınır testi yaklaşımını geliştirmiştir.

Engle ve Granger (1987) aynı mertebeden durağan iki değişken için doğrusal birleşimlerinin daha düşük mertebeden durağan olması durumunda bu iki değişkenin eşbütünleşik olduğunu belirtmektedir²⁰¹. Birinci mertebeden durağanlık özelliğine sahip iki değişken arasındaki regresyondan elde edilen kalıntılar şayet düzey değerinde durağanlık özelliği gösteriyor ise, bu iki değişken için eşbütünleşiktir denilmektedir. Tek denklemlili bir model üzerinden yapılan EG eşbütünleşme testi iki aşamalıdır. Birinci aşamada bağımlı ve bağımsız değişken arasında regresyon modeli kurularak kalıntılara ulaşılmakta, ikinci aşamada ise kalıntıların durağanlık özellikleri DF birim kök testiyle sınanmaktadır²⁰². EG eşbütünleşme testinin çeşitli eksik yönleri bulunduğu değerlendirilmesi yapılmaktadır. Değişkenler arasında sadece bir tane uzun dönemli denge ilişkisi üzerine durulmaktadır. Bağımlı değişkenin seçimine göre test farklı sonuçlar verebilmektedir. Uzun dönem denge modeli incelenmekte fakat kısa dönem etkiler incelenmemektedir. Eksikliklerin giderilmesinde çok değişkenli modellerde eşbütünleşmenin incelendiği Johansen eşbütünleşme testi geliştirilmiştir²⁰³.

Johansen ve Juselius (1990) tarafından geliştirilen bu testte, birden fazla eşbütünleşme ilişkisinin olabileceği duruma uygun şekilde eşbütünleşik vektörlerin varlığı ve sayısı incelenmektedir. Değişkenlerin birinci mertebeden durağanlık özelliğine sahip olmaları gerekmektedir²⁰⁴. En Çok Olabilirlik (EÇO) yönteminin kullanıldığı bu test vektör hata düzeltme modellerine (VEC) dayanmaktadır.

Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilmiş olan sınır testi yaklaşımında eşbütünleşme analizinde kullanılan Engle-Granger iki aşamalı yöntemi

²⁰⁰ M. Hashem Pesaran & Yongcheol Shin & Richard J. Smith, "Bounds Testing Approaches To The Analysis Of Level Relationships", **Journal Of Applied Econometrics**, V.: 16, N.: 3, 2001, s.289-326.

²⁰¹ Engle & Granger, **A.g.e.**, s.251-276.

²⁰² **A.e.**, s.268.

²⁰³ Enders, **A.g.e.**, s.347-348.

²⁰⁴ **A.e.**, s.348.

ile Johansen eşbütünleşme yönteminden farklı olarak serilerin kaçınıcı düzeyde durağan olduklarına dikkate alınmaksızın aralarında bir eşbütünleşme ilişkisinin varlığı sınanmaktadır²⁰⁵. EG ve Johansen testlerinde modelde yer alan değişkenlerin durağanlık mertebelerinin bir ön test ile belirlenmesi gerekmektedir. ARDL sınır testi yaklaşımında hem eşbütünleşme ilişkisinin varlığı hem de kısa ve uzun dönem parametreleri eşanlı olarak elde edilmektedir²⁰⁶.

Y_t bağımlı değişken, X_t bağımsız değişkenler vektörü olmak üzere, bu değişkenleri bünyesinde toplayan iki değişkenli Z_t vektörü, $Z_t = (Y_t, X_t')'$,

$$Z_t = c + \gamma t + \sum_{i=1}^p \phi_i Z_{t-i} + \varepsilon_t \quad (3.11)$$

gibi p. dereceden vektör otoregresif model şeklinde tanımlanmaktadır²⁰⁷. Modelde yer alan c sabit parametre, t trend ve ε_t hata terimini göstermektedir.

Z_t vektörü içerisinde yer alan değişkenlerin uzun dönem ilişkili olmaları halinde (3.11) numaralı model,

$$\Delta Z_t = c_0 + c_1 t + \Pi Z_{t-1} + \sum_{i=1}^{p-1} \theta_i \Delta Z_{t-i} + \varepsilon_t \quad t=1,2,\dots,T. \quad (3.12)$$

hata düzeltme modeli ile gösterilmektedir. Burada Π , uzun dönem ilişkileri, θ ise kısa dönem özelliklerini gösteren matrislerdir.

Daha açık bir ifade ile ARDL sınır testi yaklaşımına göre (3.11) numaralı eşitlikte verilmiş olan modelde yer alan değişkenlerin I(0) veya I(1) olduğuna bakılmaksızın aralarında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı, (3.12) numaralı eşitlikte gösterildiği gibi kısıtlanmamış hata düzeltme modeli (UECM) kurularak analiz edilmektedir²⁰⁸,

²⁰⁵ Çil, a.g.e., s.519.

²⁰⁶ Seema Narayan & Paresh Kumar Narayan. "Determinants of demand for Fiji's exports: an empirical investigation", **The Developing Economies**, V.:42, N.: 1, 2004, s.95-112.

²⁰⁷ Pesaran & Shin & Smith, **A.g.m**, s.291.

²⁰⁸ **A.e.**, s.292.

$$\Delta Y_t = c_0 + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 X_{t-1} + \sum_{i=1}^p \alpha_{1i} \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=0}^q \alpha_{2i} \Delta X_{t-i} + \theta w_t + \varepsilon_t \quad (3.13)$$

Bu modelde yer alan β katsayıları uzun dönem, α katsayıları ise kısa dönem çarpanlarıdır. w_t ise kukla değişkenler gibi modele dâhil edilebilecek dışsal bileşenler vektörüdür²⁰⁹. Gecikme uzunlukları p ile q çeşitli yaklaşımlarla belirlenmekte ve model ARDL (p,q) modeli olarak adlandırılmaktadır.

ARDL sınır testi modelinin çözümünde iki yöntem kullanılmaktadır. Birinci yöntemde modelde “ p,q ” şeklinde ifade edilen gecikme uzunlukları eşit alınmakta ve belirlenen maksimum gecikme uzunluğundan hareketle uygun model için Akaike (AIC), Schwarz (SC) ve Hannan-Quinn (HQ) bilgi kriterleri kullanılmaktadır. İkinci yöntemde ise gecikme uzunluklarının her değişken için ayrı ayrı belirlenmesine olanak verilmesidir²¹⁰. Her iki yaklaşım için modeldeki gecikme sayısı belirlenmesi AIC, SC ve HQ bilgi kriterleri yardımıyla olmaktadır. Fakat bu kriterlere göre seçilen gecikme uzunluğunda, otokorelasyon sorunu devam ederse ikinci en küçük kritik değer ya da sorun ortadan kalkana kadar elde edilen en küçük değer gecikme uzunluğu olarak kullanılmaktadır²¹¹. Pesaran ve Shin (1998) uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi için Schwartz (SC) kriterinin kullanılmasını önermiş ve Schwartz (SC) kriterinin Akaike Information Criterion (AIC) kriterine göre daha üstün olduğunu belirtmişlerdir.

Uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesinden sonra (3.12) numaralı denklemde yer alan β uzun dönem katsayılarının bütünsel anlamlılıkları, F testi yardımıyla sınanmaktadır²¹². ARDL sınır testinde H_0 temel hipotezi ($H_0: \beta_1 = \beta_2 = 0$) seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin olmadığını, H_1 alternatif hipotezi ($H_1: \beta_1 \neq \beta_2 \neq 0$) ise seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin bulunduğunu

²⁰⁹ Narayan & Narayan **A.g.e.**, s.103.

²¹⁰ Cem Saatçioğlu & Orhan Karaca, “Dolar/Euro Paritesinin Türkiye’nin İhracatına Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz”, **Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, C.: 3, S.: 2, 2010, s.112-113.

²¹¹ Halil Altıntaş & Rahmi Çetin, “Türkiye’de Dış Ticaret Belgesi Belirleyicilerinin Sınır Testi Yaklaşımıyla Öngörülmesi: 1989-2005”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.: 36, S.: 4, 2014, s.48.

²¹² Pesaran & Shin & Smith, **A.g.e.**, s.291.

göstermektedir. (3.13) numaralı ARDL (p,q) modelinden elde edilen F test istatistiği, modelde yer alan değişkenlerin farklı mertebeden durağan olmaları, açıklayıcı değişken sayısı ve modelin sabit ve/veya trend içermesine bağlı olarak standart olmayan bir dağılıma sahiptir²¹³. Elde edilen F test istatistiği Pesaran, Shin ve Smith (2001) makalesinde yer alan alt ve üst kritik değerler ile karşılaştırılarak eşbütünlük ilişkisinin varlığı araştırılmaktadır. Eğer hesaplanan test istatistiği üst kritik değerden büyükse temel hipotez reddedilmekte, üst ve alt kritik değerler arasına düşmesi durumunda temel hipotezin reddi konusunda karar verilememekte ve alt değer altına denk geldiği durumda ise temel hipotezin reddedilmeyerek değişkenler arasında eşbütünlük olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Eşbütünlüğün varlığı sadece F testi ile değil t testi ile de sınanabilmektedir²¹⁴. Bu yöntemde ise (3.12) numaralı eşitlikte yer alan Y_{t-1} değişkeninin β_1 katsayı tahminine ilişkin t istatistiği kullanılmaktadır. F testinde olduğu gibi eşbütünlüğün varlığı t testi içinde Pesaran, Shin ve Smith (2001) makalesinde yer alan kritik değerler ile karşılaştırılmaktadır.

(3.13) numaralı eşitlik üzerinden uzun ve kısa dönem katsayıları elde edilebilmektedir. Buna göre, α_{2i} kısa dönem katsayılarını, yani enflasyon ve dışa açıklığın ücretler üzerindeki ilk etkisini göstermektedir. Uzun dönem katsayı ise (β_2/β_1) 'e eşittir.²¹⁵

Değişkenler arasındaki kısa dönem ilişkisi için ise ARDL sınır testi yaklaşımında aşağıdaki gibi Koşullu Hata Düzeltme Modeli (CECM) modeli kurularak

$$\Delta Y_t = c_0 + \sum_{i=1}^p \alpha_{1i} \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=0}^q \alpha_{2i} \Delta X_{t-i} + \lambda z_{t-1} + \varepsilon_t \quad (3.14)$$

analiz yapılabilmektedir. Model içerisinde yer alan z_t değişkeni bağımlı değişken Y_t ve X_t arasında değişkenlerin düzey değerlerinde kurulacak regresyonundan elde

²¹³ Narayan & Narayan, s.103.

²¹⁴ Pesaran & Shin & Smith, **A.g.e.**, s.299.

²¹⁵ Halil İbrahim Aydın, **Interest Rate Pass-Through in Turkey**, Ankara, Research and Monetary Policy Department, Working Paper No: 07/05, 2007, s.13.

edilen kalıntılardır²¹⁶. Burada λ katsayısı, kısa dönemde sistemde yer alan dengesizliğin ne kadarının uzun dönemde düzeleceğini göstermekte iken işaretinin negatif ve anlamlı olması beklenmektedir. Uygun ARDL modelinin karar verilebilmesi için Schwarz Bayesian (SBC) kriterinden faydalanılmıştır. Modelde yer alan p, q gecikme uzunlukları için maksimum 8 gecikme alınmıştır. Buna göre uygun model ARDL (1,0) olarak seçilmiştir²¹⁷. Bu modelin tahmin sonuçlarına Tablo 49'da yer verilmiştir.

Tablo 49: ARDL (1,0) Modeli Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	Standart Hata	t-istatistiği	Olasılık Değeri
$\ln prim_{t-1}$	0.98	0.01	73.19	0.00*
$\ln sue_t$	0.06	0.03	2.28	0.02*
$dum15_t$	0.00	0.01	0.15	0.88
sabit	0.26	0.19	1.37	0.17
$R^2 = 0.9984$ $\bar{R}^2 = 0.9983$ $F = 22708.12$ (olasılık değeri=0.0000*)				
Tanımlayıcı Testler	Test İstatistiği		Olasılık Değeri	
Breusch-Godfrey LM Testi	$F = 1,40$		0,25	
	$\chi^2_{hesap} = 2,88$		0,23	
White Testi	$F = 0,88$		0.53	
	$\chi^2_{hesap} = 7,21$		0.51	
Ramsey RESET Testi	$F = 0,69$		0,41	

Not: *, ** ve *** işaretleri sırasıyla % 99, % 95 ve %90 güven düzeylerinde anlamlılığı belirtmektedir.

²¹⁶ Pesaran & Shin & Smith, **A.g.e.**, s.314.

²¹⁷ M. Hashem Pesaran & Yongcheol Shin, *Econometrics and Economic Theory in The 20th Century, The Ragnar Frisch Centennial Symposium, " An Autoregressive Distributed Lag Modelling Approach to Cointegration Analysis"*, Cambridge, Cambridge University Press, 1998, s.373-377.

Tablo 49’da verilmiş olan UECM’ne ilişkin olarak yapılan tanımlayıcı testler modelde otokorelasyon, heteroskedasite ve spesifikasyon hatası gibi problemler bulunmamakta olduğunu görülmektedir. Tahmin edilmiş olan ARDL(1,0) modeline ve eşbütünleşme testlerine güvenilebilecektir.

Tahmin edilmiş olan ARDL (1,0) modeli üzerinden değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkinin analizi sınanabilecek iken yapılan eşbütünleşme testi sonuçları Tablo 50’de verilmiştir.

Tablo 50: Eşbütünleşme Testi Sonuçları

F test İstatistiği	%10 Kritik Değerler	%5 Kritik Değerler	%1 Kritik Değerler
20,77	3,02 3,51	3,62 4,16	4,94 5,58

Not: ARDL(3,0) modeline ilişkin bağımsız değişken sayısı, $k=2$. Kritik Değerler Pesaran, Shin ve Smith (2001) kısıtlanmamış sabit ve trendli modele ait F testi için oluşturdukları Tablo CI(iii) ve t testi için CII(iii) ‘ten alınmıştır²¹⁸.

Tablo 50’de yer alan sonuçlara göre, ARDL (1,0) modeli üzerinden hesaplanan F test istatistiği yaklaşık 21 elde edilmiştir. Test istatistiği, tüm anlamlılık düzeyleri için kritik değerlerden büyük çıkmıştır. Böylelikle eşbütünleşme yoktur temel hipotezi F testi sonucunda reddedilmiştir. 2008-2017 döneminde aylık veriler kullanıldığında, ARDL sınır testi yaklaşımı ile Türkiye için ekonomik büyüme ile sigorta primleri arasında uzun dönemli ilişkisinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tahmin edilmiş olan ARDL (1,0) hata düzeltme modeli ise Tablo 51’de yer almaktadır.

Tablo 51: ARDL (1,0) Hata Düzeltme Modeli

Değişkenler	Katsayılar	Standart Hata	t-istatistiği	Olasılık Değeri
$dum15_t$	0.001	0.007	0.175	0.862
ecm_{t-1}	-0.023	0.003	-7.967	0.000*

Not: *, ** ve *** işaretleri sırasıyla % 99, % 95 ve %90 güven düzeylerinde anlamlılığı belirtmektedir. ecm: hata düzeltme katsayısıdır.

²¹⁸ Pesaran & Shin & Smith, **A.g.e.**, s.300.

Modele ilişkin hata düzeltme katsayısı istatistiksel olarak anlamlıdır ve -0,023 çıkmıştır. Böylelikle sistemde her dönem dengesizliğin %2'si giderilmektedir.

Eşbütünleşme ilişkisinin varlığının tespitinden sonra ARDL(1,0) modelinden uzun dönem katsayıları elde edilebilmektedir. Uzun dönem modele ait katsayılar Tablo 52'de yer almaktadır.

Tablo 52: ARDL (1,0) Uzun Dönemli Model

Değişkenler	Katsayılar	Standart Hata	t-istatistiği	Olasılık Değeri
$\ln sue_t$	2.74	0.57	4.81	0.00
sabit	11.38	2.30	4.94	0.00

Not: *, ** ve *** işaretleri sırasıyla % 99, % 95 ve %90 güven düzeylerinde anlamlılığı belirtmektedir. ecm: hata düzeltme katsayısıdır.

Tablo 52'de verilmiş olan sonuçlara göre ekonomik büyümenin uzun dönemde sigorta primleri üzerindeki etkileri istatistiksel olarak anlamlıdır. Bunun yanı sıra, 2016 yılında yaşanan darbe girişiminin sigorta primlerindeki büyüme üzerine bir etkisinin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ekonomik büyümede meydana gelen %1'lik artış sigorta primlerini yaklaşık %2,75 oranında arttırmaktadır.

- Türkiye'nin 2016 yılında yaşamış olduğu darbe girişiminin sigorta primlerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Sigorta, ne zaman gerçekleşeceği belli olmayan risklere karşı gerçek ve tüzel kişileri teminat altına alan, ekonomik ve sosyal etkileri bulunan ve gelişmişliğin göstergesi olan bir sektördür. Bu bağlamda temel görevi, risklerin mali sonuçlarını bir topluluk arasında dağıtarak ilgili risklerle karşılaşıldığında finansal kayıpları gideren sigortacılık sektörü, bir yandan da toplanan primler yoluyla para ve sermaye piyasalarına fon aktarılmasına vesile olmaktadır. Sigorta sektörü, toplanan fonların ekonomiye sokulmasıyla yatırımların ve istihdamın artırılmasına imkân tanımakta diğer yandan da yaşanabilecek sosyoekonomik kayıpları gidermekte, vergiye kaynak oluşturmakta, genel refah düzeyini yükseltmekte ve uluslararası ekonomik ilişkilerle ticareti arttırmaktadır.

Bilindiği gibi iktisadi büyümenin temel unsurlarından biri yatırımların artırılmasıdır. Sigorta sektörü bu yatırımlarda kullanılacak fonların temin edilebilmesi bakımından ülke ekonomileri için önem arz etmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin temel sorunu yatırımların finansmanı için gerekli fonların sağlanamamasıdır. Dünyadaki tüm gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde sigorta şirketleri büyük yatırımları finanse edebilmektedir. Özellikle gelişmiş ekonomilerde sigorta sektörü, yarattığı fonlar ve yatırımları açısından ülke ekonomisinin itici gücü niteliğindedir. Bu ülkelerde sigorta şirketlerinde oluşan fonlar ülke ekonomisine yön verecek ölçüde büyük rakamlara ulaşmaktadır. Ülkemizde ise sigorta sektörünün, finans sektöründeki payı ve etkinliği düşüktür. Sigorta sektörünün Türkiye'deki gelişimi incelendiğinde, uzun yıllar durağan bir yapı içinde kalarak mali piyasa içinde, özellikle sermaye piyasasında, önemli bir kaynak yaratamadığı görülmektedir. Son yıllarda sektördeki prim üretiminin önemli bir gelişme gösterdiği hakikattir. Ancak ülkemizdeki sigorta şirketlerinin yarattığı fonlar, dünya ülkeleri ile karşılaştırıldığında çok küçük rakamlarda kalmaktadır. Özellikle ülkemizdeki genç nüfus oranı düşünüldüğünde, sigorta için potansiyel oldukça yüksek olmasına karşılık, yetersizdir. Kişi başına prim üretimi diğer gelişmiş ülkelere göre çok az ve sigorta sektörünün GSYH içindeki payı da oldukça düşüktür.

Bu konudaki en temel sorun toplumda yeterli düzeyde sigorta bilincinin oluşmamış olmasıdır. Ülkemizdeki yüksek enflasyon gibi ekonominin genelinden kaynaklanan olumsuz etkiler ile 1990 yılı sonrası serbest tarife sistemine geçilmesi ile teknik açıdan risk analizi yapılmadan, maliyetler göz ardı edilerek yapılan fiyatlandırmalar neticesinde teknik karlarda azalma ve sigorta şirketlerinin mali yapılarında olumsuz gelişmeler doğurmuştur. Bu olumsuz gelişmeler, mali zorluklar karşısında, sigorta şirketlerini hasar ödemelerinde zorluklarla karşı karşıya bırakmış, dolayısıyla hasar ödeme süreleri uzamış, bu durumsa yeni yeni oluşan, sigorta bilincine zarar vermiştir.

Tahsilat sürelerinin uzun olması da sigorta şirketleri için başka bir sorundur. Ödenecek primlerin en kısa sürede dönmesini sağlayacak tedbirler alınması halinde sektörün mali piyasalara fon sağlama fonksiyonu artacaktır. Gelişmiş ülkelerde, sigorta şirketleri bankalardan daha güçlü bir sermaye yapısına sahiptir. Türkiye’de ise sigorta şirketleri, daha çok bankaların ve holdinglerin yan kuruluşları olarak faaliyet göstermektedir. Sigorta sektörünün gelişmesi ve fon yaratma potansiyelini arttırabilmesi, daha dinamik yapıya kavuşabilmesi öncelikle ekonomik istikrara bağlıdır. Ekonomik istikrarın hâkim olduğu bir ortamda, sigorta şirketleri ekonomiye daha yüksek miktarda fon sağlayacaktır. Yine halkın sigorta konusunda bilinçlenmesini sağlamak, sigorta hizmetini yaygınlaştırmak, çeşitlendirmek, yeni sigorta çeşitleri bulmak suretiyle sigortacılığı toplumun tüm kesimine yaymak, sektörün gelişimi açısından çok önemlidir.

Sektörün gelişimi için sigorta şirketleri arasındaki rekabetin reklam, tanıtım ve hizmet kalitesi yönünden de gelişme gösterdiği izlenmektedir. Bu yönde yapılan çalışmalar kamuoyunun ilgisini çekmekte ve sigorta bilincinin yaygınlaştırılmasına katkı sağlamaktadır.

Buraya kadar sektörün ülkemizdeki sorunları, dünya ülkelerindeki durum ile ülkemizdeki durumun karşılaştırılması yapılmıştır.

Bu çalışma ile Türkiye’deki sigorta sektörünün yukarıda ifade ettiğimiz durumu hakkında daha sağlıklı bilgi sahibi olabilmek amacıyla, Türkiye’deki kişi başına sigorta prim üretimi ile, kişi başı GSYH büyüme oranı arasındaki ilişkiyi

anlamaya yönelik ekonometrik çalışma yapılmıştır. Ancak Türkiye'deki sigorta sektörü, veri toplama ve istatistik derleme çalışmalarına gereken önemin gösterilmesi konusunda çok yetersizdir. Çalışmada 1980 yılından günümüze kadar olan veriler kullanılmak istenmiş ama bahsedilen sebeplerden dolayı 2008-2017 yılları arasındaki dönem için ekonometrik çalışma yapılmıştır.

Yapılan ekonometrik çalışma ile, ekonomik büyümede meydana gelen %1'lik artış sigorta primlerini yaklaşık %2,75 oranında arttırmaktadır. Sigorta primleri, ekonomik büyümeyi etkileyecek büyüklükte değildir. Türkiye'deki sigorta sektörünün, ekonomik büyüme üzerinde etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ülkemizdeki sigorta sektörünün ekonomik büyümeye etkisinin daha fazla olabilmesi için aşağıdaki önerilerde bulunabiliriz.

- Türkiye'deki sigorta sektörünün gelişmiş ülkelerdeki seviyeye ulaşması her şeyden önce, fon kaynağının temelini oluşturan direkt prim üretiminin artırılmasıyla mümkün olabilecektir. Bu amaçla, etkin bir sigorta sektörünün oluşumuna yönelik gerekli önlem ve teşviklerin alınarak, Türkiye'deki sigorta sektörünün; ekonomide fon yaratıcı, döviz kazandırıcı, teşvik edici ve emniyet ve istikrar sağlayıcı bir yapıya kavuşturulması ülkemiz açısından büyük önem taşımaktadır.
- Sigortacılık Türkiye'de gelecek vaat eden bir sektördür. Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı göz önünde bulundurulduğunda, mevcut sigorta potansiyelinin çok azının kullanıldığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla bu potansiyeli iyi kullanabilmek amacıyla gerekli teşvik ve tedbirler alındığı takdirde, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de sigorta sektörü ekonomideki etkin yerini alacaktır.
- Türkiye'deki genç nüfus oranı, hızlı şehirleşme, çalışan nüfusun artması, bu nüfusun geçmişe nazaran daha eğitilmiş olması gibi faktörler dikkate alındığında sigorta bilincinin gelişmesi düşünülmektedir.

- Bununla beraber, Türkiye’de hızlı bir ekonomik gelişme görülmektedir. Ekonomik olarak güçlenen nüfusun konut ve araç sahipliği hızla artmaktadır. Buna paralel olarak ise bu alanda sigorta poliçe oranları da artmaktadır. Refah seviyesi yükselen nüfus bunun akabinde yaşam kalitesine daha da önem verir olmuş; sağlık sigortalarına ve bireysel emeklilik gibi planlara daha çok önem vermeye başladığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Acar Yalçın. **Büyüme Teorileri**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, Bursa, 1990, s.32-33.

Afşar Muharrem. Türkiye’de Eğitim Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2009, Cilt:9, Sayı:1, s.87-88.

Ağayev Seymur. **Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Geçiş Ekonomileri Örneğinde Panel Eştümleşme ve Panel Nedensellik Analizleri**, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı:1, 2010, s.159-184.

Alkin Erdoğan. Gelir ve Büyüme Teorisi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1987, s.54-55.

Alma Dilek. “Türkiye Sigorta Sektörünün İncelenmesi ve Kasko Sigorta Tercihini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Celal Bayar Üniversitesi Personeline Uygulama”,(Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi SBE, 2015), s.10.

Altınbaş, Mine Nur. “Türkiye’de Özel Sigorta Sektörünün Fon Yaratma Kapasitesi ve Finans Kesimindeki Yeri”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 2009), s.13.

Akbulut Ramazan. 1994-1999 Döneminde Türkiye’deki Özel Sigorta Şirketlerinin Fon Yaratma Kapasitesinin Genel Değerlemesi, İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt:29, Sayı:2, 2000, s.55.

Aksu Levent. “Dünyada ve Türkiye’de Nüfus Analizleri”, Sosyoloji Konferansları, 25. Kitap, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Sosyoloji Metodoloji Araştırmalar Merkezi Yayınları, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998, s.236-237.

Akyüz Müfit. Ertel Nesrin. **Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü**, Dünya Yayınları, Üçüncü Basım, İstanbul, 1990, s.228-229.

Alanya Çetin. Reasürans Notları, 3. Baskı, 2003, s.7.

Alkan Selma. Sigorta Sektörü, Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O. Sektör Araştırmaları Serisi, No:22, 2000, s.2.

Alpay Timuçin. Temel Sigortacılık Bilgileri ve Uygulamalı Hasar Yönetimi 1, Yüce Reklam Yayın Dağıtım, İstanbul, 2001, s.44.

Altıntaş Halil, Çetin Rahmi. “Türkiye’de Dış Ticaret Belgesi Belirleyicilerinin Sınır Testi Yaklaşımıyla Öngörülmesi: 1989-2005”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.: 36, S.: 4, 2014, s.48.

Asteriou Dimitrios, Hall Stephen G. **Applied Econometrics**, Londra, Palgrave Macmillan, 2007, s.295.

Atalay A. Utku . Avrupa Birliği Perspektifiyle Hizmetlerin Serbest Dolaşımı Kapsamında Türk Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi Uzmanlık Tezi, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Ekonomik ve Mali Konular Dairesi, Ankara, 2004, s.19.

Atamtürk Burak. “**Büyüme Teorileri ve IMF Politikaları,**” Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı 1, 2007, s.91-92.

Aydemir Cahit. Güneş Hüseyin Haşimi. Merkantilizmin Ortaya Çıkışı, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/69877>, 28.05.2018.

Aydın Halil İbrahim. **Interest Rate Pass-Through in Turkey**, Ankara, Research and Monetary Policy Department, Working Paper No: 07/05, 2007, s.13.

Behdioğlu Sema. Şener H. Yelda. Türkiye Sigorta Pazarının Gelişimindeki Ana Unsurların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi EYİ 2013 Özel Sayısı, (Çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/362252>, 28.05.2018.

Berk Niyazi. Sigortacılıkta Fon Yönetimi, Legal Kitabevi, İstanbul, 2001, s. 4.

Bilgili Yüksel. **Karşılaştırmalı İktisat Okulları**, İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul, s.44-45.

Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu, 2016.

Bocutoğlu Ersan. **İktisadi Düşünceler Tarihi**, Murathan Yayınevi, Birinci Basım, Trabzon, 2012, s.35.

Branson William H. **Macro Economic Theory and Policy**, 3. Basım, New York: Harper & Row Publishers, 1989, s.295-296.

Çeker Mustafa. Sigorta Hukuku, Karahan Kitabevi Yayınları, 2017, s.59.

Çetinbaş Hakan ve Başel Halis. “‘Türkiye’de Nüfus ve Hayat Standartları Arasındaki Uzun Dönemli İlişkinin Ekonometrik Analizi,” Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı 47, 2004, s.97.

Çiftçi Hakkı. Türk Sigorta Sektörünün Sorunları; Dea Analizi ile Türk Sigorta Şirketlerinin Etkinlik Düzeylerinin Belirlenmesi, Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, (Çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/50150>, 10.01.2018.

Çil Nİlgün. Finansal Ekonometri, İstanbul, Der Yayınları, 2014.

Çipil Mahir . Sigorta, Optimist Yayınları Yayın No: 250, 2011, s.17.
Devlet Planlama Teşkilatı, 9.Kalkınma Planı.

Demirci Şuayyip Doğuş, Zeren Feyyaz. Insurance Premium and Economic Growth: Evidence from OECD Countries, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/269644> (11.05.2018)

Dickey, David A, Fuller Wayne A. “Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series With a Unit Root”, *Econometrica*, V.: 49, N.: 4, 1981, ss.1057-1072.

Dickey, David A, Fuller Wayne A. “Distribution Of The Estimators For Autoregressive Time Series With a Unit Root”, **Journal Of The American Statistical Association**, V.: 74, N.: 366, 1979, s.427–431.

Duman Şebnem. Türk Sigorta Sektöründe Boş Kapasiteler ve Ekonomik Kayıplar , Bilar A. Ş. Yayınları, İstanbul, 1990, s.17.

Dünya Gazetesi, 20.05.2014.

Eke Selda. Ticari Alacak Riskleri Yönetiminde Kredi Sigortaları ve Ekonomik Büyümeye Etkisinin İncelenmesi, Nedensellik Analizi
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/3954> (30.04.2018)

Enders Walter. **Applied Econometric Time Series**, 2.bs., Iowa State University John Wiley& Sons Inc.,1995, s.239-240.

Engle Robert F., Granger C.W.J. “Cointegration And Error Correction: Representation, Estimation, And Testing”, **Econometrica**, V.: 55, N.:2, 1987, s.251-276.

Er Hazel Perihan. Girişimcilik ve Yenilikçilik Kavramlarının İktisadi Düşüncedeki Yeri: Joseph A. Schumpeter, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2013, Sayı:29, (Çevrimiçi)
<http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/viewFile/44/28>, 01.06.2018.

Erdoğan Seyfettin, Canbay Şerif. İktisadi Büyüme ve Araştırma& Geliştirme(Ar-Ge) Harcamaları İlişkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme, Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2016, Cilt.4, Sayı.2 , s.38, (Çevrimiçi),
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/225008>, 04.06.2018.

Eren Erol. İşletmelerde Yenilik Politikası, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayın No:127, Formül Matbaası, 1981, s. 8.

Ergenekon Çağatay. Özel Emeklilik Fonları-Şili Örneğinden Alınacak Dersler, İMKB Yayınları, İstanbul, 1998, s.2.

- Ergin Feridun. Ak İktisat Ansiklopedisi, Cilt 2, Ak Yayınları, s. 838.
- Genç Ömür. Sigortacılık Sektörü ve Türkiye’de Sigorta Sektörünün Fon Yaratma Kapasitesi, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Kasım 2002, Ankara, s.15.
- Enders, Walter. Applied Econometric Time Series, 2.bs., Iowa State University John Wiley& Sons Inc., 1995.
- Granger C.W.J., Newbold P. “Spurious Regressions İn Econometrics”, **Journal Of Econometrics**, V.: 2, N.: 2, 1974, s.111-120.
- Gujarati Damodar. **Basic Econometrics**, 4.bs., A.B.D, McGraw-Hill, 2006, s.814.
- Gujarati, D. N. Basic Econometrics, Tata McGraw-Hill Education, 5. Baskı, 2009, s. 302.
- Gülbitti Levent. ‘Kasko Sigortasının İncelenmesi ve Türkiye ‘de Kasko Sigortası Hasar Uygulamalarının Değerlendirilmesi’, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2007,s.19.
- Güleç Cihan. “Türkiye Sigorta Sektöründe Finansal ve Teknik Rasyo Analizi”,(Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi SBE, 2015) ,s.14.
- Güneş Şahabettin. Türkiye’de Nüfus Artışının Ekonomik Büyümeyle İlişkisi Üzerine Ekonometrik Bir Analiz, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 60, No:3, 2005, s.128.
- Gürak Hasan. **İktisadi Büyüme ve Küresel Ekonomi**, Ekin Yayınları, Bursa, 2006, s.81.
- Güvel, Enver Alper, Güvel Öndaş Afıtap. Sigortacılık, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s.57.
- Haiss Peter, Sümegi Kjell. The relationship between insurance and economic growth in Europe: a theoretical and empirical analysis,2008,
[https://link.springer.com/article/10.1007/s10663-008-9075-2#page\(30.04.2018\)](https://link.springer.com/article/10.1007/s10663-008-9075-2#page(30.04.2018))
- Han Ergül. **İktisada Giriş 1**, Nobel Yayınları, 6.Basım, Ankara, 2006, s.44.
- Hiç Mükerrerem. **Büyüme ve Gelişme Ekonomisi**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1994, s.14.
- Hana Liyan, Lib Donghui, Moshirianb Fariborz, Tian Yanhui. Insurance Development and Economic Growth,2010.
[https://link.springer.com/content/pdf/10.1057%2Fgpp.2010.4.pdf\(11.05.2018\)](https://link.springer.com/content/pdf/10.1057%2Fgpp.2010.4.pdf(11.05.2018))
- Harris Richard, Sollis Robert. Applied Time Series, Modelling and Forecasting, John Wiley & Sons, 2003.

İşgören Tülin. Sigorta Sektörünün 1980’li Yıllardaki Gelişimi ve Beklentiler-1, Sigorta Dünyası, Sayı:338, s.12.

Karacan A. İhsan. **Sigortacılık ve Sigorta Şirketleri**, Bağlam Yayıncılık, s.23.

Karaçor Zeynep, Özer Hüseyin, Saraç Taha Bahadır. “Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama (1988-2007)”, **Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, C.: 4, S.: 2, 2011, s.37.

Kavçak Görkem. “Malezya Sigortacılık Sektörünün İncelenmesi ve Ekonomik Büyümeye Etkileri”,(Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, 2009), s.16.

Kaya Ferudun. Mehmet Kahya, Sigorta ve Sigortacılık, Beta Yayınları Yayın No:3523, 2017, s.152.

Kaya Vedat , Yalçınkaya Ömer. “ Nüfus Ekonomik Büyüme Kaynağı Olabilir mi?: “En Az Üç Çocuk” Politikasına Tarihsel Bir Bakış,” Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 28, Sayı 1, 2014, s.171-173.

Kırkbeşoğlu Erdem. **Risk Yönetimi ve Sigortacılık**, Ankara, Gazi Kitapevi, 2014. s.71.

Kaynak Muhteşem. **Büyüme Teorileri Giriş**, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, s.27.

Kazgan Gülten. **İktisadi Düşünce ve Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitabevi, Beşinci Basım, İstanbul, 1991, s.87.

Kıran Burcu. "Türkiye'de Reel Döviz Kuru İle Kısa Ve Uzun Vadeli Sermaye Hareketleri İlişkisi", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, C.: XXII, S.: 1, 2007.

Kızılkaya Oktay. İçsel Büyüme Modelleri, (Çevrimiçi), <https://akademik.ahievran.edu.tr/.../bölüm%206%20içsel%20büyüme%20modelleri-2.ppt...01.06.2018>.

Köse Ali, Akpınar Özgür, Demirbilek İskender. Türk Sigorta Sektöründe Prim Üretimi ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Eşbütünleşme İlişkisi (1981-2008), Sigorta Araştırmaları Dergisi, Aralık 2009, Sayı:6.

Kumcu Ercan, Eğilmez Mahfi. **Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması**, Remzi Kitabevi, 8.Basım, İstanbul, 2005, s.33.

Kwiatkowski Denis, Phillips Peter C.B., Schmidt Peter, Shin Yongcheol. “Testing The Null Hypothesis of Stationarity Against the Alternative of a Unit Root”, Journal of Econometrics, V.: 54, 1992, ss.159-178.

Lecaillon Jacquez. **Makro Ekonomik Analiz**, Rona Turanlı (çev.), 1. Basım, İstanbul: Nihat Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, 1985, s.234.

Maddala G.S., Kim In-Moo. **Unit Roots Cointegration and Structural Change**, New York, Cambridge University Press, 1988, s.34-40.

Memiş Tekin. Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Sigorta Aracıları, (Çevrimiçi) <http://archiv.jura.uni-saarland.de/turkish/TMemis.html>, 02.05.2018.

Narayan Seema, Narayan Paresh Kumar. "Determinants of demand for Fiji's exports: an empirical investigation", **The Developing Economies**, V.:42, N.: 1, 2004, s.95-112.

Nomer Cahit. Hüseyin Yunak, Reasürans, Ceyma Matbaacılık, 1998,s.8-10.
Özbolat Murat. Temel Sigortacılık, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, s.107.

Özdamar Mehmet. Sigorta Brokeri ve Hukuki Niteliği, (Çevrimiçi), <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1498/16529.pdf>, 02.05.2018.

Özgüven Ali. **İktisadi Büyüme İktisadi Kalkınma Sosyal Kalkınma Planlama ve Japon Kalkınması**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1988, s.2-3.

Özgüven Ali. **İktisat Bilimine Giriş**, Filiz Kitabevi, 6.Baskı, İstanbul, 1991, s.76-79.

Özüdoğru Haşim. Türkiye’de Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi, Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi(BAFAD), 2017, Cilt:4,Sayı:1, (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/275065>,17.05.2018.

Pamuk Şevket. **Dünyada ve Türkiye’de İktisadi Büyüme (1820-2005)**, Uluslararası Ekonomi ve Dış Ticaret Politikaları, Cilt:1, Sayı:2, 2007, s.3-26.

Parasız İlker. **Makro Ekonomi**, 7. Basım, Bursa: Ezgi Kitabevi, 1998, s.413.

Perron Pierre. “Testing for a Unit Root in a Time Series With a Changing Mean”, **Journal of Business & Economic Statistics**, V.: 8, N.: 2, April 1990, s.153-162.

Pesaran, M. Hashem, Shin Yongcheol. Econometrics and Economic Theory in The 20th Century, The Ragnar Frisch Centennial Symposium, “ An Autoregressive Distributed Lag Modelling Approach to Cointegration Analysis”, Cambridge, Cambridge University Press, 1998.

Pesaran M. Hashem, Shin Yongcheol, Smith Richard J. “Bounds Testing Approaches To The Analysis Of Level Relationships”, **Journal Of Applied Econometrics**, V.: 16, N.: 3, 2001, s.289-326.

Phillips Peter C.B., Perron Pierre. “Testing For Unit Root In Time Series Regression”, **Biometrika**, V.: 75, N.: 2, 1988, s.335-346.

Rejda George E. ve Mcnamara Michael J., **Risk Yönetimi ve Sigortacılık İlkeleri**, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitimi Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Yayın No:1405, 12.Basımdan Çeviri, 2015, s.2.

Saatçioğlu Cem, Karaca Orhan. “Dolar/Euro Paritesinin Türkiye’nin İhracatına Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz”, **Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, C.: 3, S.: 2, 2010, s.112-113.

Sayın Hikmet Onur. ”Türkiye’de Sigorta Sektörünün Gelişimi Açısından Vergilendirmenin Rolü ve Önemi”, (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2008), s.9.

Sak Zeynep. “Türk Sigorta Sektörünün AB Sigorta Kapsamında Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi” (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi SBE, 2007), s.9-10.

Savaş Vural Fuat. **İktisadın Tarihi**, Liberal Düşünce Topluluğu, Avcıol Matbaacılık, İstanbul,1997,s.138.

Savaş Vural. **Politik İktisat**, Beta Basım Yayın, 2.Baskı, Eylül, İstanbul, 1994, s.191-206.

Seyidoğlu Halil. Ekonomik Terimler Sözlüğü, Ansiklopedik Sözlük, 2.Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul, Mart 1999, s. 536.

Şen Fulya.” Büyüme ve Dış Ticaret İlişkisi: Türkiye Örneği”, (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), s.18.

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu, Türkiye’de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor, 2009.

Taban Sami. **İktisadi Büyüme Kavram ve Modeller**, Eskişehir, Nobel Yayınları, 2010, s.5.

Taban Sami, Günsoy Bülent, Günsoy Güler, Erdinç Zeynep ve Aktaş M.Tuba. **İktisadi Büyüme**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2898, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1855, 1.Baskı, 2013, s.5,s.32.

Tatlıdil Hüseyin. İçen Duygu. Sigorta Sektörünün Çok Boyutlu İlişki Analizi Yöntemleri ile İncelenmesi, Bankacılar Dergisi, Sayı 84, 2013.

Taymaz Erol. Sanayi ve Teknoloji Politikaları: Amaçlar ve Araçlar, ODTÜ Gelişme Dergisi, Sayı:20, Cilt.4, 1994, s. 551.

Telatar Osman Murat, Terzi Harun. Nüfus ve Eğitimin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Üzerine Bir İnceleme, Ankara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 24, No:2, 2010, s. 198-201.

Tezel Yahya Sezai. İktisadi Büyüme, Ankara, İmaj Yayıncılık, 1995, s. 2.

Tsev. Temel Sigortacılık Bilgileri, 2013.

Turan Türkan. **İktisadi Büyüme Teorisine Giriş**, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.33-35.

Tuncer Baran. Ekonomik Gelişme ve Nüfus, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara,1976, s.55-67.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Banka ve Sigorta Sektörleri Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 1996, s.149.

Ünal Targan. Sigorta Sektörünün Ekonomik İşlevi ve Fon Yaratma Kapasitesi 1, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:4, İstanbul, 1994, s.53.

Ünsal Erdal. **Makro İktisat**, Ankara, İmaj Yayınevi, 2013, s.17,s.53.

TTK, md.1401.

TTK, md.1265.

Üzümcü Adem. **İktisadi Büyüme**, 1. Basım, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012, s 14.

Wang Peijie. **Financial Econometrics Methods and Models**, London, Routledge, 2003, s.16.

Yardımcı Pınar. İçsel Büyüme Modelleri ve Türkiye Ekonomisinde İçsel Büyümenin Dinamikleri, Selçuk Üniversitesi Karaman İ.İ.B.F. Dergisi, Haziran 2006, Sayı 10, (Çevrimiçi), <http://dergi.kmu.edu.tr/userfiles/file/haziran2006/8.pdf>, 01.06.2018.

Yıldırım Selim. Aghion-Howitt Büyüme Modeli Çerçevesinde Ekonomik Özgürlük Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Veri Analizi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2009, Sayı:25, s.262-263.(Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55585>, 04.06.2018.

www.acikogretim.org/iktisadi-buyume-unite-1-2-3-4-ders-notu.html, 10.08.2017.

<http://www.ekodialog.com/Konular/ekonomik-buyume-modelleri-teorileri.html>, 10.08.2017.

<http://www.ekodialog.com/Sigortacilik/reasurans-risk-riziko-zeyilname.html>, 21.02.2018.

<http://tramersorgulama.com/2015/01/19/riziko-nedir/>, 21.02.2018.

http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/2551/mod_resource/content/3/Sigorta_%C5%9Eirketleri.pdf , 08.12.2017.

<https://www.tsb.org.tr/turkiyede-sigortacilik.aspx?pageID=439>, 22.02.2018.

<https://www.tsb.org.tr/hakkimizda.aspx?pageID=657>, 23.02.2018.

<http://www.guvencehesabi.org.tr/Tanitim.aspx>, 23.02.2018.

http://www.sigortatahkim.org/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=53, 02.03.2018.

<http://www.egm.org.tr/?sid=13> ,02.03.2018.

<http://www.tsb.org.tr> , 08.05.2018.

<https://www.tsb.org.tr/dunya-sigorta-verileri.aspx?pageID=840>, 10.05.2018